LEERREDENEN.

LEERREDENEN,

DOOR

J. H. VAN DER PALM.

EERSTE DEEL.

DERDE DRUK.

IN DEN HAAG, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCCXIII.

Te Amst., ter Boekdrukkerij van J. Ruys, op de Nieuwendijk, No. 255.

VOORBERIGT.

Bij de uitgave van Leerredenen is het bijkans eene gewoonte geworden, den Lezeren vooraf eenige redenen op te geven, welke den Opsteller bewogen hebben, om dezelve in het licht te zenden. Waarlijk ik zie hiervan de noodzakelijkheid niet in: goede Leerredenen, en daarvoor houdt toch elk de zijne, althans elk, die dezelve in druk wil uitgeven; goede Leerredenen zijn immers wel lezenswaardig, en in een tijd vooral, waarin men met nuttelooze, smakelooze geschriften overstroomd wordt, heeft het geene verontschuldiging noodig, een boek van ernsti-

ſtiger en belangrijker inhoud, dan de gewone mode-lectuur, der lezende menigte in handen te geven. Een opſtel, waarin gezonde Bijbel uitlegkunde, met de ontwikkeling van gewigtige Godsdienſtige waarheden vereenigd, in den deſtigen ſtijl eens Kanſel-redenaars, wordt voorgedragen, moet, dunkt mij, verdienſten genoeg hebben, om niet alleen op eenigen bijval te kunnen hopen, maar ook om nut te ſtichten, en tot voortbrenging van de heilzame vrucht der Euangelieprediking, mede iets toe te brengen. De ondervinding bevestigt dit ook; in Christelijke huisgezinnen brengt de lezing of voorlezing van goede Predikatien menigmaal vele ware en gezonde ſtichting te weeg; en zij, die verhinderd worden, om van den openbaren Godsdienst gebruik te maken, ontvangen doorgaans met graagte, en als een welkom geſchenk, elken nieuwen bundel, die niet geheel onwaardig is, om hunnen voorraad van goede, gedrukte Leerredenen te vermeerderen. Ik beken, er worden zoo vele Predikatien, van zoo veelerlei aard en ſoort, wekelijks gehouden, dat er geen einde aan het uitgeven derzelve zijn zou, indien elk Leeraar

naar de zijne voor de drukpers geschikt achtede. Doch hiervan heeft men juist het grootste nadeel niet te vreezen, zoo lang de Boekverkoopers niet gedwongen zijn, om alles, wat men hun ter uitgave aanbiedt, ook dadelijk ter pers te leggen.

Wanneer ik nu, niet tegenstaande deze voorafgegane aanmerking, nogtans eenige redenen te berde brenge, die mijn wankelend besluit eindelijk tot de uitgave van dit negental Leerredenen bepaald hebben, zoo geschiedt dit niet, om in het oog van het publiek dit mijn bestaan te verontschuldigen of te regtvaardigen, maar omdat ik geloof, dat dezelve van genoegzaam zonderlingen aard zijn, om eenige melding te verdienen.

De eerste bijzonderheid, die het denkbeeld van Leerredenen uit te geven bij mij heeft doen opkomen, is deze: ik wist, dat dezelve, onder het uitspreken, door sommigen werden op- of nageschreven, en heb daarvan proeven gezien, zulk een mengsel van naauwkeurigheid en slordigheid verradende, dat ik

 het

het verminkte werk toch in vele gedeelten voor het mijne moest erkennen. Deze gewoonte houde ik voor onbetamelijk, en geloof dat zij, als onstichtelijk voor de gemeente, en in eene Godsdienstige vergadering niet te pas komende, stellig behoorde verboden te worden. Zij maakt inbreuk op de regten des Leeraars, die wel gehoord, maar niet gelezen wil zijn; zij veroorzaakt, dat er gebrekkige kopijen zijner redevoering in omloop komen, en zij geeft tot nog ander en grooter misbruik aanleiding, waarover ik mij thans niet verder zal uitlaten. De uitgave mijner Leerredenen begreep ik, dat dit kwaad, ten mijnen opzigte, indien niet uitroeijen, ten minste in eenig bedwang zou kunnen houden, en aan dit oogmerk hope ik, dat door dezelve beantwoord zal worden.

Eene tweede reden echter is bij mij van veel meer gewigt geweest. Als Hoogleeraar in de gewijde Welsprekendheid, is aan mij de verpligting opgelegd, om jaarlijks een tiental Predikatien, op de gewone tijden en plaatsen der openbare Gods-dienstoefening,

te

te houden, ten einde mijn bespiegelend onderwijs in deze noodzakelijke wetenschap, met eenige praktikale proeven op te helderen en te bevestigen: eene gewigtige en vereerende taak, die ik mij, uit eene mij altijd bij gebleven zucht tot het predikwerk, heb laten welgevallen, schoon het misschien vermetelheid was, die op mij te nemen. Doch daar ik mij nu eenmaal deze roeping zie opgedragen, houde ik het daarvoor, dat het enkel uitspreken mijner Leerredenen aan dit oogmerk niet genoegzaam kan voldoen, en dat ik der Akademische jeugd ook gelegenheid geven moet, om dezelve te lezen, meer bedaardelijk er over te oordeelen, en indien eenig nut tot hunne verdere opleiding daar uit te trekken is, zich hetzelve toe te eigenen. Ik gevoel zeer wel, wanneer men niet gansch ongelukkig is in het uitspreken zijner Leerredenen, dat men ze aan een zwaren toets onderwerpt, dezelve uitgevende: doch dit lot heb ik gemeend mij te moeten getroosten, het oordeel des bevoegden publieks daarenboven inwachtende, of ik hierin al, dan niet, zal voortgaan. De laatste Leer-

rede in dezen bundel heb ik uitgesproken, bij de dadelijke aanvaarding van dit predikwerk ten nutte der studérende jongelingen: ik heb geoordeeld dezelve bij de overige te moeten voegen; ten einde te doen blijken, uit welk een oogpunt ik het doel en de strekking van dezen mijnen post beschouwe.

Over de Leerredenen zelve heb ik weinig te zeggen: zij zijn van zeer verscheiden inhoud, en ook van zeer verschillende behandeling: dit laatste was, mijns inziens, van veel belang. Hij, die meent, dat alle Leerredenen op dezelfde of soortgelijke wijs moeten bewerkt worden, of dat ééne algemeene verdeeling voor allen goed is, heeft noch met den aard van het predikwerk, noch met den aard der zoo zeer uit één loopende predikstoffen, noch met de kennis van het menschelijk hart geraadpleegd. Verscheidenheid is noodzakelijk, om de aandacht te verlevendigen, om de belangstelling te vernieuwen: hij, die alle zijne predikatien op dezelfde leest schoeit, al doet hij het uit overtuiging van alzoo best te doen, loopt gevaar, dat men hem van armoede aan

denk-

denkbeelden en oordeel zal verdacht houden. Doch ik wil dit thans niet dieper intreden, daar ik het mededeelen van eenige mijner denkbeelden over de kanſelvoordragt voor eene andere gelegenheid beſpare.

De meeste der in dezen bundel voorkomende Leerredenen zijn, geheel of gedeeltelijk, van oude dagteekening: opdat zij echter in toon en trant met de nieuwere niet te veel verſchillen zouden, heb ik verzachtingen, verbeteringen, afſnijdingen en bijvoegſels in het werk geſteld, waar mij zulks noodig voorkwam. Misſchien is er echter nog wel het een of ander overgebleven, 't welk ik aan een ſtrenger toets had moeten onderwerpen: de verklaring, bij voorbeeld, der plaats uit den Brief van JUDAS, *op pag.* 114 *en vervolgens voorkomende, zou mogelijk elders beter op haar plaats zijn, dan in eene Leerrede over den dood van Mozes.*

Er blijft mij niets over, dan den wensch te uiten, dat deze bundel door velen tot hun we-

wezenlijk nut gebruikt moge worden; dat de kennis der waarheden van onzen geopenbaarden Godsdienst, en derzelver invloed op de harten van velen, door het lezen dezer Leerredenen, onder den zegen van God, mogen bevorderd worden!

LIJST

DER

LEERREDENEN.

VI.

IX.

IX.

TEXT

JOHANNES IV. VS. 34.

LEER-

LEERREDE

OVER

JOHANNES I. vs. 47b.

KOM, EN ZIE!

Dit eerste Hoofdstuk van Johannes Euangelie is zeer belangrijk, en behelst een aantal en verscheidenheid van bijzonderheden, die voor onzen Christelijken Godsdienst van het uiterste gewigt zijn. Wij vinden in hetzelve de hemelsche afkomst en Goddelijke waardigheid van Jezus voorgesteld, die, onder de geheimzinnige benaming van het WOORD, als de bron van alle licht en leven, als eene heerlijkheid bezittende, gelijk die des eeniggeborenen van den Vader, uitdrukkelijk beschreven wordt. Wij vinden den dienst en doop van Johannes, en het verheven getuigenis, door hem afgelegd aangaande Jezus, als den aan de Vaderen beloofden, den eeuwen lang verwachten Verlosser der Natie;

 wij

wij hooren hem, bij herhaling, wijzende op Jezus, deze aandoenlijke woorden uiten: *Ziet het lam Gods! Ziet het lam Gods, dat de zonde der wereld wegdraagt!* Wij vinden eindelijk Jezus zelven, zijn gewigtig werk aanvaardende; bezig met rondom zich te verzamelen die kleine ſchool van bijzondere discipelen, die naderhand, onder den titel van Apostelen en getuigen, zijne leer over de ganſche aarde hebben verbreid. Twee derzelve, Andreas en een ongenoemde, waarſchijnlijk Johannes, de Schrijver van dit Euangelie, gingen op des Doopers getuigenis zelve tot Jezus, en werden door hem in zijne woning opgenomen. Andreas wilde het geluk, van den Mesſias gevonden te hebben, niet alleen genieten, zonder zijnen broeder Simon daarin mede te doen deelen; hij bragt hem tot Jezus, en ook deze werd, onder den eernaam van Cephas of Petrus, in het kleene gezelſchap ingelijfd. Des anderen daags werd dit drietal door Jezus zelven met een' vierden vermeerderd, en deze was Philippus van Bethſaïda, de man, wiens woorden ik u uit mijnen tekst heb voorgelezen, en de ſtof onzer overweging zullen bepalen.

Het

Het is tot eene geregelde behandeling noodzakelijk, dat wij de gelegenheid, die tot het voorgelezen gezegde van Philippus aanleiding gaf, van nader bij beschouwen: wij vinden dezelve gedeeltelijk in ons textvers, gedeeltelijk in het naastvoorgaande. Jezus was met zijne nieuwverkoren jongeren van den Jordaan op reis gegaan naar Galileën, en te Cana, eene kleine stad in dat landschap, aangekomen. Dáár had Philippus eenen bekende, Nathanaël genaamd; misschien wel dezelfde, dien wij naderhand als Bartholomeüs, of Tholomeüs-zoon, onder de Apostelen aantreffen. Tot dezen man, die mede de vertroosting Israëls verwachtede, zegt Philippus, in de vreugde en vervoering van zijn hart: „Wij hebben dien gevonden, van welken „Mozes in de wet geschreven heeft, en „de Profeten, namelijk Jezus, den zone „Jozefs, van Nazareth"! Nathanaël, een zeer opregt man, maar die tevens de gebreken had, aan buitengewoon opregte menschen dikwijls eigen, dat zij namelijk niet vrij zijn van voorbarigheid, en uit afkeer van vleijerij, of uit vrees om voor vleijers gehouden te worden, niet ligt het

beste, zeer ligt het ergſte van anderen vermoeden en zeggen; Nathanaël hoort naauwlijks Nazareth noemen, of het ſlecht gerucht, waarin de ingezetenen van dit vlek alomme ſtonden, is het voornaamſte, dat zijne verbeelding treft, en hij voert Philippus deze eenigzins onheuſche woorden toe: „ Kan uit Nazareth iets goeds zijn?" Waarop Philippus hem beſcheiden, kort en krachtvol antwoordt: KOM EN ZIE!

Het was mijn oogmerk, T.! naar aanleiding van deze woorden tot u te ſpreken over Jezus Christus, den grooten, Goddelijken man, den Zoon des Vaders, den Verlosſer en Zaligmaker des menschdoms, waardig, dat wij alle komen en hem aanſchouwen, en zien, wie hij was, wat hij deed, wat hij voor ons te weeg bragt, hij, die eene heerlijkheid bezat, als des eeniggeboornen van den Vader, vol genade en waarheid! Doch vooraf verdienen de korte woorden van mijnen text onze aandacht; zij zijn zoo gepast, zoo merkwaardig, zoo geſchikt om onze verdere overdenkingen voor te bereiden, dat

ik

ik u eenige oogenblikken over dezelve onderhouden moet.

Kom en zie! Philippus heeft deze woorden van Jezus zelven ontleend, die (vs. 40.) aan Andreas en den anderen discipel, op hunne vraag: *waar woont gij?* had ten antwoord gegeven: *kom en zie!* Deze kortheid had waarschijnlijk de jongeren getroffen; zij hadden den nadruk derzelve in den omgang met Jezus reeds ondervonden; zij waren gemeenzaam met deze woorden geworden, en gebruikten ze bij voorvallende gelegenheden als eene bondige spreuk.

En wat kon Philippus beter en treffender aan zijnen voorbarigen vriend, op deszelfs onbescheiden gezegde: *kan uit Nazareth iets goeds zijn?* te gemoet gevoerd hebben, dan deze korte spreuk? 't Is waar, hij had reden om gebelgd te zijn; want wanneer men, uit de volheid zijns harten, aan eenen vriend een onverwacht geluk, een gevonden schat aankondigt, dan bij dezen, in plaats van deelneming,

gene soort van vernederende afwijzing aan te treffen, zich door eene enkele magtspreuk, want meer was Nathanaëls gezegde niet, door eene enkele magtspreuk zijne aangename begoocheling zich te zien ontrukken; hoe zeer men dit niet zelden ontmoet, het valt echter altijd hard en onaangenaam, en geeft billijke reden tot beklag en verdrietelijkheid. Het is dus een blijk van Philippus gematigdheid, dat hij, in plaats van een bitsch weder-antwoord, hem uitnoodigt, om zelve door zijne eigen oogen zich te overtuigen, of hem waarheid was geboodschapt, dan wel ijdele waan en ophef; het was een bewijs, dat hij het hart van zijnen vriend kende, en verschooning koesterde voor zijne gebreken. Doch het was niet alleen liefderijk, maar ook verstandig van Philippus geantwoord; want, indien hij zijns vriends gezegde zich had aangetrokken, als een hoon voor zich en zijnen Meester, wat zou het einde geweest zijn, dan verbittering en twist zonder nuttigheid? Voorzeker! indien men, dit voorbeeld volgende, in het onderzoek en de verdediging der waarheid, steeds onbescheid met uitnoodigende zachtmoedigheid

had

had beantwoord, hoe vele burgers zouden voor het rijk van wijsheid en deugd gewonnen zijn, die gevoeligheid en wrevel onherſtelbaar van het zelve vervreemdden!

Maar Philippus had Nathanaël met redenen kunnen overtuigen van de ongegrondheid zijns vooröordeels; hij had hem onder 't oog kunnen brengen, dat het eene loutere vooringenomenheid was, als of op één vlek of ſtad zoo zeer de vloek des Hemels zou rusten, dat daar uit niet een enkel groot of voortreffelijk man zou kunnen voortkomen. Hij had hem ſtalen van Jezus grootheid, door hem zelven reeds opgemerkt, kunnen mededeelen. Hij had zich op het heerlijk getuigenis van Johannes den Dooper, eenen man, buiten twijfel ook door Nathanaël hoog gewaardeerd, kunnen beroepen, en alle zijne gezegden met duchtige bewijzen kunnen ſtaven. Voorzeker had hij dit kunnen doen; maar hoe oneindig krachtiger zijn deze drie kleine woorden: *kom en zie!* Wat baat toch een omſlag van bewijzen, wanneer men ſlechts zijne oogen behoeft te gelooven? en hoe veel levendiger is de over-

 tui-

tuiging, die wij ons zelven door onze zintuigen verschaffen, dan die de bondigste redenering kan uitwerken? Indien Nathanaël weigerde met Philippus te gaan, en Jezus te gaan zien, zou alle betoog ook weinig gebaat hebben; en indien hij zijnen vriend naar Jezus vergezelde, was het te eenemaal overtollig. Gelooft mij, M. T.! hem, die slechts behoeft te *komen en te zien*, en uit vooroordeel, of waan, of verblinding zich daar aan onttrekt; wanhoopt vrij dezen, zelfs door de kracht der overredendste welsprekendheid, zijn opgevat gevoelen te doen verlaten!

Kom en zie! Hoe sterk en levendig moet Philippus overtuigd zijn geweest van de waarheid zijner gezegden, dat Jezus die was, van wien Mozes en alle de Profeten gesproken hadden, dat hij eene uitnoodiging, om Jezus in persoon te gaan zien, boven alle andere middelen ter overreding zijns vriends stelt! Welk een magtigen indruk moet de aanblik van Jezus, en een omgang van ten hoogste twee dagen, op het hart van dezen vromen Israëliet gemaakt hebben! Hij gelooft het onmo-

ge-

gelijk te zijn Jezus te zien, en hem niet te houden voor den Mesſias, aan de Vaderen beloofd! Zoo zeer had zijn Meester hem reeds aan zich weten te boeijen, hem zoo zeer met het gevoel van ware verhevenheid, en van blijde, deugdzame verwachting weten te doordringen, dat hij, in weerwil van onbeſcheid en ſtekende ſcherts, zeker van de zegepraal zijner zaak, met dezelfde volheid des gemoeds uitroept: *kom en zie!*

Maar was het dan waarlijk genoeg Jezus te zien handelen, te hooren ſpreken, om van zijne hooge waardij, en van Gods genade, in het ſchenken van dezen Zoon zijner liefde, terſtond overtuigd te wezen? Helaas T.! gij kent zijne geſchiedenis, gij weet, hoe vele duizenden, door zijn bedrijf en prediking zich niet lieten aftrekken van de booze overleggingen hunner harten! hoe menſchen, die hem zagen en hoorden, dorſtende waren naar het bloed diens gezegenden, en eindelijk hunnen wreeden moed daarin koelden! Neen! het was niet genoeg voor allen! maar het was genoeg voor Philippus; het was ook ge-

noeg voor Nathanaël! Deze was een opregt man, die de waarheid hartelijk beminde, ook boven de vooroordeelen, die hij nevens anderen had ingezogen. Hij mogt met de menigte gelooven, dat uit Nazareth niets goeds konde zijn, maar hij had dit niet voor zulk eene onwrikbare grondstelling aangenomen, dat hij of weigerde te gaan zien, of ziende zich poogde diets te maken, dat hij niet zag. Hij was een man, die met zoo vele andere braven van dien tijd Israëls verlossing reikhalzende te gemoet zag, en die dezelve, hoedanig zij dan ook zijn mogt, niet naar zijne eigen denkbeelden trachtte te plooijen, maar bereid was zoo te omhelzen, als zij van God aan de natie was toegedacht. Voor zulk eenen man, en voor allen die hem gelijken, was het te allen tijde genoeg Jezus te zien, om in hem te gelooven, terwijl de Schriftgeleerden en Farizeen zich ergerden aan zijne afkomst, aan zijne geringheid, aan zijne deugd zelve! en hem reeds duizendmaal in hun hart gekruisigd hadden, eer zij hem dien wreeden dood zagen sterven!

En

En nu, M. H.! gelijk wij deze woorden; *kom en zie!* in verband met het voorgaande beschouwd hebben, zien we ook voor een oogenblik, welk eene uitwerking zij gehad hebben? of Philippus in zijne verwachting omtrent zijnen vriend zich bedrogen hebbe of niet? Nathanaël, wel voorbarig, maar niet stijfzinnig, besloot zijnen vriend te volgen, en begaf zich met hem naar Jezus. Zoo dra Jezus hem zag naderen, zei hij van hem tot de omstanders: „ Ziet daar een Israëliet in waar„ heid, in wien geen bedrog is!" De openhartige man, altijd wars van vleijerij, wil zich dezen lof van eenen onbekenden niet laten aanleunen, en zegt: „ van waar kent gij mij?" Jezus antwoordde: „ eer u Philippus riep, toen gij „ onder den vijgeboom waart, zag ik u!" Wat onder dien vijgeboom zij voorgevallen, meldt ons de geschiedenis niet. Misschien had Nathanaël daar, in gebeden en overdenkingen, zich bezig gehouden met Israels naderende bevrijding. Zekerlijk was dat oogenblik, waarin hij, in diepe eenzaamheid, door niemand meende bespied te zijn, voor hem hoogst belangrijk ge-

weest.

weest. Althans Jezus waagt naauwlijks dezen blik in zijn hart, in de geheime geſchiedenis van zijn hart; Jezus zegt naauwlijks: „ zoude ik u niet kennen „ Nathanaël? onder den vijgeboom zag „ ik u!" of Nathanaël, verbaasd, verwonnen, roept uit: „ Rabbi! gij zijt de „ Zoon van God! gij zijt de Koning van „ Israël!"

Welk een plotslijke ommekeer!... M. H. ik wenschte u gaarne, in het overige van dit uur, tot Jezus te voeren: met de beſchouwing van hem, van zijne daden en lotgevallen, van zijne verhevenheid en Goddelijkheid u bezig te houden: ach! dat niemand onzer deze plaats verliet, zonder, als Nathanaël, uit te roepen: Heer! gij zijt de zoon van God! gij zijt ~~mijn Heiland en Verloſſer!~~ Maar zoo gij deze overtuiging niet in uw hart voelt opwellen, twijfelt daarom aan de kracht der waarheid niet, en ſchrijft het alleen toe aan de zwakheid mijner geringe voorſtelling. Ware het u gegund geweest, geleid door zuivere waarheidsliefde, en aan de hand eens vriends tot

Hem

Hem zelven te naderen; Hem te zien en te hooren, opgetogen in verwondering en eerbied hadt gij uitgeroepen: MIJN HEER EN MIJN GOD!

De menigte van zaken, die zich hier aan onze beschouwing voordoet, zal *en* de meest mogelijke kortheid en keuze in derzelver voorstelling, *en* eene behoorlijke schifting noodzakelijk van ons vorderen. Onderscheiden wij dan in Jezus *zijn menschelijk verkeer*, *zijne hemelsche afkomst*, en *zijn gewigtigst werk*, *de verzoening onzer zonden bij God*. En gij, M. H.!

I. KOMT EN ZIET JEZUS, *het voorbeeld der hoogste menschelijke volkomenheid!*

II. KOMT EN ZIET JEZUS, *den Zoon van den eeuwig levenden God!*

III. KOMT EN ZIET JEZUS, *den Verlosser des zondigen menschdoms!*

I. Jezus, de grootste aller menschen, in wien zich de oorspronkelijke waardigheid

heid en verhevenheid onzer natuur op de aandoenlijkst luisterrijke wijs vertoonde, welk een onderwerp! Hoe zal mijn beperkte geest alle de trekken daar van opzamelen! hoe zal mijne ſtamelende tong die uitſpreken! Maar wie zou ook hierin de volmaaktheid hopen te bereiken? En gij, gij eischt ſlechts van mij, dat ik uwe eigen herinnering te hulp kome, en een beeld voor uw geheugen terug roepe, welks beminlijke trekken, zoo gij eens deszelfs waarde hebt gevoeld, nimmer uit uw hart zullen uitgewischt worden.

Niemand onzer heeft ooit een mensch gezien, zoo goed en zoo groot, als hij zou kunnen zijn; en echter kunnen wij, ook in onze tegenwoordige algemeene verbastering, ons eenig denkbeeld vormen, wat de mensch, met zulk eene ziel, en zulk een ligchaam, als wij bezitten, zou kunnen zijn of worden. Wij brengen ons daar toe in de gedachten alle edele, deugdzame menſchen, en opregte dienaars van God, die wij of zelve gekend hebben, of wier leven en daden ons de geſchiedenis heeft opgeteekend. 't Geen in elk derzel-

zelve groot en uitmuntend was, en bovenmenschelijk scheen, dat voegen wij zamen, en onze verbeelding vormt uit alle deze afzonderlijke trekken, bij elkander genomen, een volkomener geheel. Wij ontleenen van dezen zijne bescheidenheid, zachtmoedigheid en toegevendheid; van dien zijne aandoenlijkheid, geschikt, om alle lijden en vreugde van anderen mede te gevoelen; van genen zijne edelmoedigheid in het vergeven van ondankbaarheid en beleediging, of zijne onbekrompen weldadigheid, zonder dank of lof te begeeren: van een ander zijn bedaard en wikkend oordeel, zijn schrander doorzigt, zijne gelukkige verstandsvermogens, zijne verkregen kennis, en alles, wat wij met den hoogen naam van wijsheid bestempelen: van een ander de vastheid van zijnen geest, in het onwankelbaar volgen der edelste beginselen, zijne voorzigtigheid zonder beschroomdheid of achterdocht, zijne opregtheid zonder onbescheid, zijne goedhartigheid zonder zweem van zwakheid: van een ander zijne grootmoedigheid, in het opofferen van zich zelf voor zijne Vrienden, zijn Vaderland, zij-

ne

ne medemenschen; van een ander zijnen moed, in het tegentreden der gevaren, waar toe zijn pligt hem roept; zijne tegenwoordigheid van geest in het midden der zelve, zijne grootheid in het lijden en dulden van duldelooze rampen; en van allen dat gene, zonder 't welk geene ware voortreffelijkheid zijn kan, hunne heilige liefde tot God, en onveranderlijke zucht om Hem te behagen! Maar wanneer gij nu, M. T.! alle deze trekken bij elkander zamelt, welk een beeld zweeft u dan voor den geest? mij, ik betuig het in de tegenwoordigheid Gods, en met een bewogen harte, mij zweeft geen ander beeld voor den geest, dan dat van Jezus Christus! Wat zeg ik? alle de trekken, die ik u heb opgenoemd, en die met duizend anderen zouden kunnen vermeerderd worden, zijn van hem, en uit zijne geschiedenis ontleend. Maar in hoe veel schooner stand en zamenstemming vindt gij ze daar geplaatst; hoe veel heerlijker blinken zij uit in het verhaal zijner lotgevallen, beschreven door de pen der Euangelisten! *Komt*, M. H.! *komt en ziet het*!

Wan-

Wanneer ons gevraagd werd, in welke omstandigheden wij hem zouden wenschen geplaatst te zien, die als het beeld der menschelijke volkomenheid moest uitblinken; zouden wij dan niet verlangen hem te zien, niet bekleed met wereldsche grootheid, aanzien of rijkdom, die zoo ligt aan der menschen handelingen een vergrootend aanzien geven, of een bedriegelijk vernis over dezelve spreiden; maar in een' geringen, eerlijken stand, waarin deugd en verhevenheid meer hindernissen te overwinnen hebben, en hare daden onpartijdiger beoordeeld worden? Ziet Jezus, den zone Jozefs, des timmermans!

En welk een waardiger beroep zouden wij voor hem kunnen uitdenken, dan de edele bezigheid eens Leeraars, gelijk Jezus was? die wijsheid en deugd predikte, dwalingen uitroeide, vooroordeelen bestreed, en haat tegen ondeugd en zonde in elks boezem poogde te ontsteken; die de geveinsdheid zonder verschooning vervolgde en ontmaskerde, en leerde goed te doen in het verborgene. Hoe kan men aan het menschdom grooter en duurza-

mer weldaad bewijzen, dan het verstand te verlichten, en het hart te verbeteren van wezens, voor eindeloos geluk of ongeluk vatbaar? 't Is waar, wanneer men zoo leert, gelijk Jezus, niet maar bij plegtige gelegenheden, voor eene zamengevloeide schare, wier wijrook men door kunstige welsprekendheid schijnt te bedelen; maar bij alle gelegenheden, voor weinigen zoo wel als velen, in den omgang met zijne vrienden, en aan den gemeenzamen disch; wanneer men voor elk, die onderrigt, of raad, of troost behoeft, een woord ten beste heeft, waardoor zijne ziel verhelderd, versterkt of bemoedigd wordt; wanneer men de eenvoudigste klaarheid in zijn onderwijs door geen uitheemschen tooi versiert; wanneer men, als een Leeraar des volks, niet maar aan de menigte voorstelt, het geen haar behaagt, maar ook het geen haar mishaagt, en ergert, en hare geliefkoosde dwalingen aantast; dan schittert men niet, noch men doet eene luide kreet van bewondering opgaan, maar men sticht het rijk der eeuwige waarheid, en zegen ontluikt op alle de voetstappen van zulk een' Leeraar, gelijk

lijk Jezus was! Ik beken, de kracht van zijn eenvoudig onderwijs was menigwerf onweerſtaanbaar: dienaars, uitgezonden om geweldige handen aan hem te ſlaan, en hem te vangen, hooren hem ſpreken, blijven, geboeid aan zijne redenen, roerloos ſtaan, vergeten hunnen last, en, wederkeerende tot hunne Meesters, meenen zij zich genoeg te kunnen verontſchuldigen, door te zeggen: *Geen mensch heeft ooit geſproken gelijk deze mensch!* Maar hij zocht zulke loffpraak niet, maar ontweek ze, waar hij kon, en bleef altijd getrouw aan zijne zinſpreuk: *indien gij van de menſchen lof begeert, gij hebt met dezen lof ook uwen loon weg!*

Ja, M. H.! een der eigenaardige trekken van Jezus grootheid is deze, dat hij niets aan den ſchijn of het uiterlijk voorkomen wilde te danken hebben, 't geen mindere verhevenheid zoo zeer behoeft, om zich te doen opmerken of ſtaande te houden. Het was niet ongewoon, dat de Joodſche Profeten, door hunne kleeding of levenswijs, zich van het gemeen onderſcheidden: ook Johannes de Dooper droeg

een haren kleed, en at niet dan sprinkhanen en wilden honig. Maar Jezus onderscheidde zich in niets, leefde gelijk alle andere menschen, en verachtte het oordeel van hen, die hem niet wisten te waarderen. Hoort, hoe hij zelve zich, waarlijk verheven, hierover uitlaat: „ Johannes is ge-„ komen, niet etende, noch drinkende, en „ gij zegt: hij heeft den duivel: de zoon „ des menschen is gekomen, etende en „ drinkende, en gij zegt: hij is een vraat „ en wijnzuiper, een vriend van tollenaren „ en zondaren: maar de wijsheid is ge-„ regtvaardigd geworden van hare kin-„ deren!" Natuur, in dien zin, waarin wij dit woord gebruiken, om aan te duinen, 't geen knnsteloos, ongemaakt en onopgesmukt is; eenvoudige, ware natuur was het kenmerk van alle zijne woorden en handelingen: hij verbloemde zijnen geringen toestand niet, hij prijkte er ook niet mede; wanneer een aanzienlijk man tot hem zeide: „ Meester ik zal u volgen, „ waar gij ook henen gaat:" antwoordde hij; „ de vossen hebben holen, de voge-„ len des hemels nesten; de zoon des men-„ schen heeft niets, waar hij het hoofd op

„ ne-

„ nederlegge!" Als menschelijke aandoeningen hem overmeesterden, gaf hij dezelve lucht, en weende bij het graf zijnes vriends. En toen, bij de aannadering van zijn schrikkelijk lijden, bange doodsangst zijn hart beklemde, ontveinsde hij zijn gevoel, en zijne behoefte aan de toespraak der vriendschap niet: „ mijne ziel," zeide hij, tot drie zijner vertrouwdsten, „ mijne ziel is bedroefd tot der dood toe; „ blijft hier, en waakt met mij!" Stil en zacht, niet schitterend en verblindend, was de grootheid, die in Jezus hare milde stralen verspreidde: hij schreeuwde niet, noch riep overluid, noch deed zijne stem hooren op de straten; niemand stond hem in den weg, niemand werd door hem vernederd, niemand te rug gestooten; Hij was gelijk de zachte lentewind, die geen struikjen knakt, geen halmpjen kneust; die *het gekrookte riet niet breekt, en de rookende vlaswiek niet uitblluscht*!

Denkt echter niet, dat deze zachtheid, en alles verschoonende nederigheid, eenigermate te kort deden aan zijne vrijmoedigheid en getrouwheid, als mensch en als

Leeraar; dat hij de ondeugd ongemoeid liet, en de dwaling niet aanrandde, uit vrees om menſchen te beleedigen, of zich een grooter gezag dan anderen aan te matigen. Neen! waar zijn pligt ſprak, waar toegevendheid zwakheid, waar ſchijnbare goedhartigheid wezenlijke wreedheid zou geworden zijn, daar kende hij deze verſchooning niet, en een hooger gevoel verhief zich in hem met majeſteit en kracht! De ſecte der Farizeen mogt op den ſtoel van Mozes gezeten zijn, en den roep van regtzinnigheid met dien van heiligheid vereenigen; Jezus had derzelver heilloozen toeleg, de vergiftiging van allen wortel der deugd, door opgeblazen eigen geregtigheid, doorzien, en nu verhinderde hem, noch hun aanzien, noch hun volksverleidende invloed, om den gruwel hunner boosheid te ontmaskeren, en plegtig in den tempel het wee! over hen uit te donderen! De Sabbath mogt bij het Godsdienſtig deel der natie een onaanrandbaar heiligdom zijn; zoo ras de eerbied voor deze Goddelijke inſtelling tot bijgeloof overſloeg, en aan de betrachting van hooger pligten werd in den weg geſteld,

ver-

verzweeg Jezus het vonnis zijner veroordeeling niet. Gij herinnert u dat merkwaardig en treffend ſlot van één zijner onderrigtingen, over het werkeloos vieren van den Sabbath: *zoo is het dan*, zeide hij, *zoo is het dan toch op den Sabbath geoorloofd goed te doen!* Maar herinnert gij u ook die andere uitſpraak van hem over het zelfde onderwerp? eene uitſpraak, waarin de hoogſte Godsdienſtige verlichting met de verhevenſte vrijmoedigheid om den voorrang ſtrijdt: hoe hij eens tot Joden zeide: *de Sabbath is om den mensch, niet de mensch om den Sabbath!*

Maar waar zoude ik eindigen, M. T.! indien ik u ſlechts alle de uitſtekende trekken van Jezus grootheid wilde malen? Ik zou u dan zijne minzaamheid en vriendelijkheid moeten afteekenen: *genade was uitgeſtort op zijne lippen!* zijne lijdzaamheid: *als hij geſcholden werd, ſchold hij niet weder, en als hij leed dreigde hij niet.* Ja! ik zou u dan vooral bij den uitgang zijnes levens moeten plaatſen, u zijne heldhaftigheid, zijne gelatenheid, zijne onderwerping aan Gods wil in de bitterſte lijdensure moeten voor-

 ſtel-

ſtellen, een tooneel, hoedanig geen Engel of mensch ooit meer, zelfs in de verſte gelijkenis gezien heeft: gunt mij, dat ik er thans nog het gordijn voor ſchuive, en u kortelijk, ten ſlotte van dit hoofddeel, in Jezus den grootſten menſchenvriend doe aanſchouwen.

Ja! hij was de weldoener des menschdoms, niet ſlechts door zijne gezegénde leer, een geſchenk, in tijd en eeuwigheid van alle geſchenken het grootſte! maar ook door zijne daden en bedrijf. Goud of zilver had hij niet, maar hij had van God de gave ontvangen, om zijne zending en gezag met wonderen en teekenen te ſtaven, en ziet daar het veld der onbegrensdſte weldadigheid voor Jezus geopend! Twee van zijne discipelen wilden eens, dat hij zijne wondermagt zoude gebruiken, om een hoon, hem aangedaan, te wreken, en een Samaritaansch vlek door vuur van den hemel te verteren; en wat was zijn antwoord? *De zoon des menſchen is niet gekomen, om menſchen te verdelgen, maar om menſchen te behouden!* En daartoe, daartoe

alleen gebruikte hij de magt, hem als Profeet geschonken.

Hij ging het land door weldoende; waar hij zich vertoonde, daar ontlook reeds de blijdschap op het gelaat der ellendigen: de blinde zag, de doove hoorde, de stomme sprak, de kreupele wandelde, de kranke werd genezen, de melaatsche gereinigd! Als men hem daar zag, omringd van arme lijders, terwijl men nu een zieken, dan een gebrekkigen, dan een bezetenen tot hem bragt, en de een vóór, de ander na, zijn beddeken opnam, en dankend en zegenend heen ging, dan gevoelde men, wie hij was, de grootste aller menschenvrienden, de wellust des menschelijken geslachts!

Kom en zie! met hoe veel regt, Philippus! kondt gij dit tot uwen vriend zeggen, verzekerd dat alle vooroordeelen voor het enkel gezigt uwes Meesters wijken zouden. 't Is waar, gij hadt in de weinige uren van uwen omgang met hem nog dat alles van hem niet gezien, wat wij

 thans

thans daarvan kunnen en mogen verhalen: maar gij hadt den man zelven gezien, in wien alle die grootheid huisvestte; zijn hemelschen aanblik, de onuitsprekelijke waardigheid van al zijn bedrijf en gebaar: gij hadt zijn wijs en zachtmoedig onderrigt gehoord, de uitstorting zijnes harten gevoeld, en in verrukking riept gij uit: Nathanaël! *o! kom toch en zie!*

Met weerzin, T.! scheide ik van dit heerlijk onderwerp, de beschouwing van Jezus menschelijke volmaaktheid en grootheid; doch de tijd gebiedt mij, om tot het tweede deel mijner verhandeling, de beschouwing van Jezus, als meer dan mensch, over te gaan.

II. KOMT dan EN ZIET *hem, den Zoon des eeuwig levenden Gods!*

Gij gevoelt, dat ik hier korter zal kunnen en moeten zijn, niet alleen, om dat de zaak zelve, uit haren aard, voor eene korter behandeling vatbaar is, maar ook, omdat buiten twijfel velen uwer reeds bij zich zelven het besluit hebben opgemaakt:

Hij

Hij, die zulk eene verheven deugd bezat, en door geen enkel wanbedrijf die deugd bevlekte; wiens onſchuld over alle bekoringen des hoogmoeds, der zinnelijkheid, en der wereldſche begeerlijkheden zegepraalde, terwijl menſchengeluk, en menſchenwaarde hem op alle zijne treden vergezelde; Hij moet niet ſlechts een buitengewoon, maar meer dan mensch geweest zijn, of alle onze denkbeelden van menſchelijke zwakheid, in het midden eener verleidende wereld, zijn bedrog en logen! Hemelſche invloeden hebben hem onderſteund, en hij was geen ſterveling, gelijk de overige kinderen van Adam!

Denkt niet, M. H.! dat ik het geheim van Jezus verhevener natuur u zal trachten te ontſluijeren; de getuigenisſen daar van, uit de gewijde Orakels, met beſcheidenheid op te zamelen, zij het werk der Godgeleerden, mijn taak is tot u te zeggen: *komt en ziet*, wat Jezus deed, en hoe hij van zich zelven ſprak; en beantwoordt dan zelve de vraag, die Jezus aan zijne tijdgenooten deed: *Wat dunkt u van den Christus! wiens zoon is hij?*

Ik

Ik zal dus ook zijne wondervolle geboorte uit eene onbevlekte maagd, door de kracht des Allerhoogsten, met stilzwijgen voorbijgaan; want daar door werd hij toch niet meer dan mensch, en wij zullen hem thans beschouwen, zoo als hij, onder deze menscheiijke gedaante, eene Goddelijke afkomst en heerlijkheid bedekte. Bedekte? Ja G.! want Jezus spreidde deze heerlijkheid niet ten toon; zij straalde veeleer nu en dan, als zijnes ondanks, dóór, en scheen zich te verraden; of omkleedde zich immer met het nederig gewaad van menschelijke beminnelijkheid; en slechts zeldzaam, wanneer de eer zijns Vaders, en zijner gansche zending daarin betrokken was, verklaarde hij zich openlijk, wie hij was, en hoedanig hij zich éénmaal vertoonen zou! Het was inderdaad zóó, gelijk een zijner gezanten het uitdrukt: „ Hij, die in de gestaltenisse Gods was, „ heeft met zijne gelijkheid aan God niet „ als met een oorlogsbuit gepraald, maar „ heeft zich zelven vernietigd, en is den „ menschen gelijk geworden!" Maar wij, wanneer wij de sporen zijner Goddelijkheid eenmaal ontdekt hebben, vinden wij

die

die overal weder, en zijn gansche wandel wordt ons de wandel eens Gods op aarde! Nu zien wij hem niet alleen, met Goddelijke wetenschap, de geheimen van het hart en der binnenkameren doorgronden, en eenen Nathanaël, door één enkel woord, de bekentenis afdwingen: *Rabbi! gij zijt de zoon van God!* Nu verstaan wij het niet slechts, gelijk de Joden van zijnen tijd zelve het hadden opgemerkt, dat hij God *zijnen eigen Vader* noemde, en van Dezen met eene anders onverklaarbare gemeenzaamheid sprak: „ mijn Vader „ werkt tot nu toe, en ik werk ook!" „ Opdat zij allen den Zoon eeren, gelijk „ zij den Vader eeren!" Maar nu verschijnen ook zijne wonderdaden en teekenen ons in een gansch ander licht; niet enkel als gaven, aan eenen Profeet tot bekrachtiging zijner leer geschonken, maar ook als bewijzen van eigen hemelsch gezag, van eene onbeperkte magt, om de natuur te gebieden, hare werkingen te schorsen, of hare verborgenste krachten aan het licht te brengen. Vergelijkt de wonderwerken der aloude Profeten met die van Jezus, welk een onderscheid!

Hier

Hier afhankelijkheid, daar zelfs-vertrouwen en zelfsgenoegzaamheid: hier menschen, die het bevel van God volvoeren, daar eene gebiedende Godheid! Ziet Jezus eenen geraakten de gezondheid wedergeven, tot een bewijs: „ dat de Zoon „ des menschen magt had, om op aarde „ de zonden te vergeven." Vergezelt hem aan de lijkbaar van den zoon der weduwe te Naïn: diepe ontroering van menschelijk mededoogen doet hem door de menigte henen dringen: daar genaakt hij de troostelooze Moeder bij het lijk van haar eenig kind: Hij slaat zijne hand aan de baar, en alles staat stil: daar spreekt hij: *jongeling, ik zeg u, sta op!* en de doode herleeft, rijst op en spreekt, en wordt aan zijne moeder wedergegeven. Kon de Almagtige God zelve met meer majesteit en bevel spreken, dan Hij hier doet, die van zich zelven getuigde: *Ik ben de opstanding en het leven!*

Ja! de gansche wandel van Jezus was die eener zigtbare Godheid op aarde; het zijn niet alleen zijne gezanten, die hem noemen: *het beeld des onzienlijken*

Gods;

Gods; hem *in wien alle volheid der Godheid woonde ligchamelijk; het afschijnsel van Gods heerlijkheid, en het uitgedrukte beeld zijner zelfstandigheid; God geopenbaard in het vleesch* (*). Het is niet alleen Johannes, die van Hem zegt: *niemand heeft ooit God gezien, de eeniggeboren Zoon, die in den schoot des Vaders is, die heeft hem ons verklaard:* Jezus zelve getuigt het uitdrukkelijk van zich, in het oogenblik, dat hij den dood te gemoet ging.

Eén van zijne Jongeren, dezelfde Philippus, wiens woorden wij thans voor ons hebben, vroeg voor zich en zijne medediscipelen, dat hij hun het zelfde voorregt wilde doen genieten, 't welk eens door Mozes en door Elias genoten was, eene zigtbare verschijning van Gods heerlijkheid: *Heer*, zeide hij, *toon ons den Vader, en het is ons genoeg!* En wat antwoordde Jezus hier op? Woorden, waardig dat wij ze voor

(*) Mijne kundiger Lezers houden het mij ten goede, dat ik deze betwiste lezing voor echt aanneme, daar de kracht der redenering op dezelve niet steunt.

voor altijd in ons geheugen en in ons hart prenten! *Ben ik zoo langen tijd met u, en hebt gij mij niet gekend, Philippus?* DIE MIJ GEZIEN HEEFT, HEEFT DEN VADER GEZIEN! Is dit, M. H.! is dit eene Gods-lastering, in den mond van den nederigsten, God vreezendsten, God-lievendsten der menschen? *Die mij gezien heeft, heeft den Vader gezien, en die den Vader in mij niet gezien heeft, heeft mij nooit gekend!* Neen! Hij die de mond der waarheid was, van wiens lippen nimmer ijdele grootspraak, veel min hemeltergende heiligschennis vloeide, Hij ontdekt ons hier *de verborgenheid der Godzaligheid, God geopenbaard in den vleesche*; eene zigtbare Godheid, omwandelende als mensch op aarde! Komt dan, M. H.! en ziet Jezus Christus, den eeniggeboren Zoon, het evenbeeld des Vaders, het beeld des onzienlijken Gods; een zigtbaren God, geplaatst in den kring der zwakke menschelijkheid; Goddelijke woorden sprekende uit een' menschelijken mond; Goddelijke daden verrigtende in menschelijke gestalte; Goddelijke gevoelens voortbrengende uit een menschelijk hart; God geopenbaard in het vleesch

vleesch! Wie had dit immer voor mogelijk kunnen houden, dat God zich dus aan den mensch openbaren kon; de gestalte eens dienstknechts aannemen, en zich op deze wijs aan ons te kennen, te begrijpen geven! Gewis, de verborgenheid der Godzaligheid is groot! *Komt en ziet het*, en aanbidt!

Maar wanneer wij nu Jezus, als den besten en volmaaktsten aller menschen, onze hulde hebben bewezen; wanneer wij onder dit menschelijk omkleedsel den Zoon van God hebben gezien en geëerbiedigd; hebben wij hem dan geheel gezien? hebben wij dan hem gezien, *van wien Mozes en de Profeten geschreven hebben*, den Messias, den koning van Israël? Neen voorzeker! er ontbreekt aan zijn beeld nog een gewigtige hoofdtrek, voor u en mij de gewigtigste van allen: hij was de verzoener onzer zonden bij God!

III. Komt dan M. H. en ziet ten laatste, *Jezus den Verlosser van het zondige menschdom!*

Gij begrijpt, dat ik thans niet met u

kan noch mag treden in een opzettelijk betoog, dat wij allen de vergiffenis onzer zonden noodig hebben, zullen wij hier en hier namaals gelukkig zijn; en dat deze vergiffenis onzer zonden, onze herstelling in de gunst van God, niet tegenstaande alle onze ondankbaarheid, alle onze beleediging van God, al onzen opstand tegen God; dat deze onder de oogmerken van Jezus komst op de wereld het grootste en voornaamste geweest is. Ook de opregte Israëlieten van dien tijd verwachtten, behalve aardschen luister en bevrijding, ook zedelijke herstelling, en verzoening van de zonden der natie, zij verwachtten die van hunnen Messias, gelijk hij door de Profeten was aangekondigd; Philippus beloofde zich die van zijnen Meester, toen hij tot zijnen vriend zeide: *kom en zie hem!* Deze vergiffenis der zonden en verzoening met God schrijven wij, die dezelve, op het onwraakbaar getuigenis van Philippus en Nathanaël, en alle de overige Apostelen, van harte aannemen, aan het lijden en den dood van Jezus toe, 't welk wij gelooven, op geene andere dan deze wijs, in deszelfs kracht, en Gode beta-

tamelijk, Gode waardig verklaard te kunnen worden. Doch gij verwacht thans van mij geen opzettelijk bewijs en ſtaving dier gewigtige waarheid, door alle de gronden, waarop onze hoop op God gebouwd is! maar dat ik met u den uitgang en het kruis van Jezus nadere, en in den lijdenden Jezus het beeld van den Verloſſer des menschdoms poge te beſchouwen. Welaan M. H.! *laat ons komen en zien!*

Indien Jezus alleen als getuige der waarheid geleden heeft, dan heeft geen martelaar voor zijne gevoelens en vrijmoedigheid ooit zulk eene wreede lijdens-ure gehad. Die kleine ſchool zijner jongeren, die zoo zeer aan hem gehecht ſcheen, en die hij door zoo vele weldaden aan zich verbonden had, troostte hem niet in zijnen laatſten ſtond; door eene ſchandelijke vlugt verwijderden zij zich allen in het oogenblik des gevaars... wat zeg ik! één derzelve was de verrader, die hem aan zijne vijanden overleverde; en een ander, ach! een der meest vertrouwden, verloochende hem, en zwoer hem niet te kennen, toen hij voor zijne ontmenschte Regters ſtond.

Verraden, verloochend en alleen gelaten wordt hij ter dood gedoemd als... als een Godslasteraar, over wiens hemeltergende taal zeventig huichelaars hunne kleederen ſcheuren! Maar is dan onder alle de omſtanders niet één, die zich zijnes aantrekt, wiens deelnemend gelaat hem een oogenblik adem doet ſcheppen in zijne bange droefheid? neen, niet één! Hij brengt het overige van dien ſchrikkelijken nacht door onder de lage dienaars zijner gruwelijke Regters, die hem beſpotten, ſlaan, beſpuwen, en als het uitvaagſel des menschdoms mishandelen! De morgen breekt aan, maar welk een morgen! Ik zal, ik kan u alle bijzonderheden niet opnoemen; van regtbank tot regtbank geſleept vindt hij nergens regt, nergens voorſpraak, nergens mededogen! een Romein alleen, Pilatus toont nog eenige menſchelijkheid; wil uit menſchelijkheid hem de doodſtraf onttrekken... en laat uit menſchelijkheid hem geesſelen! Wreed geteisterd, met bloed en wonden bedekt, wordt hij aan het volk voorgeſteld: hier, bij hen, wier kranken hij genezen, in wier midden hij gewandeld heeft met onſchuld en wijsheid;

hier

hier zal het geroep en gejammer der menigte zijn beulen ontwapenen! Maar wat hooren wij? een woest geschreeuw verheft zich! kruist hem, kruist hem! zijn bloed kome over ons en onze kinderen!... Daar sleept men hem dan ter strafplaats heen; een dood, om deszelfs vernederende schandelijkheid, en afgrijsselijke wreedheid, bij zijne natie voor vervloekt gehouden, moet de zijne zijn; hij wordt aan een hout genageld en opgehangen ten toon! Ik zal uw gevoel spareu, M. H.! ik heb reeds ijsselijkheden genoeg voor uwe verbeelding gemaald! maar, ik vraag het u: had Jezus leer die bevestiging, had het menschdom zulk een voorbeeld van lijdzaamheid noodig? en kunt gij deze zamenvloeijing van allerlei wreedheden, voor de ziel en het ligchaam, die God over hem gehengde, enkel daar uit verklaren, dat hij bestemd was, om een martelaar der waarheid te zijn?... Een martelaar der waarheid? neen! zoo hing Jezus daar niet; dien zielverheffenden troost had hij niet, dat hij tot de bloedgetuigen voor zijne eigen leer behoorde! als een oproermaker, als een lage muiteling, als een spotkoning van een

verachtelijk volk, zoo hing hij daar tusschen twee boosdoeners, en boven de paal, waaraan hij gespijkerd was, las men het opschrift: Jezus van Nazareth, Koning der Joden! Men hoort ook uit zijnen mond niet het gejuich en de liederen eens martelaars, maar wel den bangen uitroep: *mijn God, mijn God! hoe hebt gij mij verlaten!*

Doch wat zien wij? het is middag, en de nacht daalt van den hemel neder! dikke duisternis bedekt den edelen lijder, die nu drie uren had ten toon gehangen, en den ganschen oord daar rondom. Zou dit een toeval zijn, hier, waar niets toeval schijnt te wezen? ook het schudden en beven der aarde, en het dreunen der rotsen, die krakend van een splijten? Een Romeinsch Hoofdman, onpartijdig aanschouwer van 't geen gebeurde, en van hem, voor en aan wien dit alles gebeurde, roept uit: *waarlijk deze was Gods Zoon!* En wij zullen hier niets anders zien, dan het lijden eens martelaars?

En wanneer wij ons ten laatste te binnen

nen brengen, wie hij was, die dit alles leed, en eindelijk onder deze duldelooze folteringen bezweek; hij, van wien eene ſtem uit den hemel gezegd had: *deze is mijn geliefde zoon, in wien ik mijn welbehagen heb!* hij, *in wien de volheid der Godheid woonde*, en die als een zigtbare God had omgewandeld; dan nemen wij van dit ontzettend en hartverſcheurend tooneel geene andere verklaring aan, dan die van Jezus zelven, die hij eens aan Nicodemus gaf: „ Gelijk Mozes de ſlang in de woes-
„ tijn verhoogd heeft, zoo moet ook
„ de Zoon des menſchen verhoogd wor-
„ den; op dat een iegelijk, die in hem
„ gelooft, niet verderve, maar het eeu-
„ wig leven hebbe; want alzoo lief heeft
„ God de wereld gehad, dat hij zijn eenig
„ geboren Zoon gegeven heeft, op dat
„ een iegelijk, die in hem gelooft, niet
„ verderve, maar het eeuwig leven heb-
„ be!" Nu verſtaan wij, nu verſtondt ook gij, Philippus en Nathanaël, wat het was, dat Johannes de Dooper reeds tot u zeide: *Ziet het lam Gods! Ziet het lam Gods, dat de zonde der wereld wegdraagt!* En hoe zult gij het nu verſtaan, nu gij voor zij-

nen troon, met alle de gezaligden, het lied des lams zingt en juicht: „het lam dat „ geslagt is, is waardig te ontvangen de „ kracht en de rijkdom, en wijsheid, en „ sterkte, en eer, en heerlijkheid, en dank- „ zegging: Hem, die op den troon zit, „ en het lam, zij de dankzegging en de „ eer, en heerlijkheid en kracht in alle „ eeuwigheid!"

* *

En nu, M. H.! wat zal ik tot slot dezer Leerrede bij al het vorige voegen? Ik spreek niet tot hen, die, daar zij niet kunnen gelooven, dat uit Nazareth *zoo veel goeds* zou kunnen zijn, Jezus of weigeren te zien, of onoplettend zien, of hun vooroordeel aannemen als het standpunt, waaruit zij hem zien. Indien ik tot hen sprak, ik zou niet aflaten hen te noodigen: *komt en ziet!* verzekerd, dat eene herhaalde beschouwing hen telkens meer en meer in Jezus zou doen ontdekken. Maar voor u, die hem kent, wien mijne rede slechts herinnerd heeft, wie hij was, wat hij voor ons was, voor u heb ik een

woord van hemelsche vertroosting, hetzelfde, dat hij eenmaal tot één zijner Apostelen, tot Thomas zeide: „ om dat „ gij gezien hebt, hebt gij geloofd; za„ lig zijn ze, die niet zullen zien, en „ nogtans gelooven!" Zoo, gelijk Thomas, gelijk Philippus, gelijk de overige zijner jongeren zagen, hebben wij niet gezien; maar wij hebben geloofd, dat Jezus is de Christus, de Zoon des levendigen Gods, en in dat geloof zijn wij zalig! Hem zullen wij dan ook hulde doen! Hem zullen wij belijden voor de menschen, op dat Hij ook ons belijde voor zijnen Vader, die in de Hemelen is, en voor zijne heilige Engelen!

Welk eene misdaad is het, M. V.! zich om dezen Jezus niet te bekommeren, dezen Jezus te verwerpen! ook onder den uiterlijken schijn van hem te vereeren, en naar zijnen naam genoemd te zijn, hem nogtans te verwerpen! hem op te offeren aan elke onzer dwaze begeerten, en de zonde te beminnen, die hij aan het kruis zoo duur heeft geboet! Hoe zullen wij toch ontvlieden,

indien wij op zoo groote zaligheid acht geven!

Eenmaal zullen aller oogen hem zien, ook zij, die hem niet wenschten te zien, ook zij, die hem doorstoken hebben! Welk een aanblik voor hen, die hem in zijne nederige menschengestalte versmaad hebben; of zijne bevelen veronachtzaamd, en de kracht zijns kruises verloochend hebben!

Maar welk een heerlijke aanblik voor hen, die zijne verschijning hebben lief gehad in onverderfelijkheid! Wanneer de geliefdste zijner jongeren, Johannes, ons eenig denkbeeld wil geven van de toekomstige heerlijkheid, dan zegt hij: „ Geliefde! het is nog niet geopenbaard „ wat wij zijn zullen, maar dit weten „ wij, dat, wanneer hij zal geopenbaard „ zijn, wij hem gelijk zullen zijn, want „ *wij zullen hem zien, gelijk hij is!*" Hem zien gelijk Hij is! in alle de beminlijkheid, die hij eenmaal hier op aarde ten toon spreidde; en in alle de heerlijkheid, die hij nu, door lijden volmaakt,

door

door zijne vlekkelooze gehoorzaamheid bij zijnen Hemelschen Vader verwierf! *Een iegelijk dan, die deze hoop op Hem heeft, die reinige zich zelf, gelijk hij rein is!* Amen.

LEERREDE

OVER

JOHANNES XIV. vs. 1—4.

*

UW HART WORDE NIET ONTROERD; GIJLIEDEN GELOOFT IN GOD, GELOOFT OOK IN MIJ.

IN HET HUIS MIJNS VADERS ZIJN VELE WONINGEN, ANDERSINS ZOO ZOUDE IK HET U GEZEGD HEBBEN: IK GA HENEN OM U PLAATSE TE BEREIDEN.

EN ZOO WANNEER IK HEEN ZAL GEGAAN ZIJN EN U PLAATSE ZAL BEREID HEBBEN, ZOO KOM IK WEDER, EN ZAL U TOT MIJ NEMEN, OP DAT OOK GIJ ZIJN MEUGT DAAR IK BEN.

* *

Onder de onfchatbare gedenkftukken van Jezus leer en wandel, die de Apostel Johannes in zijn Euangelium voor ons heeft opgezameld, is er geen belangrijker en fchooner; geen dat ons, behalve de wijs-

heid

heid en den hemelfchen zin van Jezus, ook zijn vriendelijk, deelnemend hart zoo zeer ontfluit, als 't welk den inhoud van dit en de drie volgende Hoofddeelen uitmaakt. Herinnert u thans alleen de treffende omftandigheden, waarin Jezus ten opzigt van zijne jongeren verkeerde, toen hij de woordenwisfeling met hen hield, de redenen tot en voor hen fprak, die wij hier vinden aangeteekend, en gij zult genoeg van de waarheid mijner uitfpraak gevoelen.

Jezus ure was nu gekomen; het was de laatfte nacht zijnes levens; hij had het laatfte brood met zijne vrienden gegeten, den laatften wijn met hen gedronken, en het angftig oogenblik der fcheiding was nu voor handen. De duidelijke aankondiging van zijnen nabij zijnden dood had de droefheid in het hart zijner discipelen uitgeftort, en hij moest hen bemoedigen en vertroosten. Hij, die de zijnen tot het einde toe meer dan broederlijk had lief gehad, moest met een beklemd hart affcheid nemen; want hij liet hen alleen, ten prooi aan de razende woede hunner

vij-

vijanden; alleen in de hagchelijkste ure der verzoeking, zonder zijne toespraak om hen te versterken; terwijl zij zelfs nu met de verhevenste dingen zijns Koningrijks zoo weinig bekend waren, dat hij niet eens vrij uit tot hen spreken kon. Voegt hier bij, dat alles wat Jezus thans zeide, hij dat sprak met het vooruitzigt en voorgevoel van zijn ontzagchelijk lijden, met den bitteren kelk zijns Vaders reeds tot zijne lippen genaderd! En dit alles geeft zulk een trek van weemoedigheid aan elke uitdrukking dezer troost- en afscheidsrede, dat wij ze met geene redelijke aandacht kunnen lezen, zonder bewogen, en zelfs tot tranen toe geroerd te worden!

Mijne afgelezen textwoorden maken den aanvang derzelve uit; zij behelzen eene krachtige toespraak, en allergewigtigste belofte, door Jezus aan zijne jongeren gedaan, en ingerigt, om hunne opkomende aandoeningen te doen bedaren, hun moed in te boezemen, en door een heerlijk uitzigt in het toekomende, hen tegen al-

le

ſte uitkomſten te wapenen en gerust te ſtellen.

I. Laat ons EERST den waren zin en nadruk van Jezus woorden ons levendig voor den geest pogen te brengen;

II. Om in DE TWEEDE PLAATS, naar aanleiding derzelve, over de zekerheid en het gewigt der toekomende gelukzaligheid van Jezus vrienden, en over den invloed, dien de verwachting derzelve op hun tegenwoordig leven hebben moet, Christelijk na te denken.

I. Vergunt mij, eer ik de woorden van Jezus na elkander ga toelichten, uit het ſlot des vorigen Hoofdſtuks van dit Euangelie zoo veel aan te halen, als noodig is, om ons te plaatſen in de omſtandigheden, waarin zij werden uitgeſproken.

Na dat Judas den disch, waar de Zaligmaker met zijne Apostelen aanzat, had ver-

verlaten; om zijne rampzalige verraderij ten uitvoer te brengen, betuigde de Heiland met een ongewonen ophef, dat nu welhaast de Vader in hem verheerlijkt zou worden, ja reeds begon in hem verheerlijkt te zijn. (vs. 31, 32.) Hij zei onbewimpeld, dat hij maar weinige oogenblikken meer bij hen zou zijn, en henen ging, waar zij hem niet volgen konden; en hij beval hun daarop, als een ſcheidend Vriend en Leeraar, dat zij toch ſteeds elkander zouden liefhebben, en deze onderlinge liefde beſchouwen, als het voornaamſte kenmerk van hunne getrouwheid aan hunnen afwezigen Vriend. (vs. 33—35) Hierdoor was het nu niet langer duister voor zijne jongeren, dat zij hem, hunnen Meester, hunnen Beſchermer, welhaast zouden moeten miſſen, en zij werden er in verſterkt, door 't geen Jezus tot Petrus zei, dat hij hem nu nog niet, maar wel eenmaal daarna zou volgen; terwijl hij, op de betuiging van den driftigen man, dat hij zijn leven voor hem zou opzetten, hem te gemoet voerde, dat hij het in dezen zelfden nacht nog zoo bang zou hebben, dat hij zijnen Meester openlijk driemaal

maal zou verloochenen. (vs. 36—38.) Daar zaten nu de elf jongeren, door deze maar al te duidelijke woorden; waarschijnlijk op een beweeglijken toon uitgesproken, bedrukt en neergeslagen. Zij zagen elkander, zagen hunnen Meester aan, en lazen op zijn aangezigt de bevestiging van hun angstig voorgevoel. Het hart werd hun vol, tranen kwamen op in hunne oogen, en waren gereed om uit te barsten, toen Jezus hun toesprak: *Uw hart worde niet ontroerd! Gij lieden gelooft in God, gelooft ook in mij!*

Jezus woorden, in het 1ste vers vervat, maken eene soort van inleiding uit tot zijn daarop volgend gesprek; en bepalen inzonderheid het oogmerk, waar toe hij thans aan zijne jongeren de belofte deed, in het 2de en 3de vers begrepen.

Uw harte worde niet ontroerd! Jezus had een zeer ligt bewogen hart; menschelijke tranen deden menigmaal ook zijne tranen stroomen; en nu vooral, daar hij de hoogste kloekmoedigheid noodig zou hebben; vreesde hij misschien, dat de aandoening zijner diseipelen hem zelf te sterk zou

 ont-

ontroeren. Maar ook zijne vrienden zouden in deze ure zeer veel ſtandvastigheid behoeven; de droefheid kon hen weekhartig maken, en hen berooven van den weinigen moed, dien zij nog hadden. De Apostelen eindelijk hadden in den grond geene reden, om bedroefd te zijn; 't geen er ſtond te gebeuren, was volſtrekt noodzakelijk voor hun eigen eeuwig heil; en 't geen Jezus hun zeggen en beloven zou was genoeg, om hen voor de bangſte toekomst gerust te ſtellen. Om deze redenen wil hij, dat zij hunne droefheid zullen te keer gaan, en hunne tranen ſtelpen. *Uw hart worde niet ontroerd!* Bedroeft u niet te zeer, hoort, hoort, wat ik tot uwe vertroosting zeggen zal!

Gij lieden gelooft in God, gelooft ook in mij! Hoe men deze woorden ook opvatte, (en zij worden verſchillend opgevat) het zij als een bevel: *gelooft toch in God, en gelooft ook in mij:* het zij als eene betuiging: *gij gelooft immers in God, en gij gelooft ook in mij:* het zij men door *gelooven* verſta: *zijn vertrouwen vestigen;* het zij men liever de gewone beteekenis

nis des woords hier ter plaatſe houde: altijd heeft deze uitſpraak eenen zeer goeden, krachtigen en gepasten zin. Ik voor mij zou het meest overhellen tot onze gewone vertaling en opvatting der woorden, volgens welke Jezus hier een geloof eischt, zoo groot als het geloof, dat zij aan God zelven gaven, en dit geloof bijzonder eischt ten opzigt van die woorden en beloften, die in deze ganſche redewisſeling, en bijzonderlijk in den aanvang derzelve, uit zijnen mond zouden vloeijen: Spaart nog uwe aandoeningen: hoort wat ik u zal mededeelen: *gelooft het, gelijk gij aan God gelooft*, en maakt ſtaat op mijne toezeggingen, gelijk gij u verlaat op de beloften van mijnen Vader!

Op deze korte inleiding volgt nu aanſtonds de gewigtigſte troostrede, die een ſcheidend vriend immer aan zijne achterblijvende vrienden kan mededeelen; de belofte namelijk: onze ſcheiding is niet voor altijd; ik ga u ſlechts vooruit, waar gij mij volgen zult, en waar wij dan altoos bij elkander zijn zullen. Deze heerlijke toezegging wordt door Jezus in verbloem-

de ſpreekwijzen voorgedragen, in het 2de en 3de vs. *In het huis mijns Vaders* enz. Trachten wij, zoo veel mogelijk, ons klare begrippen van Jezus zin en bedoeling met deze woorden te vormen: wij zullen ze daartoe, na elkander, bedaardelijk overwegen.

In het huis mijns Vaders zijn vele woningen. Wij moeten, om Jezus meening hier wel te vatten, uit zijne ganſche rede, en voornamelijk uit het ſlot van dit vers, iets invullen; namelijk dat hij ſpreekt van zijn *heengaan.* Men leze nu eenvoudig dus: *ik ga heen naar het huis van mijnen Vader; in dat huis mijns Vaders*, waar ik heen ga, *zijn vele woningen;* en wij zien terſtond, dat wij door *het huis van Jezus Vader* niets anders verſtaan kunnen dan den Hemel, het Paradijs, die plaats der heerlijkheid, waar Jezus, na zijn volbragt middelaars-werk heenging; waar hij, als de verheerlijkte Verlosſer, op den troon zit.

In dit huis mijns Vaders, zegt Jezus, *zijn vele woningen.* Hier begint de verbloemde ſpreekmanier ons min of meer te belemmeren, en wij moeten onderzoeken, van

waar

waar de vergelijking van de plaats der heerlijkheid, waar God is, bij een huis met vele woningen, ontleend zij.

Natuurlijk denkt men hier terſtond aan den Tempel, het huis van God op aarde, waar Hij niet alleen zelve woonde met zijne heerlijkheid, maar ook, rondom de ruime voorhoven, een zeer groot aantal van woningen en vertrekken had, geſchikt zoo wel voor de dienaars van den altaar, als tot gebruik van elk offeraar, ja van elk godsdienſtig Israëliet. Men kan daarenboven de vergelijking ontleend achten van de paleizen der Koningen, waarin men, behalve het verblijf van den Vorst, eene menigte vertrekken heeft, geſchikt voor het hofgezin, en voor de voornaamſte der genen, die tot den Koning naderen. De paleizen of ſerails der Oosterſche Vorſten zijn halve ſteden, binnen welker poorten en muren alle Staatsdienaars en voorname ambtenaars zich ophouden. Dus vergelijkt hier dan Jezus de woonſtede der Goddelijke heerlijkheid in den Hemel, bij het paleis van eenen Oosterſchen Monarch, waar van Gods woning op aarde, de Jeruzalemſche Tempel, zelve een

afbeeldſel was. De Vader wil daar niet alleen wonen; Hij wil er niet ſlechts zijnen Zoon ontvangen, die er t' huis hoort; maar Hij heeft daar ook eene menigte van vertrekken en verblijfplaatſen, om er zijne vrienden en de vrienden zijns Zoons in op te nemen, op dat zij daar eeuwig bij elkander mogen zijn, en maar één Goddelijk Hemelsch huisgezin maken.

Jezus voegt hier bij: *anderſins zoo zoude ik het u gezegd hebben:* men leze met eene kleine verandering: *en indien dit zoo niet was, ik zoude het u gezegd hebben*, of, *zou ik het u dan gezegd hebben?* Vrienden, wanneer zij van elkander ſcheiden, vleijen zich onderling wel eens met eene ijdele hoop: zij zeggen wel eens het een of ander, alleen om elkaar gerust te ſtellen, en de aandoeningen der achtergelatenen te verminderen. Jezus wilde niet, dat zij op deze wijs zouden denken over 't geen hij hun thans zeide, maar dat zij volkomen van de waarheid zijner uitſpraak overtuigd zouden zijn: hij beroept zich dus op zijne bekende opregtheid, zijne bekende onwankelbare liefde tot de waarheid: *indien het*

zoo niet was, ik zou het u even onbewimpeld gezegd hebben; of kunt gij van mij vermoeden, dat ik dan dus zou fpreken, en u met ijdele beloften paaijen?

Gij ziet, M. H.! dat de woorden zich tot nu toe eenvoudig laten verklaren, en dat wij er niets meer behoeven bij te voegen, noch door de woningen in het huis des Vaders verfchillende trappen der heerlijkheid te verftaan, of 't geen van dergelijke uitleggingen meer moge zijn: ja! dat wij, dit doende, misfchien de voorname bedoeling des Zaligmakers geheel zouden voorbijzien.

Waren nu de jongeren, op hunnes Meesters bevestiging, overtuigd, dat in het huis of paleis Gods, waar hun Meester heen ging, ook ruimte voor vele anderen was, dan konden zij den hemelfchen troost zijner volgende woorden bevatten: *ik ga heen om plaats voor u te bereiden.* Vooreerst lag daarin opgefloten, dat zij daar dus ook zouden komen; dat zij, als Vrienden des Zoons, ook inwoners en huisgenooten van het huis des Vaders, en dus altijd bij hunnen Vriend en Leermeester zijn zouden.

Ten andere: dat Jezus van hun ſcheiden *moest*, om zorg te dragen, dat zij ter geſchikter tijd daar zouden kunnen ontvangen worden. Men verbeelde zich eenige vrienden, die met elkaâr naar een ander verblijf moeten verreizen; een derzelve gaat de overigen vooruit, om voor hunnen intrek zorg te dragen, en hen daar te ontvangen. Wij moeten ons wachten, om de figuurlijke zegswijze van den Heiland te zeer te drukken, of in dit bereiden van plaatſen vele geheimzinnigheden te zoeken. De Apostelen konden in den ſtaat der heerlijkheid niet komen, zoo Jezus hun niet voorging, zoo Jezus hun den vrijen ingang niet bezorgde: ja! zij konden alleen in het huis des Vaders komen, onder den titel van Vrienden des Zoons, die dus eerst derwaarts moest henen gaan. Redenen genoeg, om de figuurlijke ſpreekmanier te dezer plaatſe te billijken.

Jezus belofte wordt nu in het 3de vs. nog duidelijker: *en zoo wanneer ik heen zal gegaan zijn* enz. Hij zegt hun hier uitdrukkelijk toe, dat zij na eene kortſtondige ſcheiding, eeuwig bij Hem zouden zijn!

Op

Op dat gij zijn meugt daar ik ben! en waar? in het huis des Vaders! in het paleis der heerlijkheid Gods! hoe veel beter was het daar bij Jezus te zijn, dan op deze vergankelijke ellendige aarde! Hij belooft hun derhalve wel, *dat hij weder zou komen*, maar niet om andermaal op deze wereld bij hen te blijven, dat zou een armhartig, onvolkomen geluk zijn: maar *om hen tot zich te nemen*; nu was *hij* tot *hen* gekomen, en had met hen vertoefd daar, waar zij t' huis hoorden, maar dan zouden *zij* tot *hem* komen; in zijne eigen woning, in het huis zijns Vaders zou hij hen ontvangen! Wat Jezus hier door zijne *wederkomst* bedoelt, is duister en geheimzinnig: zijne wederkomst ten jongsten dage? of bij den dood van een iegelijk hunner? wanneer zij, na geleden te hebben voor het getuigenis zijnes naams, met de heerlijke martelkroon versierd, aan zijne hand in de gewesten van het zalig Paradijs zouden ingeleid worden! Jezus zou hen althans niet langer van zich scheiden, dan noodzakelijk was: zoo ras de plaats voor hun, en zij voor deze plaats bereid waren, dan zou hij

wederkomen, en nemen hen tot zich, om eeuwig te zijn daar Hij is!

Wanneer wij nu al het gehoorde zamen vatten, kunt gij u dan iets heerlijker verbeelden, dan de dingen, die Jezus hier aan zijne Apostelen belooft, of de wijs, waarop hij deze dingen voorſtelt? Jezus moet van hen ſcheiden: hij noemt dit, dat hij heen moet gaan naar het huis van zijnen Vader; konden zij hem dit misgunnen? had hij niet lang genoeg op deze aarde, die hem vreemd was, omgezworven? mogten zij zich bedroeven, dat *de Zoon* naar *het huis zijns Vaders* te rug keerde? Doch de bedrukte jongeren beſchouwden dit afzijn als eene eeuwige ſcheiding: dat zij in dezelfde plaats met hunnen Meester zouden komen, en in de eeuwigheid bij God, in hetzelfde Vaderlijk huis, daar de Zoon was, zouden opgenomen worden, dit durfden zij zich naauwelijks voorſtellen. Maar hier belooft Jezus het hun: en belooft het hun op eene wijs, die indruk op hen maken moest. Hij beſchrijft hun dit Vaderlijk huis als een ruim paleis, met vele woningen, open en gast-

gastvrij: zou de Zoon des huizes daar zijne Vrienden niet mogen brengen, hen daar niet mogen ontvangen en altijd huisvesten? Nu doet hij zijn vertrek van hen voorkomen, als noodzakelijk, om hun in dit huis des Vaders ingang te bezorgen, en er vertrekken voor hun in gereedheid te doen brengen; daar zouden zij veel beter te zamen zijn, dan hier op de wereld; daar in een gastvrij, ruim, Vaderlijk huis; en hier in ſpelonken, van vijanden en moordenaars wemelende. Hij moest dus heen; hoe eer hij ging, hoe eer hij hen tot zich kon nemen, en dit zou hij zeker eens doen, zoo ras de plaats, om hen te ontvangen, in gereedheid zijn zou; daar toe zou hij tot hen wederkomen, en dan zouden zij eeuwig zijn en blijven daar hij was! ô M. H! gevoelt gij al het ſchoone dezer voorſtelling, zoo eenvoudig en kinderlijk, en echter zoo zuiver en verheven! zoo innemend, overredend, vriendelijk, en tevens zoo heldhaftig! Jezus verzwijgt opzettelijk, wat hij nog te lijden had van de menſchen, nog te dragen had van den geduchten toorn van God over de zonden: hij ſpreekt van zijn heengaan als van eene wenſchelijke

zaak,

zaak, en als of hij flechts zoo had over te ftappen in de woning van zijnen Hemelfchen Vader! ô Hoe zeer was thans, ook thans, genade uitgeftort op zijne lippen!

II. Welaan, M. H.! laten wij, naar aanleiding dezer heerlijke woorden, over de zekerheid en het gewigt der toekomftige gelukzaligheid van Jezus vrienden, en over den invloed, dien de verwachting derzelve op hun tegenwoordig leven hebben moet, Christelijk met elkander nadenken. Gij bemerkt, dat ik drie dingen van elkander wilde onderfcheiden:

Vooreerst de *zekerheid* van den aanftaanden geluksftaat der vrienden van Jezus.

Ten tweede het onwaardeerbaar *gewigt* van denzelven.

Eindelijk, den *invloed*, dien de verwachting van denzelven op geheel hun leven hier beneden hebben moet.

De gewigtige belofte, die wij in onzen text aantreffen, is door Jezus onmiddelijk tot

tot zijne Apostelen ingerigt; maar echter niet tot hen als zoodanig, niet in hunne hoedanigheid van zijne gezanten en aanſtaande bloedgetuigen, maar als zijne vrienden en leerlingen, die den hoogſten prijs hadden geſteld op zijn onderrigt, die hem hartelijk hadden aangekleefd, alles voor hem opgeofferd, lief en leed met hem gedeeld, en die hem tot op dit oogenblik onveranderlijk getrouw waren gebleven. Voor zoo ver wij dus dezelfde kenmerken bezitten van gehoorzaamheid, liefde en trouw voor Jezus, hebben wij ook dezelfde aanſpraak op de heerlijkheid, door hem toegezegd. Zoodanig was althans het gevoelen der Apostelen zelve, het gevoelen van Johannes, die deze woorden heeft te boek geſteld, en die in de toekomſtige erfenis der zaligheid, geen onderſcheid maakt tusſchen zich en alle anderen, die de verſchijning des Heeren hadden lief gehad. Wij mogen dus ook ſtaat maken op diezelfde hemelſche voorregten, die Jezus als het toekomſtig deel zijner getrouwe en liefhebbende vrienden heeft aangekondigd.

De *zekerheid* onzer Christelijke verwachtingen voor het toekomend leven, laat zich op onderſcheiden wijzen betogen; maar gij vergt niet van mij, dat ik daarin zal uitweiden; gij wilt alleen, dat ik u doe zien, hoe zeer alles wat Jezus thans zegt, en hoe zeer de wijs, waarop hij het zegt, geſchikt is, om ons wankelend geloof aan de gewigtigſte aller waarheden te verſterken, te bevestigen, en boven alle bedenking en tegenſpraak te verheffen.

Indien wij omtrent onze toekomſtige beſtemming de woorden van eenig Leeraar gelooven mogen, het zijn die van Jezus. Want waar heerschten immer helderder denkbeelden van des menſchen aanleg, vermogens, en vatbaarheid voor heiligheid en voor geluk? In welken boezem klopte ooit een reiner gevoel van overeenſtemming met Gods wil en oogmerken omtrent ons? Zulk eenen Leeraar over onze verwachtingen hier namaals te hooren ſpreken, is de waarheid zelve te hooren: vooral in een zoo plegtig oogenblik als dit was. Dood en eeuwigheid zweefden thans onmiddelijk voor

zijnen geest: hij had slechts weinige uren meer te leven, dit wist hij! Hij nam afscheid van zijne vrienden, dit gevoelde hij! Indien de woorden van eenen stervenden altijd indruk moeten maken, hoe veel te meer dan die van Jezus, die den dood te gemoet ging, en sprak over de eeuwigheid! sprak met meerder ernst, en dieper nadenken dan anders. Jezus was niet gewoon eenige betuigingen van opregtheid bij zijne gezegden te voegen, eenig beroep te doen op zijn karakter en liefde tot de waarheid; en hier hooren wij het hem uitdrukkelijk doen. Ik verbeelde mij, toen hij tot zijne discipelen begon te zeggen, dat er in zijns Vaders huis ook woning voor hen was, sommigen derzelve hem verwonderd en vragend te zien aanstaren, terwijl hij daarop, om alle bedenkingen af te snijden, hun toevoegt: *indien het zoo niet was, ik zou het u gezegd hebben.* Gewis, hij die de mond der waarheid was, die nimmer iets zeide, slechts om de verbeelding zijner leerlingen te vleijen en te streelen, hij zou hen, vooral in dit oogenblik, met geene ijdele beloften paaijen: 't geen hij hun openbaarde van den

toe-

toekomenden gelukstaat, daarop konden zij staat maken; als op het woord van God!

Ja, M. H.! dit is eene andere bijzonderheid, die ik niet mag voorbij gaan, de plegtige aanhef van Jezus toezegging: *Gijlieden geloofft in God, geloofft ook in mij!* Al het gezag, waarmee hij, op deze wereld omwandelende, bekleed was, roept hij als 't ware in, om zelfs de geringste twijfeling, die bij zijne vrienden mogt opkomen, te keer te gaan. Zijne Profetische waardigheid was bij hen boven alle bedenking verheven; menigmaal hadden zij hem ook erkend voor den Christus, den Zoon des levendigen Gods; thans wil hij, dat zij hem ook erkennen zullen als den vertrouweling van alle de geheimen der Goddelijke Voorzienigheid, voor dit en het volgend leven: *Geloofft mij, gelijk gij aan God geloofft!* En waartoe deze plegtige, eerbied inboezemende vordering? dan op dat de verslagen discipelen zijne woorden niet enkeld zouden opvatten als troostredenen, in den boezem der vriendschap uitgestort, maar ook als uitspraken van den gezant van God, van den

waar-

waarachtigen God zelven: op dat wij, en alle die met ons den naam van Jezus opregtelijk vereeren, niet zouden ophouden aan onze toekomſtige inwoning, in het huis der heerlijkheid Gods, te gelooven, dan wanneer wij zullen ophouden aan God zelven te gelooven!

Doch ook hierbij laat de liefhebbende Zaligmaker het niet berusten. De geheele voorſtelling dier heerlijkheid is zoodanig ingerigt, dat men althans Jezus, als den aankondiger derzelve, geen geloof kan ontzeggen. 't Is *het huis van zijnen Vader*, waarvan hij aan de zijnen de inwoning toezegt; een huis, geheel en al aangelegd en ingerigt om hen te ontvangen; een huis, waar *hij* hen kon en mogt brengen; waarvan het *aan hem* ſtond hun den vrijen ingang te bezorgen; waar zij als zijne vrienden welkom zouden zijn, en door zijne eigen beſtelling de plaats voor zich bereid zouden vinden. Het is dus geen vreemd goed, dat hij hun belooft; het is zijn eigen goed, waarover hij ten hunnen behoeve beſchikking maakt. Welk eene gewigtige, onwankelbare verzekering

 van

van den aanstaanden heilstaat der Christenen ligt hierin opgesloten, M. H.! hierin, zoo wel als in de majesteit dezer gansche aankondiging. Hij, die welhaast, weerloos, aan den hoogsten moedwil der menschen overgeleverd zou worden, hij spreekt van zich: *ik ga heen naar mijns Vaders huis! ik zal wederkomen! ik zal u tot mij nemen! Gij zult zijn, waar ik ben!* Mij dunkt, terwijl Jezus dit sprak, zweefde hem wel zijn bang en bitter lijden voor den geest, maar tevens de erfenis der heerlijkheid, die hij nu binnen weinige uren door zijn bloed zou verworven hebben: reeds verbeeldde hij zich zijne vrienden rondom zich te hebben verzameld, met hen in de eeuwige vreugde zijns Vaders te deelen... en moediger ging hij zijne verraders en beulen te gemoet!

Doch ik heb genoeg gezegd, om u te doen gevoelen, welke krachtige gronden, ter verzekering van den toekomenden gelukstaat van alle Jezus vrienden, in zijne uitdrukkingen te dezer plaatsen liggen opgesloten. Laat ons

In *de tweede plaats* eenige trekken uit dezelve pogen op te zamelen, om ons het onwaardeerbaar *gewigt* dier gelukzaligheid levendiger voor den geest te brengen.

Alles wat wij hier beneden weten, en weten kunnen van het toekomend leven, is ſtukwerk; alles wat wij daarvan zeggen kunnen, is ſtamelende taal; *het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen;* dit is de uitſpraak van denzelfden Apostel, die de woorden van Jezus, waarover wij thans handelen, geboekt heeft, en wij moeten ons dus in geenen deele verbeelden, dat wij uit de overweging derzelve meer en duidelijker kennis van het toekomende zullen opdoen, dan Johannes bezat. Gij kunt dus ook van mij niet verwachten, dat ik eene beſchrijving van de plaats der heerlijkheid voor u zal wagen; dat ik al den rijkdom der natuur zal uitputten, en alle de ſchatten en kostbaarheden der aarde in eene kunſtige ſchakering zal zamen voegen, om u dat huis des Vaders, waar Jezus zijne vrienden zal inleiden, als een heerlijk en prachtig Gods-paleis voor uwe verbeelding te malen! Gij wilt niet, dat ik u gisſingen

zal mededeelen over de wonderbare vermogens van geest of ligchaam, die de gezaligden zullen bezitten, om voor hunne hemelſche woonſtede geſchikt te zijn, om hunnen dorst naar kennis en naar volkomenheid te kunnen bevredigen; dat ik tot u ſpreke van naamlooze genietingen en verrukkingen, die eeuwig hun hart doorſtroomen; en eene proeve neme, om mijne armoede aan denkbeelden onder ſchoonklinkende woorden te bedekken. Neen! de beſchrijvingen der toekomſtige heerlijkheid, die wij uit den mond van Jezus en zijne Apostelen hebben, zijn niet geſchikt voor de verbeelding, maar voor het hart; en niet voor het hart, dat aan de ijdelheden der wereld verkleefd, aan de vermaken verſlaafd en verkocht is, maar voor het gereinigd hart, welks behoefte is liefde, heiligheid en volmaaktheid! Zoo moeten wij dan ook de voorſtelling van Jezus te dezer plaatſe beſchouwen en verklaren; zij is verbloemd, om dat geen zijner jongeren, om dat geen ſterveling op aarde zich een eigenlijk en ſtellig denkbeeld der hemelſche heerlijkheid vormen kan; maar den geest dier voorſtelling zal echter de

wa-

ware Christen niet ligt miskennen. Wij mogen, ja! wanneer wij de ſchoonheid dezer aarde beſchouwen, waar duizend, duizend ſtemmen Gods wijsheid, liefde en magt in de heerlijke geſchapen natuur, in lucht en zee, in bosſchen, beemden en rivieren verkondigen; dezer aarde, die het verblijf der zonde is, en waar wij van God uitwonen: dan mogen wij bij ons zelven denken en uitroepen: indien dit het land der vreemdelingſchap is, wat zal dan *het Vaderlijk huis* niet wezen! Wanneer wij ons voorſtellen, wat het zegt, te *zijn waar Jezus is*, te deelen in *zijne* gelukzaligheid, de hoogſte, waarvoor een redelijk wezen immer vatbaar zijn kan, de prijs en loon der ſtandvastigſte gehoorzaamheid van Gods eigen Zoon; dan mogen wij de taal van eenen Paulus zelf arm noemen, wanneer hij ſpreekt van een onuitſprekelijk, eeuwig gewigt van heerlijkheid! dan mogen wij ons vrijelijk, niet in ijdele harſenſchimmen, maar in blijde verwachtingen eener onbekende vreugde toegeven! Maar de ziel van Jezus voorſtelling zal toch altijd deze blijven: wij zullen daar, als vrienden en broeders van onzen Verlosſer, bij hem en met

 hem

hem, als kinderen van zijnen Vader, in het huis en in de gunst van God, eeuwig zamen zijn!

Verbeelden we ons voor een oogenblik, dat hier op aarde alle braven en deugdzamen zich verzamelden, alle ware, edelmoedige menſchenvrienden, alle opregte dienaars van God; alle vurige en getrouwe vereerders en vrienden van Jezus; dat deze met elkander eene afzonderlijke maatſchappij oprigteden, met de bedoeling en het vermogen, om alleen elkanders geluk te bevorderen, elkanders volmaaktheid te vermeerderen, en alle vreugde door broederlijke deelneming te verdubbelen. Verbeelden we ons, dat zij in ſtaat waren, om alle nijdigen, ſtaatzuchtigen, twistmakers, gierigen, wellustigen en boozen buiten hunne gemeenſchap te ſluiten, terwijl rust en veiligheid, zonder vrees of knagende zorgen, hun ten eigendom was toegelegd: o! dan hebben wij reeds een hemel hier op aarde, en deze woonplaats van zoo veel ellende is een zalig Paradijs geworden! Brengt dan in deze verzameling, alle die groote, uitmuntende man-

mannen, de vertrouwelingen der Godheid, uit alle eeuwen en geflachten, wier gezegende naams-gedachtenis tot ons is overgebragt, en zoo vele anderen, misfchien niet minder groot, fchoon alleen bij God en zijne Engelen bekend! Plaatst dan den Zoon van God, den beminnelijken, grooten, door lijden verheerlijkten Jezus, als vriend en Leeraar in het midden dezer gelukkigen, als Koning aan het hoofd dezer zalige maatfchappij: hoe gloeit zijne liefde in ieders boezem! hoe ftraalt zijn minzaam, Goddelijk aangezigt, en dringt door tot in ieders hart! Welk eene kennis, daar men zulk een orakel tot vraagbaak heeft! Welk eene reinheid, daar men naar zulk een voorbeeld zich vormt, daar men hem gelijk wordt, omdat men hem ziet gelijk hij is! Verbeeldt u onder zulk een wijs, en zacht, en herderlijk beftuur, het vertrouwelijke, het leerzame, het genoegelijke der onderlinge zamenwoning, de weemoedige vreugde van hen, die hier beneden ongelukkig waren, en nu met dankbare verrukking op hunnen betraanden, doornigen levensweg te rug zien! Verbeeldt u zulk eene gemeente vergaderd, om haren

God en Koning, om Hem, die op den troon zit en het lam, eer en heerlijkheid en ſterkte te geven, hare vurige lofgezangen, hare dankbare aanbidding!... maar waar ben ik... mijne verbeelding en gedachten bedwelmen zich — ik gevoel dat ik op aarde ben — *het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen!*

De verwachting van zulk eenen heerlijken gelukſtaat moet buiten twijfel den uitgebreidſten *invloed* hebben, op het tegenwoordige leven, en den geheelen wandel van hen, die zulke hooge uitzigten voor zich geopend zien. Dit is *het laatſte ſtuk*, 't welk ons nog ter beſchouwing overblijft, en waartoe Jezus woorden ons wederom eene ongezochte aanleiding geven; daar hij zelve zijne uitnemende belofte daartoe inzonderheid wil doen dienen, om het hart zijner leerlingen, diep bedrukt over de ſcheiding en het aanſtaande lot van hunnen Meester, tegen buitenſporige aandoeningen te wapenen. *Uw hart*, zeide hij in het begin zijner reden; *uw hart worde niet ontroerd!*

De

De openbaring van den toekomenden geluk∫taat der Christenen wordt, in de gewijde Schriften des Nieuwen Verbonds, tot onder∫cheiden oogmerken aangewend, die zich echter bijkans allen tot één hoofdoogmerk laten verzamelen; zij moet namelijk eene hemel∫che gezindheid des harten opwekken, levendig houden en meer en meer aanvuren. Hij, die gewoon is zich zelven te be∫chouwen, als een toekom∫tig burger dier heilige en heerlijke maat∫chappij, die ik in eenige ∫laauwe trekken u heb pogen voor te ∫tellen, moet noodwendig deze wereld, en de dingen, die dezer wereld zijn, in een geheel ander licht plaat∫en, en met een geheel ander oog aanzien, dan de zinnelijke mensch, die hier zijn ∫chat en zijn hart heeft: zijn welbehagen in het voortduren zijner loopbaan hier beneden wordt onderwerping aan den wil van God, zijn verlangen ∫trekt zich meer en meer uit tot de toekomst, en een merk van hemel∫chen adeldom drukt zich op alle zijne gedachten, daden en bedoelingen. De goederen, de genietingen, de betrekkingen van dit leven, verliezen wel in zijn

nog niets van hare wezenlijke waarde, maar zij verliezen alle hare ingebeelde waarde, en zij verdwijnen geheel, wanneer hij ze in de weegschaal legt tegen het goed, dat voor hem is weggelegd in de eeuwigheid. Daar, daaruit ontstaat zijn moed, in de beproeving zijns geloofs en zijner deugd; daar, daaruit ontspringt de bron zijner vertroosting in alle de wederwaardigheden, in alle de rampen, in alle de treffende verliezen, die hij heeft door te staan; en wat hij ook te lijden hebbe, de stem van zijnen Hemelschen Vriend roept hem, gelijk zijnen jongeren toe: *Uw hart worde niet ontroerd!*

Denkt niet, M. T. dat ik het voor eene geringe zaak houde getroost, gelaten en welgemoed te zijn, onder het gevoel dier bittere en hartverscheurende slagen, waarmede het menigmaal den Albarmhartigen behaagt zijne schepselen, zijne geliefdste kinderen te bezoeken: dat ik ontveinzen zou de kracht te gevoelen der banden, die den zwakken sterveling aan zijn goed, zijne eer, zijn bloed verbinden. Denkt ook niet, dat ik die gevoeligheid des harten

ten zal wraken, die de eer onzer menschelijke natuur uitmaakt, en die wij, al is het voor den prijs der zwaarste beproevingen, nooit te duur kunnen betalen: die aandoenlijk teedere stemming des gemoeds, die het menschelijk hart van onzen Jezus zoo beminnelijk maakte, en de tranen vloeijen deed van hem, die de nietigheid der aardsche dingen, de onwaardigheid der stervelingen, en het eeuwig gewigt der toekomst, met het onbeneveld oog zijns verstands, volkomen doorzag. Denkt eindelijk niet, dat ik vergeten zou zijn, dat ik niet met diepe ontroering gevoelen zou, tot wie ik in dit oogenblik spreke (*): tot eene vergadering van menschen, onder wie er weinigen zullen zijn, die in den jongsten rampspoed dezer stad niet smartelijk gedeeld en geleden hebben: velen, die hunne dierbaarste bezittingen tot eene prooi der vernieling of der vlammen zagen worden; velen, die geweend heb-

(*) Deze Leerrede is uitgesproken te Leyden, weinige maanden na de geduchte verwoesting van den 12 Januarij 1807.

hebben bij de misvormde lijken van een vader of moeder, echtgenoot of kind, van vrienden of bloedverwanten, en wier tranen nog niet zijn opgedroogd — ach! veelligt in dit leven nimmer geheel zullen opdroogen! Dat zij vrij vloeijen, deze heilige tranen der menschelijkheid; maar dat zij tevens onze harten genaäkbaar maken voor den troost des eeuwigen Euangeliums. Wij allen moeten eenmaal alles, wat wij hier op aarde bezitten, derven; wij moeten onze vrienden, onze bekenden vaarwel zeggen, of eenmaal hunnen afscheidsgroet ontvangen; wij moeten onze dierbaarste betrekkingen en panden ons eenmaal ontrukt zien, of wij zelven moeten hun ontrukt worden: geween, gemis en bitter harteleed staan ons elken dag voor de deure: maar wij hooren ook hier niet t'huis; wij dolen hier om als vreemden, en midden door al dat leed en dien kommer ligt de weg naar ons hemelsch Vaderland, waar geene rouwe noch geklag zal gehoord worden, en alle tranen zullen afgewischt worden van de oogen!

Wan-

Wanneer wij in gehoorzaamheid, in liefde en trouw aan Jezus en aan zijne geboden, hier beneden zullen gewandeld hebben, en wij zien dan aan het einde onzer wandeling het Vaderlijk huis geopend, om ons te ontvangen en te huisvesten, en ons daar te doen zijn, waar licht, blijdschap en volmaaktheid wonen: wat kunnen wij dan verliezen, dat wij daar niet beter, reiner en volkomener zullen wedervinden, dat ons daar niet duizendvoudig zal vergoed worden! Ja! de aarde gaat voorbij, met al wat zij begeerlijks heeft; gelijk wij al sidderende gestaan hebben op de puinhoopen onzer woningen, of der woningen van onze vrienden en bekenden, zoo zullen wij eenmaal juichende staan op de puinhoopen van het gesloopte wereldrond, wanneer dood en graf zullen worden te niet gedaan, wanneer wij onze dierbare panden uit de graven zullen weder ontvangen, en wij met allen, die de verschijning des Heeren hebben lief gehad in onverderfelijkheid, ook eeuwig in zijne vreugde zullen ingaan!

Met

* *

Met weinige woorden ter Toepassing zal ik deze Leerrede besluiten.

De belofte van Jezus, welker onwaardeerbaar gewigt, wier troostvolle kracht wij overwogen hebben, is met de plegtigste verzekering gedaan, *aan zijne vrienden.* Er is niemand, vertrouwe ik, in deze vergadering tegenwoordig, die dezen naam niet gaarne dragen wil, die op de persoon, de leer, de verdiensten en de gunst van Jezus niet eenigen prijs stelt, die niet wenscht en hoopt, om eenmaal door hem in de heerlijke woning zijns Vaders te worden binnengeleid. Doch wanneer velen onzer hunne liefde tot Jezus vergelijken met de hartelijke verkleefdheid der Apostelen; die hun huis en beroep verlieten, om armoede en smaad met Jezus te deelen, en ten laatste met hun bloed hunne getrouwheid te bezegelen; dan vreeze ik, dat zij uit deze vergelijking weinig troost of hoop voor het toekomende zullen opzamelen. 't Is waar, wij worden thans niet geroepen tot zoo veel opofferingen, en

zoo

zoo veel ſtrijds, als de eerſte discipelen van Jezus; wij hebben ook zijnen hemelſchen omgang niet genoten, om dat onuitbluschbaar vuur in ons te ontſteken, dat in het hart zijner jongeren blaakte. Maar onze liefde voor hem moet toch altijd meer zijn, dan een vlugtig aandenken, of ten hoogſte eene ras voorbijgaande gemoedsaandoening; wij behooren hem ten minſte te kennen, prijs te ſtellen op zijne goedkeuring over onze daden, ter liefde van hem iets te doen of na te laten, 't geen hij ons bevolen of verboden heeft, 't welk hem aangenaam is, of hem mishaagt: boven alles, het eeuwig zamen zijn met hem, in het huis der heerlijkheid Gods, moet ons meer waard zijn, dan alles wat de wereld ons begeerlijks kan aanbieden. Hoe! ter liefde van eene aarde, waarop hij gekruiſigd is, waar men ſchavotten en brandſtapels heeft opgerigt voor zijne gezanten en getuigen, hem zelven te vergeten; ons leven zoo aan te leggen, als of hier het Paradijs onzer genieting was, en wij geen Hemel behoefden om zalig te zijn; en bij dat alles ons zelven te beſchouwen als zijne vertrouwde gunſtelingen, die Hij

hier

hier boven in eeuwige vreugde bij zich verwacht!... dat eens iegelijks eigen hart hier uitſpraak doe! Maar kunnen, mogen, zullen wij dan, voor een kortſtondig verblijf hier beneden, ons zoo veel geluks voor eeuwig laten ontgaan; en daarenboven al de kalmte en vertroosting misſen, die de blijde verwachting van den Christen over zijne ganſche levenswandeling verſpreidt, terwijl zij balſem giet in de wonden zijns harten, en de ruwſte paden effen maakt voor zijnen voet? Wij, die de verganke-lijkheid der aardſche dingen, en de onze-kerheid des aardſchen levens, onlangs zoo treffend hebben ondervonden, dat de ſchok nog, als ieder oogenblik, door onze aderen en zenuwen trilt. Neen! hoe moeijelijk het vallen moge getrouw te zijn aan den wil van God, die ook de wil van Jezus is; hoe zeer de ſtrijd des geloofs en der deugd tegen onze zinnelijkheid en verkeer-de neigingen angſtig zijn moge, en harde opofferingen kosten; wij zullen echter niet dwaas genoeg zijn, om voor eene beproe-ving van weinig jaren, wat zeg ik, mis-ſchien maanden of dagen, de heerlijkſte

uit-

uitzigten te laten varen, die een gansch leven van kommer en tranen duizendvoudig waardig zijn. Waar wij ook, rond om ons heen, onze oogen op slaan mogen, alles zal ons de noodzakelijkheid herinneren, om ons tegen alle uitkomsten in veiligheid te stellen, en alles te kunnen verliezen, terwijl wij onzen dierbaarsten schat behouden, en leeren aan beter goed genoeg te hebben!

„ Gij vriendelijke, liefdevolle Heere „ Jezus! die in alles beproefd zijt, wat „ wij hier beneden te bestrijden en te „ dulden hebben; die de kracht der „ verzoekingen, en de zwakheid uwer „ broederen kent; bevestig onzer aller „ voornemen, of onze heerschende ge„ zindheid, om voor u te leven, om „ in de kennis van u, in de gemeen„ zaamheid met uwen hemelschen zin en „ bedoelingen, een krachtigen steun te „ vinden voor ons geloof en onze deugd. „ Rigt ons op, wanneer wij struike„ len; stort uwe liefde uit in onze „ harten; en wanneer wij onze loop„ bane zullen voleindigd hebben, ver-

„ geeft dan onze zwakheid en ons ge-
„ brek, geef ons mede eene plaats in
„ het huis van uwen Vader, op dat wij
„ door U zelven tot volmaaktheid mo-
„ gen gevormd worden, en eeuwig zijn
„ mogen, waar gij zijt!" AMEN.

LEERREDE

OVER

DEUTERONOMIUM XXXIV. vs. 1–7.

*

TOEN GING MOZES OP UIT DE VLAKKE VELDEN MOABS NAAR DEN BERG NEBO, OP DE HOOGTE VAN PISGA, WELKE REGT TEGEN OVER JERICHO IS; EN DE HEER WEES HEM HET GANSCHE LAND GILEAD TOT DAN TOE.

EN 'T GANSCHE LAND NAPHTALI, EN 'T LAND VAN EPHRAIM EN MANASSE EN HET GANSCHE LAND VAN JUDA TOT AAN DE ACHTERSTE ZEE.

EN HET ZUIDEN, EN HET EFFEN VELD DER VALLEI VAN JERICHO, DE PALMSTAD, TOT ZOAR TOE.

EN DE HEER ZEI TOT HEM: DIT IS HET LAND, DAT IK ABRAHAM, IZAAK EN JAKOB GEZWOREN HEB, ZEGGENDE, UWEN ZADE ZAL IK HET GEVEN: IK HEB HET U MET UWE OOGEN DOEN ZIEN, MAAR GIJ ZULT DAARHENEN NIET OVERGAAN.

ALZOO STIERF MOZES, DE KNECHT DES HEEREN, ALDAAR IN DEN LANDE MOABS, NAAR DES HEEREN MOND.

EN HIJ BEGROEF HEM IN EEN DAL, IN DEN LANDE MOABS, TEGEN OVER BETH PEOR, EN NIEMAND HEEFT ZIJN GRAF GEWETEN, TOT OP DEZEN DAG.

MOZES NU WAS HONDERD EN TWINTIG JAREN OUD, ALS HIJ STIERF, ZIJN OOG WAS NIET DONKER GEWORDEN EN ZIJNE KRACHT NIET VERGAAN.

* *

Van waar komt het, dat alle menschen zulk eene bijzondere begeerte toonen, om het uiteinde van groote mannen te weten, en van hunne bedrijven en gesprekken, in de laatste uren of oogenblikken hunnes levens, zich te laten onderrigten? Is het eene betamelijke nieuwsgierigheid, die hen aanspoort, om te weten, of zij zich tot aan het einde toe gelijk zijn gebleven, en de grootheid en standvastigheid hunner ziel, zelfs in het tijdstip des doods, niet verloren hebben? Of, omdat wij vermoeden, dat een buitengewone en zeldzame levensloop ook op eene buitengewone en zeldzame wijs moet eindigen? Of, eindelijk, omdat wij van het verhaal van hunnen uitgang ons groote nuttigheid en leering be-

beloven? Hoe dit ook zij, deze begeerte is algemeen onder het menschdom, waar slechts eenige weetgierigheid heerscht, en zal niemand onzer vreemd zijn.

Ik mag dan met regt uwe aandacht dit uur uitnodigen, daar het mijn voornemen is, u met den uitgang van eenen der grootste mannen uit de gansche oudheid bezig te houden; waaruit wij daarenboven zullen kunnen leeren, hoe men moedig sterven kan; hoe de verzekering van Gods gunst en goedkeuring de bitterheid des doods kan wegnemen, en de laatste levens-oogenblikken in vreugde en verrukking doen voorbijgaan!

Ik zal met u spreken over DEN DOOD VAN MOZES, en deze naam alleen is genoeg, om niet slechts den liefhebber van Gods woord en dienst, maar zelfs elken beminnaar van oudheid, geschiedkunde en edele menschenkennis, terstond belang en deelneming in te boezemen.

Ik kan, zoo 't mij voorkomt, op geene betere wijze aan mijn oogmerk voldoen,

dan wanneer ik het gefchiedverhaal, dat wij voor ons hebben, met u volge, en waar het noodig is het zelve ontwikkele, of eenige aanmerkingen en ophelderingen, naar vereisch der zake, daar bij voege. Dit gefchiedverhaal is van eenen onzekeren Autheur, en eerst na Mozes dood aan het einde van zijn vijfde boek geplaatst. Mozes zelfs toch kan zijn eigen uiteinde niet befchreven hebben, en de gisfing van sommige, dat hij het gedaan heeft in den Profetifchen Geest, kan zich voor de regtbank der onpartijdige oordeelkunde niet ftaande houden; behalve dat de loffpraak, in de drie laatfte verzen van dit Kapittel, in niemands mond minder, dan in dien van Mozes pasfen kon.

Om in eene geleidelijke orde met u voort te gaan, in de voorftelling der zaken, die ons wachten, zullen wij

I. *Eerst* de bijzonderheid overwegen, aangaande Mozes uiterlijken toeftand voor zijnen dood, in het 7.de vers verhaald.

II. *Dan*

II. *Dan* zullen wij hem zien opgaan; naar de plaats waar hij sterven zou; vs. 1a.

III. *Voorts*, wat God aan hem deed, en met hem sprak, eer hij stierf, vs. 1b., 2, 3 en 4.

IV. En *eindelijk* zijn dood en begraving, vs. 5 en 6.

I. Om ons met den persoon van Mozes terstond een weinig nader bekend te maken, zullen wij onze beschouwing openen met het overwegen der bijzonderheid, in het 7de vs. vermeld: *Mozes was honderd en twintig jaren oud als hij stierf; zijn oog was niet donker geworden, en zijne kracht was niet vergaan.*

De honderd en twintig jaren van Mozes leven onderscheiden zich juist in drie gelijke tijdvakken, waarvan elk veertig jaren behelst. In het eerste tijdperk treffen wij zijne geboorte aan, en zonderlinge bewaring door de hand der Voorzienigheid; zij-

ne opvoeding als een zoon van Farao's dochter, zijne geleerdheid en rang als een' Egijptifchen wijzen, en zijne mislukte poging, om zich aan het hoofd zijner broederen te ftellen, en hen uit hunne flavernij te verlosfen. In het tweede tijdvak van gelijke veertig jaren, vinden wij zijne vlugt naar Midian, zijn verblijf in het huis van den wijzen vorst Jethro, zijn huwelijk met deszelfs dochter, en zijne omzwerving in de Arabifche woestijn met de kudde zijnes fchoonvaders: daar werd Mozes, die zijne landgenooten niet door geweld en wapenen verlosfen mogt, door ftille en eenzame overdenking voorbereid, om het middel der verlosfing in Jehova's hand, en onder Hem de Leidsman en Wetgever zijnes volks te zijn. Dit tijdperk eindigt dus met zijne roeping tot dien gewigtigen post. Het aanmerkelijkfte echter zijn de veertig laatfte jaren zijnes levens, toen hij door wonderen en teekenen Faraö dwong, om Israël vrij te laten, en als het opperhoofd eens volks van twee millioenen zielen, als de Leidsman van zes maal honderd-duizend rebellen, door alle ftreken

der

der Arabische wildernis omdoolde, en hen bragt tot op de grenzen van het beloofde land.

Honderd en twintig jaren was een hooge en gezegende ouderdom, zelfs in dien tijd, en hij, die denzelven bereikt had, mogt men bijkans afgeleefd heeten. Dit zou ons derhalve ook in Mozes niet moeten bevreemden, vooral wanneer wij daarmede vergelijken, wat deze man niet al had uitgestaan, en hoe hij dit gansche leven zich had afgesloofd, nu in het bejagen der wetenschap, dan in het behartigen van zijnen post; hoe de grootste lasten, waar voor elk ander zou hebben moeten bezwijken, hem in zijne klimmende jaren drukten, toen hij dag aan dag het slagtoffer der laagste ondankbaarheid, en der snoodste muitzucht was. Maar neen! ver van afgeleefd te zijn, of door ouderdom gebukt te gaan naar het graf, getuigt ons de Geschiedschrijver van hem, *dat zijn oog niet verdonkerd en zijne kracht niet vergaan was:* eene korte en eigenaardige beschrijving van iemand, die in zijne hooge jaren, zoo niet den bloei der jeugd, ten

minften de fterkte des mannelijken leeftijds nog heeft behouden.

Zijn oog was niet donker geworden. Ik zal niet zeggen, dat het gebrek des ouderdoms zich menigmaal allereerst aan het oog en gezigt openbaart; maar ik merk alleen aan, dat *het oog* hier de plaats vervangt van *alle zintuigen*, als het voornaamfte derzelve, ja! dat wij zelfs de redelijke vermogens hierin mede moeten begrijpen: ieder zal dit ligtelijk gevoelen en toeftemmen. *Mozes oog was niet verdonkerd*, zijne zinnen waren niet verftompt, zijn verftand was niet beneveld; hij fcheen in alle deze opzigten nog dezelfde te zijn, die hij voor veertig of meer jaren was! Zelfs was *zijne kracht niet vergaan:* in het Hebreeuwsch ftaat hier een woord, dat *groenheid*, *frischheid* te kennen geeft: die moed, die ftandvastigheid en kracht der ziel, die den zwakken fterveling met de jaren begeeft; die ligchaamsfterkte zelve, die frischheid en fleur, die gehardheid tegen alle vermoeijenisfen en ongevallen, die bij de uitdrooging der levensfappen mede verdwijnt; dit alles bezat Mozes nog in het honderd-twintigfte jaar zijnes levens,

vens, in het uur van zijnen dood. Wilt gij, M. H.! de waarheid van dit getuigenis bevestigd zien, denkt flechts aan de twee vorige Hoofdftukken van dit Boek; aan dat lied der getuigenis, en den zegen der ftammen, waarmeê hij van zijn ondankbaar volk affcheid nam, en waarin nog al de kracht zijner ziel fpreekt, al het vuur van zijnen geest fchittert!

Wij kunnen deze onbezweken levenskracht van Mozes uit verfchillende oogpunten befchouwen; of als een gevolg eener matige levenswijze, en onvermoeide arbeidzaamheid, waardoor men, zoo niet zijn leven, ten minfte zijne jeugd verlengen kan: of als een gefchenk van God, zonder 't welk zijn dienaar nimmer in ftaat zou geweest zijn, om den last hem opgelegd, te torfchen: maar vooral moeten wij dit tellen onder de bijzondere gunstbewijzen, waarmeê Jehova, aan zijnen getrouwen knecht, de moeijelijkheid der zwaarfte roeping eenigermate wilde vergoeden. Den ouderdom, wanneer hij met alle zijne gebreken ons aantast, mogt Salomo met regt *kwade dagen* noemen; maar het

het is niet minder waar, dat de grijzigheid eene fierlijke kroon is, wanneer men de ongemakken des levens nog het hoofd kan bieden, en het onbeneveld verftand, bij de vrucht eener langdurige ondervinding, de aangename kalmte der driften geniet. Doch het is tijd, dat wij van deze bijzonderheid afftappen, en na de befchouwing van den uiterlijken toeftand van Mozes, op den dag en de ure zijnes doods, zijnen uitgang zelven overwegen.

II. Laten wij hem dan zien opgaan naar de plaats, waar hij fterven zou! wij lezen vs. 1a. *Toen ging Mozes op uit de vlakke velden Moabs, naar den berg Nebo, op de hoogte van Pisga, welke regt tegen over Jericho is.*

De plaats waarheen Mozes zich begaf, wordt ons zeer naauwkeurig befchreven, en zoo, dat ik het niet duidelijker, dan met de woorden van den Gefchiedfchrijver, kan voorftellen. Het leger van Israël bevond zich thans in de vlakke velden van Moab, aan de grenzen van Kanaän, op eenigen afftand van den Jordaan, die het flechts had

over

over te trekken, om in Palestina te zijn. In deze landftreek heeft men een gebergte, dat hier den naam van *Pisga* draagt, en waarvan de fpits, of het hoogfte toppunt, *Nebo* geheten werd. Op dezen berg-top geplaatst, zag men den Jordaan onder zijne voeten, en men bevond zich *regt tegen over* de beroemde ftad *Jericho*, die, in het derde vers, *de Palmftad* genoemd werd, 't zij om de menigte van dat edel plantfoen, die men daar aantrof, 't zij om eenige andere reden, ons minder bekend, en waarbij wij weinig belang hebben. De Gefchiedfchrijver heeft waarfchijnlijk dezen oord van Mozes verfcheiden met zulk eene zorgvuldige juistheid aangeteekend, omdat hij dit tooneel voor al te belangrijk hield, om niet als zoodanig bij de nakomelingfchap bekend te ftaan.

Naar deze bergfpits ging Mozes op Men zou kunnen denken, dat hij het deed uit zeker verborgen voorgevoel, en aandrang des harten, dien wij voor een ftem van God in ons binnenfte mogen aanmerken; doch wij lezen, Kap. XXXII. vs. 48 en vervolgens, dat God aan Mozes uitdrukke-

kelijk bev… om zich op deze hoogte te begeven, … daar het oogenblik van zijnen dood af …wachten. Zoo was ook Aäron, Mozes …liefde broeder, geſtorven; hij moes… et hem op den berg Hor klimmen, hem… n priestergewaad uittrekken, zijnen zo… Eleazar daarmede omhangen; en toen … af Aäron — en Mozes en Eleazar kwamen alleen van den berg af. Mozes, gehoorzaam aan Gods bevel, en wetende, dat niets meer den intogt van Israël in Kanaän verhinderde, dan alleen dat hij eerst ſterven moest, nam van zijn volk een plegtig afſcheid, deelde het zijne laatſte vermaningen mede, boezemde zijnen zegen over hetzelve uit, en ging alleen, of misſchien van zijnen getrouwen Joſua vergezeld, naar de plaats hem van God aangewezen, om aldaar te ſterven!

Hoe aandoenlijk en grootsch is het, wanneer wij eenen man, gelijk Mozes was, dus naar zijnen dood zien henen ſtappen. Hij had zekerlijk eene reden om het leven te beminnen, en deze was, om de vrucht van zijnen arbeid te plukken, en na zoo lang met het volk gedoold te hebben, eindelijk

ook

ook met hen in de plaats der rust te komen. Of meent gij dat Mozes hieromtrent ongevoelig was? Leest met aandoening, en om u te beter denkbeeld te vormen van Mozes verheven onderwerping aan den wil van God in deze ure, leest het geen wij Kap. III. vs. 23 en vervolgens opgeteekend vinden: hoe hij, aan Kanaäns grenzen gekomen, God vurig bad om opheffing van het uitgeſproken vonnis; dat het hem toch vergund mogt worden dat goede land te betreden, en de vervulling van Jehova's belofte met zijne oogen te aanſchouwen! Doch vergeefs! „ Genoeg „ hiervan," was het antwoord: „ Spreek „ nooit meer tot mij van deze zaak: gij „ zult over dezen Jordaan niet gaan!" Eene grievende teleurſtelling voorwaar! Maar Jehova, dit wist hij, kon hem die rijkelijk vergoeden, en had hem voor dezelve bereid, door ze hem te voren aan te kondigen. Anders kon Mozes met veel gelatenheid zijnen dood te gemoet gaan; hij had de beste jaren zijnes levens in ballingſchap, hartzeer en kwelling doorgebragt; niet lang geleden was hem zijn broeder en boe-

zem-

zemvriend ontvallen; en het kroost der muitelingen, die met hem uit Egijpte getogen waren, was niet beter dan de vaderen. De roeping der Voorzienigheid had hem den zwaarften post opgelegd, en hij had ondervonden, hoe moeijelijk het was gehoorzaam te zijn. Hij had eindelijk lang genoeg geleefd, om te weten, dat er voor den getrouwen dienaar van God wel veel ftaat af te doen, maar weinig heil of vreugde te bejagen is op deze wereld. Hij ging dan niet alleen gelaten, maar zelfs kloekmoedig den kruin van Pisga op; want hij wist wie hem riep, en kende hem als zijnen vriend! hij beloofde zich nog voor zijnen dood oogenblikken der verrukking, die een gansch leven waardig waren; en na den dood wachtte hij den loon des geloofs en der getrouwheid, die hem in dit leven was ontzegd!

Ziet hier, M. G.! hoe wij ook kloekmoedig fterven kunnen, wanneer het bevel van God, *keer weder tot ftof!* tot ons komen zal. Wanneer deze aarde ons geen paradijs der verlustiging, maar eene moeijelijke

ke ſtrijd- en oefenplaats geweest is, waar het onze eerſte bedoeling was den wil van God uit te vorſchen, en onze eerſte betrachting, om met opoffering van alle onze krachten dien ter uitvoer te brengen: wanneer wij den loon van dit ons pogen niet hier, maar in het andere leven verwachten; wanneer God onze vriend en vertrouweling geweest is, boven alle aardſche betrekkingen; dan kunnen wij ons verbeelden, of het hard of ligt valt, uit den ſtrijd te worden opgeroepen, tot de verkrijging des loons genoodigd, en tot de aanſchouwing van God toegelaten! Dit is de ware kloekmoedigheid, die niet uit ongevoeligheid of dwazen hoogmoed ontſtaat, maar uit gehoorzaamheid aan God en hemelſche gezindheid des harten. Edele Mozes! wie benijdt u niet de ſtille aandoeningen uwer peinzende ziel, toen gij Moabs vlakte en Sittims vallei achter u liet, en met de herinnering van al het geleden leed, van al den doorgeworſtelden arbeid en kommer, den top van Nebo beſteegt, om daar aan Jehova's mond te ontſlapen!

III. Welaan, beschouwen wij Mozes, daar hij nu de spits des bergs heeft beklommen; beschouwen wij het laatste gemeenzaam verkeer tusschen Jehova en zijnen dienaar; de Geschiedschrijver verhaalt het ons vs. 1b.—4.

God toonde hem het gansche land van Gilead tot Dan toe, enz. Wij moeten bij deze woorden opmerken, dat de Schrijver hier niet maar eenige namen van landstreken en steden opnoemt, en als bij toeval bij elkander voegt, maar dat hij juist die streken opnoemt, en ze in zulk eene orde plaatst, dat zijne voorstelling tevens de gansche lengte en breedte des lands bevat, en ons onderrigt, hoe Mozes zijn oog over het zelve heeft laten weiden. De naam *Gilead* duidt het gansche land aan, dat aan de overzijde der Jordaan gelegen was: in Kanaän zelf was *Dan*, eene stad van dien naam, de noordelijke grenspaal van Israëls bezittingen; even gelijk men ten zuiden *Jericho* had, en *Zoar* beneden de doode Zee gelegen: tusschen beiden vindt men de landen van *Naphtali*, *Efraïm*, *Manasse* en *Juda*, deels ten ooste, naar de zijde der

der Jordaan, deels ten weste aan den kant der Middellandfche Zee, die hier, vs. 2, de *achterfte Zee* genoemd wordt, deels de ganfche ruimte tusfchen de Groote Zee, en de Jordaan bevattende. God toonde dus waarlijk aan Mozes de ganfche uitgeftrektheid des lands, vestigde zijn oog eerst op de reeds overwonnen landen aan die zijde der Jordaan, waar hij zich thans bevond, en deed hem voorts met zijn gezigt van het Noorden naar het Zuiden afdalen, zoo dat hij te gelijk Oost en Westwaarts de ganfche breedte des lands omvattede.

Doch de naauwkeurige opnoeming van alle deze plaatfen en ftreken, fchijnt nog een ander oogmerk te hebben; om ons namelijk te onderrigten, dat Mozes de ganfche uitgeftrektheid des lands, tot aan deszelfs uiterfte grenzen, aan alle zijden, *onderfcheidenlijk zag*: niet gelijk wij, op eene verhevene hoogte geplaatst, een land, dat door hooge bergen en door zeeën bepaald is, verward en fchemerend zien, maar met onderfcheiding van gewesten, fteden, gebergten, bosfchen, vruchtbare en onvruchtbare ftreken, gelijk wanneer ons gezigt op

een' behoorlijken afstand van deszelfs voorwerp geplaatst is. Doch wanneer wij dit stellen, moeten we tevens aannemen, dat Mozes gezigtskring aanmerkelijk verwijderd, en zijn zintuig op eene buitengewone wijs is versterkt geworden, om een land, ten minste zoo groot als het onze, aan alle deszelfs einden te omvatten. En dit moet ook in der daad hebben plaats gehad, anders was het onmogelijk, om zulk eene uitgestrektheid, zelfs verward en schemerend te overzien. Wij vinden daarenboven, in het verhaal van den Geschiedschrijver zelven, genoegzame bevestiging, dat God dit gunstbewijs, deze verrukking en verheffing der zinnen, aan den grootsten zijner afgezanten, dadelijk heeft toegestaan. Hij zegt ons: *de Heer wees hem dat gansche land!* Of zou het, meent gij, geen verschil maken, of wij iets door de gewone hulp der zintuigen gewaar worden, dan of God het ons doet zien? en dit vooral aan eenen man gelijk Mozes, en in zulk een belangrijk oogenblik? Mozes ging dan den berg niet op uit eigen goedvinden, maar op bevel van God; hij ging niet derwaarts, om de aanstaande bezittingen

zij

zijnes volks zoo ver hij kon te overzien, maar om zich dezelve van God te laten toonen.

Doch de Schrijver berigt ons vervolgens, dat God, toen hij aan Mozes het land Kanaän deed zien, ook eene mondelijke toespraak daar bij voegde, en tot hem sprak, 't geen wij in het 4de vers lezen: *dit is het land, dat ik enz.*

Dit is het land, waar van ik Abraham, Izaäk en Jakob gezworen heb, zeggende: uwen zade zal ik het geven. God herinnert hier aan Mozes het Verbond, dat hij met Abraham Izaäk en Jakob gemaakt, de betrekking waarin hij zich tot deze Vaderen geplaatst had, ingevolge van welke hij verpligt was, om dat gansche land, dat Mozes thans zag, aan hunne nakomelingschap ter bezitting te schenken. Hij herinnert hem de onschendbare heiligheid van dit verbond, en de staving van hetzelve, door onverbreekbare, Goddelijke eedzwering. En wat kon het oogmerk hiervan anders zijn, dan aan Mozes te verzekeren, dat, schoon hij stierf, de beloften van God echter niet

 zou-

zouden falen; dat het leger wel het gemis van zulk een Opperhoofd, als hij was, zou gevoelen, maar dat het echter, door God bijgestaan, door God aangevoerd, alle hindernisfen zou te boven komen, zijne vijanden verjagen of verdelgen, en in het bezit des lands zich vestigen: dat hij dus, offchoon de vruchten van zijnen arbeid niet fmakende, nogthans gerust kon wezen, dat dezelve niet vruchteloos zou geweest zijn. Voorzeker het zou ons niet moeten verwonderen, indien Mozes, die het volk van Israël kende, het met eene zekere beklemdheid verlaten had, wat er van dien ordeloozen hoop zou worden, als zij hun Opperhoofd niet wederzagen? doch op deze wijs bevestigd in zijn geloof aan Gods beloften, kon hij zich ook hieromtrent volkomen gerust ftellen, en van deze aardfche zorg, die zijne laatfte oogenblikken had kunnen vergiftigen, zijn hart aftrekken!

Maar hierbij voegt Jehova iets, 't welk minder troostrijk fchijnt: *ik heb het u met uwe oogen doen zien, maar gij zult daar henen niet overgaan.* Eene menigte van zaken doet

doet zich hier aan onze beschouwing voor.

Vooreerst, herinneren wij ons hier het treurig voorval, *Num.* XX. verhaald, waarbij Mozes en Aäron beiden het leven verbeurden. Zij hadden, door ongeduld vervoerd, zich niet gedragen met al de waardigheid, die zulke Godsgezanten betaamde. Ongeloovig aan het woord van God had Mozes, in plaats van de rots te gebieden, dat zij hare wateren geven zou, haar tot tweemaal toe met den wonderstaf geslagen, en zich bij dit alles aangesteld, als of hij zich weinig uitwerking daar van beloofde. God, die niet slechts de daden, maar ook het hart zijner afgezanten kent en beöordeelt, wilde dit niet ongestraft laten voorbijgaan, en welhaast hoorde men het gestrenge vonnis: „ om „ dat gijlieden mij niet geheiligd hebt voor „ de oogen des volks, zult gij deze ge„ meente niet inbrengen in het land aan „ hun gegeven!" En ziet daar, Mozes verloor de vrucht van veertig jaren eenzame overpeinzing, en veertig andere jaren van arbeid en verdriet, en wanneer hij tot op de

 gren-

grenzen van het beloofde land zou gekomen zijn, zou hij in het gezigt van Kanaän sterven?

Zou nu het oogmerk van God met deze woorden geweest zijn, Mozes zijne voormaals gepleegde misdaad nog eens verwijtend onder het oog te brengen, hem te doen gevoelen, hoe zeer hij zich vergrepen had, en dus den dood dubbeld te doen smaken, door hem te doen sterven in het gezigt des lands, welks bezitting het doelwit geweest was van al zijn rusteloos pogen? Neen, M. G.! zoo bekrompen moeten wij van God en zijne wegen niet oordeelen; wij moeten dit gansche voorval in een geheel ander licht plaatsen. Het was Gods oogmerk niet dat Mozes in Kanaän komen zou; het belang des volks zelve eischte het tegendeel, daar het doorgaans op Mozes vertrouwde, ten koste van het vertrouwen op God; en Jehova's grootheid onder Israël vorderde, dat niemand dan Hij de eer ontving, van het volk in Kanaän gebragt te hebben. En wat Mozes zelf betreft, wat zou hij toch in Kanaän gezien hebben, dan eene akelige bloedstorting? wat anders

ge-

gehoord, dan nood- en jammergeschrei? Het is voorwaar geen aangename last, de uitvoerder van Gods wraak te zijn aan een volk, waar van de maat der ongeregtigheid vol is geworden! Zoo hij geleefd had, tot dat alle vijanden overwonnen waren en het land verdeeld was, wat had hij dan anders beleefd, dan verwaarloozing der noodzakelijkste wetten, verbonden met volken, die men moest uitroeijen, omkeering der beste staats-gesteldheid, en de gronden gelegd tot des volks onherstelbaren ondergang! Neen! voor dezen jammer wilde God den getrouwen Mozes bewaren: aan de grenzen van Kanaän gekomen te zijn, en daar te sterven, met de verzekering, dat God, het geen verder te doen was, voleindigen zou, dit was oneindig beter, dan Kanaän te helpen veroveren!

Om dit zijn oogmerk aan Mozes aan te kondigen, gebruikte God het tijdstip, dat zijn knecht zich zwaarlijk tegen hem vergreep, en deed het voorkomen, als de straf eener handelwijs, die niemand minder dan hem betaamde. Dit toch heeft meermalen plaats, wanneer God de zonden zijner

gunstgenooten bezoekt, dat zijne zwaarste straffen de grootste zegeningen zijn. Neen! de Allerhoogste bedoelde met deze handelwijs omtrent Mozes en Aäron niets anders, dan bij de teleurstelling, die het voor hun zijn moest te weten, dat zij aan deze zijde van het land der ruste blijven zouden, hen te doen gevoelen, dat hij niet onregtvaardig met hun te werk ging; en om tevens het wederspannig volk te overtuigen, dat de Heer, die zelfs zijne vrienden niet spaart, een verterend vuur is voor zijne vijanden! En even weldadig was het oogmerk van God met deze tegenwoordige herinnering: Hij wilde Mozes voor zijnen naderenden dood bereiden, en zijne in schijn gestrenge handelwijs andermaal voor hem billijken: Zie daar, zegt hij, het land, dat ik Israël zoo zeker geven zal, als ik het verbond met de vaderen bezworen heb: ik zal het u geheel doen zien, om dat gij in hetzelve niet moogt binnen treden!

In welk een licht nu, M. H.! moeten wij deze gansche bijzonderheid beschouwen, dat God aan Mozes voor zijnen dood nog het gan-

ganſche land Kanaän ter beſchouwing gaf? Wat was daarmede het oogmerk van Hem, die zelfs in onverſchillige dingen nimmer handelt zonder wijze redenen? Wij twijfelen geen oogenblik, of wij treffen hier wederom een nieuw bewijs aan van bijzondere en onderſcheidende gunst van God voor zijnen getrouwen dienaar. Zagen wij, dat Mozes, bij de verzekering, dat God Israel in Kanaän brengen zou, zich getroosten kon, dat hij er geen getuige van zou wezen, hoe moest het echter in hem opkomen, of hij dan nimmer die landſtreken zien zou, voor welker bezit hij, vele jaren lang, zoo veel had opgeofferd, en waaraan zoo vele heerlijke beloften waren vast gemaakt? Meent gij, dat voor Mozes, in zijne tegenwoordige omſtandigheden, iets gewenschter zijn kon, dan het land, welks grond hij niet betreden mogt, ten minſte met zijne oogen te omvangen? En dit was ook alles wat God voor hem doen kon; maar dit deed hij ook zoo ruim en onbeperkt, als Mozes het immer begeeren kon. Hij gevoelde zijne zintuigen verſterkt, zijn oog opgeklaard, de grenspalen zijnes gezigts zich allengskens verwijderen; hij

zag

zag het gansche land, in zijne lengte en breedte, in zijne vruchtbaarheid en sterkte; hij zag het als of het reeds onder de stammen verdeeld was; hier Juda, daar Efraim, Manasse, Naphtali en alle de overige broeders, En kunnen wij twijfelen, of de verheffing zijner zinnen werkte magtig op zijne verbeelding, waar voor God reeds meer dan éénmaal het gordijn der toekomst had weggeschoven? Hij zag de lotgevallen der natie, den tabernakel in een prachtig Gods-paleis veranderd, Israëls grenzen uitgebreid, en, na ontelbare wisselvalligheden, den beloofden Verlosser op dit heerlijk tooneel verschijnen, om Abrahams zaad een geluk aan te brengen, dat hun door geen Mozes kon te beurt vallen! Ziet daar wat het in zich had, dat God aan Mozes het land Kanaän ter beschouwing gaf! Wat kon hij hierna nog begeeren? Was zulk een oogenblik niet al zijnen arbeid en een gansch leven waardig? Was het niet oneindig beter het land dus te zien, dan in hetzelve door stroomen bloeds te waden? en kon hij, na dit gezigt, niet getroost, blijmoedig stervende zeggende: *ik heb lang genoeg geleefd!* Zoo, M. H.! zoo kan God

voor

voor zijnen gunsteling het gemis zijner dierbaarste begeerte vergoeden, en, terwijl hij hem zijnen wensch onthoudt, hem meer schenken, dan hij immer wenschen kon!

IV. Wij komen tot het laatste stuk onzer overweging, *den dood van Mozes, en zijne begraving*, in het 5de en 6de vers verhaald. Wij zullen deze twee dingen van elkander onderscheiden; en *eerst* spreken van Mozes *dood*. Wij lezen vs. 5: *Alzoo stierf Mozes, de knecht des Heeren, aldaar in het land Moabs, naar des Heeren mond.*

De voorstelling van den Geschiedschrijver is zoodanig ingerigt, dat zij ons het denkbeeld inboezemt van een' zachten, schielijken dood; in het midden zijner verrukte beschouwing, terwijl zijn oog nu op Kanaäns vruchtbaren grond, en dan weder in de lotgevallen van dit gezegend land doolde, ontsliep hij zachtelijk! Hij stierf, lezen wij, *naar den mond van Jehova*, dat is, naar des Heeren woord, overeenkomstig 't geen God over hem besloten, en hem aangekondigd had. Doch wij kunnen, met anderen, deze woorden ook vertalen: hij

stierf

ſtierf *aan den mond van Jehova:* terwijl hij nog met God ſprak, *mond aan mond*, gelijk een man tot zijnen naasten, ontnam Jehova hem zachtelijk den adem! In zijne hooge verrukking was de geest zijn ligchaam ontvloden — en Mozes was niet meer!

Dit was dan het uiteinde van den ijverigſten, den arbeidzaamſten van alle Godsgezanten, bij wien geen derzelve, noch in edele werkingskracht, noch in moed en ſtandvastigheid, noch in verheven talenten halen kon. Hij wordt hier *de knecht van Jehova* genoemd, 't zij wij dit, in den oosterſchen ſtijl, voor zijnen eernaam houden moeten, als den eerſten dienaar en ambtenaar van Israëls grooten Koning; 't zij de Schrijver hier bedoele een gedenkteeken voor de getrouwheid van dezen man Gods op te rigten. Ja voorwaar! indien iemand boven alle baatzuchtige zelfbedoeling verheven was; indien er immer een ſterveling geweest is, die alleen voor de gehoorzaamheid aan God, en de volvoering van Gods grootſte plans ſcheen te leven; die voor de goedkeuring van Jehova zich ondankbaarheid, hartzeer en teleurſtelling ge-

getroostte, zoo was het onze Mozes, in zijn leven en in zijnen dood!

En wat gevoelt gij, M. B.! bij deze voorſtelling van zijn uiteinde? Denkt gij, dat hij zijne moeijelijke getrouwheid zich beklaagde, toen hij nu, alleen met God op Nebo's kruin, zijne laatſte oogenblikken in de verrukkendſte beſchouwing, in gemeenzaamheid met Jehova, aan zijnen mond doorbragt, en veelligt reeds meende ontſlapen en zalig te zijn? Denkt gij, dat hij zijne groote talenten nu vruchteloos beſteed achtte, omdat hij het hart van een muitziek volk niet had kunnen verbeteren, en in het gezigt van Kanaän ſterven moest? Zou hij Jehova's dienst nu voor een' dienst zonder belooning gehouden, en het aardſche Kanaän boven het hemelſche verkoren hebben! Neen, neen! M. G. Op Sinaï's top moge onze Godsman in aanbidding zijn opgetogen, toen hij de Wet ontving uit de hand der Engelen, hier ſmaakte hij meer dan dit! Die God, die hem in den braambosch verſcheen, om den moeijelijkſten last op zijne ſchouders te drukken, daalde op Nebo neder, om dien van hem af te ligten,

en

en hem tot de vrijheid van een kind des Allerhoogsten te roepen!... Mozes stierf *aan den mond van Jehova*, onder Goddelijke toespraak en vertroosting, in hemelsche verrukking opgetogen.... Onze ziele sterve den dood diens opregten, en ons einde zij gelijk het zijne!

God, die den Geest van zijnen dienaar tot zich nam, zorgde ook voor zijn ligchamelijk overschot, en *begroef* het. Wij lezen vs. 6: *God begroef hem in een dal, in het land Moabs, tegen over Beth Peor, en niemand heeft zijn graf geweten tot op dezen dag.* Deze woorden zijn in meer dan één opzigt aanmerkelijk.

Wij zouden er niets tegen hebben om dezelve zoo te verklaren, dat de Schrijver daarin alleen, op eene verbloemde wijs, zijne onkunde te kennen geeft, hoe het met Mozes ligchaam gegaan zij, na dat hij zelf ontslapen was, in dezen zin: het lijk van Mozes of zijne beenderen heeft niemand ooit gezien, men moet hem dus ter aarde besteld hebben, in de eene of andere der laagten of valleijen, die door de heu-

heuvelen van Pisga en Nebo gevormd worden, doch waar deze plaats zij weet niemand; *niemand heeft ooit zijn graf geweten tot op dezen dag: God heeft hem begraven!* Wij zouden, zeg ik, deze verklaring kunnen goedkeuren, indien dezelve niet te willekeurig was, en daarenboven ook min noodzakelijk. Wat toch verhindert ons te denken, dat God, door den dienst zijner Engelen, voor het ligchaam van zijnen dienaar, zoo lang het zelve in de aarde rusten zou, eene bekwame plaats heeft laten bereiden, in één der enge dalen van het gebergte, waarop hij ſtierf?

Doch bedenkelijker is het geen de Schrijver hier bij voegt: *niemand heeft ooit zijn graf geweten tot op dezen dag.* Wat reden had het Opperwezen, om het overblijfſel van Mozes zoo zorgvuldig te verbergen? Want men zou uit deze woorden opmaken, dat men overal naauwkeurig gezocht heeft, om de begraafplaats van Israëls leidsman te ontdekken, maar dat alle naſporing vruchteloos is geweest. Zou God dit gedaan hebben, op dat men geene al te groote eer aan de beenderen van zijn' Profeet

zou toebrengen, en geene afgoderij met dezelve bedrijven? Dus gist men, maar in der daad met weinig grond; daar men in de geschiedenis geen enkel spoor vindt, dat de Israëlieten bijgeloovig waren omtrent de overblijfsels van gestorvenen, noch dat zij de graven van Abraham, Izaäk en Jakob in zonderlinge waarde gehouden hebben, schoon dezelve onder hen bekend waren. Zelfs hebben zij, gedurende hunne veertigjarige omzwerving door de woestijn, de beenderen van Jozef overal met zich rondgevoerd, zonder dat wij immer ontdekken, dat zij afgoderij met dezelve pleegden. Wij voor ons gelooven derhalve niet, dat dit de ware meening zij, maar denken veeleer dat dit gezegde een verborgen zin en bedoeling heeft, die wij van elders moeten opsporen.

De Apostel JUDAS gewaagt in zijnen *Zendbrief*, vs. 9, van *een twist tusschen Michaël den Archangel, en den duivel, over het ligchaam van Mozes.* Het is ontwijfelbaar, dat de Apostel hier uit de bron der Joodsche overlevering schept, of op het een of ander Joodsch geschrift, in dien tijd bekend,

kend, en waarin dit gevonden werd, het oog heeft; welk geschrift hij daardoor nog niet regtstreeks voor echt of geloofwaardig verklaart, maar waarvan hij alleen tot zijn oogmerk gebruik maakt. En wat zou de zin dezer overlevering zijn, die wij niet uit de schriften der latere Rabynen, maar uit den Joodschen geest en stijl van dien tijd verklaren moeten? *Michaël de Aartsengel* komt reeds bij DANIEL voor, Kap. XII: 1, 2, als *de Engel der opstanding:* als zoodanig was hij nog bekend in de dagen des Nieuwen Testaments, waar de bazuin des Archangels, als 't ware, het sein is van de herleving der dooden. (1 Thess. IV: vs. 16.) Daarentegen komt *de duivel* voor; niet alleen als de aanklager der broederen, en de verzoeker ten kwade, maar ook als die gene, die het geweld des doods heeft, of in den Joodschen stijl, *de Engel des doods.* Op grond dezer aanmerkingen gelooven wij, dat het een oud Joodsch gevoelen geweest is, dat Mozes is opgewekt, doch dat zij dit hun gevoelen in een zinnebeeldig omkleedsel hebben voorgedragen, sprekende van *een twist tusschen den Engel der opstanding, en den Engel des doods over het*

ligchaam van Mozes; in welken ſtrijd de eerſte ongetwijfeld de overwinning over zijnen tegenpartijder moest behalen. Indien dit de ware zin dezer overlevering is, kunnen wij het daaruit gemakkelijk verklaren, dat Mozes graf naderhand nimmer is gevonden, want zijn overblijfſel heeft misſchien maar weinig oogenblikken daar in gerust, en is toen tot het leven der onverderfelijkheid opgewekt.

Doch ik beken, dat deze Joodſche overlevering voor ons geen gezag genoeg heeft, om daarop de opſtanding van Mozes, kort na zijnen dood, als bewezen vast te ſtellen; ſchoon zij door de wijs, waarop JUDAS dezelve aanhaalt, zekerlijk in geloofwaardigheid aanmerkelijk wint; maar er zijn nog andere redenen, die hiervoor pleiten, en met de eerſte zamen genomen; dit ſtuk tot een' hoogen trap van waarſchijnlijkheid brengen.

Vooreerst, verdiende Mozes niet op deze wijs van andere Godsgezanten onderſcheiden te worden, en daar er voorbeelden van opgewekten zijn onder het Oude

Ver-

Verbond, mede onder dit getal te behooren? Elias, die, hoedanig ook zijn moed en ijver was, in talenten en verdiensten niet alleen, maar ook in onderscheidende gunstbewijzen van God, met Mozes niet vergeleken kon worden, ontving wel nog grooter loon, en werd levende in de heerlijkheid overgebragt. Dit lot had Mozes misschien door zijn vergrijp bij Meriba verbeurd, maar kon God hem dit gemis niet vergoeden, zou hij het hem niet vergoed hebben, door hem de eersteling te doen zijn, uit de opstanding der Vaderen des Ouden Verbonds? Vooral wanneer wij *ten tweede* hier bij voegen, 't geen wij van Jezus verheerlijking op Thabor vinden aangeteekend. Daar zien wij Mozes verschijnen, niet gelijk een geest, maar als een verheerlijkt mensch, die met Jezus sprak, even gelijk Elias, van wien hij nu in niets meer onderscheiden was. Toen moet derhalve Mozes reeds weder in het leven herroepen zijn, en niets verhindert ons het tijdstip zijner opstanding kort na zijn ontslapen te plaatsen, toen de Vorst van het heir des Heeren, in weerwil der tegenkanting van dien, die het geweld des

doods heeft, den adem en geest in het ontzielde ſtof deed wederkeeren, en den getrouwen knecht van Jehova in de nabijheid en vreugd zijnes Heeren overbragt!

Zoodanig was de uitgang van Mozes, den man Gods, waaruit wij nog het een en ander tot onze leering zullen opmerken.

* *

Vooreerst, het is onze pligt onze uitzigten verder uit te ſtrekken, dan tot de genoegens dezes levens, en onze hoop op hoogere en betere goederen te vestigen, dan deze aarde ſchenken kan! Hoe ongelukkig zou Mozes geweest zijn, zoo hij geen ander geluk gekend had, dan 't geen dit leven geeft; zoo hij geen ander Kanaän, dan het aardſche, had begeerd! Maar nu, daar hij het hemelsch Kanaän, eene betere rustplaats, dan de erve der Vaderen, in het oog en in het hart had, nu won hij oneindig meer, dan hij verliezen kon.

Teleurſtellingen van dien aard, gelijk Mozes ondervond, zijn niet zeldzaam. Gods

on-

onbegrijpelijk wijs bestuur doet ze, schoon in verschillende trap en mate, dagelijks voorvallen. Hoe menig een zwoegt en slaaft, en gunt zich des daags geen ruste, des nachts geen slaap op zijn leger, en, wanneer hij nu meent zijnen wensch bereikt te hebben, blaast God in zijne ontwerpen, of hij wordt afgesneden en weggerukt, in het midden zijner verwachtingen! Zullen we ons hier over beklagen, en morren tegen Gods Voorzienigheid? Doch al ware dit niet lasterlijk, niet strafbaar, in zulke afhankelijke, behoeftige, en altijd beweldadigde schepselen, gelijk wij zijn; wat zou toch dit beklag ons baten? Of zullen we ons in ongevoeligheid trachten te dompelen? Ellendige troost, waarvoor wij eerst het edelst goed onzer menschelijkheid moeten verloochenen! Of zullen wij den moed tot groote ondernemingen in ons uitblusschen; en in bekrompenheid van ziel onze vatbaarheid voor aardsch geluk zoeken? Neen! gansch anders is het oogmerk van dien hemelschen Vader, wiens opvoeding zijne kinderen, door smart en teleurstelling, voor beter goed bereidt. Hoe zeer zijn wij niet gereed, om alle onze verlan-

gens te bepalen tot deze wereld, van deze aarde in onze verbeelding ons een Paradijs te vormen, en te vergeten, dat onze bestemming is aan de andere zijde des grafs; dat, wanneer wij God vreezen, ons burgerschap in de hemelen is. Hoe velen, wier begeerten aan het stof gekluisterd waren, werden door de slagen des rampspoeds, door het afsterven hunner geliefde panden, door de aannadering hunnes eigen doods, heilzaam ontwaakt, en herinnerd, dat het waar geluk niet bloeit onder de zonne. Ach! dat wij uit alle bezoekingen, uit elke teleurstelling, die wij zoo menigvuldig ondervinden, deze heilzame herinnering in ons voelden oprijzen: het is, omdat wij op deze wereld niet t'huis hooren! dat wij de woorden van den Dichter de onze konden maken: *het was ons goed verdrukt te zijn!* Aan den anderen kant, indien wij steeds omwandelden met het levendig besef onzer aanstaande verhuizing, hoe gering zouden in ons oog worden alle de kwellingen en tegenheden des levens, en, bij het onzeker vooruitzigt der duizende wisselvalligheden van onze reize en vreemdelingschap, hoe zouden we ons gerust nederleggen,

in de hope der eeuwige rust in het huis onzes Vaders!

Ten andere, daar het bevel van God: *gij zult sterven!* ook zeker éénmaal tot ons allen komen zal, betaamt het ons, gelijk Mozes, en op dezelfde gronden als Mozes, deze stem van onzen Heer kloekmoedig af te wachten.

De dood wordt in de H. bladeren met regt genoemd: *een Koning der verschrikking*, want wien beangstigt niet deszelfs vooruitgezigt? wie beeft niet op zijne aannadering? En nogtans het *sterven* is, althans in den tegenwoordigen staat des zondigen menschdoms, deszelfs natuurlijke bestemming: ons ligchaam, al worden wij niet ontijdig weggerukt, helt als van zelve, het graf en de ontbinding te gemoet. Van waar dan onze vreeze voor een lot waartoe wij schijnen geboren te worden, waarvoor wij als 't ware eeniglijk op de wereld verschijnen? Helaas! wij weten, dat dit leven slechts de tijd der beproevinge, en het toekomstige die der vergelding is; en billijk vreezen wij den dood, als den bode, die ons

daagt voor het gerigt des Alwetenden! 't Is waar, wij vinden er onder onze medestervelingen, die van den dood een spel schijnen te maken; die, door roekeloosheid vervoerd, of door dwazen hoogmoed verblind, zelve zich den dood in de armen werpen, of hem spottende te gemoete treden. De menschenvriend ziet het, en treurt, en beveelt die ongelukkigen aan den oneindigen rijkdom der barmhartigheid Gods! Nogtans het betaamt ons, schoon op betere gronden, den dood kloekmoedig te verbeiden: het betaamt ons, geschapen voor de onsterfelijkheid, het sterven niet te vreezen, maar op zulke gronden gelijk Mozes het deed, gelijk het alle helden des geloofs, vóór en na hem, deden. Wij hebben reeds gezien, hoe Mozes, uit zijne getrouwheid aan den moeijelijksten post, eene krachtige drangreden kon ontleenen, om zich te verblijden over zijne naderende ontbinding. En in der daad, niets stort zoo veel kalmte uit in onze laatste levens-oogenblikken, dan de bewustheid, dat wij voor onzen pligt geleefd hebben, en onze taak, zoo veel onze zwakheid toeliet, hebben afgedaan. Maar wie, die geen vreemdeling is in zijn eigen hart

hart, wie, die zijne zwakheden, zijn tekortkomen, zijne nalatigheden en misdrijven, gedurende de dagen en jaren zijnes levens, bij het licht van Gods woord en zijn geweten bezeft, kan op dezen grond alleen getroost de eeuwigheid instappen? Mozes zelve, de getrouwe en ijverige Mozes, had betere gronden voor zijnen moed, in het zaligend geloof aan zijnen toekomstigen Verlosser! En dit is geen enkel vermoeden, een Goddelijk Schrijver van later dagen berigt ons, *dat hij de versmaadheid van Christus meerder rijkdom geacht heeft, dan alle de schatten van Egypte.* (*Hebr.* XI: 26.) Het is alleen de vergiffenis onzer zonden, de verzoening met God, de verzekering, in het bloed van Jezus Christus, dat wij met alle onze overtredingen, door het geloof in hem, van onzen Hemelschen Vader in genade en eeuwige liefde gekend en aangenomen zijn: het is alleen deze verzekering, die ons rustig, op de roepstem van onzen God, de wereld doet verlaten. Het geloof in onzen Heer, die den dood heeft overwonnen, maakt Christelijke heldenmoed tot de eerste onzer verpligtingen, en doet ons dezen edelen triomfzang den

dood

dood te gemoete juichen: *Dood, waar is uw prikkel, en waar, o Graf, uwe overwinning! Gode zij dank, die ons de overwinning geeft, door Jezus Christus onzen Heer!*

Eindelijk, het zalig uiteinde van Gods dienaars overtuigt ons van de waardij des geloofs en der Godvrucht.

Gevoelt dit gij allen, die, of van de zorgvuldigheden dezes levens uwe eenige bezigheid maakt, of in de genietingen der zonden u zelven baadt, of in den ſlaap der zorgeloosheid u zachtelijk inwiegt! Aanſchouwt het einde der genen, die God vreezen, gedenkt aan uw eigen einde, en komt te rug van uwe verkeerdheid en onbezonnenheid! Beſchouwt gij de roeping der Godvruchtigen, hun post en verpligtingen als al te zwaar en moeijelijk, om u daar aan te kunnen onderwerpen: maar meent gij u dan ſtraffeloos aan dezelve te kunnen onttrekken, en ſtaat het in uwe keuze, wat gij te dezen opzigte doen of laten zult? Daarenboven, hoe dikwerf hebt gij zelve, voor de vervulling van een' dierbaren wensch, u moeite, zorgen, arbeid

heid en opoffering getroost? Hoe menig krijgsman tart den dood alleen voor den roem, en de lauwerkrans der overwinning? en wat dunkt u, zou een zalig verfcheiden, en een eeuwig ongeftoord geluk, niet wel waardig zijn, dat wij ons een korten tijd voor het zelve beijverden, al ware het met kommer en kwelling in vele zuchtingen en traanen? Verlaat dan de flechtheden en leeft, en treedt op den weg des verftands, op den eenigen weg, u in het Euangelium geopend; den weg des geloofs, der liefde en der ftandvastige getrouwheid tot het einde toe!

Bezeft dit ook gij, die, gereinigd door het bloed uwes Verlosfers, de verwachting van het Kanaän der hemelfche ruste voor uwe dierbaarfte bezitting houdt! Wandelt blijmoedig voort op uwe reize door dit dal der onrust, en der wisfelvallighêden. Vergeet niet, in het midden der teleurftellingen en der kastijdingen van uwen Hemelfchen Vader, dat Hij een belooner is der genen die hem zoeken. Gedenkt dat Hij de God der zijnen is, niet flechts in het le-

leven, maar vooral ook in den dood. Zijt dan standvastig, onbeweeglijk, altijd overvloedig in het werk des Heeren, wetende dat uw arbeid niet ijdel zijn zal in den Heere! AMEN!

LEERREDE

OVER

PSALM LXXIII. VS. 24.

*

GIJ ZULT MIJ LEIDEN DOOR UWEN RAAD, EN DAARNA ZULT GIJ MIJ IN HEERLIJKHEID OPNEMEN.

De afgelezene woorden maken een gedeelte uit van het voortreffelijkst lied van een der voortreffelijkste zangers, wier stukken in den gewijden bundel der Psalmen voor ons bewaard zijn; van Asaf namelijk, een der Opperhoofden van het heilig zangkoor der Leviten, die ons ook uit den vijftigsten en eenige andere Psalmen als een uitmuntend Zededichter bekend is.

On-

Onze text is wel van dien aard, dat hij geheel op zich zelf, en onafhankelijk van het voorgaande en volgende zou kunnen overwogen worden; doch wanneer men eenes Schrijvers woorden verklaart, is het toch ook altijd van belang, in welken zamenhang hij dezelve gebezigd hebbe; en het dichtſtuk daarenboven, waartoe deze text behoort, is zoo ſchoon, deszelfs inhoud is zoo belangrijk, dat wij het ons voorzeker niet beklagen zullen, ons vooraf met dezen Pſalm, in deszelfs geheel en bijzondere deelen, gemeenzamer te hebben bekend gemaakt.

Het lied is geheel van een' zedekundigen inhoud, en behandelt de gewigtige vraag, of een Godvruchtige, vooral die met druk en tegenſpoeden worſtelt, wanneer hij den voorſpoed ziet van openbare booswichten, daarom grond heeft om Gods liefde te verdenken, twijfelmoedig te worden omtrent zijn Albeſtuur, en het lot der godloozen te benijden? Dit vraagſtuk wordt hier in het allerſterkſte licht voorgeſteld, op de waarſchijnlijkſte en hartstogtelijkſte wijs beredeneerd, zoo dat men bijkans met den

Dich-

Dichter aan het twijfelen ſlaat; en eindelijk wordt het beſlist uit de diepſte geheimen der Goddelijke regéring, die eerst door de uitkomst en het eeuwig lot van boozen en goeden in het licht geſteld en gebillijkt wordt. Komt! laat ons de uitvoering, den natuurlijken gang der denkbeelden van dit lied ons levendig voor oogen ſtellen, daar de grootſte kunst en verdienſte van dit heerlijk dichtſtuk in deszelfs zamenſtelling gelegen is.

De eigenlijke vraag, waarover deze ganſche Pſalm handelt, wordt in het 1ſte vs. voorgeſteld: of God in alle gevallen en wegen goed is voor zijn volk, zijne liefde en trouw omtrent zijne dienaren nooit vergeet? Zij wordt bevestigender wijze en als eene waarheid voorgedragen, maar echter als zulk eene waarheid, die aan bedenking en twijfel onderhevig is: *Immers is God Israël goed, den genen, die rein van harte zijn!* In het 2de vs. vermeldt Afaf, hoe hij daaromtrent aan het twijfelen en wankelen geraakt was: *Zijne voeten waren bijna uitgeweken, zijne treden bijkans uitgeſchoten.* En het geen hem aan het wan-

kelen gebragt had, was de beschouwing van den voorspoed der godloozen, niet de bedaarde, maar de hartstogtelijke beschouwing van denzelven, die met spijt en wrevel gepaard was: *ik was*, zegt hij vs. 3, *ik was nijdig op de dwazen, ziende der godloozen vrede.*

Nu raakt de Dichter los, en hij geeft van vs. 4 tot 9 eene beschrijving van gelukkige booswichten, zoo levendig en juist getroffen, dat men met hem ijverig wordt, zijne drift voelt ontvlammen, en elk in de maatschappij, waarin hij leeft, de oorspronkelijken meent te zien van deze kopij. In het 4de en 5de vs. vindt gij hun onafgebroken aardsch geluk voorgesteld; vs. 6, 7 en 8 hunne trotschheid, geweldenarij, dwaze waan en vermetelheid; in het 9de het gelukkig slagen hunner boosheid, zoo dat zij er als Goden om geëerbiedigd en gehoorzaamd worden (*)!

Na

(*) vs. 4. Want zij weten van geen banden,
Zij zijn gezond en sterk en magtig.
5. In der stervelingen kwellingen deelen zij niet,
En lijden geen smart als andere menschen

6. Des

Na deze ſtoute en verraſſende ſchilderij, gaat de Dichter van vs. 10 tot 14 over, om den indruk te beſchrijven, dien de beſchouwing hiervan maakt op het hart der Godvruchtigen, vooral wanneer zij zelven onder rampen gebukt gaan, en welke bedenkingen daarbij in hun oprijzen. Zij worden er bitterlijk door bedroefd en hunne tranen ſtroomen: *wateren eens vollen bekers worden hun afgeperst:* dus lezen wij in het 10de vers. Zij kunnen, naar vs. 11 en 12, dit met Gods Alwetendheid en Voorzienigheid niet overeenbrengen: *zij zeggen, zou God dit weten, de Allerhoogſte hiervan getuigenis dragen? ziet! deze godloozen*

6. Des omrigt hen de trotschheid gelijk een halsketen,
'tGeweld bedekt hen als een prachtig kleed.
7. Uit vette wangen puilt hun oog,
De inbeelding hunner harten is een vloed gelijk,
Die uit zijne oevers ſtroomt.
8. Zij ſpreken onbeſchaamd van verdrukken,
Zij ſchreeuwen 't uit,
En ſpreken uit de hoogte.
9. Als uit den hemel ſpreken zij,
En hun bevel gaat uit op aarde.

zen hebben rust; hun geluk is ongestoord, en hun vermogen groeit steeds aan. Zij twijfelen eindelijk aan de waardij der deugd in het oog van God, en aan derzelver belooning: *zoo heb ik dan* (vs. 13 en 14) *vergeefs mijn hart gezuiverd, in onschuld mijne handen gewasschen, daar elke dag mij nieuwe kwelling aanbrengt, en iedere morgen nieuwe ramp!* . . . .

Ziet daar Asaf in den angstigsten tweestrijd gebragt! De ondervinding noopt hem, om deze bedenkingen toe te stemmen, en te twijfelen aan Gods Albestuur en wedervergelding. Maar hij ziet, dat hij, dit doende, de zaak der Godvrucht moet verlaten, en dit kan hij niet. Hij besluit derhalve dit stuk weder in te denken, op nieuw te overwegen, om tot gerustheid te geraken: doch hoe meer hij het inziet, hoe donkerder het voor hem wordt, hoe meer zijne driften en verdrietelijkheid worden opgewekt. Deze angstige staat van twijfeling, deze strijd van hartstogt, rede en godvrucht is kort, maar meesterlijk, geteekend in het 15de en 16de vs: *Welaan! indien ik ook zoo dacht en sprak?... Maar* . . . . . *ach!*

ach! dan worde ik ontrouw aan de zaak van uwe kinderen! Dat ik op nieuw het overdacht en poogde te verſtaan?... Vergeefs! 't bleef in mijn oog ſteeds even hard!

Doch op eenmaal wordt de Dichter uit zijne twijfelmoedigheid gered, in de diepſte geheimen der Goddelijke Regéring, of gelijk hij het uitdrukt, vs. 17, *in Gods heiligdommen ingeleid, door te letten op het einde der godloozen*, te weten op de uitkomst van hun lot in de eeuwigheid; want anders kan men 't geen hierop onmiddelijk volgt, behoudens de kracht en waardigheid van dit lied, niet verklaren. In dit licht beſchouwt hij nu hunnen voorſpoed als eene gladde ſteilte, van waar zij in het grootſte onheil nederſtorten, vs. 18; als ophoudende in één geducht oogenblik van rampzaligheid en verſchrikking, vs. 19; als een droom, die bij het ontwaken verdwenen zal zijn; als een ſchaduwbeeld, dat God aan genen morgenſtond zal verachten, vs. 20. En kan de Dichter bij deze beſchouwing anders, dan zijne drift verwenſchen, en zich, om zijn vorig bekrompen oordeel over Gods beſtuur, in onverſtand

en domheid met een redeloos dier gelijk ftellen, gelijk wij hem hooren doen, vs. 21 en 22 (*).

Maar nu opent zich een ander tooneel voor zijnen verlichten geest. Hij befchouwt het geluk der Godvruchtigen, hun zeker, beftendig geluk, in alle, zelfs in de bitterfte omftandigheden, hun geluk in tijd en eeuwigheid! hij befchouwt dit als zijn eigen lot en deel, waarop hij voortaan den hoogften prijs zal ftellen, vs. 23—26. God is hun Vriend, hun Befchermer, hun Leidsman, op den weg naar eene eeuwige heerlijkheid, vs. 23, 24. God is hun lust, hun

(*) v. 18. Immers plaatst gij hen op gladde fteilten,
Om hen van daar in 't ongeluk te ftorten.
19. Hoe worden zij rampzalig, op één oogenblik,
Zij worden weggerukt, en 't is gedaan met hen....
Verfchrikkelijk!
20. Een droom gelijk, bij 't wakker worden...
En gij, Heer! als gij opwaakt,
Gij zult hun beeld verachten!
21. ô Hoe te onregt zwol mijn hart van fpijt,
En werd van ongeduld geprikkeld:
22. Gewis toen was ik dom, verftandeloos,
Een redeloos dier gelijk, bij U!

hun blijdschap, hun eenig al! vs. 25. God is hun toevlugt, hunne sterkte in alle ongevallen, zelfs in den dood, en bij de intrede in de eeuwigheid, vs. 26. Gewisselijk derhalve, *God is Israël goed, den genen die rein van harte zijn!*

Eindelijk hebben wij het slot des lieds, de kort zamen getrokken verdediging der Goddelijke Regéring in de twee laatste verzen. De boozen worden ten laatste naar verdienste gestraft; de goeden hebben altijd genoeg aan God, en kunnen steeds op Hem staat maken; zij hebben altijd stof, om zijn werk en weg door hunnen dankbaren lof te verheerlijken!

Zoodanig is de belangrijke inhoud van dit gansche dichtstuk, waarin onze textwoorden voorkomen, bij de opnoeming van de wezenlijke en ontwijfelbare voorregten der ware Godvrucht. Asaf stelt dezelve voor, als voortvloeijende uit de betrekking der vriendschap, die er is tusschen God en zijne gunstgenooten. Hij beschouwt eindelijk zich zelven, als zulk een vriend van God, en spreekt bij vertegenwoor-

diging van alle zijne medegodvruchtigen. *En nu*, dus luidt zijne taal in het 23ste vs., naar alle de kracht van den grondtext, *en nu, wat is mijn lot? Ik ben gedurig bij u*, gelijk een onaffcheidbaar medgezel en boezemvriend: *Gij hebt mij bij de regterhand gevat*, om mij te onderfteunen, te befchermen en op te beuren, waar ik het zal behoeven. *Gij*, dus vervolgt hij in mijnen text, *gij zult mij leiden door uwen raad, en daarna zult gij mij in heerlijkheid opnemen!*

De woorden onderfcheiden zich van zelve in twee deelen, daar het tweederlei onderfcheiden voorregten zijn, die de Dichter als de zijne opnoemt.

I. Het eerfte heeft betrekking tot het tegenwoordig leven: *Gij zult mij leiden door uwen raad.*

II. Het tweede tot de toekomftige onfterfelijkheid: *daarna zult gij mij in heerlijkheid opnemen.*

I. Het eerfte voorregt betreft de zorg der Goddelijke Voorzienigheid voor den

God-

Godvruchtigen, gedurende den ganſchen weg zijnes levens. De Dichter drukt het uit met deze woorden: *Gij zult mij leiden door* of *naar uwen raad.*

Wij moeten den inhoud dezer woorden tweezins beſchouwen; en meer *algemeen*, en in meer *bijzonderen nadruk*, gelijk wij ze hier gelegd vinden in den mond eens Godvruchtigen, die de voorregten van zijnen ſtaat, in tegenſtelling met het geluk der godloozen, zich zelven herinnert. Beſchouwen wij dan in de eerſte plaats Aſaf's uitſpraak als eene algemeene waarheid, gelijk ieder mensch, ten opzigt van het beſtuur zijner lotgevallen, tot het Opperwezen zeggen kan: *Gij leidt mij en zult mij ſteeds leiden door uwen raad!*

De ſpreekwijs waarvan de Dichter zich bedient, ſteunt op eene, in de H. Schriften zeer gebruikelijke, voorſtelling, volgens welke des menſchen leven vergeleken wordt bij eenen *weg*, die hij van het begin tot aan het einde bewandelen moet. Het is toch niet alleen des menſchen *han-*

delwijze of zedelijke gesteldheid, die onder deze Bijbelsche benaming voorkomt, wanneer hij gezegd wordt de *paden* des verderfs te kiezen, of *het pad* van Gods geboden te loopen: het is voornamelijk onze *levensloop*, die door de gewijde Schrijvers onze *weg* geheeten wordt; het zamenstel der lotgevallen en omstandigheden, die elks bestaan op deze wereld kenmerken. De voorstelling is buiten twijfel afkomstig uit de herderlijke leefwijze der Aartsvaderen, wier gansche leven, daar zij gedurig van de eene streek naar de andere heentrokken, slechts ééne groote wandeling scheen te zijn. Let men daarenboven op de verschillende en afwisselende tooneelen onzes levens, het mengsel van zoet en bitter, waaruit het is zamengesteld, hoe gepast mag men het dan vergelijken bij eenen weg, die nu door lagchende beemden, en dan weder door schrale en treurige heiden ons henen voert, en ieder oogenblik ons verschillende uitzigten aanbiedt. Ja! wat is eindelijk ons leven anders, dan eene reis naar de eeuwigheid, om door dit dal der beproeving en vreemdelingschap, ten

laat-

laatste de bergen van ons eigenlijk Vaderland te bereiken!

Deze onze levensloop nu is *een weg*, dien wij niet voor ons zelven verkiezen, maar waarop wij door een onzigtbaar vermogen gebragt en *voortgeleid* worden. De waarheid, bij onderstelling duidelijk in onzen text opgesloten, dat niemand Heer is over de lotgevallen, die hem ontmoeten, zal wel voor u geen opzettelijk bewijs behoeven; ik zal echter eenige bijzonderheden tot staving derzelve opnoemen, op dat gij ze u thans levendiger voor den geest moogt brengen.

Een aanmerkelijk deel van ons lot op deze aarde is reeds bij onze geboorte beslist. Of wij rijk of behoeftig, aanzienlijk of gering, vermogend of afhankelijk, ons bestaan hier beneden zullen doorbrengen; tot welk eenen stand wij in de maatschappij zullen behooren, welke onze kring van betrekkingen en bezigheden zijn zal, hoe hoog onze wenschen, waarheen onze plans van geluk zich zullen uitstrekken, hangt niet dit alles doorgaans af van het lot onzer geboor-

boorte? en is het niet reeds grootendeels bepaald, wat wij op deze wereld zijn zullen, wanneer wij voor het eerst, als hulpelooze schepsels, onze oogen in dezelve openen? Wie gaf aan zich zelven de mate der vermogens en talenten, die hij bezit? Wie zijne heerschende geaardheid en neigingen? Wie kon over zijne eigen opvoeding, de ontwikkeling zijner vatbaarheden, de vorming van zijn geest en karakter zelve beschikken? Voorzeker, wij kiezen zelve den weg onzes levens niet: wij worden door eene onwederstaanbare magt op denzelven geplaatst!

En deze zelfde magt *geleidt* ons ook door alle de afwisselende tooneelen, door alle de effen sporen en kronkelige paden van dezen weg. Wij hebben schikkingen des harten, en een enkel oogenblik verijdelt ze; één onvoorzien toeval verandert voor ons de gansche wereld als van gedaante: eene geringe gnbeurtenis, die wij naauwelijks onze opmerkzaamheid waardig keurden, ontwikkelt zich, en verkrijgt den uitgebreidsten invloed op onzen geheelen toestand. Wij meenen ons te verblijden, en wij weten niet, dat droefheid en ge-

weеn

ween ons wachten. Wij treuren, en weten niet, dat de kelk der vreugde reeds tot ons genaderd is. Wij, schepsels van gisteren, wij weten heden niet wat wij morgen zijn zullen! Aan velen wordt smart en vergenoeging als in eene gelijke weegschaal toegewogen; sommigen zijn troetelkinderen des geluks, anderen gedurige slagtoffers van tegenspoed en bitterheid; maar wie kan de onweêrswolken, die boven zijn hoofd zich zamenpakken, doen voorbij drijven, of zich een milden zonneschijn van altoosdurenden voorspoed, gezondheid en blijdschap beloven? Niemand! wij zijn allen lijdelijk, afhankelijk tot in de geringste onzer lotgevallen; en gelijk wij op den weg onzes levens geplaatst worden buiten ons toedoen, zoo is er eene hand die ons aangrijpt, ons met zich voert en rond leidt, niet waar het ons, maar waar het haar behaagt!

En wie is Hij, die ons op dezen weg *geleidt?* Wij kunnen met Asaf zeggen, het is geen ander dan *God!* Wij gelooven van een blind noodlot niets, dan dat het een gedrogt is der onkunde en buitenspo-

ſporige verbeelding. Het is waar, wij zijn in de ontwikkeling onzes lots afhankelijk van duizend kleine en grootere, zoogenoemde, toevalligheden, van gunſtige oogenblikken, van de werking der geſchapene natuurkrachten, van de gezindheid onzer medemenſchen, van derzelver bedoelingen en werkzaamheden; maar indien er geene magt was, die dit alles beſtuurde, nu wederhield, dan begunſtigde, de onderſcheiden, elkander vernietigende krachten als in evenwigt, en alles uit elkander hield, welk een baaijerd van eindelooze verwarring zou hieruit ten laatſte geboren worden? Neen! Hij, die onze Schepper is, en wiens maakſel wij zijn; Hij, die de Heer is der ganſche natuur; Hij, de Almagtige en alleen Onafhankelijke, Hij is het, wiens hand ons geleidt door deze wereld, en die in den doolhof der aardſche wiſſelvalligheden een iegelijk zijn plaats en toeſtand, en de paden aanwijst die hij bewandelen zal; paden, die zijne hand nu effen, dan ſteil en moeijelijk gemaakt, hier met rozen van genoegen, daar met doornen van verdriet en bitterheid bezaaid heeft!

En vraagt gij, naar welken regel de Almagtige het bestuur onzer lotgevallen inrigt, en ons geleidt op onzen weg? Wij kunnen wederom met onzen Dichter antwoorden: *Hij geleidt ons* DOOR ZIJNEN RAAD! Gods *raad* beteekent in de Heilige bladeren zijn *voornemen*, zijn *welbehagen*, vooral gelijk hetzelve niet door willekeur, maar door wijsheid en billijkheid gekenmerkt is; wij zouden het misschien best door *het welberaamde plan* van God uitdrukken, en deze beteekenis wordt ook hier ter plaatse door des Dichters bedoeling, en den zamenhang zijner gezegden gevorderd.

De Allerhoogste heeft van ons menschelijk leven op deze aarde, in deszelfs ganschen afloop, met alle deszelfs omstandigheden en lotverwisselingen, zich een zeker plan of bestek gevormd. Daarna ontwikkelt zich ons gansch bestaan hier beneden; leed en blijdschap, onheil en voorspoed, droefheid en vertroosting deelt Hij daarna, en niet naar willekeur uit. Alle schijnbare toevalligheden zijn wezenlijk bij Hem bedoelde uitkomsten; niets valt ons te

beurt

heurt buiten zijne wetenschap en voorkennis, niets tegen zijnen wil, niets zonder zijne medewerking. Wijsheid en goedheid zijn de kenmerken van dit Goddelijk plan, en het is dit wijs en goed bestek van onzen Opperheer, dat hier door Asaf *Gods raad* genoemd wordt.

Ja! de liefderijke zorg eener wijze Voorzienigheid waakt over ons lot, en bestuurt het naar de hoogste billijkheid en verhevenste oogmerken. Duizende uitkomsten bevestigen ons deze waarheid, en de ondervinding pleit even zeer voor dezelve, als de gezonde redenering. Indien er iemand was, die hier aan twijfelen kon, hij vestige slechts zijne aandacht op zijne eigen lotgevallen, op derzelver schakel en het verband, waarin zij tot elkander staan, op den zamenloop der omstandigheden, die hem in dien toestand geplaatst hebben, waarin hij zich thans bevindt; hoe onmerkbaar het een uit het ander is gevloeid, hoe alles juist op deze wijs, op deze plaats en tijd heeft moeten gebeuren, om hem te doen zijn het geen hij is, en uit een eindeloos aantal van schijnbare toevalligheden zulk een geregeld

en zamenhangend geheel te doen geboren worden, als de levensloop niet van één of weinigen, maar van bijkans ieder mensch ons aanbiedt: Hij vestige op dit alles zijne aandacht, en indien hij daarna niet erkent, dat ons lot op aarde naar het bepaald bestek der hoogste Wijsheid afloopt, zoo ontbreekt het hem, of aan doorzigt en oplettendheid, of aan opregtheid en waarheidsliefde, of aan alles tevens!

Daarenboven, dit plan van God, dat zich in onzen levensloop ontwikkelt, bedoelt ons waarachtig geluk, en *alle de paden des Heeren zijn goedertierenheid en waarheid.* Indien wij van alle omstandigheden, waarin wij buiten ons toedoen gebragt worden, het regt gebruik maken, en ons daarin gedragen overeenkomstig ons licht eu onze betrekkingen; indien wij lijdzaam ons ongeluk verduren, dankbaar en gematigd onzen voorspoed gebruiken, onderworpen en afhankelijk zijn in alles wat ons overkomt; er is geen twijfel aan, en geene ondervinding heeft het ooit weêrsproken; of alles eindigt ten laatste daarin, dat wij

gelukkiger worden, dan wij het onder een ander bestuur van onze lotgevallen immer hadden kunnen zijn. Met één woord, en om alles zamen te trekken: de weg, dien wij door deze wereld bewandelen, is niet de onze, maar het is Gods weg met ons: zijne oogmerken ontwikkelen zich in de omstandigheden onzes levens; maar alle zijne oogmerken zijn overeenkomstig met zijne ondoorgrondelijke wijsheid en onbegrensde liefde, die ons geluk bedoelt; en wij kunnen dus allen met de woorden van onzen Dichter tot Hem zeggen: *Gij leidt ons, en zult ons leiden door uwen raad!*

Doch deze uitspraak, M. H.! verkrijgt nog een gansch ander aanzien, wanneer wij dezelve beschouwen als gelegd in den mond eens Godvruchtigen, die de bijzondere voorregten optelt, aan zijn bestaan voor God verknocht; in den mond van Asaf, daar hij bezig is, met het geluk der ware dienaars en vrienden van God, in tegenstelling van den voorspoed der godloozen, met krachtige en levendige verwen te teekenen.

In

Inderdaad, schoon het oppervlakkig eene troostrijke waarheid schijnt te zijn voor alle menschen, dat hun lot niet van blinde toevalligheden, noch van de verkeerdheid en driften hunner medemenschen afhangt, maar van eene wijze en goedertierene Oppermagt; het is echter niet minder zeker, dat naar mate men aan den dienst der zonde en der wereld meer verslaafd is, men naar die mate uit deze belangrijke waarheid minder wezenlijken troost kan scheppen.

De mensch, die God niet acht; geen dankbaar gevoel, geene vreeze zelfs of ontzag voor Hem in zijn binnenste koestert; die geene gelegenheid laat voorbijgaan, om zijne begeerlijkheden den teugel te vieren, en onder alle zijne daden geene kan opnoemen, die hij ter liefde van God verrigtede; welk genoegen en vrede voor zijne ziel kan hij vinden in de gedachte, dat zijn geluk of ongeluk afhangt van eenen God, dien hij versmaadt, van een onberispelijk Wezen, waarin hij toch nimmer den medepligtigen zijner snoodheid beschouwen kan!

Daarenboven, de godlooze kan niets liever begeeren, dan geleid te worden *naar zijnen eigen raad* en welbehagen; dan geplaatst te zijn in zulke omſtandigheden, waarin hij zijne trotſche hoovaardij, zijn geweld, zijne wellustigheden onbeſchroomd kan involgen, en de ſtem van zijn geweten ſmoren door afwisſelende vermaken: maar kan hij verwachten, dat Gods leiding en raad hierin met de zijne zullen overeenſtemmen? Wanneer God waarlijk liefderijk met hem handelt; als zijne hand hem aantast en vernedert, hem ſtuit op den weg zijner gruwelen, en hem buiten ſtaat ſtelt, om zonde tot zijne zonden toe te doen, kan hij in dien raad des Allerhoogſten behagen ſcheppen? Of kan hij het dan alleen, wanneer zijne wenſchen gelukken, zijn geweld en buitenſporigheden ongeſtraft blijven, ja veeleer door duurzamen voorſpoed aangemoedigd worden? Ongelukkige! hij kan zich toch bij dit zwijgen van God nimmer verbeelden, dat de Almagtige is gelijk hij, en zijne boosheden waarlijk begunſtigt! Ongelukkige! die in de dronkenſchap zijner ſchuldige vreugde, of Gods Albeſtuur moet loochenen, of ſidderend zijnen toeſtand be-

beſchouwen als eene gladde ſteilte, van waar hij elk oogenblik in onherſtelbare verwoestingen kan nederſtorten!

Neen! niemand dan hij alleen, die God vreest en dient, en zijnen weg door dit leven beſchouwt als den weg naar de eeuwigheid; niemand dan hij kan al den troost van Gods Albeſtuur ſmaken, en zich waarlijk verblijden, wanneer hij met Aſaf zegt: *Gij zult mij leiden door uwen raad!*

Wanneer ons geluk van eenen anderen afhangt, is het zekerlijk aangenaam en geruſtſtellend voor ons te weten, dat hij, in wiens hand het geſteld is, in het gemeen goedhartig, redelijk en verſtandig is; niet hard, maar inſchikkelijk; niet ongevoelig, maar medelijdend. Doch alles komt toch voornamelijk hier op aan, hoe hij in het bijzonder omtrent ons gezind is; of wij ook in eenige betrekking tot hem ſtaan, die ons grond geeft, om te verwachten, dat hij dadelijk deel zal nemen in alle onze omſtandigheden, ons niets nuttigs onthouden, dat hij ons ſchenken kan, en niets bitters ons toevoegen, waarvan hij

ons kan verschoonen. Is hij onze vriend, die ons hartelijke liefde toedraagt, en door vriendschaps-trouw zich aan ons heeft verbonden, zoo zijn wij gerust op zijne zorg; wij weten, dat hij geene gelegenheid zich zal laten ontglippen, om onze belangen te behartigen, en onbekommerd vertrouwen wij ons lot aan hem toe. Maar zulk een vriend is God voor allen, die Hem vreezen. De Godvruchtige Dichter van onzen Psalm beschouwt zijne voorregten, als die der vriendschap met Jehova: *ik ben*, zegt hij, *gedurig bij u; gij vat mij bij de hand; gij leidt mij naar uwen raad; gij neemt mij eens geheel tot U!* De trouw der Goddelijke vriendschap is onveranderlijk; zijne genegenheid hartelijker, dan die in eenen menschelijken boezem kan huisvesten: de liefde van een' vader voor zijn kind, van eene moeder voor haren zuigeling, ziet daar de zinnebeelden, waardoor God in zijn Woord zijne liefde voor zijne gunstgenooten uitdrukt, en die hij betuigt in teederheid en bestendigheid verre voorbij te streven! *Bergen mogen wijken, en heuvelen wankelen, maar mijne goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbond mijnes vredes wankelt*

kelt niet. — Gelijk een Vader zich ontfermt over zijne kinderen, zoo ontfermt zich DE HEER *over alle die Hem vreezen. — Kan ook eene Moeder haren zuigeling vergeten, dat zij zich niet ontfermen zou over het kind hares boezems? de Moeder vergete haar kind, nog vergeet ik u niet, zoo spreekt* JEHOVA! En van zulk een vriend, zoo almagtig als getrouw, zoo wijs als teederhartig, zoo zachtmoedig en toegevend als onveranderlijk, hangt het lot van den Godvruchtigen af; in zijne hand alleen staat zijn geluk of ongeluk, zijne blijdschap of zijne droefheid. Wat dunkt u, M H.? kan hij gerust en onbekommerd zijn hoofd nederleggen? kan hij, bij het beschouwen van 's werelds wisselvalligheden, die menigmaal het hart van den allerverstandigsten en moedigsten onder de menschen sidderend doen zamenkrimpen, niet met blijmoedig vertrouwen zeggen: *Gij zult mij leiden door uwen raad!*

Wie, die zich zelven kent, zou immer kunnen wenschen Heer te zijn over zijne eigene lotgevallen, al stond het ook in zijne magt, om den loop zijner omstandigheden

te besturen naar zijnen wil? Wij weten zoo weinig, wat ons heilzaam of schadelijk is; ons doorzigt is te bekrompen, onze ondervinding te gering, en onze driften zijn te magtig, dan dat wij ons niet ontwijfelbaar ongelukkig zouden maken, indien ons geluk van ons zelven afhing. Dat geen, waarvan wij ons genoegen voorspelden, wordt niet zelden de bron van onzen jammer en beklag; 't geen ons ten diepste bedroefde, wordt menigmaal de oorzaak onzer billijkste vreugde; en wij arbeiden somwijlen jaren lang aan de volvoering van plans, die wij naderhand gaarne voor even zoo veel jaren arbeids weder vernietigd zouden willen zien. Wat zou er van ons worden, zoo wij alle onze wenschen vervuld konden krijgen! Wij zouden nimmer het nut van den tegenspoed, den heilzamen invloed der teleurstellingen kennen, wij zouden zelfs welhaast onzen smaak voor genot en blijdschap verloren hebben! wij zouden eindelijk alleen voor ons geluk in dit leven zorgen, en vergeten, dat wij op reis zijn naar de eeuwigheid! Voorzeker, indien wij verstandig zijn, indien wij de waardij van onzen zedelijken toestand en

on-

onze bestemming voor het toekomstig leven erkennen; en het stond aan onze keuze, of wij zelve over ons lot op aarde wilden beschikken, of de bepaling daarvan, met voor- en tegenspoed, met zoet en bitter, in alles aan God overlaten; of wij *geleid* wilden *worden naar onzen*, of naar *zijnen raad*, zouden wij kunnen aarzelen, M. H? of zouden wij dit als ons grootste voorregt rekenen: de Almagtige, voor wien niets te wonderlijk is, en die uit allen nood en dood verlossen kan; de Alwijze, die onze belangen op de volmaaktste wijze doorgrondt, en weet, wat ons ieder oogenblik onzes levens het beste is; de Hoogste Liefde, rijk en onuitputbaar in genade, in vertroosting en vreugde; de Algenoegzame God wil ons van alle zorg te dezen opzigte ontheffen; Hij zelve wil het plan van onzen levensloop en geluk ontwerpen, alles daaraan dienstbaar maken, en zelve onzen weg op deze aarde aanwijzen: zouden wij dit niet als ons hoogste voorregt rekenen, en kent gij een wezenlijker bewijs van Gods vriendschap voor de zijnen, dan dat Hij hen *leiden wil naar zijnen raad*?

Naar zijnen raad! Welke is die raad van God omtrent zijne gunstgenooten? Geen ander, M. H.! dan het onveranderlijk plan en eeuwig bestek hunner gelukzaligheid! Op welke wegen de Allerhoogste hen voeren, langs welke verschillende paden hij elk hunner leiden moge, in dit middelpunt moet alles zich vereenigen, om hen den hoogst mogelijken trap van heil en vrede, waarvoor zij bestemd zijn, eens te doen bereiken. ô! Hoe onbezorgd kunnen wij ons toevertrouwen aan eenen vriendelijken leidsman, al voert hij ons nu door ongebaande sporen, dan door barre wildernissen of donkere doodsvalleijen; al verzengt somwijlen de zon onzen schedel, al doorwonden menigmaal de doornen onze voetzolen: indien wij slechts verzekerd zijn, dat wij aan den avond de plaats onzer ruste, en langs den kortsten en veiligsten weg het land onzer begeerte zullen bereiken!

Beschouwt dan den vriend van God; ziet, hoe hij in alle omstandigheden zijns wisselvalligen levens, genoeg heeft aan deze waarheid: *God zal mij leiden door zijnen raad!*

raad! Smaakt hij den voorspoed, en doet de Almagtige zijne lampe schijnen op zijn pad, hij weet, dat hij den zegen geniet in de gunst van God. De kelk der vreugde is voor hem geen vergiftigde beker, waaruit hij den dood kan drinken, maar eene milde verkwikking op zijnen weg. Is zijn deel bekrompen, en moet hij leeren zoo wel gebrek te lijden, als overvloed te hebben, de gedachte, dat hij alles uit de hand van eenen teederhartigen vriend ontvangt, doet hem zijne bete broods met dankbare vreugdetranen besproeijen. Is zijn pad met donkere nevels van zorg en tegenspoed bedekt, hij wandelt aan de hand van eenen getrouwen Leidsman, wat kwaad zou hij dan vreezen? Wordt hij door menschen gelasterd, belaagd en vervolgd, zijn lot hangt van geen menschen af, en zonder den wil van God kan niemand hem deren. Bij de teleurstelling zijner wenschen houdt hij zich verzekerd, dat derzelver vervulling hem schadelijk zou geweest zijn. In alle droefheid en rampen weet hij, dat God hem zijn kruis zal helpen dragen, zijne smarten verzachten, en het kwade matigen, dat het niet te zeer drukke. En wanneer het

toe-

toekomende, zwanger van lotverwisselingen, met al het gemis en verdriet, dat hem nog zou kunnen treffen, met al deszelfs bekommeringen en onzekerheden; wanneer dit angstig verschiet zich voor zijnen geest opent, zoo kan hij alle zorgen van zich afwerpen, vertrouwelijk het hoofd opwaarts heffen en tot zijnen Hemelschen Vader zeggen: Uw wil geschiede! Gij, ô God, zult alles welmaken! niets zal mij aan uwe liefde en toezigt onttrekken, en wat mij ook boven 't hoofd hange, *Gij zult mij steeds leiden door uwen raad!*

II. Hoe groot en uitmuntend dit voorregt voor den waren Godvruchtigen zijn moge, dat God hem op al den weg zijns levens geleidt door zijnen raad, oneindig grooter is nogtans, 't geen de Dichter in de tweede plaats er bij voegt: *en daarna zult gij mij in heerlijkheid opnemen!*

Den zin der woorden van den Hebreeuwschen grondtext hebben onze Overzetters, naar mijn inzien, zeer wel uitgedrukt. Sommigen echter betwisten dit, en vertalen de woorden in eenen flaauwen zin: *gij zult mij*

in

in aanzien verheffen: en zij verklaren dit van de heuchelijke uitkomst, die God zijnen dienaren uit hunnen druk op deze aarde schenkt, en van hunne verheffing uit aardsche rampen en vernedering. Ik laat gaarne aan een iegelijk zijnen eigen smaak van uitleggen, en gij, M. H. kent uit de voorafgegane opgave den inhoud en de gansche leiding der gedachten van dit lied, en gij zijt dus zelve in staat om te beoordeelen, of deze flaauwere opvatting met de gansche kracht en waardigheid van hetzelve overeenkome.

Het woord, dat de onzen door *opnemen* vertaald hebben, is hetzelfde, dat in Mozes eerste Boek van Henochs *wegneming* gebezigd wordt. Naar den aard der Hebreeuwsche taal zoude ik het liefst overzetten: *Gij zult mij tot u nemen:* en deze beteekenis is ook hier de meest gepaste, daar, gelijk ik reeds eens en andermaal opmerkte, in dit en het vorige vers, de voorregten der godvrucht worden voorgesteld, als voortvloeijende uit de vriendschap met God. De vriend des Allerhoogsten *is* hier wel reeds *gedurig bij Hem*, en houdt zich

zich na bij Hem. God *heeft zijne hand gevat*, en *leidt hem* aan dezelve, door den ganſchen doolhof dezer wereld, *naar zijnen raad*; maar zoo lang hij hier beneden is, is hij echter nog in vele opzigten van God geſcheiden, en kan zijne gunst, zijn heil en zijne nabijheid niet volkomen genieten. Doch wanneer hij nu dezen raad van God zal hebben uitgediend, dan zal God hem *daarna*, de vriend zal zijnen vriend tot *zich nemen*, opdat hij zijn moge, waar Hij is! Deze toekomende gelukſtaat nu der Godvruchtigen, waarin zij bij God en met God zijn zullen, en niets hen meer van Hem ſcheiden zal, noemt de Dichter een ſtaat van *heerlijkheid*, waarin zich de hoogſte luister, met de zuiverſte vreugde en verrukking, voor eeuwig zal zamen paren: *Gij zult mij tot u nemen in heerlijkheid.*

Ziet daar dan, M. H. het einde van den weg der Godvrucht, welks aanvang niet zelden zoo moeijelijk en doornig is; ziet daar de kroone der vriendſchap met God, die in dit leven begonnen is, een hemel van heerlijkheid en gelukzaligheid! Ik zou hier gereedelijk aanleiding hebben, om over

de

de goederen van het toekomstig leven met u te spreken, en van het geluk der hemellingen u een klein tafereel te schetsen. Doch de tijd is reeds zoo ver verloopen, en ik heb u meermalen de algemeene trekken dier heerlijkheid, hoe gebrekkig dan ook, voorgesteld, zoo dat ik het thans voor de verbeelding van elk gereinigd hart zal overlaten, om deze schilderij der volmaakte vriendschap, en ongestoorde gemeenzaamheid met God, voor zich zelve te teekenen. Vergenoegt u voor het tegenwoordige met de volgende bijzonderheden, die tevens de plaats eener opzettelijke toepassing zullen kunnen vervangen.

Vooreerst: wie onzer is niet getroffen door den verzekerden toon van Asaf, daar hij met dezelfde ontwijfelbare gerustheid waarmeê hij gezegd had: *Gij zult mij leiden door uwen raad*, er onmiddellijk bijvoegt: *en daarna zult gij mij tot u nemen in heerlijkheid!* De gronden der verzekering eens Godvruchtigen aangaande zijne eeuwige gelukzaligheid, moeten dan gewigtig zijn en bevredigend. En voorzeker, hij die zich de vriendschap des Allerhoogsten hier beneden

heeft

heeft verworven, kan zich immers ook van dezelve vergewisſen voor de eeuwigheid? Want God is niet wankelbaar in zijne genegenheid, en zijne trouw is zoo onveranderlijk als zijn gansche wezen! Indien wij, met al ons gebrek en verkeerdheid, ja, al ware het, dat wij ſomwijlen, gelijk Aſaf, met God twisteden, en nijdig waren over den voorſpoed der dwazen; indien wij God waarlijk beminnen, en in den weg, door Hem verordend, getrouw aan de zaak zijner kinderen, Hem naar ons vermogen zoeken en dienen; Hij weet, wat maakſel wij zijn, en heeft den Hemel zijner heerlijkheid beſtemd, om ons daar, maar niet hier beneden, van al ons gebrek te zuiveren, en tot waardige voorwerpen zijner eeuwige liefde te vormen. Hoe! zou de vriend, die ons geleidt op al den weg onzes levens, die ons beſtuurt naar zijn plan, aan het einde van dien weg ons begeven? Zou hij tot op de grenzen van het Vaderland der ruste, menigmaal door zoo vele ongebaande wegen, ons brengen, èn ons niet daar binnen voeren? Zou hij ons dan verlaten, wanneer, van alles dat wij hadden, Hij alleen ons zal overgebleven

zijn?

zijn? Neen voorzeker! *Hij, die ons hier geleidt door zijnen raad, zal ons ook namaals tot zich nemen in heerlijkheid!*

Gij zult mij opnemen in heerlijkheid! Alle de raadsels van Gods weg met zijne gunstgenooten lossen zich op in deze eene uitspraak: deze is mijne *tweede* aanmerking.

Wij menschen zouden, naar ons bekrompen doorzigt, denken, dat God voor zijne beminden hun levenspad met rozen van genoegen moest bezaaijen, en zijne voorkeur van hen, boven de godloozen, in onderscheidende gunstbewijzen aan den dag leggen: en wij zien echter niet zelden het tegendeel, dat *de godloozen vrede hebben; terwijl aan zijn volk wateren eens vollen bekers worden uitgedrukt!* Doch nu doorgronden wij deze geheimzinnige handelwijs. Deze aarde is het tooneel niet, waarop Gods liefde tot de zijnen in haren vollen luister uitblinkt; eerst dan, wanneer Hij hen *tot zich zal nemen*, heeft Hij *heerlijkheid* voor hen weggelegd. Hij geleidt hen naar eene gelukkige eeuwigheid, en zou

de weg derwaarts niet langs andere paden loopen, dan die der begeerlijkheid en zinnelijke genieting? Hij geleidt hen naar een ander Vaderland, en kan hij het land der vreemdelingschap voor hun al te bekoorlijk maken, zonder hunne begeerte te doen verslaauwen naar het einde hunner reize? Gods Vaderlijk hart bloedt van mededogen, wanneer hij zijne kinderen in de smeltkroes der verdrukkingen brengt; maar moet Hij hen dan niet louteren en reinigen, hun hart voor verstrooijing en verwildering bewaren, hen losrukken van hunne afgoden, en hen leeren, om in den hemel of op aarde niets boven, niets benevens Hem te schatten? Neen! geene uwer tranen vloeit te vergeefs, Vrienden van God! Vraagt niet, waarom de Almagtige u dezen druk, dien kommer, dat gemis deed ondervinden: aan het einde van uwen weg zullen alle nevels zich opklaren, en wanneer Hij u *tot zich zal genomen hebben*, dan eerst zult gij zien, dat *zijn raad*, waardoor Hij u *leidde* hier beneden, geen ander was, dan het onveranderlijk, wijs en liefderijk besteek uwer eeuwige *heerlijkheid!*

Ge-

Gevoelt gij nu, *eindelijk*, niet het onmetelijk geluk van hem, die met deze verzekering van onzen Dichter de wereld verlaten kan! Hier, mijne Broeders en Zusters! moet toch ten laatste alles op uitkomen. Ons leven is een weg, waaraan door God ook een eindpaal is gesteld; en wanneer wij dien, het zij hij lang of kort zij; zullen hebben afgewandeld, moeten wij een ander bestaan beginnen, gelukkig of rampzalig, door God verstooten, of tot Hem opgenomen, naar mate wij hier zijne vriendschap en geleide gezocht, of versmaad zullen hebben. ô! Indien wij in de wisselvalligheden dezer wereld, daar niemand weet, wat lot hem nog beschoren is, en niemand berekenen kan, wat morgen hem te beurt zal vallen; indien wij dit uitzigt hebben: ons einde zal toch vrede zijn! hoe moedig kunnen wij dan door dit leven henen stappen, en leggen onbekommerd ons neder, terwijl wij Gods wijze Voorzienigheid zorgen laten! Maar al wisten wij ook, dat deze wereld ons niets dan vreugde zou aanbieden; dat lagchende genoegens en dartelende vermaken op elke schrede van onzen weg ons zouden tegen-

komen, en geen onheil of ſmart tot onze tent zou naderen; het zou toch eens een einde nemen, en hoe ras is een dag van blijdſchap en genot voorbijgeſneld! Wie is er, die daarvoor den vrede zijner laatſte oogenblikken, en zijn geluk voor altoos ten beste heeft? Wie is er, die den voorſpoed der godloozen kan benijden, en niet tevens zijne redelijke waardij, en hooge beſtemming moet verzaken? Dat daarentegen den gunstgenoot van Jehova alle rampen treffen; dat de bittere kelk des tegenſpoeds niet van hem voorbij ga zoo lang hij leeft: er zal aan al dien druk toch eens een einde komen: Jehova zal hem tot zich nemen in heerlijkheid, en 't geen hij, zelfs in het midden zijner ſmart, zoo menigmaal heeft moeten erkennen, dat zal hij in de ure des doods, en bij zijn ontwaken in den morgenſtond der onſterfelijkheid, juichend vermelden: *gewisſelijk God is Israël goed, den genen, die rein van harte zijn.* AMEN!

LEER-

LEERREDE

OVER

2 CORINTHEN XII. VS. 9b.

MIJNE GENADE IS U GENOEG.

Het blijkt uit dezen ganſchen brief, dat Paulus in de Corinthiſche gemeente vijanden had, die zijne leer, zijn perſoon en waardigheid in verdenking zochten te brengen, en zijnen invloed op dit gedeelte van Christus kerk poogden te verminderen. De Apostel had, in zijnen vorigen brief aan deze gemeente, zich genoegzaam gezag aangematigd, om de ongeregeldheden in dezelve ſtrengelijk te beriſpen en te beteuge-

 len;

len; en dit Apostolisch gezag schijnt hem door sommigen betwist te zijn geworden: daarenboven zeiden zij, dat zijne brieven wel gewigtig waren, maar zijne tegenwoordigheid en redevoeringen zeer middelmatig! Door zulke en dergelijke inboezemingen, benamen zij hem de plaats, die hij in de genegenheid en achting der Corinthiërs wettiglijk bezat. Paulus vindt zich derhalven in dezen brief verpligt, om zich een weinig, en op eene betamelijke wijs, te doen gelden; om, gelijk hij het zeer bescheiden uitdrukt, *zich in onwijsheid te beroemen:* hij doet dit vooral in het X^de^, XI^de^ en XII^de^ Kapittel. Zoo zegt hij, opdat wij het verband van onzen text niet te hoog ophalen, Kap. XI: 5, dat hij nergens in minder geweest was dan de overige Apostelen, en vs. 6, dat hij ten minste een gelijken trap van verlichting met dezen bereikt had. Vs. 7 en vervolgens brengt hij aan de Corinthiërs onder het oog de bijzondere en groote verpligting, die zij aan hem als Apostel hadden, en hunne onbillijkheid, dat zij zijne vijanden, valsche Leeraars, baatzuchtige schepsels, die hen beroofden en mishandelden, geloof en achting

ting geven zouden boven hem. Voorts vermeldt hij vs. 22 tot aan het einde van dat Hoofdstuk, waarop hij, indien hij wilde, zich al zou kunnen verheffen, als Jood, maar vooral als dienaar van Christus, daar hij meer vervolgingen en gevaren had uitgestaan, dan een eenige der andere Apostelen; daar hij voor den dienst van zijnen Heer zich steeds arbeid, moeite, waken, honger, dorst, koude en naaktheid getroostte, en in brandenden ijver voor niemand hoefde te wijken. Gewigtige dingen voorzeker, die ons de hoogste denkbeelden geven van Paulus moed, en de grootheid zijner bestemming! Maar gewigtiger nog is, het geen hij in het begin van het XIIde Kap. meldt, als een onderscheidend voorregt hem te beurt gevallen, en 't welk men als een bewijs mogt aanmerken, van de bijzondere goedkeuring zijnes Heeren op zijnen arbeid. Hij was in eene verrukking, zoo groot, dat hij ze zelfs van geene ligchamelijke gewaarwording had weten te onderscheiden, opgetrokken geweest in den derden hemel, en had daar dingen gehoord, die voor geen menschen-tong waren uit te spreken, vs. 1-4. Dit reken-

kende Paulus eene regtmatige oorzake des roems, schoon hij het niet daarom vermeldde, opdat men hooge gedachten van hem koesteren zou, maar alleen omdat het eene waarheid was, die hun thans nuttig zijn kon, vs. 5, 6.

Met zulke gezigten en openbaringen bevoorregt, had Paulus, die toch altijd een mensch bleef, zich ligtelijk kunnen verheffen; doch opdat hij nederig zou blijven, had zijn wijze Zender en Heer hem eene zekere smart tot tegenwigt gegeven, om hem steeds op nieuw tot zijne geringheid te bepalen. Hij noemt dit, in het 7de vs. met zonderlinge bewoordingen aldus: *dat hem gegeven was een scherpe doorn in 't vleesch, een Engel des Satans, die hem met vuisten sloeg.* Het lust ons niet deze plaats, waarover zoo veel gedacht en geschreven is, hier uitvoerig te ontwikkelen, schoon wij ze, om het verband, waarin zij staat tot onzen text, niet geheel kunnen voorbijgaan. Dat des Apostels uitdrukkingen figuurlijk en geheimzinnig zijn, zal ieder ligtelijk gelooven, maar hoedanig de bezoeking was,

die

die hij dus zonderling befchrijft, is moeijelijker te raden. Sommige Ouden meenden, dat hij door fmarten in het hoofd, anderen, in de ingewanden, of door benaauwdheden geplaagd werd. Anderen denken, dat hij doelt op de lasteringen der valfche Apostelen, die zijn vorig leven en vervolging der Christelijke gemeente, bij elke gelegenheid, aan ieder herinnerden en daardoor zijnen invloed verzwakten. Het is moeijelijk deze, of eenige andere gisfingen genoegzame waarfchijnelijkheid bij te zetten; wij onthouden ons daarom van dezelve, en merken alleen dit weinige aan. Het geen Paulus bedoelt was eene fmart, *een fcherpe doorn*, die hem ftak; het fchijnt geheel of voornamelijk eene ligchaams-fmart geweest te zijn, omdat hij dezelve noemt *een doorn in 't vleesch*; het was iets, dat men, naar 't gewoon begrip der menfchen, voor fchandelijk of verachtelijk kon houden, en met *vuist-flagen* in het aangezigt vergelijken. Eindelijk het geen hij leed, fchrijft hij toe aan de werking van een boos wezen, aan *een Engel des Satans*. Gij ziet, M. H.! aan dit alles weten wij nu genoeg, en wij behoeven niet nader te on-

onderzoeken, wat eigenlijk de plage was, die Paulus zoo zeer kwelde. Misschien heeft hij ze zelve voor anderen niet willen weten, en ze daarom zoo geheimzinnig omschreven, en indien dit zoo is, mogen we ons vrij met gissen vermoeijen, wij zullen toch denkelijk de waarheid niet raden.

Deze bezoeking nu was zwaar genoeg, om den braven, ijverigen man zeer te drukken, en hem zijnen Heer te doen bidden, dat Hij hem dezelve wilde ontnemen. Hij had dit ook gedaan, volgens het 8ste vs., en wel *driemaal*, dat is in onzen stijl, herhaalde keeren, verscheiden malen en zeer ernstig: doch hij had tot antwoord van zijnen Heer gekregen, 't geen wij in ons textvers lezen: *Mijne genade is u genoeg, want mijne kracht wordt in zwakheid volbragt!*

Met het eerste gedeelte van dit merkwaardig antwoord wilde ik uwe aandacht in dit uur onderhouden. Gij zult uit de gemaakte voorbereidselen van zelve gezien hebben, in welk licht hier deze woorden

voor-

voorkomen, en wat derzelver algemeene bedoeling zij, in het verband van dezen brief. Wij zullen nu onze overdenking zoo leiden,

I. Dat wij eerst de woorden verklaren zullen, als een antwoord van den Heer aan Paulus, gepast naar zijne omstandigheden — en

II. Ten tweede, derzelver gewigtigen inhoud Christelijk betrachten.

I. Wie is de persoon, die deze woorden tot Paulus sprak, en van zich zelven zegt: MIJNE *genade is u genoeg?* Het is *de Heer!* die door Paulus om verligting of wegneming van de bezoeking, die hem drukte, ernstig was aangeroepen. Wij kunnen door denzelven in 't gemeen het Goddelijk wezen verstaan; doch eene behoorlijke kennis van den stijl des N. Verbonds overreedt ons, dat de naam *Heer* de bijzondere eertitel van Jezus Christus, den Zoon des Vaders is, en dat zijne Apostelen en Gezanten hem steeds bij voorkeur aldus benoemden. Het is dus de Heer

Je-

Jezus, die hier van *zijne genade* voor Paulus ſpreekt, doch die tevens hier voorkomt, als God boven al te prijzen in der eeuwigheid, het voorwerp der aanbidding van zijne dienaars, magtig om van al hun kruis en druk hen te verloſſen, zoo dat *zijne genade* ook dezelfde is als de genade Gods des Vaders, verworven en verheerlijkt door zijnen Zoon.

Het woord *genade* heeft de algemeene beteekenis van *liefde*, *gunst*, *goedwilligheid*. Het wordt ook in onze taal in eene bijzondere beduidenis gebezigd, en men noemt het *genade*, den ſchuldigen te ſparen, en den onwaardigen met weldaden en gunstbewijzen op te hoopen. In dezen zin hebben wij alles, wat wij bezitten, aan de genade van God te danken. In den ſtijl der Heilige Schrift worden inzonderheid aan de *genade* van God toegeſchreven, zoodanige gunstbewijzen, waardoor volken of perſonen, naar de vrijmagt der Goddelijke bedeeling, van andere onderſcheiden, en boven andere bevoorregt worden; en in de Schriften des N. Testaments, heeft de gebruikelijke ſpreekwijs, *der*

ge-

genade van God of *van Christus deelachtig te zijn*, hare allerbijzonderste en eerste betrekking op *de weldaden des Euangeliums*, de verzoende gunst en liefde van God, alle de heilrijke vruchten en gevolgen, die uit den dood van Jezus zijnen verlosten toevloeijen. Wij twijfelen niet, of het zijn deze laatste weldaden en gaven, die de Heer bedoelt, wanneer wij hem hier van *zijne genade* tot Paulus hooren spreken.

Men kan ook deze *genadegaven* veilig in algemeene en bijzondere onderscheiden: waarvan de eerste aan alle Christenen, de laatste slechts aan sommige onder hen eigen zijn. In de eerste tijden des Christendoms telde men eene groote menigte dezer bijzondere gaven, als der talen, der Profetie, des Apostelschaps en dergelijke; en ook deze zijn onder de benaming van *genade Gods*, of *des Heeren* mede begrepen. Laten wij, om op zekere gronden voort te gaan, en te kunnen bepalen, welke en hoe groot *de genade van Jezus voor Paulus* was, ons kortelijk herinneren, wat hij al aan dezen zijnen Heer te dan-

ken

ken had; wij zullen ons hierdoor in ſtaat geſteld zien, om te beoordeelen of hij dit *voor zich genoeg* kon rekenen.

Paulus was, gelijk wij weten, te voren een vervolger der Christenen, die, zonder verſchooning of barmhartigheid, hen bond, gevangen nam, bij hunnen dood met genoegen tegenwoordig was, en hen allerwege opzocht, om hen uit te roeijen. Indien hij dus in zijne woede had voortgegaan, hij zou zich buiten twijfel het verſchrikkelijk lot van Jezus ergſte vijanden op den hals gehaald hebben; doch hij werd krachtdadig geſtuit door Jezus zelven, die hem verſcheen in alle zijne heerlijkheid, en van den hemel hem toeriep: *Saul*, *Saul*, *wat vervolgt gij mij!*

Deze eerſte *genade* was de bron van vele andere, en van de grootſte gunstbewijzen. Paulus geloofde in den Heer Jezus, als den opgewekten, verheerlijkten Godsgezant; geloofde in hem, als den Verlosſer en Zaligmaker van verloren ſtervelingen; en hij, de grootſte der zondaren, tot een voorbeeld der oneindige

barm-

barmhartigheid Gods, ontving vergiffenis; en werd behouden voor de eeuwigheid!

Paulus, deelgenoot van het zaligend geloof des Euangeliums, werd van Jezus afgezonderd als een uitverkoren vat, om zijnen naam te dragen voor de Heidenen, en de Koningen, en de kinderen Israëls. Hij verkreeg de uitgebreidste zending, de hoogste waardigheid in Christus Koningrijk, de bediening des Apostelschaps, en de schitterendste loopbane van alle de oude kruisgezanten.

Tot deze uitnemende zending werd hij van zijnen Heer met alle noodige gaven toegerust. Op hem werd de Heilige Geest uitgestort in de overvloedigste mate, der kennis, der vrijmoedigheid, en ook der wonderwerken; zoo dat hij in geen ding minder was dan de grootste der overige Apostelen, en misschien van deze allen den grootsten oogst van zielen voor het Koningrijk van zijnen Heer inzamelde.

Hem vielen eindelijk voorregten te beurt, die

die geheel onderscheidend waren; en getuigen konden van de bijzondere gunst, die Jezus hem toedroeg. Hij noemt hiervan in dit Hoofdstuk op, gezigten en openbaringen, waardoor zelfs de hemel der heerlijkheid, en de geheimen der toekomstige zaligheid voor zijne oogen ontsloten waren!

Ziet daar de genade des Heeren Jezus voor Paulus, die in den loop zijner bediening nooit verminderde, maar gedurig, door nieuwe bewijzen van aandenken, gunst en liefde, voltooid werd. Vraagt gij, M. H.! of wij hier *de genade des Heeren* voor zijnen Apostel, in haren ganschen omvang moeten begrijpen, dan of wij bijzonder aan het een of ander gunstbewijs moeten denken, bij voorbeeld, de genade der vertroosting, der ondersteuning in verdrietelijkheden en smarten? zoo antwoorden wij, dat wij hiertoe geene noodzake vinden, en geene vrijheid hebben, om iets uit te sluiten, 't welk de woorden van Jezus troost- en heilrijk, en voor de omstandigheden van Paulus gepast kon maken.

Van deze zijne *genade* nu, zegt de Heer tot Paulus; dat *zij hem genoeg was!* Wij moeten deze woorden noodwendig in verband brengen met de voorgaande. Paulus bidt zijnen Heer om bevrijding eener plage, die hem zeer drukte en kwelde: en Jezus verleent hem zijne bede niet, maar weigert hem dezelve met deze woorden: *mijne genade is u genoeg, want mijne kracht wordt in zwakheid volbragt:* en waartoe kunnen dan deze woorden anders dienen, dan om Paulus, bij de weigering van zijn ernstig verlangen, nogtans te vrede te stellen, door hem te wijzen op de zoo bevestigde liefde zijns Heeren voor hem, en op de wijsheid zijner bestelling, die in alle de bezoekingen zijner gunstgenooten steeds de beste einden bedoelde.

Des Apostels gebed, om van zijne drukkende smart bevrijd te worden, kan uit twee oorzaken ontstaan zijn: vooreerst uit de natuurlijke begeerte, aan alle menschen eigen, om ontslagen te wezen van 't geen hen kwelt en verdrietelijk is: maar ook ten tweede uit de vrees, dat zijne zwakheid en kwelling hem hinderlijk

zijn of worden zou, in de bekleeding van zijnen gewigtigen post, in zijnen ijver voor de belangen en den dienst zijnes Heeren. Beide deze dingen schijnen bij Paulus plaats gehad te hebben, en ook op deze beide schijnt het antwoord van Jezus te slaan. Wat het onaangenaam gevoel zijner smart betreft, Jezus beveelt hem zich te troosten met zijne erkende en onderscheidende liefde voor hem, die in alle omstandigheden hem genoeg kon zijn: en wat de vrees belangde, dat hij daardoor in zijnen ijver en getrouwheid zou moeten vertragen, Jezus stelt hem gerust met de herinnering, dat zijne kracht in zwakheid volbragt werd.

Mijne genade is u genoeg. Mogen wij de woorden van onzen Zaligmaker omschrijven en uitbreiden, zoo zal de zin derzelve hier op uitkomen: „ De gunstbewijzen, die gij van mij ontvangen „ hebt, als uw' Verlosser, als uwen Zender, in den ganschen loop uwer bediening, zijn zoo groot en uitmuntend, „ dat gij niets meer begeeren kunt, en de „ weigering van uwe tegenwoordige bede

„ met

„ met gelatenheid kunt dragen. *Mijne ge-*
„ *nade*, mijne erkende en onderscheidende
„ liefde voor u blijft nog steeds voortdu-
„ ren; derzelver verzekering is *genoeg* om
„ u te troosten in alle bezoeking: in
„ welke omstandigheden gij ook verkeeren
„ moogt, gij hebt niets meer noodig dan
„ deze *mijne genade*: indien gij deze miste,
„ zoo zoudt gij alles missen, maar ook
„ met deze bezit gij alles. Bidt dan niet
„ langer van mij, 't geen ik om wijze
„ redenen u niet schenken kan, en ver-
„ genoeg u met *mijne genade*, die gij
„ deelachtig zijt, en die ik u nimmer ont-
„ houden zal."

Wat dunkt u, M. H.? kon Paulus, bij deze troostvolle herinnering, zich niet volkomen te vrede stellen, en zich verblijden in de onschatbare voorregten, die hij genoot? Als hij zich herinnerde, wie hij geweest was, wat hij door de genade van zijnen Heer geworden en nog was; welke zijne uitzigten waren in het toekomende, bij de openbaring van het Koningrijk van Christus, als hij den loon der getrouwe dienstknechten zou ontvangen, en de on-

verwelkelijke kroone der heerlijkheid op zijnen schedel zou gedrukt worden! Wanneer hij deze genade van zijnen Heer zich te binnen bragt, kon hij zich dan langer kwellen over eene smart, die hem nuttig zijn kon, tot nederigheid en gevoel van afhankelijkheid? Neen voorzeker! zijn wederantwoord aan Jezus, indien het ons beschreven was, zou buiten twijfel dit zijn: Amen, Heer! mij geschiede naar uwen wil, *uwe genade is mij genoeg!*... Gewis, M. B.! de vriendelijke Zaligmaker geeft allen zijnen gunstgenooten reden, om getroost en verblijd te zijn, ook dan, wanneer hij de vervulling hunner vurigste gebeden, naar zijne wijsheid, hun ontzegt!

Wij hebben thans, zoo ik meen, genoeg gezegd over deze woorden, in betrekking tot Paulus en zijne omstandigheden, en als een antwoord van Jezus op zijn herhaald gebed. Wij gaan over

II. Om derzelver inhoud algemeener te beschouwen en Christelijk te betrachten. Wij verstaan, gelijk wij gezegd hebben, door

door *de genade des Heeren* het deelgenootschap aan de weldaden des Euangeliums, aan de verlossing door Christus te weeg gebragt, met al derzelver heilrijke gevolgen, met alle de beloften en goederen, daar aan vast gemaakt; en thans moeten wij het geluk overdenken van hem, die deze genade bezit.

Ik zou onze beschouwing kunnen openen, met het opnoemen der onderscheiden weldaden, die door de verdiensten van Christus voor het menschdom verworven zijn, en waarvan het geloof den Christen bezitter maakt; doch ik zal dezelve thans als aan allen bekend onderstellen, en als zoodanig in mijne verdere behandeling laten invloeijen, terwijl ik u zal trachten te overtuigen, dat derzelver bezitting de begeerlijkste van alle schatten is, en genoegzaam om alle onze verlangens te bevredigen: dat het in 't gemeen waarachtig is: *de genade des Heeren is ons genoeg!*

Vooreerst, om dat zij ons de ontwijfelbar-

bare verzekering geeft van Gods onschatbare gunst.

Ten tweede, om dat wij met haar de vergiffenis van onze zonden bezitten.

Ten derde, om dat zij in alle omstandigheden des levens ons al den troost, en al de blijdschap schenkt, die wij behoeven.

Ten vierde, om dat zij ons kracht verleent tot beoefening van onzen pligt.

Eindelijk *ten vijfde*, om dat wij zelfs in de ure des doods, en bij onze intrede in de eeuwigheid, aan haar volkomen genoeg hebben.

Vooreerst: Niets is voor ons van meer belang op deze wereld, en in den ganschen kring van ons bestaan, dan dat wij de gunst van God bezitten. Hij is het, van wien wij op de volstrektste wijs afhankelijk zijn, en wiens wil over ons en onze lotgevallen beschikt. Beminnen wij het leven; in zijne hand is onze adem, en bij hem zijn alle onze paden!

Heb-

Hebben wij dierbare bezittingen, genoegens, geliefde panden; wij hebben ze van Hem ontvangen, aan Hem ſtaat het ons bij het bezit derzelve te behouden, of daarvan te berooven! Hebben wij geheime wenſchen en verlangens, God alleen kan dezelve vervullen! Drukken ons ſmarten, Hij kan ons uit allen nood verloſſen! Aan den anderen kent, indien God ons ongelukkig wil maken, ons plagen en bezoeken, wij zijn in zijne hand, en wie kan dezelve afſlaan, of tot hem zeggen, wat doet gij? Met één woord, alles is er aan gelegen, of God ons genegen is, en van de verzekering hiervan hangt onze gerustheid en ons geluk af. Bezitten wij Gods vriendſchap, zoo hebben wij meer dan de gunst van Grooten, van Vorſten en Koningen, die ons bevorderen, ons met eer en ſchatten overladen kunnen; want wij hebben de gunst van den Heer der wereld, in wiens hand alle bezittingen der aarde zijn! Hebben wij deze gunst van God, zoo zijn wij waarlijk rijk, gelijk wij zonder dezelve, met alle ingebeelde goederen, waarlijk arm zijn: zoo hebben wij veiligheid, rust, genoegens, en

de vervulling van alle onze behoeften; zoo bezitten wij den voorraad der eindelooze algenoegzaamheid, waaruit onze wijze Begunstiger ons gedurig zoo veel toedeelt, als ons nuttig en goed is. Maar wat is nu *de genade van Jezus* anders, dan de hoogstmogelijke verzekering dezer Goddelijke gunst? 't Is zoo, wij vleijen ons al ligtelijk, dat wij van God bemind zijn; wij besluiten het uit de weldaden, die wij genieten, en verwarren zijne liefde met zijne langmoedigheid, en de zachtheid van zijn wereldbestuur: maar helaas! wij bedriegen ons. Wanneer God ons verklaart, dat hij ons gunstig en genegen zijn wil, ja meer dan een Vader ons liefhebben, maar alleen in eenen weg bij Hem verordend, door verzoening met Hem, en geloof in zijnen Zoon; zullen wij dwaze, vermetele stervelingen, ons dan inbeelden, dat wij ook buiten dezen bepaalden weg, bij eenen wandel naar het goeddunken onzer harten, met versmading van alle aangewende middelen des heils, nogtans ook in zijne vriendschap en bescherming deelen kunnen? — Welke denkbeelden moeten wij ons dan van het Opperwezen maken,

of

of hoe blind zijn in de kennis van ons zelven! Neen! het is alleen de genade des Zoons, die ons van de onschatbare gunst des Vaders verzekert, en ons de onloochenbaarste aanspraken geeft op alle bewijzen der Goddelijke vriendschap, op alle schatten der Goddelijke Algenoegzaamheid: en kunt gij dan twijfelen, M. G.! *of deze genade ons genoeg is?*

Ten tweede: Is het waar, dat wij onder de menigvuldige dingen, die wij te begeeren hebben, het grootste en noodzakelijkste moeten uitzoeken, daarna boven alles trachten, en wanneer wij dit bereiken, ons in het gemis van alles anders troosten? Is dit de les der wijsheid, die wij wel *moeten* gehoorzamen, dewijl wij toch niet alles bezitten kunnen, wat wij begeeren? Welaan! wat is dan de hoofdzaak, daar wij naar staan moeten, indien wij als redelijke menschen willen te werk gaan, en met voorbijzien van 't geen slechts begoochelt en verblindt, ons waar belang willen behartigen? Wij zullen het u openhartig, en met weinige woorden zeggen: het is *de vergiffenis onzer zonden!*

Wij kunnen voor ons zelven niet verbergen, dat wij eene menigte van ongeregtigheden te verantwoorden hebben; zonden van allerlei aard, bedreven tegen de meeste, tegen alle geboden van God; bedreven tegen het licht van ons geweten, tegen duizend waarſchuwingen aan; bedreven tegen eenen God, wien wij niets dan dankbaarheid ſchuldig waren, maar voor wien wij dikwerf getoond hebben niets, zelfs niet de opoffering onzer ſchandelijkſte neigingen over te hebben; dien wij niet geëerbiedigd, niet bemind, aan wien wij bijkans niet gedacht hebben; wiens tegenwoordigheid ons geen ontzag, wiens regtvaardigheid ons geene vrees heeft ingeboezemd; wiens wetten wij, zoo al niet met woorden, ten minſte met onze daden befpot hebben: zonden, zoo groot in menigte, dat derzelver getal zelfs onze gedachten te boven gaat! Moeten wij, wanneer wij waarlijk redelijk zijn, niet menigmaal denken en zeggen: mijn God! wat zal hier ten laatſte het gevolg van zijn! Zouden wij dus tegen God ons verzetten kunnen, en echter altijd vrede hebben! En als wij in dit waarachtig licht onze

ze overtredingen beschouwen, kunnen wij dan ergens behagen in scheppen, in het bezit van eenig goed geluk stellen, zoo lang deze last niet van onze schouders is afgeligt, en ons geweten gerust gesteld? Ik beken, dat niet alle menschen zoo over hunnen zedelijken toestand denken, maar zoo behooren zij echter denzelven te beschouwen, zoo zullen zij het eens doen, wanneer misleiding en zelfsbedrog zullen ophouden; en op dezen grond besluiten wij: er is geen grooter, noch wenschelijker goed, dan *de vergeving onzer zonden*! waardig dat wij voor hetzelve alles opgeven, dat wij daarmede alleen, bij alle gemis en teleurstelling, ons tevrede houden. Maar wat is dit anders, dan *de genade van onzen Heer Jezus?* Daarin vereenigen zich alle de weldaden des Euangeliums: God was in Christus de wereld met zich zelven verzoenende, hare zonde haar niet toerekenende! Voorzeker M. H. het moge voor den wereldling eene ongerijmdheid, voor den zorgeloozen een niets beduidende klank zijn, maar hij, die bij het licht van zijn geweten zich schuldig voor God kent, en zich die hemelstem

ſtem hoort toeroepen: Zoon of dochter, zijt welgemoed, uwe zonden zijn u vergeven: die alleen kan het beoordeelen, of *de genade van Christus ons genoeg* is!

Opdat deze waarheid nog overtuigender blijke, beſchouwen wij, in de *derde plaats*, de genoegzaamheid van Jezus genade, *in alle omſtandigheden des levens, hoe zij in die allen de bron is van onze beſtendige gerustheid, vertroosting en blijdſchap!*

Niemand is er, die zich niet gemakkelijk tevreden kan ſtellen, hoedanig ook zijne omſtandigheden en lot op deze wereld zijn, wanneer hij een levendig gevoel heeft van alle de voorregten, die hij immer ontvangen heeft; van de genoegens, die hem konden onthouden zijn, en die hij echter heeft geſmaakt; van de ſmarten, die hem hadden kunnen treffen, en waarvoor hij nogtans ſteeds bewaard is: die dit beſeft, en nederig zijne onwaardigheid kent, heeft genoeg, hoe weinig hij ook bezitten moge, ja meer, dan hij zou durven wenſchen. En waarlijk, M. H! wij hebben altijd genoeg, niet in onze

ver-

verbeelding, maar in waarheid, omdat wij altijd meer hebben, dan wij verdienen, en meer dan wij nuttig kunnen gebruiken. Maar wanneer wij nu, behalve het licht, dat wij aanſchouwen, de lucht, die wij inädemen, voedſel, en dekſel, en rust op ons leger; wanneer wij behalve dit de ontſchatbaarſte van alle goederen, de weldaden des Euangeliums bezitten, vrede met God, vrede met ons zelven, en een blij vooruitzigt in de eeuwigheid, zouden wij dan niet genoeg hebben, al ware het, dat alle onze pogingen gedwarsboomd, alle onze wereldſche uitzigten verijdeld werden, al moesten wij ons met een ſober deel op deze wereld vergenoegen?

De genade van Jezus is rijk in allerlei gaven en onwankelbare beloften. Zij zegt ons hulp en bijſtand toe, waar onze krachten te kort ſchieten; in gevaren beveiligt zij ons, en verzekert ons van de beſcherming des Almagtigen; in moeijelijke aangelegenheden, waar onze keus twijfelachtig is, en echter van onze keus het geluk van ons en de onzen kan afhangen,

waar

waar alle menschelijke raadgevingen ons slechts in grooter verwarringen en besluiteloosheid brengen; in deze duisternis geeft zij ons licht, verklaart ons de oogmerken des Albestuurs, en leert ons in Gods wegen wandelen! En waardoor brengt de genade des Heeren dit alles te weeg, dan omdat zij ons, door het geloof, een' vrijmoedigen toegang tot God in het gebed geeft, en aanspraak op alle de gunstbewijzen van den Algenoegzamen, die de loon der verdiensten van Jezus zijn. Die Zijne genade bezit, behoeft nimmer verlegen, nimmer beangst of bezorgd te zijn, alle dingen moeten hem medewerken ten goede.

Gevoelt hij scherpe doornen in het vleesch, smarten des ligchaams of der ziel, die hem bitterlijk wonden, en waarvan hij zelfs, gelijk Paulus, op zijn ernstig gebed niet bevrijd kan worden; Gods genade is rijk in troost: het bezit derzelve vergoedt alle druk en bezoeking; bij de herinnering van dit zijn geluk verdwijnt alle kwelling; hij roemt in zijne zwakheid, en de liefde van zijnen Heer verzekert hem,

hem, dat aan deze doornen eens rozen des geluks zullen bloeijen.

Verliest hij, bij 's wereld wisselvalligheden, 't geen zijn genot, zijne blijdschap op aarde was, geliefde panden, kostbare bezittingen; hij is gelijk de koopman, die bij een vernielend ongeluk zijn dierbaarsten schat wist te bergen; gelijk de zeeman, die in den storm zijn schip en goed verloor, maar zijn leven redt, en zich hierbij al het verlorene getroost! Wat hem ook ontnome worde, 't geen hij behoudt, is meer dan 't geen hem ontviel, het kan nu in zijn hart de plaats vervullen, die misschien te voren zijne afgoden innamen: dus wint hij bij zijn verlies, en *de genade des Heeren blijft hem genoeg!*

Wij moeten, *ten vierde*, deze waarheid, dat de genade des Heeren voor den Christen genoeg is, ook in betrekking brengen *tot de betrachting van zijnen pligt.*

Gij denkt misschien, M. H! het zij zoo, dat de genade des Euangeliums groote voorregten schenkt, genoegzaam om in

alle-

alle lotgevallen ons te troosten; voorregten, die hare bezitting begeerlijk maken: maar het is echter aan den anderen kant waar, dat zij ook groote verpligtingen oplegt. Zij eischt een' onbesmetten wandel van de begeerlijkheden der wereld, ijver en zucht voor den dienst van God en de belangen der waarheid, opofferingen van geest en ligchaam aan de eer van Hem, die zulk eene genade verordend, en van Hem, die dezelve verworven heeft. Wij bekennen het gaarne en meer dan dit; dat de verpligting van den Christen nimmer vervuld of afgedaan is, dat zij een gedurigen arbeid en strijd van hem vordert: maar tevens, *dat de genade van zijnen Heer hem ook daartoe genoeg is*, genoeg om zijne zwakheid te hulp te komen, om zijnen ijver te ontvlammen, en hem zijn' pligt tot eenen lust te maken, die ook nimmer hem voorgeschreven werd, om hem te kwellen!

De genade des Euangeliums, indien zij ons alleen vergiffenis van onze schulden te weeg bragt, en geene verbetering van ons hart en grondbeginsels, zou waarlijk ons

ons niet genoeg zijn. Wij zouden in onze verdorvene gezindheden de altoosdurende bron van onze onrust en kwelling behouden, en nimmer geschikt worden voor die gelukzaligheid, die de eenige is, waarin een redelijk schepsel zich bestendig vergenoegen kan. Maar dit is de uitmuntendheid van de weldaden des Euangeliums, terwijl zij het geweten van den last der schulden ontheffen, ontnemen zij aan het verstand den blinddoek der zinnelijke begoocheling, aan de driften haar overheerschend geweld, en verheffen den mensch aanvankelijk boven de heerschappij der zonde.

De genade des geloofs vervult het hart met liefde tot God, en tot onzen Zaligmaker; en voor de liefde zijn alle dingen mogelijk! Wie zou niet gaarne aan het voorwerp zijner achting, zijnes eerbieds en zijner toegenegenheid, bewijzen geven van de gevoelens, die in hem zijn? Tot welke opofferingen stelt de vriendschap, de huwelijksliefde, de ouderlijke of kinderlijke betrekking ons niet in staat? En wat zou men dan niet doen kunnen ter liefde van

eenen God, die meer voor ons gedaan heeft, dan Vader, Moeder, Echtgenoot of Bloedverwant voor ons konden doen! Neen! Gods geboden zijn niet zwaar, indien deze liefde slechts in onze harten is uitgestort, indien wij de genade van Jezus bezitten! Deze plaatst onze verpligting en dankbaarheid aan het Opperwezen in een veel verhevener licht, dan alle Gods weldaden in de natuur. Een God, die ons van alle eeuwigheid heeft lief gehad, en in den tijd zijn eigen Zoon heeft opgeofferd, om ons te verlossen van het verderf en ons zalig te maken, wie, die een verloste des Heeren is, zou voor zulk een God geen arbeid en strijd, geen leven en goed ten beste hebben!

De genade des Heeren reinigt het hart: zij brengt ons in naauwe betrekkingen tot het Opperwezen, en maakt ons tot kinderen van God. Zij boezemt ons eene gemeenzame kennis in aan den persoon des Verlossers, het modél van alle heiligheid en deugd; zij brengt ons gedurig met ons vertrouwen, met onze gebeden, voor den troon des Algenoegzamen; en wat dunkt u? zou

ons

ons hart bij dit alles niet winnen, in afkeer tegen de zonde, in liefde tot de deugd, in gelijkvormigheid met het volmaaktfte aller wezens?

De genade van Jezus veredelt alle onze gevoelens en uitzigten: 't geen te voren onze begeerte was, is het niet meer; wij zijn geen burgers meer, maar vreemdelingen op aarde, toekomftige bewoners van den hemel; daar is onze fchat, en daar zijn ook alle onze verlangens! Is het de liefde tot de wereld alleen, die ons zulk een weêrzin tegen onzen pligt inboezemt? wat kunnen wij dan anders van de genade des Heeren zeggen, dan dat zij de gezindheid verandert, het hart herfchept, vernieuwt, en het tot ons hoogfte welgevallen maakt, den wil te volbrengen van onzen Vader die in de hemelen is!

't Is deze genade, die den Christen ftandvastig kan maken in zijne getrouwheid, hem wapenen tegen de verleiding, voorkomen en bekrachtigen in alle verzoeking, in zwakheid onderfteunen, in afdwalingen te regt brengen, en tot wel-

ke posten hij in het Koningrijk zijnes Heeren geroepen worde, *zijne genade is hem genoeg!*

Eindelijk, de genade des Heeren is ons genoeg, *zelfs in de ure des doods.*

Zoo zeker als het is, dat wij allen thans leven, zoo zeker is het, dat wij allen eenmaal sterven zullen, en dit oogenblik des doods is gewigtiger, dan eenig tijdstip onzes levens, dan ons gansche leven zamengenomen. In dit oogenblik kunnen geene schatten ons meer vergenoeging aanbrengen, want straks bezitten wij ze niet meer; en het eenige, daar wij ze voor zouden willen besteden, het rantsoen onzes levens, is voor alle rijkdommen der wereld te duur! Dan kunnen geene vrienden ons meer hulpe bieden, maar wel de smart onzer scheiding vermeerderen; dan kan geen rang of aanzien ons meer vleijen, want straks zijn wij verachtelijk stof, en der wormen aas! Dan zijn alle onze plans en uitzigten vernietigd, en wij houden niets over! En ontzinkt ons dus aan de eene zijde

de

de wereld, aan den anderen kant opent zich het verſchiet der eeuwigheid. Wij ſtaan gereed, om voor onzen Regter te verſchijnen; wij hebben ſchulden zonder getal, en niets om ons te verantwoorden; ons lot ſtaat beſlist te worden en de dag der vergelding is daar! Akelig oogenblik, hier verlaat ons alle onze vreugde, en daar vertoont zich aan onzen geest niet dan ſchrik en jammer! Wilt gij weten, welk een goed waarlijk begeerlijk en voldoende is, vraagt het den ſtervenden, beproeft het in de ure des doods, en gij zult bevinden, niets dan alleen de genade van Jezus! Maar hieraan zult gij ook in den dood volkomen genoeg hebben; wanneer alles u ontvalt, zal zij zich te vaster aan uw hart binden, te volkomener het vervullen; bij het gejammer uwer aanwezende vrienden, zult gij alleen getroost zijn, en bij het verlies van alles, zult gij alles winnen! Al baatte ons de genade van Jezus in ons ganſche leven niets, wij zouden nogtans genoeg aan dezelve hebben, omdat zij ons baten, ons gelukkig zal maken in het ſterven. Dan zal zij eerst

haren gezegenden invloed ons doen gevoelen, wanneer zij ons geleiden zal tot over den dood; voor den regterstoel van Jezus zal zijne genade volkomen genoeg zijn, om ons te doen vrijspreken, en in het huis zijnes Vaders zal zij ons eene eeuwige woonstede verzorgen!

Neen! hoe veel wij ook bezitten mogen; hoe onbepaald ons vermogen, ons aanzien, onze schatten zijn; welke voorspoed onze pogingen bekroone; hoe gelukkig wij ons bevinden in de liefde van dierbare panden, aan ons toevertrouwd; al had de natuur alle hare gaven aan ons verspild, de wereld al hare begeerlijkste goederen op ons uitgestort, zoo wij *de genade van Jezus* missen, hebben wij niet genoeg! Er ontbreekt altijd iets aan ons genoegen, veel aan deszelfs duurzaamheid, bestendigheid en eenparigheid, en aan deszelfs gegrondheid alles! Wij missen juist het noodzakelijkste, het onöntbeerlijkste, de ruste onzes gemoeds; wij missen het grootste en zekerste, waaraan wij ook dan genoeg kunnen hebben, wanneer

de

de wereld met alle hare begeerlijkheden voorbij gaat!

En zegt mij, wat valt er meer te begeeren voor hem, die vergiffenis zijner schulden, gunst bij God, troost in lijden, kracht om zijnen pligt te doen, en eene kalme stervensure gevonden heeft. Noemt mij de goederen op, die met deze in vergelijking kunnen komen, die na deze nog verdienen genoemd te worden. Voorregten, zoo uitmuntend, kunnen alle de schatkameren van onzen redelijken en onsterfelijken geest vervullen. Wenschen, begeeren kunnen wij immer, zoo lang wij menschen blijven, en op eene onvolmaakte aarde wonen; maar alle ander gebrek kunnen wij ons getroosten, de weigering van alle andere verlangens met onderwerping dragen van eenen Heer, die ons zoo veel geschonken, en voor den duren prijs van zijn eigen bloed voor ons verworven heeft! Wat dan ook ons deel op aarde zijn moge, welke lasten ons drukken, welke scherpe doornen ons wonden, indien wij slechts uwe genade bezitten, Goddelijke Jezus! wij hebben meer dan genoeg!

❊

Hoe oneindig groot is de ſtof onzer blijdſchap, dat de zaligmakende genade Gods, zoo onuitputbaar rijk in gaven en vertroostinge, ook aan ons is verſchenen; dat wij in het midden der wisſelvalligheden dezer wereld, en bij eene aannaderende eeuwigheid, een onfeilbaren waarborg hebben van ons vergenoegen en onze gelukzaligheid! Dat wij er ſteeds den Vader der barmhartigheid onzen vurigſten en levendigſten dank voor toebrengen!

Maar gij vraagt misſchien: zijn wij dan allen, zoo vele wij den naam van Christenen dragen, en de leer des geloofs belijden, ook dezer genade, en alle de weldaden des Euangeliums deelachtig? En indien ik, M. H.! u deze vraag, onbepaald, ſtellig beantwoordde, zou bij velen uwer de ſtem van hun geweten zelf mij in het aangezicht weêrſpreken. Laat mij derhalven liever op mijne beurt u afvragen: begeert gij de genade des Euangeliums, en gevoelt gij, dat gij dezelve

noo-

noodig hebt, voor de rust van uw hart, en voor uw geluk? Weldaden toch, die van den wil en de keus eenes redelijken wezens hare voornaamste waarde ontleenen, kunnen aan het zelve niet worden opgedrongen. Daarenboven, begeert gij de weldaden des Euangeliums allen? of alleen sommigen met uitsluiting van anderen? Indien dit laatste bij u plaats vond, zoudt gij u jammerlijk bedriegen, want gij zoudt het ongerijmde en onmogelijke begeeren. Vergiffenis van zonden, zonder boetvaardigheid, zonder verbetering van grondbeginsels en wandel, zou een zedelijk wangedrocht zijn, Gode en zijne redelijke schepsels onwaardig. Zoudt gij zelve eenen Godsdienst voor waarachtig kunnen houden, die u geloof voorschreef, zonder deugd, en gelukzaligheid beloofde, zonder heiligmaking of liefde tot God? Maar begeert gij de genade des Heeren in haar ganschen omtrek? Wenscht gij, als zondige schepsels, om Jezus Christus wil, op zoodanig een wijs, als het Euangelium behelst, en langs den weg van heiligmaking en liefde, behouden te worden?

den? Is deze gezindheid in u levendig en vruchtbaar? Beschouwt dan vrij alle de weldaden des Christendoms als de uwe; smaakt alle derzelver Goddelijke vertroostingen, en verblijdt u in de genade des Heeren, want die in den *Zoon* gelooft, zal het eeuwige leven hebben!

Bedroeft u daarentegen over uwen toestand, over uw jammerlijk gebrek en gemis, indien gij, weggesleept in den stroom der wereldsche verleidingen en vermaken, of der verstrooijingen en bekommernissen, dit heugelijk geluk nog blijft van de hand wijzen. Indien gij gevoelt, hoe zwaar het u zijn zal, van alle uwe nalatigheden en misdrijven eenmaal rekenschap te geven voor den Alwetenden en Onpartijdigen Regter, bezeft dan, hoe gij dit zult kunnen verantwoorden, dat gij de genade des Heeren, die u vergiffenis en het leven aanbood, uwe begeerte niet waardig gekeurd en versmaad hebt! Doch het was thans mijn oogmerk niet uwe harten te verschrikken, maar veeleer door de beminnelijke voorstelling van den weg des heils, ware

het

het mogelijk, uw verlangen naar dezelve op te wekken, of ten minste ernstige nagedachten over uw lot en belangen bij u te weeg te brengen, die, onder den invloed en bijstand des Geestes, krachtig werkende in het Woord en deszelfs prediking, de beginselen des geloofs en der liefde in uwe harten mogten ontwikkelen.

Deelgenooten van de genade des Heeren, wandelt steeds waardig dezelve, en bedroeft den Heiligen Geest Gods niet! Zoudt gij u bevlekken met de begeerlijkheden der wereld, daar uw wandel en burgerschap in de Hemelen is? Zoudt gij dulden, dat uwe liefde tot God of menschen verkoude, daar de liefde van uwen Heer voor u onveranderlijk blijft, en de bron is van al uw geluk? Zoudt gij u beklagen over uw lot en omstandigheden op deze wereld? Maar hebt gij dan niet genoeg aan de genade van Jezus? Werpt dan alle uwe bekommeringen op Hem, want hij zorgt voor u. Gedenkt aan de woorden van den alouden Godsman, waar mede ik sluite, en

maakt

maakt dezelve ſteeds de uwe: *Hoewel de vijgeboom niet bloeijen zal, en er geen vrucht zal zijn aan den wijnſtok, dat het werk des olijfbooms liegen zal, en de velden geene ſpijze voortbrengen; dat men de kudde uit de kooijen afſcheuren, en er geen rund in de ſtallen zijn zal; zoo zal ik nogtans in den Heer van vreugde opſpringen, en mij verheugen in den God mijns heils!* AMEN!

*

LEER-

LEERREDE

OVER

GENESIS XXII. vs. 1—8.

*

EN HET GESCHIEDDE NA DEZE DINGEN, DAT GOD ABRAHAM VERZOCHT; EN HIJ ZEIDE TOT HEM: ABRAHAM! EN HIJ ZEIDE: ZIE HIER BEN IK!

EN HIJ ZEIDE: NEEM NU UWEN ZOON, UWEN EENIGEN, DIEN GIJ LIEF HEBT, IZAAK, EN GA HENEN NAAR HET LAND MORIJA, EN OFFER HEM ALDAAR TOT EEN BRANDOFFER, OP EEN DER BERGEN, DIEN IK U ZEGGEN ZAL.

TOEN STOND ABRAHAM DES MORGENS VROEG OP, EN ZADELDE ZIJNEN EZEL, EN NAM TWEE VAN ZIJNE JONGERS MET ZICH, EN IZAAK ZIJNEN ZOON; EN HIJ KLIEFDE HOUT TOT HET BRANDOFFER, EN MAAKTE ZICH OP, EN GING NAAR DE PLAATS, DIE HEM GOD GEZEGD HAD.

AAN DEN DERDEN DAG, TOEN HIEF ABRAHAM ZIJNE OOGEN OP EN ZAG DIE PLAATS VAN VERRE.

EN

EN ABRAHAM ZEIDE TOT ZIJNE JONGERS: BLIJFT GIJ HIER MET DEN EZEL, EN IK EN DE JONGE ZULLEN HENEN GAAN TOT DAAR: ALS WIJ AANGEBEDEN ZULLEN HEBBEN, DAN ZULLEN WIJ TOT U WEDERKEEREN.

EN ABRAHAM NAM HET HOUT DES BRANDOFFERS, EN LEIDE HET OP IZAAK ZIJNEN ZOON; EN HIJ NAM HET VUUR EN HET MES IN ZIJNE HAND, EN ZIJ BEIDEN GINGEN TE ZAMEN.

TOEN SPRAK IZAAK TOT ABRAHAM ZIJNEN VADER, EN ZEIDE: MIJN VADER! EN HIJ ZEIDE, ZIE HIER BEN IK, MIJN ZOON! EN HIJ ZEIDE: ZIE HET VUUR EN HET HOUT, MAAR WAAR IS HET LAM TOT HET BRANDOFFER?

EN ABRAHAM ZEIDE: GOD ZAL ZICH ZELVEN EEN LAM TEN BRANDOFFER VOORZIEN. ZOO GINGEN ZIJ BEIDEN TE ZAMEN.

* *

Onder die karakters, die zich door eenvoudige, doch ware grootheid, en een onuitwischbaren trek van adeldom der ziel ten duidelijkste kenmerken, verdient

dat

dat van Abraham in de eerste plaats genoemd te worden. Deze doorluchtige man, van God geroepen, om ver van zijne maagschap in een vreemd land om te dolen, liet alom de sporen van zijne grootmoedigheid, regtvaardigheid, menschlievendheid en dapperheid, op zijne voetstappen na. Geacht van zijne vrienden en naburen, bemind van zijne huisgenooten en onderdanen, geëerbiedigd zelfs van zijne vijanden, Vorstelijk in alle zijne gezindheden en daden, was hij waardig, indien eenig sterveling deze eer verdienen kon, om een Vriend des Allerhoogsten genaamd te worden! En wat was het anders, dan zijne gemeenzaamheid met het Opperwezen, zijne trouw, zijn geloof en gehoorzaamheid aan God, wat anders, dat aan alle zijne beginselen zulk eene zuiverheid, en aan zijne gansche ziel zulk eene reine verhevenheid mededeelde? Wat had zulk een man niet voor God over, die ter liefde van Hem besluiten kon, om zijn huis, zijn vaderland, zijn vrienden te verlaten, om met Hem alleen onder verachte volken te gaan omzwerven! En hoe vele andere

be-

beproevingen volgden op deze eerste, waarin zijn geloof en zijne Godvrucht niet bezweken, maar luisterrijk zegepraalden! Hoe veel eindelijk werden deze allen overtroffen, door die ééne groote en verbazende beproeving, waarvan wij vruchteloos in de jaarboeken des menschdoms een tweede voorbeeld trachten te vinden.

De Oudheid heeft ons vele doorluchtige namen bewaard van Helden, die zich voor hun vaderland in een gewissen dood hebben gestort; van vrienden, die zich voor elkander, van ouders, die zich voor hunne kinderen, van kinderen, die zich voor hunne ouders vrijwillig hebben opgeofferd! Maar het was voor de gewijde Geschiedenis bewaard, het voorbeeld te bezitten van eenen vader, die uit trouw, uit liefde en gehoorzaamheid aan God, bereid was, om zijn eenig kind met eigen hand te dooden!

Een gebeurtenis zoo vreemd en vol van hartstogtelijke gewaarwordingen, die de gevaarlijkste vervoering der dweepzucht

zucht zou aan den dag leggen, indien zij niet van de hoogste trouw eener bijkans meer dan menschelijke Godvrucht getuigde; zulk eene gebeurtenis is buiten twijfel dubbeld waardig, dat wij onze Godsdienstige aandacht aan dezelve toewijden. Doen wij het, M. T.! gelijk het hun betaamt, die met hunnen diepen eerbied voor de gewijde oorkonden der Goddelijke Openbaring, het licht der gezonde oordeelkunde, en het gevoel van ware grootheid en verhevenheid pogen te vereenigen!

* *

Wanneer wij het verhaal, in dit ons text-Hoofddeel vervat, met het slot des vorigen vergelijken, dan vinden wij Abraham, in zijn gansche leven, nimmer in zulke gelukkige omstandigheden geplaatst, als waarin wij hem dáár aantreffen.

Zijn naam en roem had zich gevestigd alom, waar hij doortrok. Kanaän's Vorsten zochten met ijver zijne vriendschap; niemand durfde den vertrouweling des Allerhoogsten meer aantasten, en men

zag hem, in veiligheid en vrede, nu te Berféba, dan te Hebron, dan aan Mamre's eikenbosfchen, zijne tenten opflaan. Goud, en zilver, en have, bezat hij overvloedig, ja meer, dan zijn grootmoedig hart behoefde of begeerde! Dierbaarder bezitting was hem zijn geliefde Izaäk, de zoo lang verwachtte, zoo vurig afgebeden zoon uit den fchoot zijner Sara, op wien de heerlijkfte beloften van den God zijnes verbonds rusteden! Hij verblijdde zich in dit gewenschte kind, hij zag het voorfpoedig opwasfen, en de dagen des gelukkigen vaders rolden fpoediger en genoegelijker voort. Had voorheen, door den woeligen aard, die zich in Ismaël openbaarde; door de trotschheid van Hagar en Sara's ijverzucht, zijne huisfelijke rust gevaar geloopen, Gods Voorzienigheid had dit ftruikelblok uit den weg geruimd, en alles ademde in Abrahams tent de ftille rust, het vergenoegen, en de dankbaarheid aan God! Zoo gezegend, zoo gelukkig was hij, weinig voorziende, dat dit geluk welhaast ftond geftoord, of altans op eene ontzagchelijke proef ge-

gebragt te worden! *Na deze dingen*, dus lezen wij, *geschiedde het, dat God Abraham verzocht*, enz.

De geheele geschiedenis van Abrahams beproeving onderscheidt zich in *vier* hoofd-bijzonderheden:

I. Gods bevel aan Abraham om zijnen zoon te offeren, vs. 1 en 2.

II. Abrahams besluit, om te gehoorzamen, en de toebereidselen, daar uit voortvloeijende, vs. 4—8.

III. De ondernomen volvoering van Gods gebod, vs. 9 en 10.

IV. De verhindering der daad door Gods tusschenkomst, en de merkwaardige uitslag dezer gansche gebeurtenis, vs. 11—14.

Hoe zeer ik ongaarne een geschiedverhaal, waarin zoo veel éénheid en onverdeeld belang heerschen, schijne te splitsen, en deszelfs zamenhangende deelen van één te scheiden, is het mij echte

ter onmogelijk alles, wat daarin onze overweging verdient, binnen den tijd, tot het houden eener kerkelijke redevoering vergund, behoorlijk te behandelen. Ik zal u derhalve thans over de twee eerste bijzonderheden, vervat in de 8 eerste verzen, onderhouden, en de behandeling der twee overige tot de eerstvolgende gelegenheid besparen.

I. Wij ontmoeten dan hier in de eerste plaats, *Gods bevel aan Abraham, om zijnen zoon te offeren*, vs. 1 en 2.

Bij de overweging van hetzelve doen zich terstond de twee volgende bedenkingen aan onzen geest voor: *Voor eerst*: heeft God inderdaad zulk een bevel aan Abraham gegeven? *Ten tweede*: hoe heeft God het kunnen doen? Trachten wij ze beiden uit den letter van het geschiedverhaal zelve te beantwoorden.

Heeft God immer zulk een bevel gegeven? Ik vertrouw, M. T., dat ik tot de zoodanigen spreke, die er althans geene ongerijmdheid in vinden, dat er

tus-

tusſchen het Opperwezen, en het eerſte menschdom, eene grootere en meer onmiddellijke gemeenzaamheid beſtond, dan in latere tijden heeft plaats gehad; die meenen, dat dit voor het geluk des menschdoms, en de bereiking van Gods oogmerken met hetzelve, noodzakelijk was; en die, wanneer zij in de Bijbelſche geſchriften de ſporen dezer gemeenzaamheid, in menigvuldige verſchijningen en openbaringen, opmerken, daarin een nieuw bewijs van derzelver Goddelijkheid ontdekken.

Van alle oude Gods-mannen, die immer met dergelijke openbaringen begunſtigd werden, ontving Abraham buiten twijfel de meeste en uitdrukkelijkſte; maar niemand was ook gemeenzamer met God, dan hij; niemand was er, uit wiens betrekking tot het Opperwezen deze gemeenzaamheid meer natuurlijk voortvloeide; en niemand, die dezelve meer verdiende door zijne deugd, en door zijn vertrouwen op God. Uit menigvuldige trekken dezes gemeenzamen omgangs, vinden wij er één hier opgeteekend: God

 ſpreekt

ſpreekt tot Abraham; ontvangt van hem antwoord; en deelt hem zijne bevelen mondeling en uitdrukkelijk mede!

God zeide: Abraham! en deze antwoordde: zie hier ben ik! De Allerhoogſte was gewoon zich aan Abraham op onderſcheidene wijzen te openbaren; ſomtijds in den droom; meermalen door den dienst der Engelen; nu en dan, gelijk ook hier, door eene ſtem van den hemel, waarſchijnlijk vergezeld van een zigtbaar blijk der Goddelijke heerlijkheid. Abraham hoorde zijnen naam noemen, met waardigheid en kracht; doch het was de bij hem bekende ſtem van zijnen Hemelſchen Vriend en Leidsman, die hem toeriep: *Abraham!* Terſtond buigt hij zich eerbiedig neder, en zegt: *zie hier ben ik!* gereed om u te hooren, te antwoorden, of uwen wil te volbrengen. Het is niet zonder belang op te merken, dat Abraham zelve antwoorden moest. In dit ganſche geval was er alles aan gelegen, dat er bij Abraham geen de minſte twijfel overbleef, of hem wel eene verſchijning was te beurt gevallen, en wat daarin van hem

ge-

geëischt was. Alles is nu ook in deze ganſche aanſpraak ingerigt, om hem hiervan de onloochenbaarſte verzekering te geven: daartoe moet hij niet alleen hooren, maar ook zelve antwoorden; daartoe wordt hem het voorwerp, door God begeerd, en de daad, die hij aan hetzelve verrigten moest, zoo duidelijk omſchreven; de plaats, werwaarts hij zich moest begeven, zoo uitdrukkelijk bepaald; en met één woord, alles hier zoodanig aangelegd, als om niet alleen aan den vromen Aartsvader alle bedenkingen moesten worden afgeſneden; maar als of ook de nietige uitvlugten van latere dagen, dat Abraham zich ſlechts verbeeld zou hebben zulk een gebod te ontvangen, voorzien waren en moesten voorgekomen worden.

Beſchouwen wij uit dit oogpunt den inhoud der rede, vervat in het 2de. vers: *en God zeide, neem nu uwen zoon, uwen eenigen, dien gij lief hebt, Izaäk.* Niemand is er, die hier de hoogſte klaarheid der aanduiding miskennen kan, even min als de opklimming, waardoor zij

verooorzaakt wordt: *neem nu uwen zoon*, uw eigen kind:! maar wien? want ook Ismaël was Abrahams zoon: *Uwen eenigen*, zegt God, die na Ismaëls vertrek uw eenig overgebleven kind is; wat zeg ik? die altijd het eenig kind der belofte geweest was! *Dien gij lief hebt*, voegt Hij er bij; ja voorzeker! de lust, de hoop, de troost van het vaderlijk hart; meer van hem bemind dan zijne eigen ziel! En of dit nog niet genoeg ware, noemt God uitdrukkelijk zijnen naam, *Izaäk!* Het is daarenboven, als of de Heer niet alleen duidelijk wilde uitdrukken, welk kind Hij van den vader afeischte; maar als of Hij ook niet ontveinzen wilde, te gevoelen, welk eene ontzagchelijke proef der gehoorzaamheid door Hem gevorderd werd. Het moest terstond in Abrahams hart opkomen: hoe! Izaäk? mijn eenige, de geliefde mijner ziel! God komt hem voor en zegt: ja! dezen, dezen begeer ik, schoon ik alles weet, wat bij dezen eisch in uw gemoed omgaat!

Met dezen zijnen zoon moest Abraham gaan naar *het gebergte van Morija*, eene land-

landſtreek, aan Abraham bekend, en, gelijk uit het vervolg blijkt, meer dan twee dagen reizens van zijn tegenwoordig verblijf gelegen. Deze bijzonderheid is wederom merkwaardig. De landſtreek, werwaarts Abraham met zijnen zoon zich begeven moest, wordt uitdrukkelijk bepaald en genoemd; kon het dan een ſpel der verbeelding zijn, dat hem bedroog? Deze ſtreek was zoo verre afgelegen, dat er bijkans drie dagen verloopen moesten, eer hij dezelve bereikt had; welk een tijd, genoegzaaam, om van eene ijdele begoocheling der zinnen te rug te komen, onder eene gedurige afwisſeling van voorwerpen, niet in een grot of ſpelonk, maar in de aanſchouwing der vrije natuur, in het gezelſchap zijner jongeren, en van zijnen Izaäk doorgebragt! Doch het bergachtig land van Morija was eene uitgebreide ſtreek, uit vele hoogere en lagere heuveltoppen beſtaande; wordt het aan Abrahams keuze overgelaten, op welken derzelve hij de proef zijner gehoorzaamheid zal afleggen? Ook dit niet, M. H.! *op een der bergen*, lezen wij, *dien ik u zeggen zal.* God be-

behield zich dus nog eene nadere openbaring voor, dan, wanneer Abraham in de nabijheid der plaats zelve zou gekomen zijn: en wanneer hij deze nu ter bestemder tijd ook ontving, zou hij dan niet zijne redelijkheid hebben moeten verloochenen, indien hij nog had kunnen vermoeden: heeft mij misschien mijne verbeeldingskracht misleid? zoo hij langer bedenking had gedragen, of God hem wel zulk een bevel had gegeven?

En wat moet Abraham, te dezer plaatse gekomen, met zijnen zoon verrigten? *Offer hem aldaar tot een brandoffer!* Wat hooren wij!... is dit de taal van God? van den barmhartigen Vader zijner schepselen!... van Hem, die zich Abrahams Vriend en Abrahams God noemde!

't Is waar, God eischt meermalen een dierbaar pand, een eenig, geliefd kind uit de armen zijner Ouderen op, scheurt het als van hun hart af, en schijnt een welgevallen te hebben aan Vader- en Moedertranen! Maar dan doet Hij het den dood ontmoeten; Hij eischt al-

althans niet, gelijk hier, dat een Vader zijn' eigen zoon den doodsteek geve; wat zeg ik, dat hij hem *offere tot een brandoffer!* Gevoelt gij wat dit zegt, M. H.? Meent gij niet, dat het voor Abraham, indien hij toch zijn vaderlijk, zijn menschelijk hart moest verlooche-nen, oneindig ligter zou geweest zijn, het kind met éénen slag te ontzielen, en dan voldaan te hebben: dan eerst koelbloedig den houtstapel te schikken; dan het weerloos jongsken aan handen en voeten vast te knevelen; hem, ziende waar het om te doen was, in weerwil van tranen en gekerm, het hart af te stooten; dan nog den verschrikkelijken moed niet verloren te hebben, om den houtstapel te ontsteken; het dierbaar lijk in rook en asche te zien verteren; en, mijn God! wie bezwijkt niet? bij dit alles de magt te hebben, om Hem, die dit offer eischte, te aanbidden!

Hoe *kon* God zulk een bevel geven? Deze vraag komt van zelve op in het hart van een iegelijk onzer. Kon God daarmede oogmerken hebben, en wel ge-

wig-

wigtige oogmerken, zijner wijsheid en goedheid waardig? Want hij schept immers geen behagen in wreedheid, en die teedere aandoeningen der natuur, die onze menschelijkheid uitmaken, zijn immers alleen zijn werk!

De Geschiedschrijver zelve lost ons dit raadsel op, wanneer hij zegt in het 1ste vs. dat God, dit bevel gevende, *Abraham verzocht*.

De woorden zijn niet duister, indien zij slechts in een gezonden zin worden opgevat: zij beteekenen eenvoudiglijk, *dat God Abraham op de proef stelde*. Het is wel zoo, en wie begrijpt dit niet zonder meesterachtige aanwijzing? dat God, noch voor zijne eigen wetenschap, noch voor zijne eigene zekerheid, noodig heeft iemand te beproeven. Hij, die ons geschapen heeft, weet alles wat in ons is, en alles, wat wij in voorvallende gelegenheden, ter liefde van Hem, bereid of in staat zijn te doen. Wanneer dan God Abraham op de proef stelt, is het eigenlijk niet, om zelve te we-

weten, hoe hij zich gedragen zal; maar Hij, die tot der menſchen geringheid wil afdalen, ſtelt zich uiterlijk dus aan, zoo wel om openlijk te doen blijken, tot hoe hoog de getrouwheid van dezen Gods-man geſtegen was, als om hem zelf door deze beproeving te louteren, zijn geloof en vertrouwen te bevestigen, en hem daarna, als den loon zijner gehoorzaamheid, nog grootere zegeningen toe te voegen. Met één woord, wij moeten dit ganſche ſtuk *menſchelijk* beſchouwen; en hoe zou God ooit het voorwerp van onze gemeenzaamheid, van onze liefde en vriendſchap kunnen zijn, indien Hij zich ten onzen behoeve niet *in een menſchelijken kring* konde of wilde plaatſen?

Maar, welke was nu de proef, waar op Abraham door God geſteld werd?

Het was *vooreerst* eene proef der *gehoorzaamheid*, en wel der zeldzaamſte en moeijelijkſte gehoorzaamheid. God eischte van hem het dierbaarſte, dat hij bezat, het

het eenig pand zijner liefde en huwelijkstrouw, den fchat van zijn hart! Had Hij zijn goed, zijn have, zijn eigen leven geëischt, het ware weinig geweest, in vergelijking van dit eenig kind! God eischt, dat hij alle, dat hij de geheiligdfte aandoeningen zal verdrukken en fmoren; dat hij, om een dienstknecht van God te wezen, zal ophouden Vader te zijn! Hij eischt eindelijk eene blinde gehoorzaamheid: een bevel, waarin Abraham, met alle menfchelijk doorzigt, noch wijsheid, noch billijkheid, noch goedheid zien kan, moet hij nogtans volbrengen, uit enkelen eerbied voor Hem, die fpreekt. Geheel doordrongen van Gods ontwijfelbare Oppermagt, ondoorgrondelijk verftand en verborgene liefde, fchoon alles rondom hem de akeligfte nacht is, moet hij zich onderwerpen, zwijgen en volgen. Nooit, neen! nooit werd een fterveling op zulk eene proef der gehoorzaamheid gebragt!

Maar het was, *ten tweede*, eene proef des *geloofs*. Wij weten, dat Izaäk de zoon der

der belofte was. Op hem rusteden alle de toezeggingen, door God aan Abraham gedaan. Die talrijke nakomelingschap, die als het zand aan den oever der zee, als de starren aan den Hemel in menigte zou zijn; die het land Kanaän erfelijk moest bezitten, en den grooten Verlosser, in wien alle volken gezegend zouden worden, éénmaal voortbrengen; deze nakomelingschap moest, naar Gods eigen woorden, uit Izaäk geboren worden: en aan Abraham wordt geboden, dat hij dezen zoon der belofte zal dooden en op het altaar verbranden. En Abraham mag niet twijfelen, of God zijn woord zal gestand doen! moet gelooven, dat hij veeleer wonder op wonder verrigten, en de schatkameren zijner verborgenste Wijsheid en Almagt openen zal, dan zijne beloften te doen falen, schoon Hij alle hoop op derzelver vervulling, als met eigen hand, heeft afgesneden! Ik zal hierover naderhand meer moeten zeggen, T.! maar kunt gij u een denkbeeld vormen van grooter, onwankelbaarder geloof, meer boven alle be-

den-

denking en twijfeling verheven, dan 't welk hier van Abraham geëischt werd?

Maar, *ten derde*, ja voornamelijk, en zonder 't welk, voor mij althans, in deze gebeurtenis onoplosselijke geheimen overblijven, het was eene proef der *vriendschaps-trouw*.

De allerhoogste was, en noemde zich Abrahams *vriend*. Hij ging gemeenzaam met hem om, en verwaardigde hem met eene vertrouwelijkheid, waarvan wij deze woorden als een bewijs vinden opgeteekend: *zoude ik voor Abraham*, en; gelijk wij er op genoegzaam gezag mogen bijvoegen: *zoude ik voor Abraham*, MIJNEN VRIEND, *verbergen wat ik doe!* Om deze vriendschap te verkrijgen, om zich in dezelve te vestigen, moest Abraham meer dan éénmaal op den toets gesteld worden. Hij moest zijn vaderland en maagschap verlaten, om geen vriend te hebben, dan God alleen: hij moest zich jaren lang getroosten kinderloos te blijven, zonder de liefde van God te

ver-

verdenken, offschoon Deze zijne dierbaarste begeerte kon, en nogtans scheen niet te willen vervullen. Zijn gansche leven was eene aaneenschakeling van beproevingen geweest, en in alle deze beproevingen was hij standvastig gebleven, en zijne trouw was ongekrenkt. Maar nu had Abraham alles, wat hij van God begeeren kon, rijkdom, aanzien, vergenoegen, en eenen geliefden erfgenaam van zijn goed, en van Gods beloften. Zou hij dan nu alle beproeving te boven zijn, nu hij alles van God verkregen, niets meer te wenschen, bijkans niets op aarde meer van God te wachten heeft? Neen! nu vooral moet hij op den toets gebragt worden, nu de opregtheid zijner liefde, en de standvastigheid zijner trouw het meest gevaar schijnen te loopen, maar ook het heerlijkst kunnen uitschitteren. De geschiedenis van Abrahams beproevingen zou niet volkomen zijn, indien deze laatste er niet was bijgevoegd! Doch nu kan God niet beloven, niet geven, hij moet noodwendig ontnemen! En wat? zijn goed en rijkdom, veiligheid of uiterlijke rust? Neen

voorwaar! deze proef was voor Abrahams grootheid veel te ligt, en voor de waardij der Goddelijke vriendschap veel te gering! hier moest het beste, het dierbaarste dat Abraham bezat, niets minder dan zijn eigen zoon worden opgeofferd! Het is, als of wij den Allerhoogste hooren zeggen: „ Abraham, Ik heb van u ge-
„ vorderd, dat gij met Mij alleen in
„ een vreemd land zoudt gaan dolen,
„ en gij zijt getrouw geweest; Ik heb
„ u beloften gedaan, en langen tijd
„ die niet vervuld, en gij hebt mijne
„ liefde niet verdacht; Ik heb u al we-
„ der uitgesteld, en gij bleeft onwankel-
„ baar: eindelijk heb Ik u uwe dierbaar-
„ ste begeerte, een zoon uit Sara's schoot
„ geschonken: — maar zoudt gij dien
„ zoon ook wel voor Mij over hebben?
„ Gij hebt Mij genoeg lief gehad, toen
„ Ik beloofde en geven kon; maar be-
„ zit gij trouw genoeg voor Mij, om
„ het geschonkene, als Ik het vraag,
„ ook weder te geven? Mijne vriend-
„ schap kan de gedachte niet verdragen,
„ dat gij Mij misschien uit eigenbelang
„ hebt aangehouden, dat gij misschien

„ u-

„ uwen Izaäk meer bemint dan Mij?
„ Welaan! Ik eisch dit kind van u we-
„ der; Ik eisch het van uwe hand als
„ eene gave, op het altaar, als een on-
„ derpand van het verbond onzer vriend-
„ schap! Ga met hem naar Morija: de
„ plaats, waar Ik het offer begeer, zal
„ Ik nader zeggen!"

Beschouwt gij nu, M. H.! het bevel van God niet reeds met een ander oog? Ja! het was hard, het was zelfs in schijn wreed, en de beproeving bijkans meer dan menschelijk; maar het was ook Abraham, Gods eigen boezemvriend, wien dezelve gold: zij was gegrond in de betrekking, die tusschen hem en het Opperwezen stand greep; en wanneer hij hierin niet bezweek, zou hij in gehoorzaamheid, in onwankelbaar geloof, in trouw der vriendschap, een voorbeeld zijn voor alle volgende eeuwen!

II. Komt, zien wij dan in de tweede plaats, welk Abrahams besluit was op dit bevel van God? Eenvoudig en zonder ophef meldt ons dit de Geschied-

 schrij-

schrijver; want wij moeten het alleenlijk opmaken uit de toebereidselen, die wij Abraham tot volbrenging van Gods gebod zien in 't werk stellen, en die ons vs. 3—8 verhaald worden: *Toen stond Abraham* enz. Wij zien hier uit *vooreerst*: Abraham *besloot te gehoorzamen*: en *ten tweede*: hij nam dit besluit *vaardig*; hij volbragt het *met tegenwoordigheid van geest*, en *zonder zijne edele zielskracht aan het wankelen te zien gebragt*. Overwegen wij deze bijzonderheden met de aandacht en inspanning, die zij verdienen!

Vooreerst, *Abrahams besluit was*, wij zien het uit den ganschen inhoud des volgenden verhaals, zijn besluit was *te gehoorzamen*; den eisch van God, hoe hard, hoe moeijelijk, ja! schoon het zijne eigene ziel was, die van hem gevorderd werd, nogtans te volbrengen!

Hoe! vraagt gij, kon Abraham, mogt hij wel gehoorzamen? Een bevel, zoo zeer aandruissende tegen de eerste beginselen der menschelijke rede; dat alle banden der natuur verbreekt, de heiligste gewaarwordingen vernietigt, en strij-

dig

dig is met Gods eigen uitspraken? Moest hij niet, veeleer dan zich aan deze proef te onderwerpen, bij zich zelven gedacht hebben: *God heeft dit nimmer kunnen eischen?* Wij bekennen, M. H.! indien Abraham geweigerd had het bevolene te doen, het had hem aan geene schoonschijnende voorwendsels ter zijner regtvaardiging ontbroken; maar de vraag is, wat hij doen moest? dit is de vraag: wanneer God het nu evenwel eischte? Het ondoorgrondelijk Opperwezen doet zoo vele dingen, die het ons oppervlakkig toeschijnt niet te kunnen doen. Hij, de God der orde, strooit het zaad van verwarring. Hij, die het regt lief heeft, de toevlugt der verlatenen, begunstigt de ondernemingen der verdrukkers en geweldenaars. De Heer des levens zendt dood en verwoesting, pest en oorlog en duizende jammeren, bij welker gedachte ons hart reeds inéénkrimpt. Hij schijnt gedurig in tegenspraak met zijne eigen deugden en beloften te zijn: — doch het is enkel schijn, en alles, wat wij besluiten kunnen, is dit: *Gods wegen zijn niet gelijk onze wegen!* God, die zoo vele vaders kinderloos maakt,

die zoo vele graauwe haren met droefheid ten grave doet dalen, en nogtans de Albarmhartige blijft! zou die, wanneer hij een kind van de hand zijns eigen vaders, wanneer hij eenen Izaäk van de hand eens Abrahams op het altaar eischt, voor dit zoo vreemd, zoo schijnbaar wreed bevel, geene redenen kunnen hebben, in zijne eigen deugden gegrond, schoon wij dezelve met al ons verstand niet kunnen uitvorschen? Alles komt daar alleen op aan, of God zulk een offer waarlijk eischt; of hij het zoo duidelijk en uitdrukkelijk eischt, dat men zich daarin niet bedriegen kan. En hiervoor was, gelijk wij reeds gezien hebben, met zoo vele naauwkeurigheid en klaarblijkelijkheid zorg gedragen, dat de geringste twijfeling zelfs niet kon overblijven. En wat kon Abraham dan anders doen, dan gehoorzamen? of aan God de geëischte proef der vriendschaps-trouw weigeren? Had hij de fijn geslepen zedekunde van onzen tijd bezeten, dan had zijne hartstogt, door bedrieglijke redenéring verrast of te hulp gekomen, misschien gezegepraald: maar nu was zijn verstand zoo eenvoudig, zoo

zui-

zuiver als zijne aartsvaderlijke zeden, en dit was deszelfs inspraak: „ Waar God
„ spreekt, moet de mensch gehoorza-
„ men! Indien men Gods bevelen mag
„ onderzoeken, het is niet om van God
„ te mogen verschillen, of Hem onder-
„ werping te mogen weigeren, wanneer
„ wij de reden en billijkheid zijner ei-
„ schen niet kunnen doorzien; want wat
„ is ons doorzigt bij het verstand van
„ den Oneindigen? God gaf mij mijn
„ zoon; hij was en bleef de zijne; Hij
„ kan hem weder vorderen, Hij kan hem
„ andermaal schenken, en hoe dit zij,
„ Hij kan, Hij zal voor de eer zijns
„ woords en zijner beloften zorgen! En
„ eischt hij dien zoon van mijne hand?
„ moet ik daardoor mijn geloof, mijne
„ trouw bezegelen, dat ik hem zelf den
„ doodsteek geve, dat ik hem offere?...
„ Welaan, mijne ziel! bedwing, overwin
„ u zelve! God is het waardig, Gods
„ vriendschap is het waardig, dat men
„ voor een poos zich zelf en zijn men-
„ schelijk hart voor Hem vergete! ik wil,
„ ik zal hem offeren!" Zoo sprak Abra-

 hams

hams verlicht verstand, en zijn heldhaftig besluit was genomen!

Ik zou u nogtans hier, M. H! een uitvoerig en aandoenlijk tafereel kunnen ophangen, van het geen in Abrahams gemoed, vóór en bij het nemen van dit besluit, is omgegaan. Ik zou u den bangen strijd, de worsteling van menschelijkheid en ouderliefde, tegen geloof en gehoorzaamheid, treffend kunnen afschilderen: hoe hij zich daarenboven voorstelde, dat hij, na het volvoeren der verschrikkelijke daad, den onverzoenlijken haat zijner Sara, het afgrijzen zijner huisgenooten, en de vervloeking van het gansche menschdom zich op den hals zou gehaald hebben, en nergens troost vinden, zelfs niet in zijn eigen verscheurd vaderlijk hart, nergens dan bij God alleen! Alle deze dingen zou ik u kunnen afschetsen, als beurtelings de ziel van Abraham bestormende, en aan zijne trouw voor den Almagtigen langen tijd de overwinning betwistende. Doch dergelijke hartstogtelijke schilderijen mogen den Dichter geoor-

loofd

loofd zijn, het voegt den gewijden Redenaar niet, het geheimzinnig ſtilzwijgen der H. Bladeren door eene weelderige verbeelding aan te vullen. En zou daarenboven deze ebbe en vloed der aandoeningen bij onzen Held wel plaats gehad hebben? Gelijk een magtig Overwinnaar zijnen tegenſtrevenden vijand met geweld onder houdt, en niettegenſtaande zijne woede en woelingen, hem belet om zich te verheffen; zoo is er eene grootheid en ſterkte van ziel, die bij de ſtem van pligt en roeping aan alle hartstogten ſtilzwijgen gebiedt; die de aandoeningen der zwakke menſchelijkheid, wanneer zij de grootheid onzer beſtemming weêrſtreven, met geweld verdrukt; die alle, zelfs de teederſte betrekkingen, vergeten en voor een tijd als verloochenen kan, voor de enkele betrekking op God, en de verwachting der toekomſtige eeuwigheid! En twijfelt gij er aan, of Abraham voor zulk eene ſtandvastige grootheid vatbaar was, komt en aanſchouwt, in het eenvoudig geſchiedverhaal, de *vaardigheid*, *de bedaardheid en tegenwoordigheid van geest*, de onwrikbare *kracht der ziel*, waarmeê

 hij

hij de toebereidſelen maakte tot volvoering van Gods gebod.

Abrahams beſluit was *vaardig* genomen: reeds *des anderen daags*, *in den vroegen morgen*, zien wij hem met zijnen zoon op reis naar de plaats door God aangewezen (vs. 3.). Gij denkt misſchien, was dit niet al te ſpoedig, en vorderde de eisch van God niet wel een langer overleg? Maar waartoe dit uitſtel? beſluiteloosheid is het kenmerk eener zwakke ziel; en alleen genoeg, om den mensch tot het volvoeren van gewigtige dingen buiten ſtaat te ſtellen. En, ſchoon de zaak, waartoe Abraham geroepen werd, gewigtig en groot was, het onderzoek echter was eenvoudig, of hij God zou gehoorzamen, of de inſpraak zijner hartstogt volgen? Wat eindelijk zien wij in dezen vaardigen ſpoed, dan dat Abraham, in de keus tusſchen deze beiden, zelfs geen oogenblik aarzelde! Hoe dierbaar hem zijn kind was, daarvan draagt zijne gansche geſchiedenis de blijken. Hoe zijne ziel voor de ſchoonſte aandoeningen der menſchelijkheid gevormd

was,

was, daarvan moge zijn gebed voor Sodoms behoudenis getuigen! Maar hier gold het de eer, de liefde en vriendschap van zijnen Jehova, hem meerder waardig dan zijn eigen bloed; en nu zwijgen alle aandoeningen, voor de enkele gedachte: *God moet gehoorzaamd zijn!*

Uit deze zelfde bron vloeide ook de *bedaardheid* voort, de *tegenwoordigheid van geest*, waarmeê hij alles gereed maakte, wat tot den toestel zijner reize, en de verrigting zijnes offers gevorderd werd. *Hij zadelde zijnen ezel*, lezen wij verder in het 3de vers, om de mondbehoeften en het noodzakelijk gereedschap te dragen; *hij nam twee zijner jongeren*, zijner lijfeigen dienstknechten *met zich*; want zonder eenig geleide te reizen, was niet raadzaam in die landstreken; maar waartoe zou hij ook grooter stoet met zich nemen? Hij gebood *zijnen zoon Izaäk* om hem te vergezellen: hij vergat niets dat noodig was, zelfs niet *het hout* voor den brandstapel, vreezende het misschien ter plaatse des offers niet te zullen vinden; hij *kliefde het*, schikte het te zamen, en

na

na dus alles bezorgd te hebben, *maakte hij zich op, en ging naar de plaats, die God hem gezegd had!* Vindt gij, M. H.! in dit eenvoudig verhaal niet alle blijken eener ſtille, bedaarde grootheid? geen ſtorm van aandoeningen, zoo min als den ophef der gemaaktheid; eene opſchorting, als 't ware, van alle hartstogten, tot dat eerst de wil van God zal volbragt zijn!

En deze zelfde kalmte der ziel verliet hem niet tot aan het einde zijner reize. *Aan den derden dag*, dus ſtaat er in het 4.de vers, *hief Abraham zijne oogen op, en zag die plaats van verre.* Het gebergte van Morija, de omtrek, waar Jeruzalem in latere tijden gebouwd is, ligt van Berſéba, waar Abraham thans woonde, omtrent veertien uren gaans. Twee dagen reizens moesten er dus wel verloopen, voor een gezelſchap, dat zijnen togt te voet afleide, vooral in eene warme luchtſtreek, eer Abraham de plaats zijner beſtemming aanſchouwde. Dit geſchiedde dus eerst aan den derden dag, en toen *zag hij die plaats van verre;* waarſchijnlijk die bijzondere heuveltop, waar het offer verrigt moest

wor-

worden, en die hij aan het een of ander bij hem bekend teeken, door God gegeven, onderscheidde.

Ziet daar Abraham, na twee dagen beidens, tot aan de uitvoering zijns besluits genaderd! Ziet daar hem op nieuw vergewist, dat God van hem bleef vorderen, 't geen hij hem eenmaal had afgeeischt! Welk een pijnigend uitstel! welk eene beproeving! maar tevens welk een onloochenbaar bewijs, dat Abrahams besluit niet in een vlugtig oogenblik van valsche zielsverheffing, maar vast en onwrikbaar genomen, en dat niets hem voor zijnen God te veel was! Inderdaad wij vinden hem nog even bezadigd als bij zijne afreize. *Abraham zeide tot zijne jongers*, naar vs. 5. *Blijft gij hier met den ezel, en ik en de jonge zullen henen gaan tot daar.* Het verwondert ons niet, dat Abraham zijne knechten niet tot getuigen wilde hebben van de ijsselijke plegtigheid, die hij stond te verrigten: zij hadden, met al hunnen eerbied en gehoorzaamheid voor hunnen Meester, hem voor uitzinnig kunnen houden, en in de uitvoe-

ring

ring van zijn voornemen belemmeren: het was hem ook voorwaar om geen praal of ijdele vertooning, het was hem alleen te doen, om aan zijnen God getrouw te zijn! Hij zegt hun dus ook niet wat hij doen ging, in tegendeel hij verbloemt, hij bedekt het voor hun, en voegt er bij: *als wij aangebeden:* dat is, als wij onze Gods-dienst-oefening, ons gebed en offer verrigt *zullen hebben, dan zullen wij tot u wederkeeren.*

Doch het is niet alleen kalmte en tegenwoordigheid van geest, het is ook *onwrikbare vastheid van ziel*, die wij in dit gansche bedrijf in Abraham te bewonderen hebben. Of hoe kunnen wij sterker proeve van dezelve begeeren, dan die wij in het 6de, 7de en 8ste vers verhaald vinden?

Daar zien wij nu Abraham, nadat hij zijne knechten verlaten heeft, met zijnen zoon alleen. Altijd meester van zich zelven, verdeelt hij den last, die er te dragen was, tusschen zich en zijnen Izaäk: geeft hem *het hout* te torschen, waaruit de

de brandstapel moest gebouwd worden, en behoudt voor zich *het vuur* en *het slagtmes*, en *zoo gingen zij zamen* het gebergte op, gelijk gij lezen kunt vs. 6. De laatste uitdrukking wordt in het slot van het 8ste vs. herhaald: *zoo gingen zij beide te zamen!* Uitlegging heeft dit niet noodig, en ik moet uwe aandoeningen nog een oogenblik sparen. Hier doet zich namelijk de vraag op, waarvan bij de beoordeeling van Abrahams daad niet weinig afhangt; hoe oud was Izaäk, toen dit gebeurde? Het verhaal zegt ons niets uitdrukkelijk, dan alleen dat hij sterk genoeg was, om een tamelijke vracht houts tegen het gebergte op te dragen. Sommigen meenen, dat hij een volwassen jongeling was, vatbaar voor redenéring, overtuiging en grondbeginsels der Godvrucht. Ik geloof dit niet. Was Izaäk zoo groot en sterk geweest, waarom zou hij zich dan niet tegen zijnen vader hebben te weer gesteld, want zoo deze bevel had om hem te offeren, hij had geen bevel, om zich te laten offeren; en indien hij vrijwillig, blijmoedig zelfs, zich ten offer had aangeboden, zouden zijn geloof en gehoor-

zaam-

zaamheid' die van Abraham bijkans hebben geëvenaard. Maar wie, die Izaäk uit het vervolg zijner geschiedenis kent, zal hem daartoe in staat keuren? Neen! Izaäk was waarschijnlijk een jongsken van ten hoogste dertien of veertien jaren, toen God hem als offer opeischte; en indien mijn gevoel mij niet bedriegt, hooren wij dit zelfs in den toon zijner eenvoudige vraag, vs. 7. opgeteekend, en wij besluiten het uit het antwoord van Abraham, in het 8ste, 't welk insgelijks zoodanig is, als men het aan een kind zou geven.

Izaäks vraag, vs. 7 gemeld, was een vreesselijke aanval, misschien de hevigste van alle stormen op het vaderlijk hart van Abraham. *Hij zei tot Abraham: mijn vader! Wel nu mijn zoon?* was het antwoord: *Ik zie wel*, zei het onschuldig knaapje, ik zie wel *hout en vuur, maar waar is het lam voor het brandoffer*? M. G.! bij deze vraag verbeelde ik mij Abraham, voor een oogenblik als verpletterd en van den donder getroffen! Niets is er in de gansche natuur, dat op een edel, vaderlijk hart zoo onweêrstaanbaar werkt, als kin-

kinderlijke onnoozelheid. En dan zulk eene vraag; zoo eenvoudig gepast, zoo onverwacht en verrassend, en nogtans zoo natuurlijk; zoo geheel kinderlijk, en die, bij eene schijnbare verlegenheid, zoo veel lieve, onbezorgde gerustheid verraadt..... neen! niets had het ons kunnen verwonderen, indien Abraham, tot nu toe een held, ja! meer dan mensch, op deze vraag verteederd, en zijne hartstogt niet langer meester, had uitgegild: dierbaar kind, dat moet gij zijn! Maar neen! Abraham herstelt zich, en geeft zijn' zoon een antwoord, dat zijn verstand en Godvrucht beiden vereert. *God*, zeide hij; *zal zich zelven een lam ten brandoffer voorzien!* Verstandig was dit antwoord voorzeker; want wat behoefde hij het kind te vroeg te ontrusten, en den dood dubbeld te doen smaken? Ook Godvruchtig, en overeenkomstig met dat vertrouwen op den Heer, dat hij zijnen zoon van kindsbeen af had ingeboezemd. Maar welk eene onwrikbare *vastheid van geest* vertoont hier Abraham, in een oogenblik, waarin ieders moed bezwijken zou! *God zal wel voor een lam zorgen, mijn kind!* Dit antwoordt

hij, terwijl zijn hart hem zegt: God heeft zich u, onnoozel kind! verkoren, en schept voor ditmaal behagen in menschenbloed! Dit, M. G.! dit noemen wij grootheid, oneindig verheven boven die ijdele praal en vertooning, die men somtijds met dezen naam bestempelt; maar eene grootheid, die in ware Godvrucht alleen haren grondslag heeft, die door geloof onderstetmd wordt, en door liefde tot God zich boven allen tegenstand moedig verheft! En hier eindigen wij onze tegenwoordige overweging van Abrahams deugd en trouw, om met eenige toepasselijke aanmerkingen deze Leerrede te besluiten.

* *

Vooreerst. Welk een onwaardeerbaren schat bezitten wij in dat Boek der Gewijde Openbaring, 't welk als de grootste weldaad der Goddelijke Voorzienigheid, in onzer aller handen is, en eene onuitputbare bron van leering, vertroosting en veredeling onzer harten en gezindheden, voor ons allen opent! Ik mag niet voorbijgaan deze aanmerking, hoe menigwerf

werf zij u ook moge voorgesteld worden, ook ditmaal te herhalen, daar wij één der treffendste en schoonste geschiedverhalen, die ons in hetzelve zijn opgeteekend, begonnen hebben met elkander te overwegen. Ô! Indien dit verheven tafereel van menschelijke grootheid, zoo eenvoudig en zonder ophef, maar met zoo veel waardigheid en kracht geteekend, bij eenen ongewijden Schrijver gevonden werd, met welk eene verrukking zouden velen het zelve bewonderen, die het nu, als een kinderachtig vertelsel der fabelachtige oudheid, misschien in weerwil van hun eigen gevoel, trachten te doen voorkomen! Ik behoeve u tegen den moedwil van dezen niet te waarschuwen; alleenlijk, M. T.! wacht u van tot het tegenovergestelde uiterste over te slaan, en het verstandig onderzoek des Bijbels te schuwen of voor hetzelve, als gevaarlijk, te vreezen. Geene andere geschriften kunnen veiliger aan dien toets onderworpen worden, dan deze; en naar mate wij ze meer in hunnen aard, in hunnen zamenhang, in hun wezenlijk en redelijk lichte beschouwen, des te hooger rijst hunne

waarde, en de hemelsche leer, in dezelve vervat, verspreidt gezegender en helderder stralen!

Ten tweede. Voor welk een hoogen adel is niet onze menschelijke natuur vatbaar! Abraham werd een vriend des Allerhoogsten genaamd, door God zelven met dien naam bestempeld, en zijn gansche wandel, zoo rein, zoo edel en Vorstelijk, beantwoordde aan dien hoogen eeretitel! Hier zagen wij zijne vriendschap voor God op de proef gebragt; hoe hoog dezelve bij hem in waarde stond aangeschreven; wat hij voor het bezit en behoud derzelve over had, bleek ons uit zijne daden. Ik zal dit niet voor u herhalen, maar gunt mij u af te vragen: meent gij niet, dat de vriendschap van den God van hemel en aarde, van den Alzegenaar, die ook onze grootste en eenige Weldoener is; meent gij niet, dat zijne vriendschap zulk een offer dubbeld waardig was? En wat behoorden wij dan ook niet een iegelijk voor deze vriendschap van God over te hebben! Wij, die menigmaal bij de geringste opofferingen, die

van

van ons geëischt worden, de trouw en liefde van onzen Hemelſchen Vader verdenken, en met Hem twisten, waar Hij gehoorzaamheid en onderwerping vordert! Ach! dat het nimmer in ons opkome te zeggen, dat wij te zwakke, geringe ſtervelingen zijn, om zulke bewijzen onzer trouw af te leggen; of dat de genade van God over ons niet overvloedig genoeg zou wezen, om ons in zijne beproevingen niet te doen bezwijken! Wij, die zulke doorluchtige voorbeelden voor ons hebben, en allen zweem van verontſchuldiging ons door dezelve ontnomen zien. Indien ſlechts ons geloof zoo eenvoudig en kinderlijk was, als dat van Abraham; onze overtuiging zoo levendig, dat, waar God gehoorzaamheid eischt, geene uitzonderingen te pas komen; indien onze liefde tot God zoo zuiver en teeder, onze gemeenzaamheid met Hem, door gebed en overdenking, zoo gedurig en vertrouwelijk was, hoe zouden wij ook het beste en dierbaarſte, dat wij bezitten, onze eigen ziele, voor de liefde en de eer van den God onzes verbonds, volvaardig en blijmoedig opofferen!

Eindelijk *ten derde*. Vele geachte Schrift verklaarders hebben, in deze geschiedenis van Abrahams offerande, een voorbeduidsel meenen te ontdekken van het gewigtig en eenig offer der verzoening, dat in de volheid des tijds, misschien wel op denzelfden heuveltop, waar Abraham zijnen altaar bouwde, voor onze zonden is aangebragt. Wij zouden hieromtrent, bij gebrek aan hoogere aanwijzing, met onze verbeelding niet zoo ver durven gaan Maar echter welk Christen is er, die niet met zijne gedachte van de eene gebeurtenis tot de andere, als met de hand wordt geleid? Zagen wij in Abrahams bedrijf, wat een sterveling voor de liefde en vriendschap van zijnen God ten beste had; daar zien wij de liefde van God voor zijne afgedwaalde en verloren kinderen, met eenen luister prijken, waar bij alle glans van menschelijke grootheid te eenemaal verdwijnt. Daar zien wij God zijnen eigen en eenigen Zoon overgeven en opofferen, de banden zijner eeuwige vaderliefde verscheuren, om menschen te behouden en te zaligen! ô Onpeilbare diepte van genade en ontferming,

zonder welke ook geen Abraham God gekend, gediend en bemind zou hebben; zonder welker geloof de kracht en moed hem zou ontbroken hebben, om zijnen zoon aan God af te ſtaan! ô Onpeilbare diepte van genade en ontferming! Dat zij onzer aller harten doordringe en ontgloeije! dat zij onze troost zij in de verdrukkingen, onze kracht om voor God te leven, en onze hoop om éénmaal, in de toekomſtige eeuwigheid, zijne vriendſchap volmaaktelijk te genieten! Amen!

LEERREDE

OVER

GENESIS XXII. VS. 9—14.

EN ZIJ KWAMEN TER PLAATSE, DIE HEM GOD GEZEGD HAD; EN ABRAHAM BOUWDE ALDAAR EENEN ALTAAR, EN HIJ SCHIKTE HET HOUT, EN BOND ZIJNEN ZOON IZAAK, EN LEIDE HEM OP DEN ALTAAR BOVEN OP HET HOUT.

EN ABRAHAM STREKTE ZIJNE HAND UIT, EN NAM HET MES, OM ZIJNEN ZOON TE SLAGTEN.

MAAR DE ENGEL DES *HEEREN* RIEP TOT HEM VAN DEN HEMEL, EN ZEIDE: ABRAHAM, ABRAHAM! EN HIJ ZEIDE: ZIE HIER BEN IK!

TOEN

TOEN ZEIDE HIJ: STREK UWE HAND NIET UIT AAN DEN JONGEN, EN DOE HEM NIETS! WANT NU WEET IK, DAT GIJ GOD VREEZENDE ZIJT, EN UWEN ZOON, UWEN EENIGEN VAN MIJ NIET HEBT ONTHOUDEN.

TOEN HIEF ABRAHAM ZIJNE OOGEN OP EN ZAG OM; EN ZIE, ACHTER HEM WAS EEN RAM IN DE VERWARDE STRUIKEN VAST MET ZIJNE HOORNEN: EN ABRAHAM GING, EN NAM DEN RAM, EN OFFERDE HEM TEN BRANDOFFER, IN ZIJNS ZOONS STEDE.

EN ABRAHAM NOEMDE DEN NAAM DIER PLAATSE, DE *HEER* ZAL 'T VOORZIEN; DAAROM HEDEN TEN DAGE GEZEGD WORDT: OP DEN BERG DES *HEEREN* ZAL HET VOORZIEN WORDEN!

Gelijk er geene ondeugd is, hatelijker en verfoeijelijker in haren aard, of uitgebreider en verderfelijker in haren invloed en gevolgen, dan onverzettelijkheid in het kwaade; zoo is er geene deugd, die het menschelijk karakter meer eer aandoet, en

zoo zeer het onbedriegelijk kenmerk is eener groote ziel, dan ſtandvastigheid in het goede. Bij zoo vele voortreffelijke hoedanigheden, die het karakter van Abraham verſierden, mag men vooral zijne edele ſtandvastigheid niet uit het oog verliezen. „Aanſchouwt," dit zegt God zelve van hem tot zijne nakomelingſchap, tot Israël; „ aanſchouwt den rotsſteen, daar „ gij uit gehouwen zijt, aanſchouwt Abra- „ ham, ulieder vader!" (*Jeſ.* LI: 1, 2.) En onder de deugden, die God in hem op de proef ſtelde, toen hij zijnen zoon van zijne hand op het altaar eischte, was het ook zijne ſtandvastigheid, die in deze beproeving niet bezweek, maar er alleen door gelouterd werd, om zich des te ſchitterender aan de ganſche wereld te vertoonen.

Welk eene ſterkte van geest leide de doorluchtige man niet reeds daarin aan den dag, dat hij, op het enkel hooren van Gods verſchrikkelijk bevel, niet bezweek; maar de magt had, om zich naar zijne tent te begeven; zich met het uiterlijk voorkomen der bedaardheid aan zijne huisgenooten

ten te vertoonen; ja moeds genoeg, om terstond alle toebereidselen tot volvoering van het gebod te maken, en zich reeds des anderen daags op reis te begeven. Sterker nog was het en onnavolgbaarder, dat hij gedurende twee dagen hetzelfde besluit der gehoorzaamheid bleef koesteren, en door het bijzijn van zijnen Izaäk, noch aan het wankelen werd gebragt, noch zelfs de schijnbare kalmte van zijn gemoed, voor het oog van zijnen zoon, of van zijne knechten verloor! Zien wij hem verder, daar hij zijne jongers bevolen heeft achter te blijven, met zijn kind alleen, door deszelfs onschuldig vragen en kouten gefolterd, en intusschen vast naderende tot de ontzagchelijke offerplaats; hij behoudt zijne tegenwoordigheid van geest, hij aarzelt niet, hij verraadt zich niet; zijn moed, zijn besluit, zijne gansche ziel schijnt onbewegelijk als een rots!

Waartoe, M. G! is de zwakke sterveling niet in staat, wanneer gehoorzaamheid aan het Opperwezen eens het opregt beginsel van zijne daden is geworden; wanneer lief-

liefde en vriendschap, door trouw en geloof ondersteund, hem aan zijnen God verbinden!

Tot dus vér vergezelden wij Abraham in mijne vorige Leerrede, tot daar hij met zijnen zoon Morijas gebergte beklimt, en nabij de plaats komt, waar hij hem offeren moet. Hoe menigmaal gebeurt het den mensch in veel geringer aangelegenheden, dan waarin wij hier onzen vromen Aartsvader beschouwen, dat hij een voornemen opvat, voor welks opregtheid hij met zijn gansche hart zou willen borg blijven; dat hij het tijden lang bij zich koestert, en zich daarin versterkt; dat hij toebereidselen maakt met eene bedaardheid, die den besten uitslag schijnt te beloven: maar wanneer nu het tijdstip der volvoering gekomen, wanneer alle uitstel voorbij is, en het tegenwoordige hem zijne daad in hare ware gedaante voorstelt; dan wankelt zijn besluit, de moed ontvalt hem, en hij zinkt van het toppunt zijner grootheid tot het lage peil zijner sterfelijkheid neder! Zou het ons verwonderen kunnen, dat dit ook aan Abraham gebeurd

was;

was; dat zijne heldhaftigheid hem begeven, zijn arm hem hulp geweigerd had, toen eindelijk het tijdſtip der gehoorzaamheid daar was? Dat hij, in plaats van den altaar te bouwen, zijn kind te binden, en het verſchrikkelijk ſlagtmes op te vatten, om hem dat door het hart te jagen; dat hij in plaats van dit, had uitgeroepen: ô God! kunt gij mij niet ontſlaan! hebt gij geen mededogen met het hart van eenen vader! laat het geen ik reeds deed u genoeg zijn, want het is alles wat ik doen kan! Moet mijn kind ſterven, tref het, dood het door uwe almagt, maar verg van mij het onmogelijke niet! Wie onzer, M. B., indien Abraham dus gehandeld had, zou den eerſten ſteen der beſchuldiging tegen hem durven opnemen? wie zou niet in zijn hart hem regtvaardigen en met hem inſtemmen? Maar neen! deze gebeurtenis was beſtemd, om een ander einde te hebben dan dit, en de ſtandvastige held der deugd had niets beſloten, dan 't geen hij bereid was te volvoeren, 't geen hij zeker volvoerd zou hebben, indien God hem niet was voorgekomen. Deze twee dingen nu moeten,

volgens onze gemaakte verdeeling, de ſtof van deze Leerrede, en het onderhoud onzer tegenwoordige bijeenkomst uitmaken. Wij zullen, om den letter van onzen text des te beter te kunnen volgen, dezelve in vier ſtukken onderſcheiden, en na elkander beſchouwen:

I. *Vooreerst*, hoe Abraham Gods bevel naauwkeurig ter uitvoer bragt, zoo vér het hem werd toegelaten, vs. 9 en 10.

II. *Ten tweede*, hoe God hem wederhield op het oogenblik, dat hij zijnen zoon zou geſlagt hebben, vs. 11 en 12.

III. *Ten derde*, hoe hij hem een ander en geſchikter offer, in de plaats van zijnen zoon, beſchikte, vs. 13.

IV. Eindelijk, hoe Abraham naar deze heugchelijke uitkomst de plaats benoemde, waar dezelve was voorgevallen, en tevens aanleiding gaf tot een zonderling ſpreekwoord, dat

dat in volgende tijden gangbaar werd, vs. 14.

I. Wat *het eerste* betreft: wij lezen vs. 9 en 10. *En zij kwamen ter plaatse, die hem God gezeid had, en Abraham bouwde aldaar een altaar* enz.

Wij moeten in dit eenvoudig verhaal de kortheid en de kieschheid van hem, die het ter neder gesteld heeft, bewonderen; daar hij onze aandoeningen wilde sparen, en te veel eerbied bezat voor het menschelijk gevoel zijner lezeren, om een tooneel, gelijk dit moet geweest zijn, uitvoeriger te schetsen. Gij zult immers ligtelijk gelooven, dat er bij deze gelegenheid nog al het een en ander zal omgegaan zijn, 't welk hij opzettelijk verzwijgt: de treffende vraag van het kind, die wij in het 7de vs. vermeld zagen, zal niet de eenige geweest zijn, waardoor het vaderlijk hart werd bestormd. Toen het knaapje al den toestel tot het offer zag, en nog geen lam gewaar werd, zal zijn onschuldig vragen niet verminderd zijn.

Toen

Toen de vader hem aangreep, hem bond, en hij nu merkte, dat geen ander dan hij het offerlam zou moeten zijn, zou hij toen zijn bitter lot niet hebben pogen te ontgaan, door zich, schoon magteloos, te weer te stellen, door tranen en gekerm? Zou hij, toen hij nu op den altaar geworpen werd, niet getracht hebben zijne gebonden handen hemelwaarts te heffen, en om ontferming gesmeekt hebben? En toen hij het doodelijk offermes in zijns vaders hand zag blinken... Neen, M. B.! ik zal dit niet dieper met u intreden: ik heb ook te veel eerbied voor uwe menschelijke gewaarwordingen, om dezelve als op de pijnbank te brengen: verschoont mij, dat ik zoo veel gezegd heb, als ik meende niet te kunnen verzwijgen.

Zij kwamen, zegt de Geschiedschrijver, *ter plaatse, die hem God gezegd had.* Ik heb in mijne vorige Leerrede opgemerkt, dat God nu reeds aan Abraham, door een of ander bijzonder en bij hem bekend teeken, geopenbaard had, welke de heuveltop was, waarop hij het offer van zijne

hand

hand begeerde. Toen zij nu daar waren, ging Abraham bedaard en kloekmoedig aan het werk, en verzuimde zelfs niet de geringste der plegtigheden, die tot een gewoon offer vereischt werden. *Hij bouwde eenen altaar*, het zij van steenen, of van aarde en zoden, naar dat de gelegenheid der plaats het mede bragt: en mij dunkt ik zie het onbezorgde kind zijnen vader de behulpzame hand bieden, tot een werk hem niet ongewoon, en dat hij zoo menigmaal hem zag en hielp verrigten. Toen hij dit gedaan had, *nam hij het hout*, dat hij met zich gebragt had, *en schikte het*, zoo, dat het schielijk vlam kon vatten en het brandoffer verteren. Maar nu was het oogenblik gekomen, dat de laatste banden der vaderliefde verscheurd moesten worden: hij greep... mijn God! was het mogelijk, dat zijne hand niet krachteloos werd, dat zijn hart niet bezweek!... hij greep zijn' lieveling, zijnen Izaäk aan, en *bond hem!* Heeft hij, terwijl hij dit deed, het kind, dat toch reeds verstaan en begrijpen kon, betuigd, bezworen, dat hij het gedwongen deed, uit gehoorzaamheid aan eenen God, dien hij alleen meer be-

minde dan zijn eigen bloed? Heeft hij het jongske voor het laatst in zijne armen gesloten, gekust, aan zijn berstend vaderhart gedrukt? Of heeft hij zijne aangenomen koelbloedigheid tot het uiterst tijdstip bewaard? alle aandoening en verteedering, als gevaarlijk voor zijne getrouwheid, zorgvuldig vermeden, en met geheimzinnige gestrengheid, in een vreesselijk stilzwijgen, deze daad verrigt? Wij weten het niet, M. B.! de geschiedenis zegt, hij deed het: *hij bond zijnen zoon Izaäk*, beurde hem, nu gansch weerloos, op, en wierp hem *op den altaar, en leide hem boven op het hout*... Nu nog één stap, ô Abraham, en gij zijt — een eeuwig afgrijzen voor uwe echtgenoot en huisgezin, in het oog des menschdoms misschien een monster, maar in het oog van God zijne vriendschap waardig! Dit laatste overweegt bij hem alles — *hij grijpt het slagtmes, en strekt zijne hand uit*, en wendt reeds het aangezigt weg, om zijn kind den doodelijken slag toe te brengen —— toen God van den Hemel hem verhinderde, om verder voort te gaan!

Zoo

Zoo triumfeerde geloof, liefde en Godvrucht in den bangsten strijd, dien zij ooit op deze aarde te worstelen hadden. Nimmer vóór dezen, nimmer daarna, heeft God van den zwakken sterveling geëischt, dat hij zijne trouw aan Hem met het bloed van een eenig kind zou bezegelen; dat hij voor Hem zijn vaderlijk hart verloochenen, ja het als uit zijn boezem met eigen hand rukken zou, en om Zijnentwil de schoonste, de heiligste aandoeningen der menschelijkheid verscheuren, wat zeg ik, voor gruwel en misdaad houden! God eischte het éénmaal, en dank zij zijne eeuwige goedheid, die door zulk eene proef onze menschelijke natuur vereerd, onze menschelijke deugd geädeld heeft — God eischte het, en werd gehoorzaamd!

Welaan, M. H.! beschouwen wij Abrahams daad nog een weinig van nabij, en vergunt mij er u de volgende aanmerkingen over mede te deelen.

Vooreerst. Het geen Abraham deed, was volkomen genoegzaam om zijne ge-

hoorzaamheid aan den dag te leggen; hij behoefde niets meer te doen; hij zou ook in waarheid niets meer gedaan hebben, al had hij Izaäk dadelijk het ſtaal in 't hart gedrukt. In zijne ziel, die daartoe te groot was, kon het denkbeeld niet opkomen: God zal mij de volvoering van mijn beſluit niet toeſtaan. Wat was dan zijne ganſche daad geweest, dan een jammerlijke ophef, eene ijdele vertooning, eene lage veinzerij, die een man, gelijk hij was, verfoeijen moest. En meent gij, dat hij, die God zoo gemeenzaam kende, zich van zijnen Hemelſchen Vriend zulke geringe gedachten kon vormen, dat Hij met zulk een ledige praal en ſchijn van gehoorzaamheid zich kon laten paaijen, of die voor echte deugd en trouw opnemen? Neen voorwaar! Gods plegtige verſchijning, zijn uitdrukkelijke eisch, de betrekking, waarin hij tot Hem ſtond, alles vereenigde zich, om hem geen den minſten twijfel over te laten, of God begeerde waarlijk zijn zoon van zijne hand: en zijne ganſche verrigting, het achterlaten zijner knechten, het ſchikken des houts op den altaar, het binden van zijn zoon,

om

om hem alle tegenweer te beletten, alles toonde, dat hij geen ander dan dit gevoelen koesterde. Met regt mogt de Schrijver van *den brief aan de Hebreën* zeggen: *dat hij zijnen zoon bij gelijkenis uit den dooden heeft wedergekregen.* Hij zou hem zekerlijk gedood hebben; hij achtte hem reeds voor dood en verloren: God had hem opgeëischt, en zijn arm was reeds opgeheven, om het bevel te volbrengen; er was minder dan eene schrede tusschen hem en den dood!

Maar vraagt gij, *in de tweede plaats*, hoe was het mogelijk, dat Abraham zoo vér ging, en dit menschenöffer verrigtede, zonder God ten minste van wreedheid te verdenken, en alle liefde voor Hem, allen eerbied voor Zijne zuivere volmaaktheden te verliezen! Ik heb deze vraag, M. H.! reeds beantwoord in mijne vorige Leerrede, daar ik u de gronden zijner gehoorzaamheid heb opgegeven, en het bevél van God beschouwd, als eene geëischte proef van trouw der vriendschap. Laat ik er nu mogen bijvoegen: Abraham was niet alleen gewoon van God

op den toets gesteld te worden, van het eerste oogenblik zijner roeping af; maar vooral had deze beproeving steeds plaats omtrent dezen zoon der belofte. Hij werd beloofd, en God scheen zijn woord te vergeten; de toezegging werd herhaald, maar niet vervuld; de schoot eener dienstmaagd werd geopend, maar Sara bleef onvruchtbaar; de tijd, door de natuur aan het kinderbaren voorgeschreven, was eindelijk verstreken, en alle hoop was opgegeven; het scheen onmogelijk, dat Abraham eenen zoon bij Sara verwekken zou, en Abrahams, zoo wel als Sara's wensch was reeds hiertoe bepaald: *och! dat Ismaël mogt leven voor Gods aangezigt!* en toen eerst behaagde het God Izaäk, *als uit eene verstorvene*, te doen geboren worden. Dit wonderkind was het, het onderwerp van Gods gedurige beproeving, waaraan Hij reeds zoo menigmaal aanleiding gegeven had, Hij, de liefderijke en getrouwe God van Abraham, om Zijne liefde en trouw te doen verdenken; maar waaraan Hij ten laatste die beiden heerlijk had geopenbaard: het was, zeg ik, dit wonderkind, dat van God werd opgeeischt,

eischt, tot een bewijs van Abrahams gehoorzaamheid, en dat niets hem voor God te veel was; niets in ſtaat om hem aan God te doen wantrouwen, zoo min als om van zijnen kant de trouw aan Hem te doen opzeggen. En wie onzer zal durven bewéren, dat Abraham, den eisch van God volbrengende, zijnen eerbied voor God zou hebben moeten verliezen? maar wanneer eerbiedigt men dan God meér, dan wanneer men Hem gehoorzaamt? Of zijne liefde voor het Opperwezen? maar wanneer is die opregter, ſterker en vuriger, dan wanneer men zijn eigen bloed, zijn eenig kind, ja alle de gewaarwordingen van zijn menſchelijk hart aan God opoffert? wanneer men om Zijnent-wil vergeet, dat men Echtgenoot, Vader en Mensch is!

Doch dit brengt ons *ten derde*, om Abrahams daad nog opzettelijk als een *daad des geloofs* te beſchouwen. Wij zagen reeds, bij de behandeling van het eerſte deel dezer gebeurtenis, dat aan Izaäk bijkans alle beloften, van God aan Abraham, waren vastgemaakt: die van eene talrijke nakomelingſchap, van de bezitting

van Kanaän, ja zelfs eenigermate de belofte aangaande den Verlosser der wereld. Zou hij gedacht hebben, dat de eisch van God zijne vroegere toezeggingen vernietigde; dat God dezelve daarbij weder introk, en dat hij geroepen werd, om niet alleen zijn' zoon, maar ook al zijn hoop en uitzigten met hem op te offeren? Dit M. H.! kan niemand waarschijnlijk voorkomen, die Gods leiding met Abraham kent, en het geen wij zoo even aangaande dit kind der belofte en der beproeving gezegd hebben, verstandig overweegt. Doch de Schrijver van den *brief aan de Hebreen* beneemt ons hier omtrent alle twijfeling, wanneer hij zegt, *Kap.* XI: 17, 18: *Door het geloof heeft Abraham, als hij verzocht werd, Izaäk geofferd, en hij, die de belofte ontvangen had, heeft zijnen eeniggeboornen geofferd: (tot den welken gezegd was, in Izaäk zal u het zaad genoemd worden) overleggende, dat God magtig was, hem ook uit den doode te verwekken.* Deze woorden zijn in meer dan één opzigt waardig, om onze aandacht eenige oogenblikken bezig te houden.

Wij

Wij moeten vooreerst hier bij niet vergeten, dat de Apostel, in dit Hoofdſtuk, ſprekende van het geloof der oude Godsmannen, de daad van Abraham beſchouwt uit dit bepaalde oogpunt, het welk zijn tegenwoordig oogmerk vorderde; dat hij dezelve beſchrijft als eene daad *des geloofs*; niet om daarmede aan te duiden, dat het enkel, zelfs niet, dat het voornamelijk zijn geloof was, 't welk door God werd op de proef geſteld; maar alleen, dat het geloof wel degelijk hier mede in aanmerking kwam, ja! dat hij zonder geloof, zonder een vast en onwankelbaar geloof, het bevel van God nimmer naar eisch had kunnen volvoeren.

Dit geloof nu van Abraham verkeerde omtrent de beloften, die met het leven van Izaäk op het naauwst verbonden waren: God had tot hem gezegd: *in Izaäk zal u het zaad genoemd worden*; door hem alleen zal uit u die ontelbare menigte volks geboren worden, die men met de ſtarren aan den hemel, en met het zand aan den oever der zee kan vergelijken. Maar hoe zou nu die belofte vervuld

kunnen worden, indien Abraham dit kind ongehuwd, ja in zijn kindsche jaren, ter dood bragt? De Apostel zegt: *hij overleide, dat God magtig was, hem ook uit den doode te verwekken.*

Zou dan Abraham bij zich zelven hebben vastgesteld: God zal mijnen zoon, wanneer hij geslagt, wanneer hij verbrand zal zijn, uit den dood in het leven wederbrengen? Zou hij dit, gelijk sommigen meenen, zoo schielijk reeds verwacht hebben, dat hij op dezen grond tot zijne knechten zou gezegd hebben, 't geen wij vs. 5 lezen: *als wij zullen aangebeden hebben, dan zullen wij*, niet ik alleen, maar ook Izaäk, *tot u wederkeeren!* Ik kan dit niet gelooven, M. H! ik kan het ook uit de woorden van den Apostel niet opmaken; die alleen zegt: *hij overleide* DAT GOD DAARTOE MAGTIG was, maar niet *dat hij het zou doen.* Abrahams geloof, en wie zal ontkennen, dat deze opvatting veel beter overeenstemt met den aard des geloofs, gelijk God het van menschen vordert; Abrahams geloof bestond daarin, dat hij, staatmakende op de beloften van God

God, voor derzelver vervulling Hem zorgen liet; dat hij onwankelbaar bleef in zijn vertrouwen, offchoon God, door zijn tegenwoordig bevel, in tegenfpraak met zich zelven fcheen te zijn; wetende, dat Gods verborgen wijsheid nog middelen over had, om zijn woord geftand te doen, wanneer voor het menfchelijk doorzigt alle mogelijkheid fcheen afgefneden; wetende dat God, indien Hem dit behaagde, indien dit het eenigfte, of het beste middel tot bereiking zijner oogmerken was, *dat God dan ook magtig was, om hem uit den dood in het leven te herroepen!* Het was dus geene verwachting van 't geen gefchieden zou, maar eene overlegging van 't geen gefchieden kon: en wie zal die anders dan natuurlijk vinden? die hier wederom overweegt, hoe zonderling God aangaande Izaäk, van vóór deszelfs geboorte af, was te werk gegaan, en van hoe vele fchijnftrijdigheden, en wonderbare uitkomften, dit kind het onderwerp fteeds geweest was!

Maar welk een geloof was dit, M. B.! dat zelfs bij eene fchijnbare onmogelijkheid niet

niet wankelt, en veeleer alles aanneemt, en wonder op wonder, ja, indien het zijn moest, eene omkeering van de ganfche orde der natuur vastftelt, dan de trouw van Gods woord te verdenken! Welk een geloof: God kan mij wel mijn kind ontnemen, maar niet de beloften vergeten, die hij mij in en met dit kind gedaan heeft! Hij kan mijn hart verfcheuren, maar Zijne toezeggingen niet breken; en zelfs dan, wanneer ik Izaäk den doodfteek zal geven, zal ik hiervan verzekerd blijven: *in Izaäk zal mij het zaad genoemd worden!* Lezen wij bij eene andere en veel mindere gelegenheid: *Abraham geloofde aan God, en hij rekende het hem tot geregtigheid!* hoe hoog zal hem dan dit geloof niet zijn aangefchreven door dien God, die tot niemand ooit gezegd heeft: dient mij te vergeefs!

II. Doch ik moet voortgaan tot mijn *tweede ftuk:* God liet Abraham niet toe tot het uiterfte te komen; hij wederhield hem op het oogenblik, dat hij zijnen zoon zou geflagt hebben; hij had den arm reeds opgeheven, en op het volgend oogenblik

blik zou het offermes het kind in het hart zijn gezonken; *toen de Engel des Heeren tot hem riep van den hemel, en zeide: Abraham!* enz. vs. 11 en 12.

God gebood dan aan Abraham, dat hij niet verder gaan zou, dat hij het kind niet dooden, dat hij het geen leed zou doen. Hij gebruikte daartoe den dienst eenes Engels, en wel van dien Engel zijnes aangezigts, die, wanneer hij verscheen, zijnen Zender vertegenwoordigde, de plaats van den Almagtigen bekleedde, en in Zijnen naam sprak. De Engel riep niet eens, maar tweemaal, schielijk na elkander, *Abraham*, *Abraham!* als of hij in drift ware, en vreesde niet tijdig genoeg te zullen komen, om den voortgang des offers te beletten. Doch Abraham, de stem van Gods Engel herkennende, stond stil en riep hem toe: *hier ben ik*, en hoor uw bevel! *Strek uwe hand niet uit aan den jongen*, zoo sprak de bode der verlossing, *en doe hem niets!* Het is genoeg Abraham, leg neder het offermes, er wordt niets meer van uwe hand geëischt, en uw God is voldaan!

Vraagt

Vraagt gij, M. H.! waarom verhinderde hem God? Waarom niet de beproeving tot het uiterste gebragt? Waarom niet het offer laten volbrengen, en dan Izaäk uit den dooden opgewekt? En zoudt gij wel wenschen dat God dit gedaan had? neen voorzeker! God kon het eischen, en wanneer Hij het eischte, kon niemand anders weten, of Hij begeerde het; en het was de pligt van Zijnen getrouwen dienaar, de hand op den mond te leggen en te gehoorzamen! Maar, wij kunnen het vrijmoedig zeggen, want de uitkomst toont het, de barmhartige God kon het niet begeeren! Ik zal niet zeggen, dat God met zijne wonderwerken spaarzaam is, en nimmer buiten noodzaak de schoone, vastgestelde orde der natuur afbreekt; want deze regel zou ons kunnen bedriegen. Maar bedenkt slechts dit ééne! Indien Abraham zijnen zoon geslagt had, al had hij hem daarna uit den doode wedergekregen, wat zou er van de rust zijner volgende dagen geworden zijn? Meent gij niet, dat het bloed van Izaäk, door zijne hand vergoten, in zijn aangezigt en op zijne kleederen gespat, en de ster-

ſtervende gelaatstrekken van zijnen lieveling, eenen indruk op zijne verbeelding zouden gemaakt hebben, die geen jaren hadden kunnen uitwisſchen? althans alle vreugde over de uitkomst zijner beproeving zou, indien wij uit de natuur der menſchelijke gewaarwordingen iets beſluiten mogen, voor hem onmogelijk geweest zijn. Zou daarenboven Izaäk ooit dit akelig tooneel hebben kunnen vergeten, ooit anders dan met afgrijzen daar aan denken, en niet altijd, zelfs onwillig, in zijnen vader zijnen moordenaar aanſchouwd hebben? Neen! daarin ſchept God geen behagen! Hij kan de aandoeningen onzer menſchelijkheid wel op den toets brengen, wel eiſchen, dat wij ze Hem ten gevalle, voor een tijd als verloochenen en opofferen; maar hij kan ze, niet vernietigen! Eindelijk, de zaden van dat verfoeijelijk bijgeloof, dat in later tijden menſchen-offers eiſchen en wettigen zou, lagen reeds in het verdorven menschdom opgeſloten, en zouden helaas! ook onder Abrahams nageſlacht uitbotten. Kon God er, al was het ook ſlechts in ſchijn, al

al was het geval van een gansch anderen aard., kon hij er het voorbeeld van geven? of moest hij veeleer, in het eenige geval, waarin hij het ſcheen te kunnen eiſchen, waarin hij het geëischt had, met ſprekende daden toonen, dat hij het nimmer had begeerd, dat menſchenoffer hem een gruwel was?

Maar Jehova's Engel gebiedt niet alleen het offer te ſtaken, hij roemt ook de deugd van den Godsvriend, die in zijne getrouwheid zoo ver was gegaan, en zegt: *nu wete ik, dat gij Godvreezende zijt, en uwen zoon, uwen eenigen van mij niet onthouden hebt.*

Over deze woorden hebben wij ſlechts dit weinige aan te merken: wanneer God, door Zijnen bode, en in Zijnen naam zeggen laat: *nu wete ik*, zal ieder er, als van zelve, dezen zin aan geven: *nu hebt gij getoond*, of gij hebt nu reeds genoeg gedaan, en ik begeer niets meer, om mij, die u beproefde, en de ganſche wereld te overtuigen, *dat gij Godvreezende zijt*; meer

meermalen wordt u herinnerd, dat in den ſtijl des Bijbels, *God te vreezen*, niet alleen beteekent, Hem te eerbiedigen, maar ook Hem te beminnen, en met een getrouw hart Hem te dienen; wij moeten dus hier, onder *vrees van God*, ook liefde, trouw en geloof aan God begrijpen. Eindelijk de daad, die Abraham verrigt, waardoor hij zijne Godvrucht betoond had, wordt genoemd, *dat hij zijnen zoon, zijnen eenigen aan God niet had onthouden.* Wij worden hierdoor bevestigd in 't geen wij reeds eens en andermaal zeiden, dat niet enkel Abrahams geloof in deze verzoeking op de proef kwam, maar zekerlijk ook, en wel in de eerſte plaats, de trouw zijner vriendſchap voor God; of hij Hem meer beminde dan zijn eenig kind; of hij het dierbaarſte, dat hij bezat, over had voor zijnen Hemelſchen Vriend; of hij ter liefde van het Opperwezen zijne eigen, natuurlijke Vaderliefde zou kunnen opofferen! Daartoe was Abraham nu, naar Gods eigen getuigenis, in ſtaat geweest: *hij had Hem zijnen zoon, zijnen eenigen niet onthouden.*

Welk een heerlijk getuigenis! Gij zijt Godvreezende, gij zijt het niet in schijn, maar inderdaad; gij hebt er bewijzen van aan den dag gelegd, die niet geloochend kunnen worden! En wanneer de sterveling dit dan hooren mag uit den mond van God, die niet liegen kan; die niet maar oppervlakkig de daden toetst, maar die het hart doorgrondt, en van wien er ons meer aan gelegen ligt, of Hij ons voor Godvruchtig houdt, dan van de gansche wereld zamengenomen! wie benijdt dan het lot van Abraham niet? Maar wat wordt er ook niet toe vereischt, om dit uitdrukkelijk getuigenis van God te verdienen! Men moet niets boven Hem schatten, alles voor Hem over hebben; geen dierbaar pand, geen eenig kind, ons eigen bloed, ja ons gansche hart met deszelfs teederste bewegingen hem niet onthouden! Zoo veel eischt gij van uwe schepselen, ô Jehova, God van Abraham, maar zoo veel zijt gij ook waardig te ontvangen; en die van dit alles iets aan u weigeren kan, heeft u nimmer gekend in uwe beminnelijkheid en vriendschap! *Nu weete ik, dat gij Godvreezende zijt!* Er ligt nog iets in

de-

deze woorden opgesloten: God ontslaat daardoor Abraham van alle verdere beproevingen; Hij belooft hem, dat Hij zijne deugd en geloof niet meer, ten koste van zijn geluk en rust, op den toets zal brengen; dat Hij voortaan zijn stil genoegen niet meer zal storen; ja Hij rekent hem als boven alle verdere verzoekingen verheven: *nu weet ik*, en er is nu ook niets meer noodig, om mij te overtuigen, *dat gij waarlijk Godvreezende zijt.*

En nu, M. G.! nu roep ik uwe verbeelding te hulp, om u de blijdschap voor te stellen, die God met volle stroomen in het hart van den edelen Abraham uitstortede, daar hij zijnen zoon als uit de armen des doods wederkreeg, als een heilig pand van Gods liefde, als eene eeuwig dierbare bezitting in Gods ontwijfelbare gunst! Drie dagen lang had hij zijn vaderlijk hart op den mond geklopt, aandoeningen en hartstogten met geweld gesmoord, en tot den hoogsten trap van ongevoeligheid en zielskracht zich opgewonden; — en nu berst alles los, en alle aandoeningen stroomen met een onuitspre-

 ke-

kelijk gevoel door zijn hart, en hij is weder de gelukkige vader, gelukkiger dan hij ooit geweest was, dan hij immer zijn kon. o! Met welk eene zalige vreugde zal hij het gebonden kind hebben losgemaakt, omhelsd, met vaderlijke tranen besproeid! .... „ mijn Izaäk! heb ook altijd „ zoo veel voor God over, als gij het in „ mij, in deze bange oogenblikken gezien „ hebt!..." maar neen, M. B.! wij zullen niet trachten dit tooneel u af te schetsen: gevoelt het zelve, en erkent: het is zalig van God beproefd te worden! het is zalig God te gehoorzamen!

III. Maar waartoe nu de altaar, het hout en al de verdere toestel? Zou deze gebeurtenis nu dus afloopen, en Abraham, daar zijne gansche ziel gestemd is, om te offeren en den naam des Heeren aan te roepen, niets vinden dat hij offeren kan? Neen, G.! God deed hem een ander en geschikter offer dan zijn zoon toekomen! Aanbidt Gods Voorzienigheid, en leest, het geen wij vs. 13 vinden: *Toen hief Abraham zijne oogen op en zag om, en ziet, achter was een ram, in de verwar-*

warde ſtruiken vast met zijne hoornen: en Abraham ging, en nam dien ram, en offerde hem ten brandoffer in zijns zoons ſtede.

Gij ziet, het geen hier gebeurde, was niet wonderbaar: een ram, misſchien bij toeval van eene herderkudde afgedwaald, en zwervende in deze ſtreken, was den heuvel beklommen, daar zich Abraham met zijnen zoon bevond; hij was met zijne hoornen vast geraakt in de door elkander verwarde ſtruiken van het kreupelgewas, waarmeê deze plaats bezet was; en nu kon hij zich niet losmaken, en maakte waarſchijnlijk eenig geluid, waardoor Abraham omzag, en hem achter zich gewaar werd. Doch, ſchoon niet wonderbaar, het was echter zonderling en zeer gepast, en Abraham twijfelde geen oogenblik, of deze ram werd hem door de Voorzienigheid toegezonden, om daaruit een offer te bereiden. Hij nam hem dan, en ontwikkelde hem uit de ſtruiken, en ſlagtte, en verbrandde hem op den altaar, die voor zijn zoon was gebouwd: *hij offerde hem in zijnes zoons plaats!* Wat zal in Abrahams gemoed, wat in Izaäks kin-

 der-

derlijk hart bij deze offerande niet zijn omgegaan! Welk een zegepraal voor den vader, welk een les voor het kind! Hoe zullen zij, ſtarend, elkander, en den altaar, en het bloedend, en het vertérend offer, hebben aangezien, en nedergeknield, ter aarde gevallen, Hem hebben aangebeden, die zich verwaardigde uit zijnen Hemel neder te dalen, om aanſchouwer te zijn van deze edele plegtigheid! Zoo eindigde Abrahams overwinning, waardig zijnes geloofs en zijner deugd, want zij was volkomen; maar ook den barmhartigen God waardig; want zij was niet bloedig, en Hij ſchept geen behagen in menſchenbloed!

IV. Doch de Geſchiedſchrijver verhaalt ons ten laatſte nog eene bijzonderheid, die alle onze aandacht en overweging verdient. Hij zegt, vs. 14: *En Abraham noemde den naam dier plaats:* DE HEER ZAL 'T VOORZIEN; *daarom heden ten dage gezegd wordt:* OP DEN BERG DES HEEREN ZAL HET VOORZIEN WORDEN. Wij moeten hier twee dingen onderſcheiden: Hoe Abraham naar deze uitkomst de plaats, daar zij voorgevallen

was

was, benoemde; en hoe daaruit, in later tijd, een zonderling en aanmerkelijk spreekwoord is afgeleid.

Het was meermalen de gewoonte der Aartsvaderen, dat zij zekere plaatsen, waar eene gewigtige gebeurtenis voorviel, een naam gaven, die daarmede overeenkomstig was: wij zullen kortheidshalve de voorbeelden niet aanhalen, noch ons over deze gewoonte inlaten. Het verwondert ons derhalve niet, dat Abraham, bij eene uitkomst gelijk deze, de plaats, die er het tooneel van was, daarna een gedenknaam gaf. En welke was die naam? hij noemde ze: *Jehova zal 't voorzien!* Lezen wij, in plaats van het woord *voorzien*, het meer bekende en gebruikelijke *zorgen*, en passen wij ook hier op eene algemeene taalkundige aanmerking toe, dat de toekomende tijd, in de Hebreeuwsche spraak, even zoo wel het tegenwoordige, als het aanstaande uitdrukt; zoo vinden wij den naam der plaats in onze taal en stijl aldus: JEHOVA ZORGT! Gij zult u uit het voorgaande gemakkelijk herinneren, dat Abraham op de onschuldige vraag

van zijnen zoon: *waar is het lam dat geofferd moet worden?* ten antwoord gaf: *God zal wel voor een lam zorgen, mijn kind!* En hoe zonderling was nu dit antwoord, daar Abraham zekerlijk geheel iets anders bij gedacht had, door de uitkomst bewaarheid! Op welk eene verrassende en treffende wijs had God, die den onschuldigen Izaäk niet ten offerlam begeerde, nogtans voor een lam, of althans voor een geschikt offer gezorgd! Was het wonder, dat Abraham, voor wien God in dit gansche geval nog oneindig meer gezorgd had, dan voor de gave van zijnen altaar, deze plaats benoemde: JEHOVA ZORGT! Deze heuvel zij tot een altoosdurend gedenkteeken van Gods regérende Voorzienigheid in deze treffende uitkomst, en van zijne zorg voor mij en mijn kind, in de bangste en verrukkendste ure mijnes levens!

Doch deze gedenknaam, door Abraham aan Morija gegeven, gaf ook in later tijd aanleiding tot een merkwaardig spreekwoord: *waarom heden ten dage gezegd wordt:* OP JEHOVA'S BERG ZAL HET

VOORZIEN WORDEN! Dit ſtuk behoort onder die bijvoegſels van eene latere hand, waarvan zoo vele ſporen zijn in dit oudſte boek der wereld, en die door geen redelijk en oordeelkundig Bijbelverklaarder meer ontkend worden. Zekerlijk moeten wij bij dit *heden ten dage* niet ſlechts aan latere jaren, maar aan vele latere eeuwen denken. De berg toch, waarop Abraham het offer verrigtte, wordt hier genoemd, *de berg van Jehova*, en dit is, zoo veel wij weten, de uitſluitende benaming van *den tempelberg* in de gewijde Schriften. Het ſpreekwoord is dus, althans in deze gedaante, eerst gangbaar geweest, meer dan achthonderd jaren daarna, toen Sion of Morija de plaats der aanbidding werd: en tevens vinden wij hier eene ongezochte bevestiging van het gevoelen, dat het Morija, waar Abraham op Gods bevel het offer verrigten moest, en dat Morija, waarop in latere tijden het heiligdom is geſticht, inderdaad dezelfde plaats zijn.

Maar welke is nu de zin van het ſpreekwoord: *Op den berg van Jehova zal het voorzien*, of, *zal er voor gezorgd worden?* Dit

is de aard van meest alle spreekwoorden, dat zij door derzelver kortheid eenige duisterheid hebben, maar die verdwijnt, wanneer men ze slechts in hun geest weet te vatten, door bijvoeging van een enkel woord, en door de kennis der gebeurtenis, die er den grond toe leide. Leest het gezegde aldus, en gij zult het terstond begrijpen: *er zal voor gezorgd worde, gelijk op den berg van Jehova*, gelijk op Morija, toen Abraham daar gekomen was om zijnen zoon te offeren, maar een ram vond, die deszelfs plaats verving!

Wij behoeven nu ook niet angstvallig te onderzoeken, hoe, en bij wat gelegenheden men zich van dit spreekwoord bediende. Zoo menigmaal, in den weg der Voorzienigheid, iemand iets overkwam, dat heuchelijk was, en onverwacht, en juist gepast, en een bijzondere tusschenkomst van Gods albestuur aanduidende, gelijk toen God Izaäk ontsloeg en een ram in zijne plaats beschikte, dan zeide men: *Jehova heeft weder gezorgd als op Morija!* Of wanneer iemand zich tot gewigtige pligten geroepen vond, maar waardoor zijne omstan-

dig-

digheden duister en belemmerd werden, ten zij er ter regter tijd en plaats iets buitengewoons gebeurde; dan betuigde men zijn vertrouwen op de medewerking eener gunstige en zorgdragende Voorzienigheid met deze woorden: OP DEN BERG VAN JEHOVA ZAL HET VOORZIEN WORDEN! De God van Abraham zal er voor zorgen!

Ik weet niet, G.! of u allen deze spreuk zoo schoon, zoo waarlijk Godvruchtig en edel toeschijnt, als zij zich thans aan mijnen geest voordoet. Waarom heeft God, die zoo vele aanmerkelijke bijzonderheden van dit gansche geval in stilzwijgen heeft laten begraven, juist deze bijzonderheid, de benoeming van Morija, en het spreekwoord daaruit ontstaande, voor ons laten opteekenen? Zou het niet zijn, om ons in te prenten, dat wij, in 't geen wij te lijden hebben, of 't geen onze pligt en roeping ons opleggen, al schijnt het boven onze krachten en vermogens te gaan, ook op God mogen rekenen? Dat wij dikwijls niet al te angstvallig of bekrompen moeten nagaan, wat wij doen

kun-

kunnen, wat wij; bij gebrek van vermogen, moeten nalaten; noch met de bezorgdheid voor een onzeker toekomende ons, bij de zuivere inspraak van ons hart, te zeer bekommeren; maar veeleer oog en hart hemelwaarts heffen, en terwijl wij ons opwekken, om voort te gaan in het goede, of ons lot onderworpen te dragen, ons vertrouwen op God met deze spreuk betuigen: OP DEN BERG VAN JEHOVA ZAL HET VOORZIEN WORDEN! De God van Abraham zal er voor zorgen!

✵ ✵

Op den berg des Heeren zal het voorzien worden! Dezen indruk moet dan bij ons nalaten, de overdenking der gewigtige gebeurtenis, die ons nu eens en andermaal heeft bezig gehouden! Voor God moet men alles ten beste hebben, maar elke uitkomst toont ons ook, dat er niets beter en zaliger is, dan zich geheel aan God toe te wijden! Gods beloften mag men niet wantrouwen, Gods liefde en trouw niet verdenken, ook wanneer Hij schijnt

ſchijnt behagen te ſcheppen in onze droefheid of vernedering, want het einde zijner wegen toont ons altijd, dat Hij voor ons zorgde, ook toen wij dachten van Hem vergeten te zijn! Welke beproeving ons overkome, of in het verſchiet ons ſchijne boven het hoofd te hangen; moedig, met het oog op God, door gevaar noch hindernis afgeſchrikt, de loopbaan onzer pligten ingetreden! God ziet ons; hij ſchraagt ons; hij ſchept welgevallen in onze offers; hij matigt de beproeving; de uitkomst is zijner zorge aanbevolen — *op den berg van Jehova wordt alles voorzien!*

Welke gedachte, T.! voor elk, die God kent, die zijne beſtemming kent, en prijs ſtelt op zijn waarachtig geluk! Welke gedachte vooral voor u, die de trouw van God vóor onwaardige ſtervelingen kent, waardeert, en u gaarne opgewekt ziet, om daaraan te beantwoorden! En wat kan ik daartoe beter, dan u het voorbeeld vóor oogen houden van eenen dienaar en vriend van God, in wien het gebleken is, wat men, met ware liefde

voor

voor God in het hart, kan opofferen, lijden en verrigten! aan wien het gebleken is, hoe onwankelbaar de beloften van God zijn, ook wanneer zij uiterlijk schijnen te falen! En hoe het einde van al ons lijden, van onze gehoorzaamheid en onderwerping aan God, blijdschap en zaligheid is! Gij herroept hier in uw geheugen alle de bewijzen van Gods vriendschap, zoo vele verschijningen en Goddelijke toespraak, als aan Abraham op den weg zijns levens zijn te beurt gevallen, waardoor God hem gedurig dierbaarder en onontbeerlijker was geworden, zoo dat het hem eindelijk gemakkelijker viel zonder zijn kind, dan zonder zijnen God te leven; en de gedachte van de wellust zijns levens met eigen hand te dooden, hem minder verschrikkelijk was, dan die van de gunst zijns Hemelschen Weldoeners onwaardig te zijn! En zoekt gij wel vruchteloos, ook in uw eigen levensloop, de sporen van Gods liefde en zorg voor u, van Gods welgevallen in uwe behoudenis, en heil, schoon Hij niet meer tot u spreekt van den Hemel, noch zich

zigt-

zigtbaar aan uwe zinnen voordoet? Wat zeg ik? niet meer tot u spreekt van den Hemel? Maar hebben wij dan niet zijn eigen woord, dat als van den Hemel tot ons is nedergedaald; waarin Hij ook ons toespreekt, met alle de teederheid der zorgvuldigste liefde, met al den ernst der ware vriendschap, met alle de heerlijkheid, die de God van Hemel en aarde voor zijne schepselen kan ten toon spreiden! Wat zeg ik? dat God zich niet meer zigtbaar aan uwe zinnen voordoet? Maar wat zien wij dan niet, zoo dikwijls wij aan des Heeren Nachtmaal mogen aanzitten? Hoe! zouden de zigtbare teekenen van het gebroken ligchaam en vergoten bloed uws Zaligmakers, geene heerlijker en sprekender bewijzen zijn van Gods tegenwoordigheid, dan vuur van den Hemel of de glans eener lichtende wolk? Zouden zij niet aandoenlijker tot uw harte het getuigenis van Gods onveranderlijke liefde overbrengen, dan de stem eenes Engels uit den Hemel het zou kunnen doen?

Abra-

Abraham uw Vader, zoo ſprak Jezus eens tot Abrahams nageſlacht, *heeft verlangd mijnen dag te zien, en hij heeft hem gezien, en is verheugd geweest!* Dit helderder inzien in den weg van eeuwig heil voor verlorene ſtervelingen; dit aanſchouwen van zijnen doorluchtigen nazaat, en van het offer der verzoening, door Hem op één van Morija's heuvelen aan te brengen, met de zalige gevolgen van hetzelve tot in aller eeuwen eeuwigheid; wie weet of het niet de belooning geweest is van zijne gehoorzaamheid en trouw, op Morija's gebergte aan den dag gelegd! En wij zien den dag van onzen Heere Jezus Christus in deszelfs volle klaarheid; geene nevelen der onvervulde toekomst bedekken hem voor ons oog, wij zien de heerlijkheid van God in het aangezigt van onzen gezegenden Verlosser! Kunnen wij twijfelen, of onze voorregten met die van Abraham gelijk ſtaan? Ja, G.! wij mogen ook den naam dragen van vrienden des Allerhoogſten: het verbond onzer vriendſchap met God hebben wij, zoo vele wij Jezus lief hebben, geſloten, menigmaal

maal en plegtig vernieuwd en bezegeld. Van zijne zijde hebben wij het onloochenbaarst bewijs dier vriendschap ontvangen: Gods Zoon is voor ons in den dood gegaan, God heeft hem voor ons geofferd, op dat hij ons voor eeuwig aan zich zou kunnen verbinden! Maar wat zijn wij dan ook niet van onzen kant verschuldigd? Tot hoe veel trouw, liefde en eerbied; tot hoe veel gehoorzaamheid en onderwerping aan God hebben wij ons alzoo plegtig verbonden! Bedroeft u deze gedachte, M. V.? maar is het dan niet oneindig verkieslijker den wil van God te doen, dan den wil zijns eigen vleesches te volgen? En alle beproevingen van ons geloof, van onze deugd, van onze lijdzaamheid, eindigen zij niet in genieting van ongemengde, ongestoorde blijdschap? Of vreest gij in de beproeving te zullen bezwijken, en in plaats van uwe trouw aan den dag te leggen, u aan zwakheid en ontrouw te zullen schuldig maken? Zoo is dan uwe liefde voor God niet levendig, niet hartelijk, niet bestendig genoeg! Ach! overdenkt wat gij aan

Hem verschuldigd zijt; wat gij zonder Hem zoudt wezen; welk een onwaardeerbaren schat gij met en in de gunst van uwen God bezit! En waarom zoudt gij wanhopen? gij zijt immers niet aan u-zelven overgelaten? Meent gij, dat Abraham, zonder de ondersteuning van den Almagtigen, tot zulk eene proef van geloof en trouw in staat zou zijn geweest? Neen! maar de God zijns verbonds sterkte zijne armen in den strijd, en hielp hem zijn opregt besluit volvoeren! Of vreest gij, dat de omstandigheden uwes levens, verleidingen of zorgen, lagchende voorspoed, of knellende rampen, uw hart van uwen God zullen aftrekken? Maar in wiens hand zijn dan alle uwe paden gesteld? Is er geen berg des Heeren meer, waarop alles, alles voorzien wordt? Gaat gij slechts op den weg van geloof en pligt kloekmoedig voort, en *Jehova zal zorgen!* Duizende uitkomsten zullen er u steeds de treffendste bewijzen van aan den dag leggen, en aan het einde van dien heerlijken weg zult gij juichende uitroepen: *De God van Abraham heeft in alles voorzien!* AMEN!

*

LEER-

LEERREDE

OVER

SPREUKEN XI. vs. 30a.

DE VRUCHT DES REGTVAARDIGEN IS EEN BOOM DES LEVENS.

De wijze Schepper heeft aan het gansche menschdom eene begeerte ingeplant, die allen met elkander gemeen hebben, en die, daar zij onafhankelijk is van alle overleg en voorafgaande redenéring, veeleer den naam eener aandrift van onze natuur zou kunnen dragen. Ik bedoel de begeerte tot geluk, waaruit de afkeer

van ſmart of ongenoegen terſtond en van zelve voortvloeit. Wat ook het voorwerp onzer verlangens zijn moge, hierop komt ten laatſte alles uit; waar wij ook naar jagen en trachten, het ſlot van alles is, omdat wij het voor aangenaam, voor eene vermeerdering onzer genoegens, omdat wij het voor geluk houden.

Doch zoo groot de overeenſtemming aller menſchen is in dezen trek tot geluk, zoo groot is ook bijkans hunne verſcheidenheid in de wijs, waarop zij dit heil of genoegen naſtreven, in de keus der wegen, waarop zij het geluk zoeken, en ieder hetzelve meent te vinden. De één begeert den rijkdom en zuinig opgelegde ſchatten, de ander het genot, den wellust en de verkwisting; de een ſtaat naar aanzien en eer, de ander heeft geen grooter wensch, dan vergeten en alleen voor zich zelf te leven; de een bemint het gewoel, een ander de rust; de een zoekt werk en bezigheid, een ander vliedt den arbeid, en dompelt zich in

trage werkeloosheid. Ieder heeft zijn' afgod, dien hij wijrookt, wien hij zijn tijd en beste krachten toewijdt, en ziet met verwondering of deernis op anderen neêr, die in zijnen ſmaak geen behagen ſcheppen, en tegenſtrijdige verkiezingen volgen!

Maar zou dan het geluk misſchien enkel denkbeeldig zijn? eene ijdele harsſenſchim, die hare gedaante ontleent van het brein, waarin zij geſmeed is? zou het genot van hetzelve in louter verbeelding beſtaan? Dan voorwaar zou het treurig met het menschdom geſchapen zijn! de wijze zou troosteloos zijnen weg bewandelen, en iedere dwaasheid zou ons in een pligt veranderen!

Neen! er is een geluk, dat wezenlijk, beſtendig en duurzaam is, geſchikt voor allen, onafhankelijk van tijd en lotgeval, onafhankelijk van elks bijzonderen ſmaak en grillige verkiezing; omdat het in onze redelijke natuur gegrondvest, en gebouwd is op onze onveranderlijke betrekkingen tot God en onzen evenmensch! Gij zult niet vragen, M. H.! waarin dit geluk gelegen

 zij?

zij? Gij weet het, gij gevoelt het zelve reeds: het is in den dienst van het Opperwezen, en in de betrachting zijner zedelijke voorschriften, die de vinger zijner Almagt in ons hart geschreven, en zijne onderscheidende liefde in het Boek der Openbaring aan ons bekend gemaakt heeft. Ik zou meenen overtolligen arbeid te besteden, indien ik u hiervan, als van eene waarheid, poogde te overtuigen, als of gij redelijker wijs aan dezelve twijfelen kondet; maar het is eene waarheid, die niet slechts gekend en toegestemd, maar ook *erkend* en *gevoeld moet* worden; eene waarheid, meer der betrachting dan der bespiegeling, waaromtrent onze daden onze verstandelijke overtuiging niet behooren te weêrspreken, en die veeleer uit onze gansche handelwijs, dan uit de enkele belijdenis van onzen mond kénbaar moet worden.

Het was mijn oogmerk met deze Leerrede, u het geluk der deugd en zuivere Godvrucht, het eenige waar geluk, dat voor den redelijken mensch is weggelegd, ware het mogelijk van dien kant te ver-

toonen, dat het u allen beminnelijk voorkwam, dat het bij u het overwigt verkreeg of bleef behouden boven die dwaze en onſtandvastige verkiezingen, waarin de ligt misleidde ſterveling maar al te dikwerf zijn eenig heil en vergenoegen ſtelt. Ach! dat de Geest des levendigen Gods met mijn voorſtel medewerkte, om het de taal uwer waarachtige overreding te maken: *de vrucht des regtvaardigen is een boom des levens!*

✣ ✣

Mijn text is ontleend uit het boek der Spreuken, dat gij kent, en gaarne met mij voor één der voortreffelijkſte ſtukken uit onzen ganſchen Bijbelſchat zult houden. Het draagt den naam van SALOMO aan het hoofd, en de ſtelling van ſommigen, dat hij er ſlechts ten deele de maker van zijn zou, komt mij gewaagd en onbewijsbaar voor. De leer der deugd, der godvrucht, der wijsheid en der zeden, wordt in dit Boek voorgedragen in een aantal van verſchillende ſpreuken, die gij menigmaal, en

 niet

niet te onregt, om derzelver gebrek aan onderling verband, en om hare uitmuntendheid, hebt hooren vergelijken bij een hoop losse paarlen, die ieder op zich zelve staan, maar nogtans met elkander een rijk sieraad, een prachtige snoer der bevalligheid uitmaken. Het zijn eigenlijk Spreekwoorden van een verhevener stempel. Iedere natie bezit, onder dezen naam van spreekwoorden, zekere beknopte, korte en puntige gezegden, die meestal lessen des levens, waarnemingen omtrent geluk en wereld-kennis behelzen: maar nergens vindt men die zoo overvloedig en zoo schoon als bij de Oosterlingen. Hunne grootste Wijzen, die gewoon waren zich in den raadselstrijd van het menschelijk hart te oefenen, maakten er hun werk en geliefkoosde bezigheid van, en leverden den schat hunner waarnemingen, onder de eenvoudige gedaante van gemeenzame, doch bevallige spreekwoorden, aan de nakomelinschap over. Onder de verzamelingen, die wij bij de Persianen, Arabieren, en ook bij de latere Hebreeuwen vinden; munt die van Salomo zoo veel boven alle anderen uit, als zijne zedekun-

kunde zuiverder en zijn Godsdienst verlichter was. Ik zou hierover veel kunnen zeggen, en u daarenboven het nut dezer Oosterſche voordragt van de lesſen der zedekunde, misſchien zelfs boven den hedendaagſchen wijsgeerigen trant, duidelijk kunnen aantoonen, zoo ik niet vreesde wijdloopig te zullen worden. Een ding echter moet ik nog aanmerken, dewijl het tot mijnen text meer onmiddelijk betrekking heeft. Elk der Spreuken van Salomo beſtaat doorgaans uit twee deelen of leden, die met elkander zamenhangen, en of door tegenſtelling, of door uitbreiding, of op eenige andere wijs, het een het ander ophelderen. Dit gaat nogtans zoo algemeen niet door, of er zijn verſcheiden Spreuken, die maar uit één zoodanig deel of lid beſtaan; en van dien aard is ook mijn voorgelezen text. Gij vindt wel in het zelfde vers daarbij gevoegd: *en wie zielen vangt is wijs*, doch gij moet u niet pijnigen, om eenigen zamenhang tusſchen dit en onze textwoorden uit te denken; want het is, of ook eene ſpreuk op zich zelven, of

 mis-

misschien, het tweede deel eener andere spreuk, waarvan het eerste deel is verloren geraakt, of elders in dit boek gevonden wordt. Wij kunnen derhalve van alles onafhankelijk, en geheel op zich zelve, deze uitspraak van Salomo beschouwen: *De vrucht des regtvaardigen is een boom des levens!* (*) In mijne behandeling dezer stoffe zal ik die orde volgen, dat ik

I. *Eerst* den waren zin en nadruk der Spreuk u zal openleggen,

II. En

(*) In mijne wekelijksche vertogen, welke onder den titel SALOMO worden uitgegeven, heb ik (No. 54) aangetoond, op welke wijs nogtans het eerste en tweede deel dezer Spreuk in verband met elkander kunnen gebragt worden. Ik heb in het aangehaald Vertoog ook vrij wat uit deze Leerrede ontleend, 't welk ik hoop dat zij, die dit Weekblad bezitten en lezen, zonder weêrzin hier andermaal zullen ontmoeten; terwijl ik het bezwaarlijk kon achterlaten, al ware het ook, dat ik niet moest vermoeden, dat deze Leerredenen ook in handen konden komen van hen, aan wie mijne Uitleg- en Zedekundige Vertogen over de Spreuken onbekend zijn.

II. En *ten tweede*, de waarheid, in de zelve vervat, met u overdenken.

I. De woorden hebben een duister en ingewikkeld voorkomen, niet zoo zeer in de zakelijke beteekenis, als wel in de letterlijke ontwikkeling derzelve: Laten wij met onderſcheiding te werk gaan; en wij zullen den zin en nadruk tevens welhaast bevatten.

Bij het woord *regtvaardigen*, moeten wij terſtond aanmerken, dat het in de Hebreeuwſche taal niet ongewoon is, dat het zelfſtandig woord gebruikt wordt in plaats van het toevoegelijk, of dat wederkeerig de perſoon in plaats van de zaak geſteld wordt. In onze taal is dit zoo gebruikelijk niet, maar even daarom mogen wij ook, zonder vrees, dat wij de regels eener getrouwe overzetting zullen kwetſen, hier ter plaats, voor *regtvaardigen*, veilig lezen: *regtvaardigheid*. Gij weet daarenboven, hoe menigvuldig en verſcheiden de beteekenis van dit woord *regtvaardigheid* of *geregtigheid* is in de H. Bladeren: nu eens geeft het *billijkheid*,

dan

dan *gerigtsoefening*, dan *onschuld*, en zelfs een enkele keer, schoon zeldzaam, *weldadigheid* te kennen. Indien wij echter onder alle deze beduidenissen ééne de gemeenste en standvastigste mogen noemen, vooral in schriften van een zedekundigen aard, zoo is het die van *deugd* en *godvrucht*, waardoor de mensch zich voor zijn geweten, voor zijnen evennaasten, en zelfs eenigermate voor het hooge Opperwezen *regtvaardigt*. Het is deze beteekenis van *deugd* en *Godsdienst-betrachting*, die hier ook eenigzins te pas komt, en waaraan wij ons derhalve houden zullen.

Aan deze *geregtigheid* vinden wij hier eene *vrucht* toegekend, er wordt gesproken van *de vrucht des regtvaardigen:* Het is ook in onzen Westerschen stijl gebruikelijk, dat wij den loon, de heilrijke gevolgen en uitwerkselen eener zaak, *vruchten* derzelve noemen, en wij behoeven dus niet te vragen, wat door *de vrucht der regtvaardigheid* bedoeld wordt; haar oogst en inkomsten, dat ik mij dus uitdrukke, de voordeelen, waardoor zij den arbeid, aan haar te koste gelegd, rijkelijk

ver-

vergoedt. Hier echter heeft dit woord eene bijzondere fraaiheid en gepastheid, daar gij ziet, dat er in deze zelfde korte ſpreuk van *een boom*, van den *boom des levens* wordt geſproken. Wij moeten hieruit het beknopte gezegde natuurlijk dus aanvullen: *de vrucht, die aan den boom der geregtigheid groeit!*

Deze, zegt Salomo, *is een boom des levens*; of met andere woorden: *aan de geregtigheid groeit de vrucht van den boom des levens!* en nu zult gij voorzeker, in plaats van duisterheid in deze ſpreuk te vinden, in tegendeel de ſierlijkheid en dichterlijken ſtijl derzelve erkennen. Maar wat is *de boom des levens*? Gij kent hem, M. H.! hij hoort in het Paradijs t' huis; in Eden, den hof Gods, daar ſtond, daar bloeide hij en droeg ſchoone vruchten; hij was het ſchoonſte ſieraad van deze lustplaats der onſchuld, hij ſtond in het midden derzelve. Hij was voor onze eerſte Voorouders het onderpand van Gods gunst, de zekere waarborg van alle de zalige genoegens aan hunnen ſtand verknocht,

knocht, en van eene gelukkige onsterfelijkheid. Misschien had deszelfs vrucht een leven-voedende kracht, en was geschikt, om den Paradijsbewoneren eene altoosdurende jeugd en frischheid te doen behouden, hunne sappen voor bederf, hen zelf voor de verzwakking der jaren en des ouderdoms te bewaren, en hun dus een leven zonder einde te verzekeren. Wij althans vinden geene ongerijmdheid in dit gevoelen, na alles, wat wij van de heilzame kracht veler kruiden en planten op deze aarde, die geen Eden is, en die zelfs doodelijke vergiften voedt, door de ondervinding kennen; *geene ongerijmdheid*, dat God, die het eerste menschenpaar onsterfelijkheid en een leven zonder dood scheen toegedacht te hebben, de vrucht eenes booms bestemd had, om dat leven, en alles, wat tot hetzelve behoorde, gezondheid, jeugd en krachten in hen te onderhouden. En hoe zullen wij anders dat gezegde van God aangaande onze Voorouders, nadat zij gezondigd hadden, behoorlijk verklaren: *dat zij hunne hand niet uitstrekken, en nemen van den boom*

des

des levens, en eten en leven in eeuwigheid! (*Gen.* III. 22.)

Gij ziet ligtelijk, dat de *boom des levens* hier enkel als zinnebeeld voorkomt, om heil en zegen, en alle de genoegens der onschuld, en eeuwigdurend geluk af te schaduwen. Die heerlijke boom, die in het midden van Gods hof te prijk stond, is helaas! voor ons, ten minste voor deze wereld, verloren! Maar wat zeggen wij, er bloeit nog in ons midden, op deze aarde tot zorg en kwelling gedoemd, een boom des levens; het is de geregtigheid, het is deugd en godvrucht; die wil kan daar van nemen en eten en leven in eeuwigheid! *De vrucht der geregtigheid is die van den levensboom;* zij schenkt ons al het heil en de blijdschap, waarvoor wij in dit leven vatbaar zijn, zij verzekert ons van Gods onschatbare gunst, zij schenkt aan ons een eeuwig leven, eene zalige onsterfelijkheid na den dood!

Nog meer, G.! De boom des levens verplaatst ons met onze gedachten aanstonds in het Paradijs; hij was, gelijk wij

ge-

gezegd hebben, het ſchoonſte ſieraad, hij was de ziel van hetzelve! Hij doet ons denken aan al het heil, de kommerlooze vreugde, en ongeſtoorde rust, die daar genoten werd; hij bragt het meest tot dezelve toe, hij is en blijft er het zinnebeeld van in het ganſche boek der Openbaring. Als wij dus van *den boom des levens* gewag gemaakt vinden, moeten wij niet maar in 't gemeen aan geluk, aan duurzaam en beſtendig geluk, maar ook bijzonder aan *Paradijsgeluk* denken; en wij zouden den zin dezer ſpreuk met andere woorden, en bij omſchrijving dus durven bepalen: „ geregtigheid maakt „ deze aarde, met al derzelver moeite en „ rampen, weder tot een Paradijs voor „ den gevallen mensch: alle de genoegens van den zaligen ſtaat der on„ ſchuld, zoo ver zij in dit leven ge„ ſmaakt kunnen worden, zijn vruchten „ der geregtigheid, die aan haar als aan „ een boom des levens groeijen!"

Wie onzer, M. B.! heeft zich niet menigmaal met zijne verbeelding te rug gewenscht in dat liefelijk Eden, waar alles,

wat

wat der menschen heil verstoren kon; uit verbannen was; waar geene ontevredenheid het genot vergiftigde, het geluk van geen knaging vergezeld, van geen verdriet werd opgevolgd; waar nijd en tweedragt en alle booze driften balling waren; waar geen vrees, geen kommer, geen onrust gekend werden; waar kalmte en vrede op het gelaat der blijde schepping heerschten, de genoegens even mild en ongedwongen uit het hart opwelden; als het voedsel uit den schoot der onbebouwde aarde voortsproot, en de gedachte aan God de bron der hoogste verrukking was! Dit Eden heeft de mensch, te gelijk met zijne onschuld, verloren! Maar begeeren wij er een aangenamen nasmaak van te genieten; is het ons te doen; om zuivere paradijsgeneugten te ondervinden, zij groeijen als levensvruchten aan den boom der geregtigheid; de vrees van God, de betrachting zijner geboden, ontheft de ziel van de kwellingen, die dit leven vergiftigen; opent eene bron van ongemengde, ongestoorde genoegens, bevredigt ons met God en met

de ganſche natuur, en doet den hemel in onze harten nederdalen! *De vrucht der geregtigheid is een boom des levens!*

II. En dit, M. H.! is de waarheid, in mijnen text opgeſloten, die wij nu met elkander moeten overdenken. Ik zou gereedelijk aanleiding hebben, om in 't gemeen met u te ſpreken over het heil der Godvrucht, over het geluk, dat de goedertierene Schepper aan de getrouwe waarneming zijner bevelen heeft vast gemaakt, over deszelfs beſtendigheid en voortduring tot in alle eeuwigheid. Doch ik verkies nader bij mijnen text, meer in den geest van denzelven te blijven, u deze zelfde waarheid uit een bepaalder en treffender oogpunt te doen beſchouwen, en ware het mogelijk u levendig te doen gevoelen, welke de kracht der Godvrucht zij; om ons verblijf hier beneden, en onze wandeling naar de eeuwigheid te veraangenamen; om zelfs op deze onzalige aarde ons het gemis van het Paradijs te vergoeden! Beſchouwen wij daartoe de geregtigheid:

Voor-

Vooreerst, gelijk zij het tegengestelde is der ondeugd, en ons dus alle die onheilen doet ontgaan, waarin wij ons door de zonde dompelen.

Ten tweede, zoo als zij zelfs die onvermijdelijke rampen, die uit onzen toestand op deze wereld natuurlijk voortvloeijen, verligt en matigt.

Ten derde, gelijk zij ons eene bestendige blijmoedigheid, een voorraad van zuiver geluk mededeelt.

Eindelijk, gelijk zij het leven der onsterfelijkheid ons reeds hier beneden doet beginnen.

Vooreerst. Wat was het, M. B.! dat het Paradijs tot de verblijfplaats van het geluk maakte? Was het de liefelijke lucht, die men er inademde, en die van alle de balsemgeuren der jeugdige kruiden waasemde? Waren het de heerlijke lustwaranden, de overvloed der edelste vruchten, de heldere rivieren, de natuur, die zich hier in al haar maagdelijke pracht, die den luis-

ter des Onzienlijken vertoonde? Neen voorwaar! ook op onze aarde vinden wij milde hemelſtreken, geurige vruchten en kruiden, ſtatige bosſchen, bekoorlijke velden, krijstallen ſtroomen, en de natuur in alle de afwisſeling harer ſchoonheid; maar zij is niettemin, in hare gezegendſte oorden, niet zelden het verblijf der ellende! Neen! het was alleen omdat men er geen zonde kende! Het hapert niet, zeide iemand niet te onregt, het hapert aan de ſchoonheid onzer aarde niet, dat zij geen Paradijs is; maar daaraan, dat hare bewoners geen Engelen zijn! Breng de zonde in Eden, laat zij er de bewoners van beſmetten, onder hen heerſchende worden, het zal geen Eden blijven; de hof Gods zal welhaast eene gevloekte aarde, en zoo God zich niet ontfermt, het Paradijs zal een hel worden!

Wij kunnen bijkans niet berekenen, hoe groot het aantal der jammeren zij, waarvan de oorzaak alleen in onze eigen zonde te vinden is. Hoe vele rampen zijn niet de gevolgen van het voldoen onzer dwaze begeerten, van hebzucht, zinnelijkheid

heid en wellust, van onmatigheid, losbandigheid, en, dat ik dit vooral niet vergete, van onzen hoogmoed! Trek dezelve af van de fom van alle de onheilen, die ons treffen, en gij zult zien, dat zij er het grootfte deel van uitmaken. Voegt hier nog zoo veel verdriets bij, dat uit het involgen onzer booze hartstogten ontftaat: de knaging van den nijd en verkeerden naijver, de vervoeringen der gramfchap, de verborgen haat en vijandfchap, de twist en tweedragt, uit dezelve geboren; hoe vele oogenblikken, wat zeg ik, hoe vele dagen en jaren onzes levens worden daardoor verpest, die wij in ftille rust en betamelijk genot hadden kunnen doorbrengen. Nog meer, is er ééne bron van ellende, die ons ganfche aanwezen op deze wereld kan overftroomen, het is de onvoldaanheid, die ons aan gedurige teleurftellingen bloot geeft; die gejaagdheid der ziel, die ons nergens rust, nooit ware vreugd laat vinden; en wat is die anders, dan eene dochter der wereldsgezindheid, der begeerlijkheid, of hoe wij de zonde ook noemen mogen? Is dit het on-

onzalig ooft, dat aan den vergiftigden boom der ondeugd wast, kunt gij dan twijfelen, G.! of de Godvrucht het aantal onzer jammeren vermindert, of er paradijs-vruchten groeijen aan den boom der geregtigheid! ô! Die zich standvastig aan den wil van God kon houden, die zijne begeerten altijd wist te matigen, zich te wachten, dat geene schadelijke driften zijne ziel beroerden; die de verleiding der wereld, der zinnelijkheid, des rijkdoms, en der eerzucht steeds het hoofd kon bieden, om alleen getrouw aan zijnen pligt, en wel te vreden met zijn lot, den weg der Voorzienigheid te bewandelen; wat al onheil zou hij ontgaan! wat al kalmte en levensgenot zou hij smaken! wat vrede en rust zou hij in zijn binnenste genieten! hoe zouden zelfs de minste zegeningen van God hem verblijden, en hoe weinig zou hij zich beklagen over zijn verblijf op eene aarde, die misschien daarom alleen rampzalig en vervloekt mag heeten, omdat hare bewoners buiten staat zijn om er geluk op te smaken! Konden wij hier beneden zulk eene heilige deugd

uit-

uitoefenen, en deden het alle onze medemenfchen met ons, wij zouden geen Eden, en zelfs geen hemel behoeven, om zalig te zijn; maar nu zelfs, nu wij flechts zulk eene gebrekkige Godvrucht kunnen betrachten, en daarenboven ten doel ftaan aan alle de boosheid van anderen; nu zelfs kunnen wij van elke gehoorzaamheid aan God ons vrede, en vergenoeging, en waar genot van Gods zegeningen beloven; en naar mate wij in de reiniging onzer harten vorderen, ons telkens meer van deze ftille genoegens toezeggen. Erkennen wij, 't geen de ondervinding ons zoo onweêrfpreekbaar bevestigt: voorregten te bezitten is niet genoeg om gelukkig te zijn, wij moeten ook een hart hebben, dat voor geluk gevormd is, dat genieten kan; het is de zonde, die er ons onvatbaar voor maakt, het is de deugd alleen, die ons den zegen kan doen fmaken. Dit is de vrucht, die de boom der geregtigheid ons aanbiedt, en naar mate wij er meer van plukken, zal ook haar zoete geur ons te meer verkwikken; naar mate wij door onze gezindheid naderen aan den zaligen ftaat

der onschuld, zullen wij ook meer van de reine genoegens der onschuld leeren kennen!

Doch *ten tweede*, er zijn ook zulke rampen, die onmiddelijk met ons bestaan op deze aarde verknocht zijn, en die wij, al konden we ook eene Engelen-deugd uitoefenen, nogtans niet zouden kunnen ontgaan. Ik zal niet spreken van de noodzakelijkheid, het grootste deel der menschen opgelegd, om door een' strengen arbeid in hun levens onderhoud te voorzien, daar het aardrijk niet meer, gelijk in Eden, gewillig zijnen schoot voor ons opent, maar als gedwongen moet worden om ons te voeden, en met zweet, zoo wel als met daauw en regen bevochtigd: noch van de gestadige bekommering, die uit de zorg, ons opgelegd, om in ons voedsel en deksel zelve te voorzien, noodwendig haar oorsprong moest nemen: want hoedanig ook de staat onzer Voorouderen in het Paradijs geweest zij, in onzen gevallen toestand zijn arbeid en betamelijke zorgvuldigheid ons zoo nuttig en onontbeerlijk geworden, dat wij ze

on-

onder onze dringendste behoeften mogen rekenen. Maar er is een gansch heerleger van andere onheilen, dat ons van alle kanten dringt: er zijn ziekten en kwalen, die ons afmatten, ons folteren, en ten minste van alle vreugd ons berooven; er bloeit helaas! geen levensboom meer, om ons eene altoosdurende jeugd en gezondheid te schenken! Er zijn vervolgingen en bitterheden, waaraan wij door de baatzucht en vijandschap onzer medemenschen zijn blootgesteld; er zijn zoo vele smarten, die wij door deelneming in het lot van anderen gevoelen, en de betrekkingen, waarin wij gesteld zijn, verdubbelen niet zelden ons lijden! Er is zoo veel droefheid, zoo veel gemis, er vloeijen zoo veel tranen, door den weedom der ziel afgeperst, dat het enkel overdenken van 't geen ons al zou kunnen treffen, bijkans alleen genoeg is om ons ongelukkig te maken! Wat vermag de Godvrucht, om ons deze rampen te doen ontgaan, of voor derzelver aanval ons te beveiligen? Niets, M. H.! of ten minste zoo weinig, dat het naauwelijks in aanmerking

 kan

kan komen! maar denkt echter niet, dat zij ons hier hare hulprijke hand geheel onttrekt. Gelijk de bekwame geneesheer den lijder, dien hij niet herstellen kan, nogtans het leven dragelijk zoekt te maken, zijne smarten te verligten, en ongeneeslijke kwalen ten minste te verzachten; zoo kan men het ook der geregtigheid toeschrijven, dat zij zoo niet het aantal, althans het gewigt onzer onvermijdelijke rampen vermindert; dat zij de bitterheid derzelve matigt, en zelfs bij de hardste slagen, die ons treffen kunnen, ons niet toelaat ongelukkig te worden. Wat is het, dat ons kruis ons zoo ondragelijk maakt, en bij gemis of smart, met zulk eene pijnelijke aandoening ons hart verscheurt, dan alleen het ongeduld? terwijl de lijdzaamheid, de onderwerping en kalme gelatenheid, aan onzen jammer een tegenwigt geven, en menigmaal denzelven overwinnen. Daarenboven, het behoort tot onze redelijke natuur, dat wij het kwaad niet vreezen, wanneer het een middel kan zijn, om grooter goed te bereiken; maar dat wij in tegendeel ons gewillig aanbieden aan de

hand,

hand, die slaat en wondt, indien er ons lot door verbeterd, en de som onzes geluks door vergroot wordt. Maar in dit licht beschouwt de ware Godvruchtige alle zijne onheilen, als beproevingen zijner deugd om die te louteren, en hem een heerlijker loon der getrouwheid te doen verwerven; of als kastijdingen, om hem te verbeteren, als heilzame wonden, om den kanker der ondeugd, en van het zedelijk bederf, in deszelfs voortgang te beletten; of om hem vatbaarder te maken voor edeler, voor hemelsche geneugten; of, hoe het ook zijn moge, het zij hij den heilzamen invloed zijner rampen beseffe, en Gods oogmerken met dezelve doorgronde; het zij zijn verstand er voor stilsta, dit weet hij, die den Heer vreest, ontwijfelbaar zeker, dat alle dingen hem moeten medewerken ten goede! Waaruit moeten wij anders zoo vele voorbeelden verklaren van vrienden des Allerhoogsten, wie de berooving van alles, wat deze wereld dierbaars heeft, van hunne vergenoeging niet berooven kon; die dankbaar waren onder het gevoel der grootste slagen

en

en zich verheugden in 't midden der verdrukkingen! Dit doet de geregtigheid; zij is juist de levensboom, die wij noodig hebben, als een tegengif tegen al het droevig kwaad, dat het verlies onzer onschuld ons berokkend heeft; om het onheil zelf te ontwapenen, het deszelfs angel en bitterheid te ontrukken, ja het tot het voorwerp onzer redelijke wenschen, tot een middel van ons geluk te maken!

Ten derde: tot nu toe beschouwden wij slechts het vermogen der Godvrucht, om onze rampen, zoo die wij ons door de zonde berokkenen, als die wij niet vermijden kunnen, of te ontgaan, of het gevoel derzelve te verzachten: doch de heilzame levenskracht van de vrucht der geregtigheid bestaat eigenlijk hierin, dat zij ons een voorraad van zuiver geluk geeft, en eene bron van bestendige blijmoedigheid opent. Gelijk een gezonde vrucht aan het ligchaam frissche sappen, bloei, en fleur, en leven geeft, zoo vloeit de dienst van God van de edelste genoegens over, die er de onafscheidelijke gevolgen van zijn.

Ik

Ik heb hier eene ruime ſtoffe voor mij, M. B.! waaraan ik het ganſche uur onzer bijeenkomst had kunnen beſteden; om u de inwendige en wezenlijke voordeelen der Godzaligheid te ontvouwen, doch gij zult u voor het tegenwoordige met eene korte ſchets moeten vergenoegen.

Beſchouwt dien, die geregtigheid oefent, in zijn beſtaan omtrent God! Onder die gemoedsaandoeningen, die de goedertierene Schepper, tot bevordering onzes geluks, in onze natuur als ingeweven heeft, bekleedt de liefde den eerſten, ja een uitſluitenden rang; zij is de grootſte van alle zegeningen, waaraan wij bijkans alleen genoeg hebben. Maar naar mate het voorwerp onzer genegenheid waardiger en verhevener, naar mate onze liefde zuiverder en edeler is, naar die mate is haar invloed heilrijker en magtiger, ja zij groeit aan tot de zaligſte verrukking! G. B.! wanneer God zich zelve ſtellen wil tot het voorwerp onzer hartelijke genegenheid; wanneer Hij daartoe uit zijne hoogheid genoeg tot ons wil afdalen, en zich in de teederſte betrekkingen tot ons plaatſen; en wij gevoelen ons dan

dan in ſtaat, om dat beminnelijkſte, dat volmaaktſte van alle Wezens, met al die dankbaarheid, die wij Hem ſchuldig zijn, met al den eerbied, dien Hij ons kan inboezemen, met al de teederheid eenes harten, dat buiten God niet leven kan; wanneer wij ons in ſtaat gevoelen, om Hem zoo lief te hebben, in zijne nabijheid ons te verlustigen, de banden onzer betrekking tot Hem naauwer toe te halen, ons hart voor Hem uit te ſtorten, en ons volkomen, in alles op Hem te verlaten; wat meent gij, moeten wij dan niet gelukkig zijn? gelukkig in de barſte *wildernis*, in het treurigst verblijf der ſchepping, zoo wel als in het bloeijend Eden; en die voor dit geluk niet vatbaar is, zou hij wel een ander in het Paradijs der onſchuld, in den hemel zelven vinden kunnen?

Beſchouwt den Godvruchtigen, in de uitoefening zijner pligten omtrent zijnen evenmensch! Het is een verband en ſchakel, door God zelven gelegd, Gode en zijner goedheid waardig, dat wij menſchen nooit zelve gelukkiger kunnen worden, dan wanneer wij anderen gelukkiger maken.

Hoe

Hoe meer nut en heil wij in de maatschappij pogen te stichten; door het aanwenden der zielsvermogens aan ons geschonken, der krachten aan ons verleend, der aardsche goederen ons door de Voorzienigheid toevertrouwd; hoe meer ongeluk wij trachten voor te komen, vijandschap te dempen, liefde te kweeken, dwalenden te verlichten, behoeftigen te ondersteunen, tranen af te droogen en blijdschap te vermenigvuldigen: hoe meer wij als menschenvrienden den kring onzer menschlievendheid en weldadigheid pogen uit te breiden, des te rijker wordt onze voorraad van ware genoegens. Ja, wat zeg ik? wij hebben geen stellig denkbeeld van de gelukzaligheid van het Opperwezen, dan alleen dit, dat Hij den eindeloozen schat zijner algenoegzaamheid voor eene gansche wereld kan openstellen, En wij, wanneer wij onzen God hier in navolgen, en ook eene kleine wereld van geluk rondom ons scheppen, zou dit ons tot geen heil en genoegen, ja tot Goddelijk en Hemelsch genoegen verstrekken?

Met één woord, G.! onzen pligt te betrach-

trachten, dat is geluk! daarbij smaakt men kalmte en vrede in zijn binnenste, en er is geene grooter voldoening voor het hart, dan wanneer men voldaan is van zich zelven. Wanneer ons geweten ons beschuldigt van moedwillig pligtverzuim, van opzettelijke zonde, wij mogen die knaging gaan ontvlieden, al is het in 't midden der uitgezochtste vermaken, die onrust blijft ons bij en zij vermeerdert, en onze uitsporigste vreugde zelf is niet dan blinkende ellende! Maar wanneer ons geweten ons toejuicht; als de herdenking van goede of edele daden ons gemoed vervult, dan heldert het gelaat zich op, de nevels der zorgen verdwijnen, en eene verrukkende gewaarwording, die nog niemand immer met woorden heeft kunnen afmalen, doordringt ons gansche aanwezen, en brengt ons nader bij God! Gewisselijk *de godzaligheid is een groot gewin met vergenoeging. Zij heeft de belofte van dit en van het toekomend leven. De vrucht der geregtigheid is een boom des levens;* en *welgelukzalig is de man, die den* HEER *vreest, die zijne geboden onderhoudt!*

Wij

Wij komen tot het laatste stuk onzer overweging: de Godvrucht doet ons het leven der onsterfelijkheid hier op aarde reeds beginnen.

Wij hebben gezien; hoe de boom des levens den onschuldigen Paradijsbewoneren niet alleen Gods gunst voor eeuwig, maar ook een leven zonder dood verzekerde; hoe deszelfs vruchten misschien de kracht hadden, om hun stoffelijk ligchaam voor alle bederf en ziekte; voor alle gebreken en vermindering te bewaren. Dit geluk is verbeurd, en het onherroepelijk vonnis is geveld: *stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeeren!* Maar beschouwen wij de zaak algemeener; vestigen wij ons oog alleen op het denkbeeld der onsterfelijkheid, van een eeuwig, gelukzalig leven, zoo is ook deze eene vrucht der geregtigheid!

Wij verstaan toch door de geregtigheid niet enkel de waarneming van onzen pligt, en het beantwoorden aan onze zedelijke betrekkingen, maar den ganschen Godsdienst; vooral den vrede en de verzoening met God door het geloof in eenen Ver-

losser, waarin ook de eenige grond eener ware en standvastige deugdbetrachting te vinden is; en hiervan weten wij, dat het ons de zekere hoop geeft op een leven der onverderfelijkheid, ja ons herstelt in alle de verloren regten der onschuld, om die wederom te bezitten aan de andere zijde des grafs. 't Is waar, wij moeten eerst sterven; de tijdelijke dood is eene ramp, die wij moeten ondergaan, en een verschijnsel akelig genoeg, om ons vrees in te boezemen: geen deugd, geen godvrucht kunnen ons aan dit noodlot ontrukken; van alle stervelingen kennen wij er slechts twee, Henoch en Elias, die den dood niet gesmaakt hebben, en ook deze hebben die onderscheiding niet aan hunne geregtigheid te danken gehad. Maar zegt mij, M. H.! wat is de dood, wanneer wij als redelijke menschen hem niet behoeven te vreezen? wanneer hij geen vijand, maar een vriend is, een bode der verlossing, om ons op te roepen uit den strijd, en uit eene, door de zonde aan den vloek onderworpen aarde, ons in het verloren Paradijs weder te brengen! Wanneer wij op deze wereld naar vermogen ons van onzen pligt

ge-

gekweten, en 't geen onze hand daar op te doen vond, hebben afgedaan; wanneer wij ons niet zoo aan haar verkleefd hebben, of wij kunnen ook wel van haar ſcheiden; en wij mogen dan met deze uitzigten den dood te gemoet gaan, wat blijft er dan over, dan misſchien weinige oogenblikken van ligchamelijken angst, eenige ſtuiptrekkingen der bezwijkende natuur, waarvan de verſtompte zintuigen weinig gevoel dragen, en dan zijn wij in den hof der eeuwige verlustiging, waar de boom der onſterfelijkheid bloeit, in het midden van het Paradijs Gods! Ja! de geregtigheid vernietigt voor hare betrachters het vonnis des doods, zij doet ons hier reeds voor den hemel leven, en dien beſchouwen als ons eigenlijk vaderland, waar van wij ſlechts voor een tijd als vreemdelingen uitwonen, tot dat de ſtem van onzen Hemelſchen Vader ons tot zich noodigt, om een geluk te genieten, zoo veel grooter dan dat van onze Voorouders in Eden zijn kon, als de geregtigheid van Gods eigen Zoon, in waardij en voortreffelijkheid, zelfs de zuiverſte menſchelijke deugd oneindig te boven gaat!

Eindelijk, de vrucht der geregtigheid is die van den boom des levens, want zij duurt, hare heilrijke gevolgen duren voort tot in eeuwigheid: het vonkje van liefde, dat hier in ons ſmeulde, zal daar tot een vollen en blakenden gloed worden aangevuurd, en ieder onzer weldadigheden is aangeſchreven in het boek der eeuwige wedervergelding! Onze deugd op deze wereld, onze vordering in heiligmaking, de zuiverheid onzer vriendſchap met God, zullen als 't ware den trap der heerlijkheid bepalen, die wij voor Gods aangezigt zullen bereiken, en van waar wij telkens hooger zullen ſtijgen. Die ſpaarzaam gezaaid zal hebben, zal ook ſpaarzaam maaijen; maar die overvloedig zal gezaaid hebben, zal ook een ruimen en overvloedigen oogst inzamelen; en dan zal de wonderſpreuk bevestigd worden: *die heeft, dien zal gegeven worden, maar die niet heeft, van dien zal genomen worden ook dat hij heeft!*

* *

Neen! er is geen geluk, dat bij den vrede van een gereinigd hart, en bij de ho-

hope op God, in eene zalige onsterfelijkheid, kan vergeleken worden. Hoe groot ook het genot van aardsche voorregten zij: ik spreek niet van het zielverwoestend vermaak der ondeugd — maar met welke genoegens ons ook omringen moge het bezit van overvloed, het verstandig gebruik van tijdelijke goederen, eer en aanzien op verdiensten gebouwd, en al wat de wereld begeerlijks heeft, waarvoor wij den Vader der Lichten met een onschuldig hart onzen dank kunnen toebrengen: al dat bezit, en al dat genot, kan die zalige rust des gemoeds niet schenken, die alleen eene vrucht der geregtigheid zijn kan! Wie is hij, die ons hier, en niet hier alleen, maar overal in zijne Spreuken en Schriften, deze waarheid ons toeroept? Het is de gunsteling der natuur en der fortuin, der wijsheid en der bevalligheden, het is Salomo! Van den troon zijner heerschappij, waar hij, aangebeden door zijne onderdanen, vereerd als de grootste van alle Oostersche wijzen, omringd van eene verblindende pracht, gevormd voor de fijnste genieting der zinnen, slechts een wenk be-

 hoef-

hoefde, om elke begeerte voldaan te zien; in het midden van alle deze grootheid en magt roept hij ons toe; er bloeit geen levensboom op aarde, dan de geregtigheid alleen! Gij dan, wien God rijkdom, en magt, en eere geschonken heeft, voegt bij het genot dier voorregten deugd en vreeze des Heeren; verhoogt, veredelt het genot dier voorregten door deugd en vreeze des Heeren! zoo zult gij den zegen dubbel smaken, en met vrijmoedigheid den dag te gemoet zien, waarin u rekening zal worden afgevraagd van uw rentmeesters-ambt! Gij, wien God rijkdom, en magt, en eere onthouden heeft; die in nederigheid, in bekrompenheid, of ook wel in behoefte daar henen leeft; ook voor u zijn de schatten der Goddelijke algenoegzaamheid geopend! Zoo gij alle andere geneugten van een Paradijs des overvloeds en der genieting ontbeeren moet, de toegang tot den boom des levens is u niet afgesloten: daaraan alleen groeit waarachtig en bestendig geluk: komt dan, en neemt, en eet van zijne vruchten, en leeft tot in eeuwigheid!

Chris-

Christenen! Leerlingen en Vrienden van den door lijden verheerlijkten Verlosser, zonder wien het Paradijs ons voor eeuwig zou verloren geweest zijn! indien uw geluk op andere gronden kon gevestigd worden, dan op heiligmaking en onbegrensde liefde tot God; indien tijdelijke voorspoed, genot der zinnen, en waar wij verder den sterveling zijn heil in zien zoeken, genoeg ware geweest, om de begeerten eener redelijke en onsterfelijke ziel te verzadigen, zou dan uw Heer en Heiland wel immer den bitteren kelk der Goddelijke beproeving tot den bodem toe hebben behoeven ledig te drinken? Hij deed het, opdat Hij u zou toebereiden tot een volk, ijverig in goede werken; opdat Hij u, van God verwijderd, tot God zou wederbrengen; opdat Hij u, met schulden beladen, van schuld en straf zou vrijmaken; opdat Hij zijne liefde in uwe harten zou uitstorten, en met deze liefde denzelfden zin, die Hem bezielde, denzelfden afkeer voor het lage en schandelijke der zonde, dezelfde reinheid van beginsels en bedoelingen, dezelfde onbegrensde zucht tot wel te doen, en de rampen der

menschelijkhheid te verminderen, waarmeê Hij zijne ziel in den dood heeft uitgestort! ô Dat wij allen de kracht zijnes doods en zijner verdiensten mogen deelachtig worden, om eenmaal met Hem, en met alle de gereinigden door zijn bloed, het storeloos geluk der deugd voor Gods aangezigt te genieten! AMEN!

LEER-

LEERREDE

OVER

JOHANNES IV. vs. 34.

✱

JEZUS ZEIDE TOT HEN: MIJN SPIJZE IS, DAT IK DOE DEN WIL DES GENEN, DIE MIJ GEZONDEN HEEFT, EN ZIJN WERK VOLBRENGE.

Toen de Heer Jezus de voorgelezen woorden ſprak, bevond hij zich in het land der Samaritanen, in of nabij de ſtad Sichar, op hetzelfde ſtuk lands, 't welk Jakob zijnen zoon Jozef ten erfdeel had gegeven. Vermoeid van de reis, gedrongen door menſchelijke behoefte, door honger en dorst beide, zat hij aldaar neder

nevens eene openbare fontein of waterput, waarvan de overlevering zeide, dat zij door vader Jakob zelven gegraven was. Terwijl hij hier op den brandenden middag, want het was omtrent twaalf ure naar onze dagverdeeling, van zijne vermoeidheid, maar niet van zijn leeraarswerk rustede, en zijne discipelen de ſtad waren ingegaan, om eenige ſpijze te koopen, hield hij dat bekend en merkwaardig geſprek met eene Samaritaanſche vrouw, dat van vs. 7 tot 26 van dit Hoofdſtuk ingeſloten, ons is opgeteekend. Merkwaardig noem ik hetzelve, zoo wel om den gewigtigen inhoud en de onbewimpelde verklaringen, die Jezus daarin van zich zelven geeft, als om de keus der middelen, en de onderſcheiden wendingen der rede, waarvan de Zaligmaker zich bedient, om het hart te treffen eener ligtzinnige vrouw, die, ſchoon eenvoudig en zonder list, nogtans de ware bedoeling zijner woorden gedurig tracht te ontduiken.

Immers wanneer wij deze zamenſpraak aandachtig en oordeelkundig beſchouwen, en wij zien, hoe deze vrouw, nu eens

aan

van alle vooroordeelen harer natie zich gehecht vertoont; dan weder 't geen Jezus geestelijk bedoelt, niet zonder ongerijmdheid, eigenlijk opvat; en, wanneer de Goddelijke Spreker nader tot haar hart komt, van dit onaangenaam onderwerp zich poogt af te maken, door hem de beslissing voor te leggen van het godsdienstig verschil tusschen de Joden en Samaritanen: — als wij dit alles onderling vergelijken, zouden we in verzoeking geraken om te denken, dat Jezus arbeid hier vruchteloos is besteed geweest; ja! wij zouden ons kunnen verwonderen, dat de wijze Heiland zulke schoone gezegden, als wij bij voorbeeld vs. 23 en 24 ontmoeten, en zulk eene uitdrukkelijke verklaring, dat hij de Messias was, als wij in het 26ste aantreffen, en waarmeê hij anders zoo spaarzaam was, aan een zoo ongeschikt voorwerp verspilde. Doch de uitkomst regtvaardigde Hem, die, door de vermomming harer redenen heen, deze vrouw tot in het hart gezien, en haar herkend had als het geschiktste voorwerp, om aan zijn tegenwoordig oogmerk te beantwoorden.

Naau-

Naauwelijks toch had zij Jezus hooren belijden, dat hij de Christus was, of zij geloofde dit woord in den mond eens mans, die haar gezegd had alles wat zij gedaan had! Zij verliet ijlings haar watervat, en liep naar de ſtad, om met verrukking bekend te maken, dat zij den Mesſias gevonden had. Hare boodſchap, en de wijze, waarop zij die geuit had, werkten zoo vermogend op de ſtadbewoners, dat zij met hoopen toekwamen, om den grooten Profeet te zien, en zich bereidwillig toonden, om zijne woorden te gelooven. Ziet daar de heugchelijke vrucht eener zamenſpraak, die wij, naar ons gebrekkig doorzigt, bijkans voor verloren hadden gehouden! Ziet daar den zegen des Almagtigen op een wel-beſteed uur der ruste! Ziet daar eindelijk den Zaligmaker, vermoeid en afgemat, hongerig en dorſtig, en nogtans even zeer bezig, *om den wil te doen des genen, die hem gezonden had, en zijn werk te volbrengen!*

Terwijl Jezus nog met de vrouw ſprak, kwamen zijne discipelen met den gekochten voorraad ſpijze, uit de ſtad te rug,

en

en zagen van verre 't geen gebeurde. Verwonderd, dat hun Meester met eene vrouw, en wel met eene Samaritaansche, in het openbaar eene redewisseling hield, waren zij echter bescheiden genoeg, om in het oogmerk of den inhoud derzelve niet te durven indringen; maar zwegen eerbiedig stil. Zij vergenoegden zich met hem van hunne spijze aan te bieden, en met aandrang hem te noodigen, dat hij van dit voedsel, 't welk zijn ligchaam zoo zeer behoefde, gebruik wilde maken. *Ondertusschen*, dus lezen wij vs. 31, *baden hem de discipelen, zeggende: Rabbi, eet!* Doch deze noodiging werd door den Heiland van de hand gewezen, daar hij hun antwoordt, vs. 32: *Ik heb eene spijze om te eten, die gij niet weet!* Een antwoord, dat bij de al te eenvoudige jongeren het vermoeden wekte, dat hun Meester reeds, door de eene of andere weldadige hand, misschien wel van de vrouw, met wie zij hem hadden zien spreken, voedsel ontvangen en genuttigd had. Zij verborgen dit vermoeden althans voor elkander niet, maar zeiden, naar vs. 33,

tot elkander: heeft hem iemand te eten gebragt? In deze onnoozele opvatting wil Jezus zijne discipelen niet laten, noch bevestigen, maar verklaart nu in mijnen text met ronde woorden, 't geen hij vs. 34, geheimzinniger gezegd had: *Mijn spijze is, dat ik doe den wil des genen, die mij gezonden heeft, en zijn werk volbrenge!* Gunt mij deze belangrijke woorden

I. *Eerst* in hunnen zin en nadruk kortelijk voor u te ontwikkelen.

II. *Ten tweede*, derzelver inhoud, vooral in den mond van Jezus, te regtvaardigen.

III. *Eindelijk* van dezelve eenig nader en nuttig gebruik te maken.

I. Wij moeten, ter verklaring van Jezus woorden, allereerst bepalen, welke de zin is der spreekwijs: *den wil van God te doen en zijn werk te volbrengen.*

Het zijn geen twee verschillende denkbeel-

beelden, die door deze twee verschillende uitdrukkingen worden aan de hand gegeven. Men zou anders veelligt de eerste: *Gods wil te doen*, kunnen verklaren van Jezus volmaakte gehoorzaamheid aan alle de eisschen der Goddelijke wet, in derzelver grootste uitgestrektheid; zijne beantwoording aan alle die zedelijke pligten en betrekkingen, welker betrachting God ons, als zijnen goeden, welbehaaglijken en volmaakten *wil*, heeft voorgeschreven: terwijl men de andere spreekwijs: *Gods werk te volbrengen*: tot het bijzonder oogmerk van Jezus komst in de wereld, tot zijn werk, als Verlosser der menschen zou kunnen betrekkelijk maken. Maar neen! eene naauwkeuriger beschouwing overreedt ons, dat *Gods wil te doen*, en *zijn werk te volbrengen*, hier in het wezen der zaak het zelfde zij; dat wij hier eene zekere uitvoerigheid van stijl aantreffen, niet ongewoon in alle, maar voornamelijk in Oostersche schriften, waardoor men eene tweede spreekwijs gebruikt, niet om een tweede denkbeeld uit te drukken, maar om een vorig gezegde te verklaren of na-

nader te bepalen. De uitdrukking: *Gods werk te volbrengen*, is dus inderdaad niets anders, dan de naauwkeuriger bestemming van het geen Jezus bedoeld had door het algemeen gezegde: *Gods wil te doen.* De noodzakelijkheid hiervan zult gij nog levendiger gevoelen, zoo wij, in plaats van het woord *wil* hier lezen *oogmerk*, 't welk deszelfs ware beteekenis te dezer plaatse is: *Mijn spijze is, dat ik* BEANTWOORDE AAN HET OOGMERK *des genen, die mij gezonden heeft*, EN, dat is, DAARIN; DAT IK *zijn werk volbrenge.*

En welk is dat *werk*, waarvan de Zaligmaker hier spreekt? Het is, zoo gij wilt ja! het gansche *werk der verlossing*; maar nogtans, indien wij naauwkeurig willen spreken, hier bijzonder en bepaaldelijk dat gedeelte van hetzelve, 't welk wij zijn *Profetisch* of *Leeraars-werk* noemen, terwijl wij niet dan gedwongen het eigenlijk *werk der verzoening* hier te pas kunnen brengen. Jezus, daarenboven, spreekt hier van zich zelven als den gezant des Vaders; den wil van God noemt

hij *den wil des genen, die hem gezonden heeft:* Hij, eindelijk, was thans bezig in het *Leeraars-werk;* de oogenblikken zijner rust had hij aan hetzelve besteed; er kwam eene gansche schare van nieuwe toehoorders uit de stad tot Hem, aan wie hij het woord moest prediken, en van DIT WERK, dat thans op hem wachtte, zeide hij, dat het *zijne spijze was hetzelve te volbrengen.*

Ik moet uwe aandacht nog een oogenblik vestigen op den bijzonderen nadruk van het woord, bij de Onzen door *volbrengen* vertaald: het beteekent eigenlijk *volmaken*, *afdoen*, en wij zouden het misschien best uitdrukken, door *volkomenlijk ter uitvoer brengen.* Het staat regtstreeks over tegen eene gedeeltelijke, of flaauwe behartiging van 't geen ons is aanbevolen; en duidt den ijver eens menschen aan, die zich geenerlei verzuim of traagheid wil te wijten hebben, en niet rusten kan, tot dat het werk, hem toevertrouwd, geheel is afgedaan.

Uit al het gezegde blijkt derhalve, dat wij den Zaligmaker bij deze woorden beschouwen moeten, in zijne betrekking van Profeet en Heilgezant van God, om bekend te maken de woorden des eeuwigen levens! Dat het werk, waarvan hij spreekt, geen ander is dan het *Leeraars-werk;* en eindelijk, dat de waarneming van hetzelve, overeenkomstig den wil des genen, die hem gezonden had, eene ijverige, onvermoeide en volkomen volbrenging van hetzelve wezen moet.

En nu, M. H.! Zulk eene onbezwekene volvoering van het oogmerk zijner zending; zulk eene getrouwe en volkomene behartiging van het werk, hem door zijnen Vader toevertrouwd, noemt Jezus hier *zijne spijze: Mijne spijze is* enz. Al beschouwden wij deze woorden buiten het treffend verband, waarin zij hier voorkomen, en waarvan ik nader moet spreken, dan nog zouden wij ze Hem waardig vinden, die zijnen Vader gehoorzaam was tot den dood!

In-

Indien wij iets wilden opnoemen, 't welk de grootste en gedurige zorg onzes levens is; iets, zonder 't welk wij niet leven kunnen, en in onze tegenwoordige gesteldheid bijkans niet zouden begeeren te leven; iets met één woord, dat onze behoefte en onze verkwikking tevens is; zoo zouden wij het in figuurlijke taal niet krachtiger en korter kunnen uitdrukken, dan door het *onze spijze* te noemen. Wanneer wij derhalve Jezus, het volbrengen van zijns Vaders wil en werk, *zijne spijze* hooren noemen, zouden we aan de kracht zijner woorden te kort doen, indien wij er alleen door verstonden: *het voedsel voor zijnen redelijken geest.* Mogen wij 's Heilands woorden uitbreiden, zoo zullen zij hoofdzakelijk dit te kennen geven: „ daarover bekommer ik mij het „ meest; daarvoor bestede ik alle de krach- „ ten en vermogens mij geschonken; dit „ is de begeerte, welker vervulling mij „ het naast aan het hart ligt; dit is te- „ vens mijn vermaak en mijne behoefte; „ dit is met één woord *mijne spijze*, dat „ ik als gezant van God aan der men-

„ fchen behoudenis arbeide; *mijne fpijze is*, „ *dat ik doe* enz."

— Misfchien denkt gij, M. H.! dat ik in deze fpreekwijs grooter nadruk legge, dan immer door Jezus met dezelve bedoeld was? doch het tegendeel zal u blijken, wanneer ik ze in dat licht plaatfe, waarin zij, in den zamenhang der ganfche gebeurtenis, en het verband van dit gezegde des Heilands met eenige voorgaande, natuurlijk voorkomt.

Toen Jezus deze woorden fprak, was hij niet alleen *dorftig*, gelijk wij uit vs. 7 zien kunnen, maar hij was ook *hongerig*, en zijn ligchaam fcheen terftond voedfel noodig te hebben. Gij befluit het met mij uit de volgende bijzonderheden. Zoo ras Jezus met zijne discipelen aan eene rustplaats gekomen is, gaan deze terftond fpijze koopen. Zoo ras zij met den gekochten voorraad te rug komen, bieden zij dien Jezus aan, en bidden hem, dat hij toch iets eten zal. Daar hij hen afwijst, kunnen zij dit nergens anders uit ver-

verklaren; dan dat hem reeds iemand anders te eten moet gebragt hebben. Zoo ſpreekt, zoo handelt men niet, dan met iemand, van wien men verzekerd is, dat hij dadelijk ſpijze behoeft. Maar nu gevoelt gij van zelve, van welk een nadruk het woord *ſpijze* is, in den mond eens *hongerigen*, en hoe veel het verſchilt, of wij zulk eenen, dan wel eenen verzadigden hooren zeggen, dat geen ligchamelijk voedſel, maar den wil van God te doen, *zijne ſpijze is.*

Daarenboven, met deze woorden weigert Jezus dadelijk de ſpijze te nuttigen, die hem door zijne discipelen werd aangeboden, en hij geeft met dezelve reden van deze weigering. Reeds te voren (vs. 32) had hij tot hen gezegd: *ik heb een ſpijs om te eten, die gij niet weet.* Niet dat hij zijne jongeren in den waan zou hebben willen brengen, dat hij geen ligchamelijk onderhoud behoefde: dit wisten zij beter, en toonden in hun antwoord: *heeft hem dan iemand te eten gebragt?* dat zij beter wisten. Maar hij gaf hun te kennen, dat hij thans iets anders te ver-

rigten had, dan eten of drinken; iets, dat hem veel nader aan het hart lag, dan uiterlijk voedſel en verkwikking; iets, dat de plaats van ligchamelijke ſpijze thans bij hem verving, en hem voor dezelve ongevoelig, ja! onvatbaar maakte; iets eindelijk, waar hij thans, hoe zeer door menſchelijke behoefte gedrongen, ſpijze en drank voor moest en wilde verlaten.

Vertegenwoordigen wij ons voor een oogenblik de omſtandigheden, waarin Jezus zich bevond. Hij ziet een ganſche ſchaar van Samaritaanen op hem toekomen, duidelijk toonende, dat zij verlangende waren om hem te hooren, ja! dat zij op het enkel woord der vrouw reeds met hem waren ingenomen. Nu wil men, dat hij eten zal; en zullen deze nieuwe leerlingen hem dan etende vinden? of wachten naar zijn onderwijs, tot dat hij gegeten zal hebben? De wijze Zaligmaker wist beter dan iemand, dat de ganſche uitwerking der woorden eens Leeraars menigmaal af hangt van den eerſten indruk, dien zijne tegenwoordigheid

op

op de toehoorders maakt. Neen! zegt Jezus daarom: „ ik heb thans wel eene „ andere ſpijs, van wier kracht en ſmaak „ gij geen denkbeeld hebt!" En daar zijne jongeren hunne onnoozelheid en onkunde omtrent den zin dezer woorden jammerlijk verraden, verklaart hij zich nader: „ dit is mijne ſpijs, dat ik mijn „ werk, overeenkomſtig den wil mijns „ Hemelſchen Zenders, getrouw vol„ voere!"

Doch het was niet enkel welvoegelijkheid, dat Hij thans voedſel weigerde, ik durve vrijmoedig en uit het hart van Jezus zeggen: hij kon hetzelve op dit oogenblik niet nuttigen. Zoodanig is de natuur van alle groote aandoeningen, het zij van droefheid of blijdſchap, dat zij den mensch voor eene poos allen dergelijken lust benemen. Het is, als of de ziel in dezen toeſtand zich zelve geheel, en alleen, gevoelt, en vergeten is het behoeftig, ligchamelijk omkleedſel, dat haar vergezelt. In zulk eene verrukking moeten wij ons thans Jezus voorſtellen, daar hij boven de aardſche en vergan-

kelijke spijze een beter zielevoedsel verkiest, en niet gedachtig aan zijne behoefte, verheven boven dezelve, den voorraad, door zijne discipelen aangebragt, grootmoedig van de hand wijst!

En waaruit ontstond deze edele verrukking van blijdschap in het hart van Jezus? Alleen, M. H., uit de heugchelijke uitwerking van het woord, tot de vrouwe gesproken, en van den arbeid der liefde, aan hare overreding en behoudenis besteed. Niet alleen had zij zelve terstond dit woord aangenomen, maar was ook eene verkondigster van hetzelve geworden; zij had eene gansche menigte harer stadgenooten overreed en tot Jezus gebragt, en dit alles in het verloop van weinige oogenblikken. Naauwelijks, opdat ik de gelijkenis gebruike, waarvan Jezus zelf zich te dezen opzigte bedient, in het 35ste en volgende verzen, naauwelijks was hier het zaad in de aarde geworpen, of men zag de vruchten van zijnen arbeid. Er was geen langdurig tijdverloop tusschen beide, gelijk de landman ten minste vier maanden tusschen den zaai- en oogsttijd tel-

tellen moet; neen! hij, die zaaide, maaide hier tevens en vergaderde vruchten ten eeuwigen leven. Welk eene ſtof tot levendige blijdſchap, wat verborgen en krachtige aandrang, om dit gunſtig oogenblik niet te laten voorbijgaan! *Zou* de landman, wanneer hij zijne velden wit ziet om te oogſten, zich niet haasten ter inzameling? *Zou* hij wachten, tot dat ſtorm of regenvlagen zijne hoop verijdelden? En nu zou Jezus aan ligchamelijk voedſel, aan ſpijs of drank kunnen denken? Neen! wij gevoelen zijne edele verſmading derzelve, en de kracht zijner woorden: *mijn ſpijs is, dat ik doe den wil des genen* enz.

Na deze korte ontwikkeling van de woorden des Zaligmakers, zal ik weinig tijds behoeven te beſteden, om u de gevoelens, in dezelve opgeſloten, op éénmaal in derzelvér geheel te doen overzien. Gij herkent hier, met mij, het uitmuntend voorbeeld van den grootſten aller Godsgezanten, in ijver, getrouwheid en bereidwilligheid tot den dienst hem aanbevolen. Zijn leeraarswerk te volvoeren, in beant-

woording aan den wil en het oogmerk des genen, die hem gezonden heeft, met de hoogstmogelijke gezetheid, zonder verzuim of vertraging, volkomenlijk: — dit noemt hij, niet de moeijelijke taak, hem opgelegd, zijn kruis en verdriet — maar *zijne spijze!* het voorwerp, dat hem meer dan alle aardsche genietingen bekoorde, zijne verkwikking en de grootste behoefte voor zijn hart! Op een tijdstip, dat zijn afgemat ligchaam ruste noodig heeft, is hij even werkzaam en onvermoeid, en begint een nieuwe taak. Door honger en gebrek aangetast, vergeet hij zijne behoefte, weigert de aangeboden spijze, om niet in zijnen ijver gestremd, of afgetrokken te worden van het werk zijner zending, en dit verklaart hij de eenige spijs te zijn, die hij thans begeert. Eindelijk, vruchten te zien op zijnen arbeid, bewijzen van Gods goedkeuring en zegen op zijne pogingen, menschen te behouden, ziet daar zijne aanmoediging, zijne belooning, en de bron zijner hooge verrukking! Zoo waart gij, Goddelijke Jezus! eenig, altijd onnavolgbaar modél der getrouwe heilgezanten! Gij die, in de gestaltenisse Gods

zijn-

zijnde, eenen troon der heerlijkheid hebt verlaten, om aan de verlossing van verloren stervelingen door leer, en leven, en lijden te arbeiden! die voor de weldadige plans van uwen Hemelschen Vader niet slechts gebrek, honger en moeite, maar versmaadheid, ellende en den dood hebt gedragen!

II. Ik moet in de tweede plaats den inhoud van dit gezegde, vooral gelijk hetzelve uit den mond van Jezus is gevloeid, regtvaardigen; of liever de waarheid en juistheid van het gevoel, waardoor het werd ingegeven, u doen beseffen.

Er zal toch niemand onder u zijn, die deze uitspraak des Heilands als overdreven beschouwt en veroordeelt; die het alleen aan de kortstondige verrukking van een wegslepend oogenblik, en niet aan Jezus doorgaande denk- en handelwijze toeschrijft, dat hij zich met zoo veel vuur en nadruk over het volbrengen van het werk zijns Vaders verklaart. Hoe gemakkelijk zou het mij anders vallen een

ta-

tafereel op te hangen van Jezus onbezweken en blijmoedigen ijver, in de verkondiging van het Euangelie des Koningrijks; ja! uit den voorraad zijner levensbijzonderheden genoegzame trekken tot een groot en aanlokkend fchilderij bij één te zamelen; want wie zou over zulk een onderwerp niet welfprekend wezen? Doch gij zult mij hiervan gereedelijk ontflaan: de ftalen van Jezus volftandige, Profetifche getrouwheid zijn u allen, voor zoo ver gij eenige kennis bezit van zijn perfoon en daden, buiten twijfel diep in het hart geprent. Gij ziet hem, ook zonder mijne herinnering, van zijnen twaalfjarigen ouderdom af, bezig in het huis en in den dienst zijns Vaders. Gij ziet hem, in zijne openbare omwandeling, de dagen niet alleen voor de menigte, maar ook de nachten tot onderwijs der befchroomde en bedekte onder zijne discipelen afzonderen. Bergen en valleijen, zeeen en ftranden, en bijkans ieder plekje gronds van Palestina konden van zijnen ijver gewagen. Aan den maaltijd der gulhartige vriendfchap, zoo min als aan het krankbed der ellendigen, vergat hij de pligten

ten zijner zending. Onnoozele Galileërs en verlichte Wetgeleerden, verworpen tollenaars en boetvaardige zondaresſen, huichelende Farizeeuwen en opregte Nathanaëls; allen trachtte hij alles te zijn; hij, die zelfs voor het aangezigt zijner onbeſchaamde Regters, onder de handen zijner beulen, en in het midden der folteringen van het kruislijden, als Leeraar der geregtigheid deze wereld verliet! Doch ik merk, dat ik als tegen mijnen wil door dit onderwerp mij zou laten wegvoeren, en daaraan den tijd beſteden, tot de overweging van andere bijzonderheden beſtemd.

Ten andere; het is niet te ontkennen, dat geestdrift, en geestvervoering zelfs, onzen *Zaligmaker* de krachtige woorden van mijnen text, en de edele verſmading van ſpijze, die hij door dezelve aan den dag leide, hebben ingeboezemd. Het is insgelijks niet te ontkennen, dat dergelijke hooge verrukkingen, wanneer zij door geringe en weinig waardige voorwerpen worden opgewekt, veel meer den winderigen ophef der gemaaktheid, dan den deftigen ernst eens Gods-gezanten ken-

mer-

merken. Maar daarentegen, wanneer gewigtige, alles omvattende dingen, de ziel eens Sprekers niet flechts in beweging brengen, maar doen gloeijen en blaken, dan is deze geestdrift wel geplaatst; dan is zij edel en eerbiedwaardig; dan is zij het krachtigst middel, om het heilrijk oogmerk, dat men zich voorftelde, ook zeker te bereiken. Welaan! befchouwen wij dan het werk, dat Jezus te verrigten had, in deszelfs aard; in deszelfs noodzakelijkheid, om met ijver en vuur behartigd te worden; en in deszelfs aanmoedigende en heerlijke gevolgen!

Het werk, dat Jezus thans verrigtte, was geen ander, dan de verkondiging des Euangeliums, der voor Joden en Samaritanen beide zoo heugchelijke leer: de Mesfias is gekomen, en het heil door hem aangebragt, is meer dan tijdelijke verlosfing, is behoudenis der zielen, is eeuwige zaligheid! Maar welke andere arbeid is er, die in voortreffelijkheid, in gewigt, in wijden omvang van deszelfs uitwerking, met dezen kan gelijk gefteld worden? Voorzeker alles, waardoor wij het heil

heil van onzen natuurgenoot bevorderen, al ware het, dat wij hem slechts weinige oogenblikken genoegen veroorzaakten, of smart bespaarden, dat alles mag men edel en voortreffelijk heeten; maar hoe veel gaat de redelijke geest het stoffelijk ligchaam te boven, en hoe veel verschilt de tijd van de eeuwigheid! Menschen aandachtig te maken op 't geen hun meer behoort ter harte te gaan, dan alles wat deze wereld begeerlijks schenken kan; uit den draaikring der vermaken en verstrooijingen hen te rug te roepen tot nadenken, en hun den afgrond te doen zien, waarin zij gereed staan neder te zinken! Uit den pijnigenden omslag van wereldsche zorgen en kommer, die zoo veler dagen vergiftigen, hen op te beuren tot de blijde hoop op verzachting en vergoeding van al hun leed, hier, en hier namaals in eene heerlijke toekomst. Kennis te verspreiden van God en zijnen dienst; zuivere begrippen van de natuur diens Wezens, dat, het zij het op Gerizim of te Jeruzalem wordt aangebeden, alleen ziet op het hart des bidders, en in

in geest en waarheid gehuldigd wil worden! Het onbegrijpelijk zamenſtel dier deugden, waarin onkreukbare heiligheid met onbegrensde liefde een verbond des vredes ſchijnen geſloten te hebben, tot behoudenis van 't geen verloren was, te doen kennen, bewonderen en eeren. Misdadige zondaren, aan verderf en rampzaligheid onderworpen, te roepen tot bekeering, tot vergeving van zonden, tot wederverkrijging van Gods verloren gunst, tot heiligheid, en volkomen gelukzaligheid! Het rijk der eeuwige waarheid te helpen ſtichten, uitbreiden, en te vergaderen de gemeente der genen, *die uit alle* geſlachten en volken geroepen zijn tot heerlijkheid en deugd! — Welk een arbeid, waardig de aanhoudendſte en vurigſte inſpanning van alle onze krachten! Waardig, dat men het genot van alles, wat dierbaar is, daarvoor opoffere! Waardig, dat zelfs de groote en Goddelijke Jezus, die alleen de onberekenbare waarde van dezen arbeid ſchatten kon, daardoor zijne hoogſte verrukking voelde opgewekt, en in de taal zijner geestvervoering zeide: *Mijn ſpijze is,*

dat

dat ik doe den wil des genen, die mij gezonden heeft, en zijn werk volbrenge!

Daarenboven, het werk der verkondiging des Euangeliums is van dien aard, dat het zonder het vuur des ijvers en der geestdrift, nimmer naar deszelfs eisch kan volbragt worden.

Waar toch zoo vele hinderpalen te overwinnen zijn, indien men gelukkig slagen zal, hoe veel moed, hoe veel ziels-kracht behoort men daar niet aan te wenden, om het oogmerk zijner roeping te bereiken! Den raad van God te verkondigen aan menschen, grootendeels in onkunde bedolven, of bij wie de weinige stralen van waarheid en kennis, zoo ze niet beneveld zijn door vooroordeelen, een schittering zijn zonder gloed, een licht zonder warmte, een geloof zonder gevoel! Menigwerf te moeten spreken van de gewigtigste dingen tot de ongeoefendste verstanden, niet zelden zoo onnoozel omtrent hunne eeuwige belangen, als geslepen omtrent hunne tijdelijke. Bij deze allen traagheid van harte, lusteloosheid, afkeer! Bij som-

migen geene begeerte om te kennen, 't geen men hun wil en moet bekend maken; vijandschap tegen de betrachting van 't geen men hun wil en moet aanprijzen: bij anderen onwetendheid in den waren geest des Euangeliums der liefde, verkeerde stichting, valsche ijver! Gewis zoo gemakkelijk het vallen moge waarheden, waarvan men jaren lang het voorwerp zijner onderzoeking gemaakt heeft, in orde te stellen en der gemeente voor te dragen; zoo moeijelijk is het in dezen zijn geweten te kwijten, gepastelijk te vermanen, te leeren, te vertroosten en op te bouwen; zoo zeker is het, dat zonder hartelijken lust en ijver, bij alle deze hindernissen de moed weldra ontzinken, en het werk tot een last moet worden.

Doch geef den dienaar des Euangeliums ijver in zijne benaarstiging, lust om God te behagen, heerschende begeerte om zijne medemenschen te behouden, vereeniging zijns harten met den arbeid aan hem toebetrouwd; dat het hem dierbaarder dan goud of schatten, dat het *zijne spijze*

zij

zij den wil te doen des genen, die hem gezonden heeft; ſtraks ziet gij hem, geſterkt in zijnen God, moedig het hoofd bieden aan alle hindernisſen, uit onkunde, vooroordeel, dwaling, traagheid des harten, en met één woord uit der menſchen verdorvenheid geſproten; want daartoe immers is hij gezonden, niet om regtvaardigen, maar om zondaars te roepen tot bekeering. Geen ijdele wijrook van gebedelden lof, en toejuiching benevelt hem het brein, om zich zelven te prediken; geen hoogmoed doet hem met vreemd vuur voor het altaar des Heeren verſchijnen: geen ondank, geen hatelijke bedilzucht, geen verdriet of tegenſtand, waaraan hij, helaas! zich zoo gedurig ziet blootgeſteld, ſchrikken hem af, of ſlaan zijnen moed ter neder: liefde tot zijnen pligt, voldoening voor zijn hart, gehoorzaamheid aan zijnen God, ziet daar 't geen het hem tot eene behoefte gemaakt heeft, dringender dan ſpijs of drank, om zonder vertraging voort te gaan, en aan te houden tijdiglijk en ontijdiglijk; en de gemeente der genen, die de zaligheid beërven zullen, plukt de gezegende vruch-

ten zijner getrouwheid, is hier zijne blijdſchap en wellust, en hier namaals zijne kroone, in den dag der toekomst zijnes Heeren!

Dit is het, M. H.! waarvan ik ten laatſte nog ſpreken moet, van de aanmoedigende en heilrijke gevolgen der Euangeliepredikíng, als genoegzaam, om den ijver harer bedienaren op te wekken, levendig te houden, en tot vurige geestdrift te doen ontvlammen.

Nergens vinden wij, in de ganſche Euangelie-geſchiedenis, zulke ſpoedige en groote gevolgen van Jezus prediking opgeteekend, dan in ons text-hoofddeel; gevolgen zoo heugchelijk en verrasſend, dat Hij zelve er van in verwondering is opgetogen. Maar wanneer het nu elken anderen Leeraar gebeuren mag, gelijk aan Jezus te Sichar en onder de Samaritanen, dat zijn woord ingang vindt, dat het gretiglijk wordt ontvangen en geloofd wordt tot zaligheid; zou hij dan ook in zijnen kring niet iets van de geheiligde aandoeningen zijns Goddelijken

Mees-

Meesters gevoelen? 't Is waar, de tafereelen, die eene jeugdige verbeelding ons schetst van de uitwerking onzer prediking, zijn valsch en bedriegelijk, en niet berekend naar de verdorvenheid en vijandschap van het menschelijk hart; maar deze prediking is nogtans het middel, waardoor Jezus de uitverkorenen zijns Vaders tot zijn Koningrijk toebrengt! 't Is waar], zoo wij in den waan verkeerden, dat het in onze magt stond der menschen hart te verbeteren, menschen te behouden, wij worden van dien waan schielijk en treurig genezen; maar somwijlen echter behaagt het Hem, in wiens hand zoo wel het hart als het lot der menschen is, onze zwakke prediking te zegenen; en zoudt gij niet meenen, dat één oogenblik verrukking, gelijk Jezus genoot, gansche jaren vruchteloozen arbeid vergoeden kan? Kunnen wij deze gevolgen niet vooruitzien of berekenen; zijn zij niet onmiddelijk, maar alleen door den wil en de tusschenkomst van het Albestuur, met onze pogingen verbonden, zij zijn daarom niet minder zeker en verblijdend. Doch al ware het, dat gedurende dit gansche leven

al dit genoegen van onzen arbeid, zelfs de ſtreelende voldoening des harten, en de goedkeuring van het geweten ons ontzegd waren, de Euangelie-dienaar werkt in den dienst eens Heeren, die zijnen ijver niet onbeloond zal laten, maar die eerst aan het einde van den dag rekening met zijne knechten houden zal. Zijt dan ſtandvastig en vurig van geest, gij ijverige dienaars van des Heeren altaar! acht geen arbeid voor verloren, geene middelen te gering, die God zoo uitmuntend zegenen kan: al zijn uwe pogingen zwak en uwe krachten weinig, Hij, die U geroepen heeft, zal uw hart alleen beoordeelen, en geene rekening van u eiſchen, dan naar de talenten aan u toevertrouwd; hier zal de bewustheid van getrouwe pligtsbetrachting uwe belooning zijn; en hier namaals — heft uwe oogen op, en aanſchouwt de velden der zalige onſterfelijkheid! zij zijn alreede wit om te oogſten, en uwe inzameling zal rijk en overvloedig zijn!

III. Ik moet eindelijk van Jezus woorden eenig nader en nuttig gebruik pogen te maken.

Ik

Ik heb dezelve gekozen; om onder u eenen aanvang te maken van een nieuw werk, aan mij opgedragen; een werk, 't welk ik als vereerend en aangenaam beschouw, ja! 't welk aan mijn hart dierbaar is; een werk, eindelijk, waarvan ik mij, onder inwachting van Gods genadigen bijstand, tot heil van deze Gemeente, tot eenig nut mijner jonge vrienden, die zich aan den predikdienst willen toewijden, overeenkomstig het oogmerk dergenen, die mij daartoe riepen, maar vooral overeenkomstig den wil van Hem, die het Euangelium der zaligheid verordende, met ijver hoop te kwijten. Door de aanzienlijke Bezorgers der Hooge School, in deze Stad gevestigd, is mij de last opgelegd, om jaarlijks een tiental predikbeurten, op de gebruikelijke tijden en plaatsen der openbare Godsdienst-oefening, alhier te vervullen: door tusschenkomst van den achtbaren Magistraat, en door de vriendelijke inschikkelijkheid uwer gewone Herders en Leeraars, is mij de gelegenheid, om aan dezen last te voldoen, geopend en gemakkelijk gemaakt. Ontvangt daarvoor, geëerbiedigde Vaders dezer bur-

gerij! de hulde mijner dankzegging! Zijt verzekerd, eerwaardige Broeders in den Heer Jezus Christus! dat ik deze gereede dienstbetooning gaarne met elken wederdienst zal beantwoorden!

Ik zie mij dus hierdoor in eenige nadere betrekking gebragt tot deze Gemeente, schoon ik reeds vóór eenigen tijd de eer en het voorregt genoot, van mede tot hare Opzieners te behooren. Ik zal nu voortaan, indien de Heer mij leven en krachten blijft verleenen, op gezette tijden het woord des Heeren onder u verkondigen; niet, gelijk ik voorheen meermalen deed, wanneer ik mij daartoe opgewekt gevoelde, of deze arbeid als een dienst der liefde van mij gevraagd werd; maar omdat mijn pligt mij daartoe noopt, en dit voortreffelijk werk mede een gedeelte van mijn beroep uitmaakt: ik zal dus mede onder u helpen volbrengen het werk des genen, die Jezus Christus gezonden heeft. Ach! dat het *mijne spijze* zij! Altijd, en onder alle afwisselende omstandigheden, waarin mijn levensloop zoo vruchtbaar geweest is, heeft

heeft het mij aan het hart gelegen, en ik dank den goedertiernen Befchikker van mijn lot, die den lust daartoe in mij bewaard, en de gelegenheid, om hetzelve te hervatten, mij weder gefchonken heeft.

Hoe zeer het doel mijner aanftelling bepaaldelijk medebrengt, dat ik mijne Leerredenen inrigte tot nut der jonge lieden, die zich aan deze leerfchool tot den Euangeliedienst toebereiden, en dat ik, bij het aan mij toebetrouwd befpiegelend onderwijs in den waren aard der kanfel-voordragt, ook, als 't ware, eenige proeven voege tot bekrachtiging mijner leerwijze; ik zal echter, mijns inziens, aan dit doel nooit beter, nimmer naar eisch kunnen beantwoorden, dan door de leer des heils duidelijk, eenvoudig en met hartelijkheid voor te dragen; niet door vreemde geleerdheid of kunst ten toon te fpreiden, maar door het Euangelie in deszelfs zaligenden inhoud en kracht te verkondigen, en, naar de mate der vermogens aan mij verleend, zoo te prediken, gelijk ik het voor het nut der

gemeente, en voor de verantwoording des Leeraars, gefchiktst en dienftigst oordeele.

Gij verwacht dus van mij geen nieuwen tooi, geen zeldzamen aanleg in de voordragt mijner kanfelredenen; gij begeert dezelve ook zekerlijk van mij niet. Verfcheiden malen hoordet gij mij van de leerftoelen dezer Gemeente tot u fpreken, en de talrijkheid uwer bijeenkomst was mij tot nu toe ten bewijze, dat mijn werk u niet onbehagelijk, noch onnuttig was. Ik zal geene andere leiding mijnes onderrigts volgen, dan voor zoo verre ik overtuigd zal worden, eene betere te kunnen volgen. Ik zal de leer, waarop der menfchen zaligheid, naar de uitfpraken van het Euangelie der verzoening, alleen kan gevestigd worden, tot den hoofd-inhoud mijner redevoeringen pogen te ftellen; ik zal u de zonde in hare affchuwelijkheid en ftrafschuldigheid; de verlosfing door Christus Jezus in hare volftrekte noodzakelijkheid; bekeering, deugd en heiligmaking, als zaligheid hier en hier namaals, pogen voor te dragen. Ik zal u God, als onzen

lief-

liefderijken Verzorger, met ons verzoend door den dood zijns Zoons, als den wijzen Beſtuurder van alle onze lotgevallen; ik zal u dood en eeuwigheid in hare verſchrikking, en in hare vertroosting; ik zal u de waarheden van onzen gezegenden Godsdienst, uit de zuivere bron der Goddelijke Openbaring afgeleid, trachten te ontvouwen, u dezelve op het hart te drukken, en te ſpreken tot het ontwaakt geweten mijner Hoorderen. Gunt mij den wensch te herhalen: ach dat dit werk overeenkomſtig den wil van God te volbrengen, *mijne ſpijze* ware! Dat het, door de genade van God, mij nimmer ontbreke aan ijver, aan opgewektheid en vuur, aan reine geestdrift, om het verrigten van dezen arbeid als het grootſte van alle mijne voorregten te beſchouwen, mijne beste krachten daaraan toe te wijden, en het Euangelium van Christus mij nimmer te ſchamen! Dat het mij daartoe nimmer ontbreke aan die krachtige aanmoediging, dat gij van mijnen dienst met goedwilligheid gebruik maakt; dat gij mij met toegevendheid hoort, en vooral, dat ik tot vermeerdering uwer kennisſe, tot op-

wek-

wekking van uw geloof en liefde, tot uwe vorming voor eene gelukkige onsterfelijkheid, mede iets moge toebrengen! Zoo zult gij zelve de beste vruchten plukken van mijnen arbeid, en wij zullen te zamen den weg des eeuwigen heils bewandelen! Daartoe zij de genade van God in Christus over u en mij rijkelijk uitgestort!

Ik kan mijne rede niet eindigen, zonder U te hebben toegesproken, voortreffelijke Jongelingen, die den toeleg koestert, om eenmaal als Voorgangers en Leeraars de Kerk van Jezus ten dienste te staan, en die u daartoe, in deze oefenschool der wijsheid, met de noodige kennis en wetenschap tracht toe te rusten! Bij de uitmuntende mannen, wier onderwijs uwen geest verrijkt; en thans ook bij die genen onder hen, uit wier Leerredenen gij de lessen eener zuivere predikwijze kunt opzamelen; bij deze allen ook mij gesteld te zien, was steeds mijn roem, en mijne, zoo ik hoop, betamelijke hoogmoed. U nuttig te zijn, tot uwe vorming iets toe te brengen, was altijd het genoegen en de blijd-

blijdschap mijns levens. Indien de arbeid, waarvan ik heden eenen aanvang maak, tot dit einde mede strekken mag, zal ik één mijner dierbaarste wenschen bevredigd zien!

Gij kent mij te veel, om van mij te vermoeden, dat ik u mijne Leerredenen als modellen, hoe men prediken moet, zou willen opdringen. Velen uwer weten zelfs, dat ik niets schadelijker of verderfelijker houde dan slaafsche navolging, waardoor men eens anders trant of spreekwijzen, zijne stemleiding, houding of gebaren poogt uit te drukken. Nergens heerscht eene grooter verscheidenheid van natuurlijke gaven, dan in de voordragt der Goddelijke waarheden, die van den openbaren leerstoel geschiedt; en kan dit anders, daar alleen het hart, en de innerlijkste overtuiging des verstands hier den toon mogen voeren? Doch voor zoo ver meerdere jaren, langduriger oefening, en ernstiger nadenken, mij in staat mogten gesteld hebben, om vele klippen te vermijden, waarop de vurige en onbedreven jeugd niet zelden schipbreuk lijdt; voor

zoo

zoo ver deze zelfde ondervinding en oefening voor mij niet geheel verloren zijn geweest, tot het verkrijgen van eenige voordeelen der Christelijke welſprekendheid, die langs geen anderen dan dezen weg verkregen kunnen worden; in zoo verre durve ik vertrouwen, dat ik niet zonder eenige vrucht door u gehoord zal kunnen worden, en het zal mij althans niet aan den lust ontbreken, om daaraan alles, wat in mij is met ijver toe te brengen.

Twee dingen zal ik vooral trachten door elke voordragt, die ik ten uwen behoeve houden zal, u in te boezemen: vooreerst, dat ik u de noodzakelijkheid, om den geest des Christendoms, naar de gezuiverde leer van het Kerkgenootſchap, waartoe wij behooren, in alle uwe leerredenen te doen doorſtralen, ſteeds zal pogen te doen gevoelen. Niemand kan afkeeriger zijn, dan ik ben, om door gedurige, honderdvoudige herhaling, ook der gewigtigſte waarheden, den kundigen hoorder te vermoeijen, op dat ik niet zegge te verdrieten: maar hoe oneindig veel verſchilt het, of men de voorſchriften der zedekunde, de uitkomſten

der

der gewijde geschiedenis, met een Christelijk oog, en in verband met die leerstukken beschouwt, die alle onze hoop en troost uitmaken; dan of men dezelve in den toon der koele wijsbegeerte behandelt; als of er ons niets aan gelegen wäre, God in het aangezigt van Jezus Christus te kennen! Voor dezen verbasterden smaak der tegenwoordige eeuwe wenschte ik u te behoeden, immers u tegen denzelven te waarschuwen, en wanneer ik dit doel bereiken mag, 't welk gij weet, ik beroep mij op u, 't welk gij weet ook het doel mijner bijzondere onderrigting te wezen, zoo zal ik niet geheel vruchteloos voor u gearbeid hebben!

Het tweede, waarop ik mij steeds heb toegelegd, en waardoor ik ook nu hoop u nuttig te zijn, is, aan u het voorbeeld te geven, hoe men gezonde, zuivere en vruchtbare Bijbelkennis, door zijne Leerredenen, onder de gemeenten verspreiden kan. Dit onschatbaar boek, 't welk, al ware het, dat het niet den ganschen schat onzer zaligheid in zich begreep, nogtans

om

om deszelfs rijken inhoud, eenvoudige en schoone schrijfwijze, alle onze bewondering zou verdienen; hoe veel te meer nu het onzen troost in leven en sterven bevat; dit onschatbaarste van alle boeken, niet door koude ontleding of dorre aanhalingen, maar door ontvouwing van deszelfs inhoud en zamenhang, en der gansche leer, die van het begin tot aan het einde, van het verloren paradijs der onschuld, tot aan het hemelsche Jeruzalem van den grijzen Johannes, daarin begrepen is, in het licht te stellen; daartoe wetenschappen te verzamelen, tot dit middelpunt alle zijne kennis te vereenigen; daaruit de warmte en gloed zijner voordragt te ontleenen, zoo wel als den balsem van hemelsche vertroostingen: — zoo ik eenigzins slagen mogt, om de zucht daartoe in u te ontsteken, dezen weg u te helpen banen; dan voorzeker zoude ik mij durven vleijen, ook iets er aan te hebben toegebragt, dat het eenmaal uwe spijze zijn zal, het werk te volbrengen van Hem, die Jezus Christus gezonden heeft, en ook u zenden zal! Hij schenke

u

u de genade en de liefde zijns Zoons, om u te geleiden op de zorgelijke paden dezes levens en van uwe loopbane! Hij geve u éénmaal getrouwe dienaars zijnes woords te zijn, en ons allen, om met u voor het aangezigt van Jezus Christus onstraffelijk te verschijnen. AMEN!

PALM, Johannes Henricus
van der
Leerredenen.